

له نویسنی : (هاشم رضی)

زهردهشت و ناموژگارپه کانی

وهرگیرانی : م. گوهمی

م. گوهمی

زهردهشت و ناموژگارپه کانی

سویب - ۱۹۹۹

NOSINI, HASHIM RIZA

Handwritten text in a cursive script, likely a preface or introduction to the book. The text is dense and covers several lines.

ZERDESHT & NAMOJGARIPHE KANI

WERGERANI, M. GOMENI

ژماردی سپاردنی (۱) ی سالی ۲۰۰۰ ی و مزارعتی دوشنبیری دراوهانی

زرد دشت و ناموژگاریه کانی

له نووسینی
(هاشم رضی)

وهرگیرانی
م . گوهمهیی

چاپی دووهم - سلیمانی - سالی ۲۰۰۰

پيشكدهش ...
 به - گيانی پاکی گشت نه قاره مانندی خویان له ریبی بزگاری نه تده ژتیر
 دهست و خاک داگیر و پارچه کراوه که یاندا به ختکرد ...
 به - گشت نه ههستیپا کانه ی بۆ تازادی بییر و هۆش و ههلو تستی چاک
 ده کۆشن ...
 به - گشت نه ندیش چاکی کردار چاکی گفتار چاک ... و
 ... به خوتنه ری هیژا

ناوی پهرتووک : زه دهشت و نامۆزگاریه کانی
 نووسینی : (هاشم رضی)
 له فارسیه وه وهرگتیران : گۆمه یی
 سیته ری کۆمپیوتهری و مۆنتاژ : گۆمه یی
 تیراژ : ۵۰۰ دانه
 چاپی : دووهه م
 کاتی چاپ : ئۆفیسیتی تیشک

پیشہ کی

تہ گہرچی روتین وایہ لہ دوویارہ کردنہ وہی چاپی بہر توو کدا پیشہ کی بو دوا چاپ بنووسرت و پیشہ کی چاپی پیشوو بی دہستکاری بنووسرتتہ وہ۔ بہ لام من لیرہ دا لہ روتین لامدا و وام پیباشبوو بہ سہر پیشہ کی پیشوودا بچمہ وہ و ہہ ندیک تیبینی نوتی بختہ سہر۔

ہہ لوتیست و ژیانی زہرہشت لہ گہل ناموزگارہ گانی کہ رہوشی ناینہ کہین، زور لاین بو مرؤف رووندہ کہ نہ وہ و دہیسہ ملتین کہ گشت رینمایہ گانی ژیان لہ پیتا و نہ وہ دان مرؤف ہہ میسہ بتوانیت پنا بہریشہی چاکہ " کہ لہ تہ نیدا مہنگہ " بتوانیت بہرہ لستی نہ ہریمہن بکات و رہگی چہ پالی و رہشینی لہ ژیان دامالیت۔ مرؤف کہ لہ ادایکدہ بیت سہر بہست و نازادہ۔ نہ نایندهی دیارہ و نہ رہگی زہر و زہنگی لہ ناخیدا چیتراوہ، و نہو ہہ لوتیستہی پاشان دہیگریتہ بہر بہ پیبی خواستی خویہ تی۔ گشتکس مافی نہ وہی ہہیہ لہ سہر روی زہمین بہ نازادی بڑی و گشت خواستی دلی بہ پاک و پوختی بہینیتہ دی و سوود بہ مرؤفاہ تی بگہ تیت۔

ژیان زیندانی تاریک و دوزخنی سامناک نیسہ، بہ لکو روون و فراوانہ و بہ ہشتیکہ دلگیر۔ نہو بہ ہہ شہیہ کہ خودی مرؤفی سہر زہمین دہ توانن ناوہ دانی بکہن و بہ گشتی لہ پرووی ویرانخوازی و لہ خویاییبوون و بہ دکاری بوہ ستان۔

جیہان نہ بہ ہہ شتہ بو یاخیبووان، و نہ زیندانی تارہ بو خوراگر و پاکبیر... بہ لکو زہمینہیہ بو راویزکار، شورہ سوار و جوش و خروش دلیپاک و پوشنبیر و راست پەرستان۔ نہوانہی لہ سہر نہم زہمینہ فراوانہ دہ بنہ گوشہ گیر و دوورہ پاریز، لہبری رنجی پیشینی و بہرہم دہ بنہ ہق بو دو اخستنی رہورہ وہی ژین، و نہ ہریمہن دہ بیتہ ری نیشان دہریان۔

گشت نہوانہی بہر بہ نی، دہرویشی، قہ لہ ندری، سہرکزی، سوالکہری، خویری و دلتنہنگی و خراپہ کاری دہ ژین، نارہوان۔ مرؤفی راسترو نہو کہ سہیہ کہ ہہ میسہ بہ سہر فرازی، مالداری، دلیری، سہر لاند و شادمان ژیان دہ بنہ سہر۔ نہو تووہ رہوشی ژیان باویا پیران¹۔

¹ - نافتا، لہ پیشہ کیہ کی خلیل دوست خواہ دا۔

دهبوو براییانی که به تنگ خوتنه و کولتووردۆستانی کوردوه دین سنووری رهوشی چاهمه نیان بپارتزایه و به لایکه مهوه پیش کوپی کردن له دووی منی خاوهن ماف بگه رانایه تا زۆر به سپاسه وه مافی چاپ، یان کوپیکردنیان بده من. چونکه تاکه مه بهستی من پرکردنه وهی که لینی پهرتوو کخانهی کوردیه و هیسجیتر.

به بوئنه یه یه شه وه رووی سکالا ده که مه له کومه له، ریکه خراو و ده زگا زانستی و کولتوورییه کان تا ری به جوژه سنوور شکانده نه دن. ... و هه مان نهو برایه م که له کوردستان سه روکاری بلاو کردنه وهی (گه لیکه په ژاره و نیشتمانی پهرت) ای گرتووه ته نهستی له بری خۆم ده که م به خاوهن گشت مافیکه بپاردان له سه ره چاپی یه که هم و نه م چاپدیش که دووه مه.

نه مجاره یه شه ره موون هه مان "پوخته ی" باسی (به یامبه ری نه ندیش چاکه گفتار چاکه کردار چاک و نامۆزگار به کانی). توهیده وارم به چاکه مه بهستم پینکابیت

وه رگتیر؛ م. گۆمه یی

سوید

۱۹۹۹/۸/۲۹

روداوی پیش له دایکبوون

سه بارهت به گشت مرۆقیکه باستانی و ناوداری چه ره کانی پیشوو، گفتوگۆی زۆر هه ن. چونکه سه ره چاوه و به لگه نامه یی ته واو و له یه که چوو سه بارهت بهو جوژه که سه له به ره ده ست لیکۆله ره واندا نیه، و له پیشکنیشدا هه ره که، یا هه ره ده ستی په نا ده به نه بهر ری جوژا و جوژ. هه ره یه که، یان هه ره چه نه که سیان به بهی راسان و سه لیکه ی خۆ بو باسه که ده چن و نه نجام ده ره بهرن. زه ره ده ست یه که تیکه لهو که و مه له پیاهه باستانییه ی تارا ده یه که که توه ته بهر تیشکی لیکۆلینه وه و چه ندو چۆن و راسان، و هه ندیک بو چوونی جوژا و جوژ و لیکه نه چوو یا دژ به یه که سه بارهت ده گو تریت، ته نها پترستی باسه کانی یه که نامیلکه پرده که نه وه.

به لام لیکه نه چوون ته نها له رووی جیاوازی کات و شوینی رووداو نیه، به لکوو هه ندیک شاره زا له خۆوه ده ریان بریوه که زه ره ده ست له که سیکه نه فسانه یی به ولاره چیتر نیه و هوسینگ Husing یه که تیکه لهو جوژه که سانه. به لام نه م ناوازه تازه نیه، به لکو ته نانهت هه ندیک لیکۆله ره وه بوونی میژویی عیسا و محمه مد و په یامبه رانی تریشیان به نادیار ده رخستوه، ده کۆشین هه ره که له به شی تایبهت به خۆیدا بخه یه به ریاس. هه ره چی بوونی میژوی زه ره ده شته به گو تیره ی لیکۆلینه وه زۆره کانی زانایان له بابته ی ده ستی یه که هم ده رکه وتوه که نهو بو چووانه پووچ و بیبناغه ن، چونکه به لگه ی سه ره نجیکیشی نهو تو به ده ده سته وه ن به ره ره چی نهو جوژه راسانانه ده ده نه وه.

باسی ژیان و به سه ره هاتی که سانی وه که؛ عیسا، ئیبراهیم و ته نانهت قاره مانی چیروکی نه فسانه یی هه میشه له به ره ده ستدا هه ن، به لام نهوی به ده ست نیمه نه گه یشتبیت به سه ره هاتی نو سراوه ن سه بارهت به که سانی وه که زه ره ده ست. زۆر ناساییه کهر بلتین داستان و چیروک و بابته ی سهیری تیکه له به باسی ژیانی نهو رابه ره کومه لایه تیه مه زنه، یان نهو په یامبه ره باستانییه یه کرابیت. به مه به ستی روونکردنه وه لیره دا کورته ی چه ند به سه ره هاتی نه فسانه یی له سه ره ژیانی په یامبه ری دیرینی تیران زه مین دینینه پیش که هه ندیک لهو سه ره گوروشتانه ی که م یان زۆر داستانی له دایبوون و لاوتی په یامبه ره ده گتیرینه وه.

نه ری له نیو قاره مانانی چیروک و په یامبه راندا نه مرۆ که س هه یه به سه ره هاتی له دایکبوونی ساکی ناسمانی پیوه نه بیت؟ بهی گومان وه لام هه نا ده بیت و

زهردهشت لهو گرۆیه جیاواز و به‌دهر نیه. به‌شکمانی داهاتوو روآله‌تی زهردهشت و ره‌وشتمان له‌سهر رۆشنایی - گا‌ثاکان - یان سروده‌کانی بۆ زهرده‌که‌ویتی که وینه‌ی سرۆشکی زۆر ئاسایی، باری ژیری و هوشیاری ته‌وی بزواندوو بۆ راستکردنه‌وه‌ی خووو ره‌وشتی کومهل. به‌لام ته‌و روآله‌ته‌ ناسمانی و باسی ئه‌فسانه‌یی کۆن که پاشان ترنج‌اونه‌ته‌ ناو به‌سهره‌هاتی ژبانی ته‌و زۆر ئاساییه‌ نه‌گهر له‌رخی گرۆی په‌یره‌وکار و باوه‌رپیتکه‌رانیه‌وه‌ بوویت:

په‌رتوکی (دین‌کهره‌ Dinkard) که ده‌قیکی تاینی په‌هله‌ویه، کهم یان زۆر باسی له‌دایکبوونی زهردهشت ده‌گه‌رپه‌ته‌وه. ته‌و به‌شانه‌ی ده‌بوو وه‌ک پیویست بگاته‌ ناستی له‌دایکبوونی په‌یامبه‌ری ئیترانی، کراوه‌ به‌ سن، و روآله‌تی ناسمانی به‌ ههرسێ به‌شه‌وه‌ دیاره، و به‌ریز بریتین له‌مانه: شکۆی یه‌زدانی، روان ته‌وا ته‌ن². له‌کۆندا ئیترانیان سرۆی پیتشه‌وا و به‌هره‌وه‌ری وه‌ک؛ پاشا، په‌یامبه‌ر و قاره‌مانیان به‌خاوه‌ن وزه‌ی یه‌زدی زانیوه. وزه‌ی یه‌زدییان لا بریتیبوو له‌شنه‌یه‌کی روانی چه‌شنی تیشک یان وزه‌یه‌ک و جار‌جاره‌ به‌شیه‌وی کۆتر یان شه‌هین له‌لایه‌ن خوداوه‌ هاتوون و له‌ناکاو خۆیان کردوه‌ به‌ناو له‌شی سرۆقی ده‌رکه‌وتوودا و بوونه‌ته‌ هۆی به‌خته‌وه‌ری و به‌پیتشه‌وا بوونی. ههرکاتیش یه‌زدان رووی له‌یه‌کیک له‌و شکۆمه‌ندانه‌ وه‌رگه‌تیا بیت ته‌وا وزه‌ی یه‌زدی لێسه‌ندبیته‌وه‌ ته‌وا و وه‌ک مرۆشکی ئاسایی دووچاری شکست و نه‌هامه‌تی بووه.

که ناهورامه‌زدا ویستی پیتشه‌وا یه‌ک بۆ رینمایی مرۆف ده‌سنیشان بکات، ته‌ندیشه‌ و شکۆی ته‌وی بۆ ده‌رکه‌وت. له‌ شه‌شه‌مین پله‌ی ناسمانه‌وه‌ که ناوکه‌ی رووناکی بیتپایانه، سه‌رچاوه‌یه‌کی وزه‌ی به‌دییه‌نا، ته‌وا و وزه‌ی له‌وی گواسته‌وه‌ بۆ خۆر و پاشان دوا‌به‌دوای یه‌کدا له‌خۆره‌وه‌ بۆ مانگ و له‌مانگه‌وه‌ بۆ ته‌ستیره‌کان تا گۆشه‌کرا، ته‌وا شکۆی یه‌زدانی له‌نه‌ستیره‌کانه‌وه‌ گۆتزا یه‌وه‌ ناو ناگردانی خیزانی فراهیم Phrahim. ههر له‌وکاته‌وه‌ی ته‌و ره‌گه‌زه‌ ناسمانیه‌ که‌وته‌ ناو ناگردانی فراهیم بۆ هیج سووسته‌مه‌نی و ههر له‌خۆره‌ ده‌گرا. کاتیک هاوسه‌ری فراهیم ناوس بوو ته‌و شکۆ یه‌زدیه‌ چه‌ گیانیه‌وه‌ و که‌مندا له‌دایکبوو کیژ بوو ناویان نا ده‌غدوفا Daghdhova. له‌هه‌مان سه‌ره‌تاوه‌ نیشانه‌ی مه‌زنی پتیه‌ دیاره‌بوو تا ته‌وکاته‌ی بوو به‌ پانزه‌ ساڵ ته‌وسا له‌به‌ر ته‌و وزه‌ یه‌زدیه‌ی له‌ته‌نییدا بوو چه‌شنی ته‌خته‌ر ده‌ره‌خشا و شه‌وان وه‌که‌ چرای په‌رتیشک رووناکی ده‌به‌خشی. دیو و

² - ruwán واته‌ گیان، و tan واته‌ له‌ش - وه‌رگه‌ت.

ده‌ستوپتیه‌نی ته‌هریمن بۆیان ده‌رکه‌وت که ته‌وا زهردهشت له‌دایک ده‌بیت و ده‌شیان زانی به‌ له‌دایکبوونی ته‌و په‌یامبه‌ره‌ ژبانیان ده‌که‌وتیه‌ مه‌ترسه‌یه‌وه، فراهیمیان خسته‌ سه‌ر باری دوو دلی له‌وه‌ی ده‌غدوفا ی کچی تیکه‌ل به‌ جادووگراڤ بووه‌ و له‌رێ لایداوه؛ که فراهیم بیبری له‌دیره‌خشان و شکۆی کچه‌که‌ی کرده‌وه‌ که‌وته‌ داوی دیوانه‌وه‌ و کچه‌که‌ی به‌تاوانی ده‌ستتیکه‌ل به‌ جادوو له‌ بنه‌ماله‌ و خیل ده‌رکرد.

پاش ماوه‌یه‌ک سه‌رگه‌ردانی ده‌غدوفا په‌نای برد بۆ خیلێ سپیتمان Spitman. کاتیک سه‌رۆک و سه‌رووری ته‌و خیله‌ دیارده‌ی خانه‌دانی و نیشانه‌ی مه‌زنی له‌سیمای ته‌و کیژه‌ لاوه‌دا بینی، به‌گه‌رمی شادمان بوو و تیکه‌ل به‌خیزانی خۆی کرد. زۆر ئاسایی هه‌ستی ته‌وین و خۆشه‌ویستی که‌وته‌ نیتوان پوروشته‌سپ Porushasp کورێ سه‌روه‌ری خیل و ده‌غدوفا و به‌و په‌یمانی ژن و میتردییه‌ وزه‌ یه‌زدیه‌که‌ له‌ بنه‌ماله‌ی سپیتماندا گیرسایه‌وه.

به‌شی دووه‌م بریتیه‌یه‌ له‌ روانی زهردهشت که ناهورامه‌زدا پایه‌ی یه‌زدی بۆ ده‌به‌خشی. فه‌لسه‌فه‌ و هه‌روه‌ها رسته‌ی گشت داستان ته‌وه‌ نیشان ده‌ده‌ن که روان پیتش چوونه‌ ناو ته‌ن و جیگه‌ریبوونی له‌ته‌ندا، له‌ناسمان مه‌نگه‌. روانی زهردهشتیش پیتش دابه‌زنی بۆ جیهانی خاکی له‌جیهانی سه‌روودا ده‌ژیا. وه‌ک ناستی له‌دایک بوونی زهردهشت نزیک بوو به‌همه‌ن و ئوردی به‌یشت که دوو یه‌زدی شکۆمه‌ندان چلیک گیای پیروزی هه‌ومه‌ Hauma یان هیتاوه‌ و روانی زهردهشتیان خستوه‌ته‌ ناو. پاشان ته‌و دوو یه‌زده‌ مه‌زنه‌ چله‌ گیاکه‌یان له‌ بنکه‌ی ناسمانیه‌وه‌ داگرتوه‌ته‌ سه‌ر رووی زه‌وی و له‌سه‌ر دره‌خته‌کیان داناوه‌ هیتاوه‌ی جووتیک مه‌لی له‌سه‌ره‌. رۆشیک یه‌ک مار رێ ده‌باته‌ سه‌ر هیتاوه‌ و مه‌له‌کان قووت ده‌دات، به‌لام چله‌ گیای هه‌ومی پیروزی هیتش ده‌کاته‌ سه‌ر مار و پاش کوشتنی جووجه‌له‌ مه‌له‌کان رزگار ده‌کات.

که پوروشته‌سپ تازه‌ بیه‌وه‌ هاوسه‌ری ده‌غدوفا به‌پیشه‌ شوون بوو - رۆشیک له‌گه‌ل تازه‌لدا ده‌چیتسه‌ بیابان، به‌همه‌ن و ئوردی به‌یشت ده‌یخه‌نه‌ سه‌ر پی ته‌و دره‌خته‌. پوروشته‌سپ چله‌ گیای هه‌وم هه‌لده‌گرت و ده‌بیاته‌وه‌ مال، له‌وی ده‌یدا ته‌ هاوسه‌ره‌که‌ی، روانی زهردهشت به‌وچۆره‌ له‌بنکه‌ی ناسمانیه‌وه‌ هاته‌ سه‌ر زه‌وی. لێستایش کاتی ته‌وه‌ هاتوه‌ له‌دوا‌به‌شی ته‌و چیرۆکه‌ سن بشیه‌ بگه‌ین که پیکه‌اتی ته‌نی زهردهشته‌. به‌دییه‌تانی لاشه‌ی ته‌و سپه‌ردرا به‌ دوو یه‌زدی تر که ناویان خوردا و ئاموردا بوو. لاشه‌ی ته‌ویان به‌گیا و ئاو لیکدا. خوردا که یه‌زدی ئاو و ئاموردا که یه‌زدی گیایه‌ ته‌و کاره‌یان له‌ناسمان ته‌نجامدا و فرمانیان دا به‌

ههور ههوتنی سه ره تایی لاشه که له ناو خۆدا په نادهن و له گه له چۆره ی باران دایگر نه سه ره زهوی. ههور کاری خۆی وهک پیتوست نه بجا مادا، به و جۆره ههوتنی له شی زه دهشت له دهرونی گیادا جیگیر بوو. گیا له سه ره زهوی روا و کاتیک پوروشه سپ بهرینمایی خورداد و نامورداد شهش گای خۆیان برده بیابان بو له وه ره گاکان لهو گیایه دهخۆن که ههوتنی نهنی زه دهشتی تیکه له بوو، گوانیانی پین پر شیر ده بیت. ده غدوفا شیر ی مانگاگان ده دوشیت و پوروشه سپ چله گیا وشکرکرای پیروزی ههومی ده هارپیت و تیکه له بهو شیر هه ده کات و هه ردووک ده یخۆنه وه. به و جۆره که ده غدوفا وزه ی یزدی زه دهشتی ده که ویتنه ناخه وه. ره وان و ههوتنی له شی نه و له ته نیدا په کیانگیر ده بیت، زۆری پیناچیت زه دهشت له دایک ده بیت.

له بهشی نۆزده هه می نامیلکه ی هه نندیداد Vandidad ی شدا باسی له دایک بوونی زه دهشت و نه به ردی نهوی دژ به نه هه ریه نه ده رکه وه توه. زۆر له باسه کانی تم به شه ی هه نندیداد له سه ره به ره ره کانی زه ده شته دژ به دتو و درۆ په رستان، پروالته ی سه ره تایی نه و داستانه له گاتاکان که سه رووی خودی زه دهشتن به پرونی و له شتوازیکی پین نارایش و تیکه له به ته فسانه نه بوودا بهر چا ده که ویت.

کووشی نه هه ریه نه، دتوی دتوان له وه دابوو زه دهشت که په اهری راستی و چاکه یه له ناو به ریت، بۆیه دتوی درنجی ته رخانکرد بو له ناودانی په یامیه نه. دتوی درنج که ناوی بۆیتی Bulti بوو هه رشی ده کاته سه ره. په لام زه دهشت به ره نگاری ده بیت و ده لیت منم بهر یاکه ری دۆستی، راست و دروستی، منم به پشستیوانی نا هورامه زدا نایی راستی و شکو پاگه تینم، که بۆیتی هه چی پینه کرا که په ایه وه لای نه هه ریه نه و گوتی نه و ناتوانیت قاره مانی وهک زه دهشت له ناو به ریت. پاشان نه هه ریه نه دتوی زۆری کوکرده وه و که وته به دکاری. هه ره شه و گو په شه ی زۆری له زه دهشت ده دا، په لام پروالته ی راستی و چاکه به و گو مه رانه بوو. له بهشی ۵۶ ی مینوخورد، په نده کانی ۲۴ و ۱۵۲۵ هاتوه که نه هه ریه نه پیده لیت نه گه ره مزدا له بهرکات و دهس له پاگه یانده نی نه و تاینه هه لگریت نه و ماوه ی هه زار سال پاشایی و سه رداری سه ره زه مینی بو ده ره خستینیت، په لام زه دهشت پینی راده گه ییتیت که تا دوا هه ناسه ی درتگی له پایه دارکدی تاین و به ره ره کانی دژ به به دکاری و شه رخوازی ناکات.

نه هه ریه نه لیبی ده پرستیت که تاین نه و به چچۆره چهک و که ره سه ته ی جهنگی توانای به ره نگاری خراپه و به دکاری و زینده وه ری گو مه رایی ده بیت؟ - له وه لامدا زه دهشت ده لیت بو له چاکه، راستی و نایی مزدا به ولاره که ره سه ته ی تر هه نه؟ - ته نه ها به و جۆره چه کانه ناپاکی، به دکاری و ویرانکاری و دتوان له ناو ده به م. نه و جا

زه دهشت بو یار مه ته ی رووده کاته نا هورامه زدا و بو ریگه چاره یه کیش ده گه ریت تاینه که ی له جیهاندا پین بلا و کاته وه و درۆ په رستانی پین تیکشکیتینیت. مه زدایش بو نه وه ده یخاته سه ره پیی ستایشی چاکه. پیتوسته نه وه به ییتینه وه یاد که گشت نه و زار وه و ناسناوانه ی به دتو و نه هه ریه نه و ره گه زی شه ره و چه په لای ناو براون له درۆ په رست و نه یارانی زه دهشت و نه یارانی چاکه سازیه کانی نه و به ولاره چیر نین و نه و جۆره رابینانه زۆر بهر چا ده که ون، په لام له دایک بوونی زه دهشت به پرونی له پایانی به شی نۆزده دایه.

له زاینه وه تا هه ره زه کاری

کاتی له دایک بوونی زه دهشت له مانی پوروشه سپ، گشت نه هه ریه نه و دتوان له ترسی له ناو چوون هه راسانبون، نه و زشتکار و درۆ بهر یاکه ره و به دکارانه به گشتی که و تبه و نه خۆچه شاردان له په ناو پاساردا و هاواریان ده کرد: وا زه دهشتی په اهری راستی و چاکه له دایک ده بیت، ریگه چه به بو له ناودانی که سیتک که ده بیتنه هه لگری دروشمی راستی و چاکه که گشتیان چه کی کوشنده ی نیتنه ن.

به پیی داستان، کاتی له دایک بوونی نه و به جۆزیک پینه که نی گشت دانیشته و ن گویان له دهنگی بوو. پشتی سه ری ده ره په ریو بوه که ده ستیان خسته ته سه ره هه ست به تریه ی کراوه بۆیه به گشتی ستایش مه زنی و شکوی نه بیان کرده و زانیویانه نه و ده بیتنه خاوه ن تاینه یه کی دره خشان و پایه بهرز. هه ره که ده که ویتنه سه ره رووی زه مین دوراژان Duragan ی دتوی نه فسوناوی خۆی له ناو شه وه زهنگی تاریکدا ده شارپته وه و له ترسا ده که ویتنه لهرز، چونکه ده زانی نه و په یام به ردیکه ماگ و جادو و نه فسون له ریشه هه لده کیشیت و کو مه له ی جادووگر و به دکاران له رووی زه مین راده مالتیت. به هه له په ده گه ریت بو ریگه چاره، هاواری له یار و جادوو یازان ده کات نه نه جو مه ن ببه ست و هوشیارین. سن کهس له وان هه لده بژتیریت ده سه دنه گیره شتوونی و خامۆشکردنی روونکی پیتش ده رکه و تنی. یارانی نه و دتوه زله رووده که نه نه و ماله ی مندالی تیدا بوو و ناگری تبه ره ده دن. تا نه و کاته ی دایکی ده گاته فریای مه ترسی له وه بوه کو په که ی سووتابیت، په لام نه و له نیتو ناگردا سه ره گه رمی یاری ده بیت و نه و ناگره زۆره ی چه شنی ناگره که ی نیسرا هیمی په یام به ری سامی بو ساره

دهبیت، و زهردهشتی را بمره مهرنی نارایی تیدا بیزیان دهرده چیت.

که دوراژانی نهفسوننگری نالهبار و بهدخو دهزانت کارهکه سهرینهگرتوه
برپاردهدات مندال بخهنه سهریسی گهرا نهوهی گاهله زورهکهی خیل تا لهزیریبیانداندا
گیان بسپیریت. کاریان نهنجامدا، بهلام هرکه یهکهمین گا دهگاته سهر زهردهشت
به دیاربهوه دهوهستیت و گیانی خوی بؤ دهکات بهپنا تا گاکانی تر تیدهپهرن و
مندالکه بهساغی دهمنیتتهوه. که نه مجاردهش جادوگری زل نائومیند دهبیت بیر
له فیلتی تر دهکاتهوه بویه سن شو و سن رؤژ دهکویت نهندیشهی قوول تا دهگات
بهوهی مندال بهرللالی ناو گهله گورگی درنده بکن، بهلام کاتیک گورگ له مندال
تیزیک دهبنهوه، ههر وهک گورگهکانی بؤ رومولوس Romolus بیزیان بوون، هیچ
زیان به زهردهشت نهگیشت. که لهوکاتهده مندال برسی دهبیت دوو بزین پهیدا دهبن
و خو دهکن به لانهی گورگهکاندا و مندال به شیرگی گوانیان تیرک دهکن. بهپیی
داستانهکه نهوانه دوو فریشته دهبن له شتوهی بزندا هاتوون.

لهوجوره نهفسانانهی بؤ تاخمه مرؤفی مهزن و بهناویانگی سدهکانی پیتشو
هدلبهستراون بؤ زهردهشتیش زورن. بهوپتیهی داستان دهیگرتتهوه زهردهشت له
تهدنی ههوت سالیهوه تا یازده سالی لهلای زانای پیروز و مهرنی نهو سهردهمه
کهناوی "بهرزین" بوو فتری رهوشی ثابنی و کشتکاری و تیمارکردنی بیمارآن بوو
و بهوجوره بووه به زیرهکترین کهسی خیل، و چورهته ریزی دهمرآستان و پشتوتنی
که نیشانهی پایهپهرزی بوو کراوته پستی.

سالی زور بهسهر نهچوره توورانگان هیرشیمان کردوته سهر خاکی تیران،
زهردهشتی لاو بؤ یارتیزگاری لهخاکی نیشتمان دهستدهاته چهک و روو لهگورهپانی
جدهنگ دهکات. جدهنگ درتخایانه و زورکسه لهبهر چاوی بهدم برینی تبغ و
کهرهستهی جدهنگهوه دهمردن. دهروانیت که زالبوون ههر بؤ لایهنی فیل و تهلهکه
و بهدکاری و گهلهکومدکیتی و زامدار دهمرن. بهو ههلوتیسه دلتهنگ دهبیت، ریزی
جدهنگاوهرانی بهجیدیلیت و روودهکاته نهخوش و برینداران تا لهبری پیاو کوشتن
برین سارنژکات و ژیان خوشکاتهوه. جدهنگ کوتایی پنی دیت بهلام جوامبیری نهو
ههر وهکخوی دهمنیتتهوه. سال وشک و ناهات و قه دهبیت، نهخوشی مرؤف له
پهلوی دخت، ناچار نهو ناگهرتتهوه سهر کاری ناسایی خوی و لهبری روودهکاته
ناو بیمار و نهخوش و بتدهرهتانان، بهسهریانداندا دهگهریت و تیماریان دهکا. ژیالی
مرؤفی لا بیباپهخ نهبوه. جیوازی نهو لهگهل بوودا نهوهبوو کهرهوشی بوودایزمی
و روانگی ههلوتیسی بریتیه لهخویارتزی، بهلام زهردهشت ههر لهسهرهتاوه خوی بؤ

کومهل تهرخانکرد و نهیتوانی خوی دووربگریت له نیش و نازاری تهن و رهوانی
هاونیشتمانیان. دهیبینی چون دتوی بهدکار زاله بهسهریانداندا و فریشتهی چاکهش
ناگاته فریا. جیهان بووه به زمینهی کیشمهکیشی نتوان درق و راستی، چاکه و
خرابه، روونایی و تاریکی، ههر بیرری لهوهدهکردهوه چون بتوانیت بهدکاری و
ناپهسندی له ناردات.

جدهنگ تهواو و نیشانهی شوومی وردهورده دهرهوییهوه. پاش ماوهیهک دووری
زهردهشت لهمهلبهند و خیل، لهبری بیرری گهرا نهوه بؤ ناو خزم و خیش پتر بیرری
لهوه دهکردهوه چون چارهسهری شایسته بدوزیتتهوه بؤ رزگارکردنی نهو کومهلتهی به
شتوهی نازهل دژیان، خزم و خیش زوریان ناموزگاری دهکرد، و باوکی دهویست
نهو بکهوتته کشتکاری و پهروهدهی زهوی تا ژیالی خوش و ناسوده بؤخوی
دابینکات، ژن بهیتیت و خیزان پیکهونهیت. زهردهشت ناموزگاریه بهسوزهکانی
باوکی پهسندکرد و کیژیککی جوانی لهناو خیلتی خوی ههلبارد و مالتی لهگهل
پیکهونه. لهناو خزم و خیشدا ژیا، بهلام پتر میتشکی گیرودهبوو به ههلوتیستی
مهزن و مرؤفانهترهوه. جدهنگ و سهرگردانی نیتور نهجهباچووان، دیهنی بهدبهختی
مرؤف، ناپهسندی زور و نالهی نهخوش و بریندار بهجوزیک گری لهدلنی نهودا
بهردابوو کهمکهک بکهوتته سهر بیریک که نهو بؤ کاری زور لهوه گرنگتر هاتوه، و
هوشی ههر لهلای نهوهبوو رنجهچاره بؤ نهبرک سووککردن لهسهر نهوان بدوزیتتهوه،
و مرؤف هاندات لهبری روخان و ویرانکاری دهست بدهنه چاکهسازی و ناوهدان
کردنهوه و خرؤشکردنی ژیان. خرابه و ناپهسندی نههیلیت و لهبری راستی و
دروستی و چاکه بلاوکاتهوه. ههمیشه بهو ناواتهوهبوو کاتی بیتکاری تنها به بیر
له رزگاری کومهل پرکاتهوه. یاشان وهک بوودا، یوگا Yuga، ماهاگیرا Mahavir
و زور زانای تر له کومهل جودابوهوه و گۆشهی تنهایی بؤ خوی پهسندکرد و کهوته
بیرکردنهوه. وهک یاجناقالکیا Yajnavalkya به هاوسهرکهی گوت: دههویت
ماوهیهک پهناگیریم و بیر لهچاکه و خرابه بکهمهوه، تا سهرچاوهی بهدبهختیم بؤ
دهردهکویت و وشکی دهکم و رووی کومهل لهخوشی دهکم، هاوسهری پیتدهلیت
که دهست لهو بیره ههلگریت و بؤ ژیان تیکوشیت. بهلام لای نهو رنجهی راستی
ژیان ههر نهو بیرهی خوی بوو. گوری دایهخو و وزه و شکوفهی بیر خیزان و کهسی
پنی بهجیهیت و لهکیوی سبلان گیرسایهوه. بریاریدا تا نهوکاتهی رنجهچارهیهک
بؤ رزگاری و سهرغرازی کومهل نهدوزیتتهوه نهوی بهجی نههیلیت. نهوسا تهمنی
بیست سال بوو، ساوهی ده سالیسی لهوی به بیر و کوتینهوه دهباتهسهر، زوری

نه خواردوه و خهرجی نهیوو، کهم خهوتوه و زوری بیرکردهتوه. خوراکي برتیبوه له په نیر و میوه و چله گیا. نههریمن و دارودهستهی زوریان ویستوه له ریی دهرکن بهلام پتهوی بیروباوه نهوانی لی دور دهختهوه. له چیرۆکیکدا دهلیت نههریمنی بهدکار له کاتی گهرمه ی بیرکردهتوه دا سنگی ههله ده دیت و دهروونی بهتال دهکات و پریدهکات له ناسنی تراوه و کولاو، بهلام زهردهشت چرکه ی بۆ ناکات و دهست له کاری خۆی ههلتاگریت. سه رته نجام پاش ماوه ی ده سال ناهورامه زدا " ناقتیستا " ی پتسپارد؛ لهو ناسته دا تاو له گشت روبرا ده کاندایهنگ ده بییت، مرۆف دهست له کار ده کتینهوه، ناژهل له خوراک ده کهون و به گشتی چاوه ریی مژده ی ناین ده بن. ناهورا مه زدا مژده ی ده نیریت که: به کهم رۆزی سه ره تای ژین و پتیش په یدا بوونی مرۆف، فره قه هری چاکان ناسمانیان له سه رشان ههلتاگریت، بهلام پتیمان قورسبوو و که فره قه هری به خشین به ته نه نا نیوه ی ناسمانی راگرت من تو م له گشت نه مشاسپه ند و یه زده کان گرنگتر به دیه پتتا و پتیزم پتیه خشینت.

بهلام ده سال گوشه گیری و بیرکردهتوه زور ناسان نیه، شهو و رۆژ، هه یف و سال له بیرکردهتوه دا بوو. بییری له وته کانی ماموستا به رزین ده کردهوه، زور له کاره ساتی جهنگ ورده بووه، بهلام هه یچ رتگه ی ژیرانه ی بۆ ده رنه کهوت. سه ره ده میتک هاته سه ر نهوه ی بگه رتته وه ناو خه یزان و مال، بهلام رۆژیک که له سه ر لوتکه ی کتیه وه ستاوه سه ری به رزه کاته وه چاو له ناو ابوونی خۆر ده بریت، له پر راستی و بناغهی مه زنی هۆشی بۆ ده رده که ویت ته و جا له خۆشیدا گشت گیانی کرژ ده بییت و پر په دل شاد ده بییت. نهوه ی بۆی ده رکهوت چه رخی رۆژ و په وتی شهو و رۆژه تی، تاریکی و رووناکی ده بییت ته و او که ری یه کن، هه چکات رۆژ له برانه وه نایدت و شهویش بی ته نجام نیه، له گیتیدا وه ک ناشیرینی هه یه جوانیش هه یه، که خراپه ی تیدا بییت چاکه یش هه ر هه یه. بییری له وه یش ده کردهوه که رووناکی رۆژ هه ر هه یه و به تاریکی دا یۆشیرت و هه میشه شهو هاوتای تاریکی ده بییت و نایگات به رووناکی رۆژ، به هه مان شتیه چاکه په یوه سه ته به کردهوه ی چاک و خراپه ی په یوه سه تی به دکاریه. ههروه ها که بوودا ده گاته پله ی بوودایی، له پر نهوه ی بۆ ده رکهوت: هه ر چاکه هه ر چاکه په ییدا ده بییت و له خراپه ی، خراپه کاری نه بییت چیتری لی په ییدا نابیت. جا به ییی نهو رهوشه زهردهشت بۆی ده رکهوت، بهدکار و به دخوازان ناتوانن به زدانی مه زن که کانگای راستیه بکه نه هۆ بۆ بلاو کردهوه ی به دکاری، یا له نههریمن چاکه رچاوه کن. بۆ زهردهشت روونیوه وه که جیهان دوو ره گه ز ده بیات به رتیه، به کهم سازگاری و سه رفرازی چاکه یه و نه وه یتر دژایه تی و خراپه. به کهم سپه تنامه ینو

Spanta Mainyu ی ناوه و نهویتر نهنگر ده مه ینو Angra Mainyu که خودی نههریمن ده به خشینت. بهلام نهوه هه ر سه ره تای بۆ چوونه کانی بوه چونکه پاشان بییر له وه دکاته وه، هۆی په یدا بوونی نهو دوو ره گه زه چیه بۆ ژبان، و پتیبسته مرۆف چیبیکات تا له رنج و خراپه دوور که ویتته وه و رتگه ی سه رفرازی چۆنه و کامه یه؟ ماوه ی زور بییری له وه کردهوه تا په ی به زور شت بیات. سه رته نجام کاتی نهو هات بییر بۆ چوونه کانی بلاو کاته وه له کتیه ها ته خوار و رویکرده ناو کۆمه ل. فه یله سووفی جیهانی پایه بهرز و ویتیری به رتیز نیتچه Nietzsche ناستی له کتیه دابه زین و سه ره تای بلاو کردهوه ی په یامه که ی نهوی چهنه قه شهنگ هۆ نیوه توه. پاش ده سال په ناگیری له نه شکوه و تیکی کویستاندا، هه ر که میتسکی کراوه توه، رووی کردهوته خۆر و گوتویه تی:

نه ی نه خه ری مدن! نه گه ر تیشکت بۆ نه وان نه بییت که رووناکیت ده یان گرتته وه، نیتسر خۆشه ختی تو کامه یه؟

ده ساله به رزیت لینگرتووم و بهر نه شکوه ته کهم رۆشن ده که ییت - نه گه ر له بهر من و داله که ی من و ماره که ی من نه بییت، تو تا نیتستا به تیشکی خۆت له کوره ی خۆتا ده پوکایته وه. بهلام گشت به ره به یانیک تیه چاوه روانی ده رکهوتنی تو بووین و به راهی زور سوودمان له رۆشنایی تو وه ره گرت و دروودمان ناراسته ده کردیت. نای من چهنه به ته نگ خۆ ژیر کردهوه بووم، و وه که نهو ههنگه ی شانه ی ههنگوینی به کجار زور بهر کردیت ناره زووده کهم دهستم بۆ دریتیت تا هه ندیکیان به شدم.

من نهوه ی کۆم کردهوه توه، پرنا ره زوو له دابهش و به خشین...

که زهردهشت گه رایه وه ناو کۆمه ل، لهو سه ره دهه دوور و ویزه دا، له سه ر خاکی نیران دوو گرۆ مرۆف ژباون. گرۆی شارنشین که پیشه یان کشتکاری و پهروه ده ی ناژهل و چوارپتی مالتی بوه. زهردهشتیش به کتیکبوو له وانه ی شتی سهروشتی وه ک: مانگ و خۆر، زهوی و باران، ناگری پایه بهرز و تاوی سه رچاوه ی ژبیمان په رسته وه. رتیزی خه یزان له لای نهو گرۆیه زوریوه و زور نه ریتی و هه لوتیستی خولی بیابانگه ری و ده وارنشین لای نهوان پشتگۆی خراوه. بهلام گوزهران و ناسایشی گرۆکه ی تر هه ر له قالبی رهوشی ژبانی پتیشوودا بوه. بیابانگه ر و ده وارنشین بوون. ناژهل و ولاخی زوریان ده کرد به ناژه لکۆزی بۆ خودایانان. خودای دتیرین و جۆراوجۆر، یان گرۆی دتیرانان په رسته و به چه پاوتی و جه رده یی و هیتش برده سه ر ختلی به کتر و یه ک تالانکردن ژباون، زهردهشت نهوانه ی به په یه وه کاری درۆ و ناراستی ناو ده برد. هه مانکات ویستویه تی نهوانه بیتته وه سه رویی راست.

لهراپه رینهوه تا مهرگ

لهوسه زده مه دا که رهوشی ناپتی تاریانی کۆن بریتیبوه له به خشیش و نازه لکوری،
 ناههنگی پیروزی باده نۆشی و په رستی خودای جۆز او جۆز. گشت نهوانه لهو
 مه لیه ندهی زه زده شتی تیدا ژیاوه باویوو. شارنشین و کشتکاران تیدا که مبهوه. که
 زه زده شت رووی کرده وه ناوگۆمه ل و کهوته نامۆزگاری بۆ ریتی راست و یهک خودا
 په رستی و دور کهوته مه له نه ریت و رهوش و کیشی پیتشین. وته کانی زوری کار
 نه کرده سه رکۆمه ل. لهویاره ده این که ته نهها چهنده که سه له خزم و خیشی نزیکه خۆی
 باوه ریان به تاینه که ی هینابیت، بهلام وهک داستان باسی دهکات، یه که سه مین
 په پیره وکار و دۆستی به سۆزی نهو "مه دیوما" ی نامۆزای بووه و تا ده سال هه ره نهو
 بووه تاکه یاوه ری زه زده شت. له به شه کانی داهاتو دا ناوی نهو له گه ل یاوه رانی
 په یامبه ردا باسه ده که یین.

تائیره هیچ جۆره لیکۆلینه وه مان به زده ست نه که وتوه که زه زده شت له رۆژه هلات
 یان رۆژ ناوای ئیراندا بوه، به لکو ته نهها بۆ گشت و گو. بۆچونی زۆریه ی زۆری
 لیکۆله ره وه که ان به کارا ده بینین که ده لنین، له رۆژ ناوای ئیران له دایکبه وه و تاکه نهو
 کاته ی ههستی پیکرا خاوه ن په یامه و ده یه ویت رایگه ییتیت، ژبانی به تاراهی
 برده ته سه ره و هه ره که بانگی بۆدا، ده مرست و سه رکۆمه ل تاینی و سه رانی ختیل
 نهویان به نه یار و له پتی تاینی نهوان ژماره، نه نجومه نیان بۆ به ست و بریاری
 دوورخسته وه یان بۆ ده رکۆد. دیاره لیره دا جیاوازی نتوان تاینی بوودا و زه زده شت
 تاراده یهک ده ره که وتیت، چونکه مه رجی گۆران له لای زه زده شت نهوه بوو له ده زگا
 کۆمه لایه تیه که نه وه ده ستی پیکات. لهوانه یه هه ندیک لیکۆله ره وه باری چاکسازی
 کۆمه لایه تی نهویان زۆر زلکردییت، بهلام هه ره چۆن بیت نهو په یامبه ره په یامه که ی
 خۆی به وه ده زانی که تیکشکیتنه ری کۆتی زۆر باری مرۆقا یه تیه، ریشه ی پرپه وچی
 و رهوشی تاینی کۆن هه لده ته کینیت و مرۆف لهو کۆت و جه ور و سه تم و
 نه شه که نجانی زۆر داران رزگاره ده کات که سه ردار و پیتشه وایانی تاینی ده یانگتیا.
 زه زده شت روون و ناشکرا ریزی له نازادی بیرو باوه ری مرۆقی گرتوه، هه رگیز
 باوه ری به وه نه بووه چاره نووسی مرۆف و بهرز و نزمی به زه ره دیار بیکرتیت. به ته وی
 کار و کۆنش و کارایی لای نهو مه به سه تبه وه. پیاوه تی مرۆقی لا نهوه بووه، نه پیاوی

که سه پیت و نه به رو بوومی که سه یخوات. له بری خۆ شلکردن بۆ زۆرگۆیی زۆره اران
 بیرو هۆشی خۆ بکات به رینما. هه ره وهها رایگه یانده که تاینی کۆنیان پوچه، خودا
 و به ته کانیان له کۆته به رد و دار به ولاره چیتر نین و تاکه خودا هه ره ناهورامه زدا یه که
 وزه ی بیرو هۆشی هه لسه نگانندی به مرۆف به خشیه و تا ژیرانه ریتی چاکه له به دکاری
 جودا به که نه وه و ریتز له چاکان بگرن. نهو بیرو و بۆچونه بوه هۆی نه وه ی سه رکۆده و
 پیاوه تاینیه کانی سه و دیان له پشتگیری په کتر ده بینی نه نجومه ن به سه ست و بریاری
 دوورخسته وه ی زه زده شت ده رکۆن. لهوانه یه هیتشتا زوو بوویتت تا مرۆف له راستی
 وته کانی گه یشتن. چه وساره کان له گه ل بهو نه شه که نهجه یه راهاتوون و ناره وایانیش
 هه لوتستی خۆیان به ره وا زانیوه، جا ئیتر نهو چۆن بتوانیت له گیتزای نهو تۆدا په یام
 به وانه په سه نکات. نهو جا رووه کاته خودای خۆی و ده لیت:

روو له چخاکیک بگم. رووی په نا له کۆی بگم؟ - ناودار و پیتشه وایان خۆم لئ دور
 ده گرن و دل به وه رتزانیش خۆشینه. هه ره وهها به په پیره وکارانی درۆ که سه ره گوره ی شارن
 - ئیتر چۆن بتوانم تۆ شادکم نهی مه زدا.³

به هه ره حال ناچار به کۆچ کرا. میتشکی ئیمه نه وه هه لئاگرتت که له وتۆ روودا وه
 میتزویه ی کۆچبار، و به درتزیی ده سال هه ره ته نهها مه دیوما ی نامۆزای په پیره وکار
 بوویتت، چونکه خودی بریاری دوورخسته وه نهوه ده ره ده خات که که سه نیک بوون
 په یه وهستی نهو بووین، بۆیه سه ردار و پیاوانی تاینی مه ترسییا له ناویانگی خۆ و
 بلا بوونه وه ی تاینی نوێ په یدا کرده. هه ره له سه ره نه ویش دوورخاوه ته وه.

هه ره وه که له سه رووه کانی زه زده شتدا ده بینیتت که نهو لهو چینه کشتکاره بوه که
 به شی فراوانی کۆمه ل بوون، و نه وه ی له دینکه ردا ده لیت پوروشته سپی باوکی له
 سه رانی ختیل بوه، فره گۆیه له لایه ن گۆی په پیره وایانیه وه. ده گیتز نه وه که هۆی ده ست
 کورتی نهو که م نازه لئ و که م په پیره وکار و کادیران بوه. له شویتنی تریشدا نهو
 ئامازه یه دوویات بوه ته وه. لهوانه یه یه سنای چل و شه شه نه م که ده رکۆمه ل له
 سه روو کانی نهون و له کاتی دوورخسته وه یدا خۆیند بیتتی. له خودای ده پرسیت:

کی نهی مه زدا سپه ده ی به دیان ده ره که ویت و مرۆف روو له راستی ده کن. کتیه نهو رابه ره
 مه زنه ی به وتاری پرپه ندی خۆی ده گاته تاوات؟ - که مهن نهوانه ی وه وه نه ی (هه ستیاک)
 ده بیته فریایان؟ - پرناوتم به وه ی نهوه ده که بیت به به شی من نهی ناهورا.⁴

³ - په سا ۱.۴۶

⁴ - په سا ۳.۴۶

په پيامبه له سروردهدا هوی نایاری هندیک روونده کاتهوه، و له راستیدا نهوه
 یه کیکه له به سوزترین سرورده کانی زردهشت. له به شه کانی داهاتوودا پاس له
 سهرانی نهو تاخمه ده کین. کاتیک ناچاری کوچ کرا خاوخیزان، باوک، دایک،
 کیژ و کوپ، مه دپوماي ناموزای و له وانه هندیک له په پیره ویانی نهو مه لینه دیان
 که ده که و ته پاکوری روزه ناوا به جیه شبتیت و له گه لی چوویتنه پاکوری روزه هلات.
 هرکات سهرنج به دینه هندیک له په نده کانی په سنای په نجاویدک که کاتی کوچار
 خویندوویه تی، دوزانین که کچه که دیان له زستاندا بوه. په هیله و باران و شخته
 له و په پیدا بوه و زردهشت په نای برده و ته بهر مالتیک، به لام خاوه نی نهو باخه
 نهویستوه په نایان بدات و بهو سهرما و په هیله په دریکردوون. په پيامبه ملی ری
 گرتود تا ده گات به سنووری شا گوشتاسپ.

له و پایته خندا خویکردوه به کوشکی شادا و ویستوویه تی چاوی بهو بکه ویت.
 له هه مان په یه ککه یشتندا پاس له نایینی نوئی، رهوشی راستی و دروستی، یه کتایی
 خودا و نادیده نی ژیان و بیهوده یی بته پرستی و گیتانی تاهه نگی پر و پوچی نهوان
 دواون و له گوشتاسپ یان فیشتاسپه Vishtaspe ده خوازیت باوه په نایینی نهو
 بکات. گوشتاسپ به لینی ده داتی که نهو کاره گرنه بخاته بهر راویژی نه نجومهن،
 و چاوپیکه و تنی بو رتکخات له گه ل پیشمه و ناینه شکو داره کان، و په یانی داوه تی
 پشتگیری له ناینه که ی بکات. پاش چند روزه دانیشتنی زردهشت له گه ل سهرانی
 نایینی ناوات په دینه کات و گوشتاسپ که هیتشتا دوو دله بو فرماندان جاماسپ
 Jamaspe ی شالیازی دانا و زیهرک راده سپتیریت لهو بیرو باوه ری زردهشت
 بکولیته وه. که جاماسپ بهو رهوشی رهوش و ناینه مه زنه ی په پيامبه قایل ده بیت
 ده سته جی بریاری په سه ندردی ددها، گوشتاسپیش که په ایمانشکین نایت، نایینی
 نویی په سه ند ده کات. فره شوستره Frashoshtra ی برای جاماسپیش نایینی نویی
 په سه ند ده کات و بهو جوژه ده سته جی رهوش و نایینی زردهشت بو په گشتی
 چونکه کومه ل به گشتی بریاری سهرگه وره کانیا به په سه ند دوزانن.

روژگاری خوئی نهو لیروه ده سته پیده کات، ناواتی دینه دی، به چاوی خوئی بینی
 سن ره گزی، بیبری چاک، گفتاری چاک و کرداری چاک بوه به پردی بناغه و
 کوله که ی نایینی ناو کومه ل. هقوی Hvovi کیژی فره شوستر بو په هاوسه ری، کوپ
 و کچ به گشتی باوه ریان به ناین هیتا. جاماسپی دانا و مه زن بو به هاوسه ری
 یه کییک له کیژه کانی نهو به ناوی پوروچیستا Pouruchista و بهوه تاستی په
 تهواری به هیتز بوه. وهک له په نده کانی دوا پیدا دوزوانین، بو گشت نه وانه ی دوستی

دروستی نهو بوون و بو بلاو کرده وهی ناینه که ی تیکوشاون، ناواته خوازی خوئی و
 کامهرانی ده بیت. به لام که ناینده ی ژیانی نریک ده بیته وه. له ته مدنی هفتا و هفت
 سالدا ریی له گوشتاسپ ده گرت بو باجدان به توورانه کان. له چیره و کیکدا فیرده وهی
 سهر به خوئی، دلیری و جوامیری نهو ده گیترته وه و ده لیت که گوشتاسپ بریاریدا
 خو له ژیره هستی توورانه کان نازادکات، جهنگی نیوان هله ده گیرسیت، و به گوتره ی
 داستان که نهو جاسپی پاشای تووران له هیرشی دووه مهیدا بو سهر به لخ، زیان و
 ویرانکاری زور ده خاته وه، له و کاته دا گوشتاسپ له پایته خت نایت و نیرانیه کان
 شکست دین، هه مانکات زردهشت به مه به هستی توویژ بو سهر که و تن له ناته شه که ده ی
 نوش نافر ده بیت، یه کییک له توورانه کان که ناوی براتریش Bratresh بوو له
 پشتوه هیرش ده کاته سهر پيامبه و ده یکوژیت، بهو جوژه لاپه ری ژیانی هفتا و
 هفت ساله ی په پيامبه پاش گشت نهو گرفتاری و کوششه له پروناکی ده خات.

په پیره ویان و خیزانی

له م به شه دا مه به ست له کولینه وهی نه و دیه که سانی نریک به زردهشت بناسین.
 به نه دمانی خیزانی تاشنابین و بزانیین په پیره ویانی سهره کی نهو کامانه بوون. وهک
 گوتان سهره تا چند که سییک باوه ریان به زردهشت هیتاوه، به لام ژماره ی نهو نوی
 باوه ره پنه رانه که مبوون. بهر له گشت ده مانه ویت پتر له یامی مه دپوما، یا مه ی دیوی
 مانگه Maidyoimangha وه ده سپیکه یین. مه دپوما که وشه ی پاشانی نهو
 مه دی پیمانگی ده گرتته وه، واتای ناوه ندی مانگدا ده به خشیت، واته شهوی پانزه ی
 مانگ له دایکبوه. خزما یه تی نهو له گه ل زردهشت هدر وهک خزما یه تی عه لی بوه
 له گه ل موحه مه د. نهو ناموزایه ی زردهشت، به یه که مه ین هاوه ل و راهر و لایه نگری
 راسته قینه ی ژمیر دراوه. به وهی نهو یه کییک بوه له بنه مالی زردهشت هیچ گومانی
 یتدانیه، چونکه زردهشت له گاتاگاندا به یه کییک له بنه ماله ی سپیتاما Spitama
 واته په گزی خوئی ناوی ده پات:

مه دپوما که یه کییکه له بنه ماله ی سپینتمان پاش باوه ره پنه نانی به راستی (تاین) و تاشنای
 بوو، چوه ریزی نهو که سانه ی بو جهانی تر بکوشن و که سانی تریش هوشیار بکه ن له وهی
 په پیره و کاری نایینی مه زدا بو ژیان چاکترین هله وسته⁵.

⁵ - یه سنا ۱۹، ۵۱

له بونده هشداد دلئیت پتیرنه سپ دوو کوری بووه یه کتی پوروشنه سپ و نهوی تر
 نیراستی Erasti ی ناوبوه. پوروشنه سپ تاکه یهک کوری بوو نهویش زهرده شته و
 له نیراستیش مه دیوما بوو. بهلام نهوی ده لئین تا ده سالیس تاکه پهیره وکاری
 زهرده شته هر مه دیوما بووه له زادسپرم دا هه به. له فهوره دین یه شته که ستایشه
 بۆ فهوره هری گشت پاک و پیروزان هاتوو ده لئیت: نیستا ستایشی پیروزی و
 فهوره هری مه دیوماهی پیروزی کوری ناراستی ده که یین، یه که هم که س که گوتراپه لئی
 گفتار و ناموزگار یه کانی زهرده شته بوو⁶. له مه دیوما کورتیک جیماوه به ناوی
 ناشه ستو Ashastu، نهویش پیاوچاک و یه کتیکبوه له پهیره وکارانی ناین: ستایشی
 فهوره هری پاکي ناشه ستوی کوری مه دیوما ده که یین⁷. مه دیوما یه کتیک بوه له
 کۆمه لئی دوورخران له گه ل زهرده شته که له روژناواوه کوچیکرد بۆ روژهلات.

وهک یه کتیک له بنه ماله ی زهرده شته ده بوو پاش نهوانه ناوی گوشتاسپ بیته.
 گوشتاسپ پادشای هاوکاتی زهرده شته و پاریزگار و دۆستی ناینه که ی بوه. له
 ناقیستا دا به فیشتاسپه Vishtaspa ناوبراوه، واته خاوه ن نه سپی سه رکیش و
 چه موش. ده رکه وتتی ناوی نهم پاشایه له گاتاکان و ناقیستا دا بوه ته مایه ی
 لیکۆلینه وه ی زۆر سه باره ت به دیار بکردنی سه رده می ژبانی زهرده شته. چونکه
 باوکی داریوشی هه خامه نشی ناوی گوشتاسپ بوو. کاتیک داریوش بوو به پاشا
 فیشتاسپی باوکی شاهروانی پارس یا خوراسانی نه مرق بوه و له هیچ نویسنیکی
 هه خامه نشیدا به پاشا ناو نه براوه، بهلام زهرده شته له گاتاکاندا روون و ناشکرا
 نهوی به شای به لخ ناوبرده، له لایه کی تر داریوش له نویسنه کانی خۆیدا به مجۆره
 ناوی باوای پیرانی خۆی تۆمار کردوه: « داریوش کوری فیشتاسپ کوری نارشام
 کوری ناریمانه کوری چیش پیتش کوری هه خامه نش. » بهلام بریره پشتی
 بنه ماله ی که ی گوشتاسپ که یه کتیکبوه له پاشایانی که یاتی و فهوره نروای به لخ،
 له ناقیستا و ده که په هله و ییه کان و شاهنامه و میژوی نیسلامیدا هاتوو ده لئین
 نه مانه ن: « که ی کاوس، که ی خوسروه، که ی لیهراسب، که ی گوشتاسپ. که مییک
 وردبوونه وه له زنجیره ره گزی هه خامه نشیان ده ریده خات که فیشتاسپ کوری
 نارشام، بهلام فیشتاسپی پاشای هاوچدرخی زهرده شته کوری ناورقه تنه سپ
 Aurvatasp بوه و نه مرق به لیهراسب ناوده بریت.

⁶ - فهوره دین یه شته، بهندی ۹۵

⁷ - بهندی ۱۰۶

له گاتاکاندا چوارجار ناوی فیشتاسپ هاتوه. له لایهک ده لئیت که فیشتاسپ
 باوه ری هیناوه هیشتا گرویی باوه رهینه ران هه نده نه بوون و زهرده شته له ده رباری
 ناهورامه زدا یارمه تی ده خوازیت بۆ خۆی و شا⁸. له شوپنتیکی تر نهو به ناسناوی
 یاوه ری ناین و مرۆقی رهوشت پاک ناوده بات و ستایشی ده کات⁹. هه روه ها له
 شوپنتیک ده لئیت، به وه ی که ی گوشتاسپ له وه ری پله ویا یه ی فهورانه واییه وه بوه
 سه روه ری پهیره ویا نی ناینه که ی، و به وه ی ناینی راستی په سه ندرکرد من ناواتی
 سه رکه وتن بۆ خۆم و نهو ده خوازم¹⁰. لیته دا روانینه خالیک به پتویست ده زانین
 نهویش نه وه یه که کاتیک گوشتاسپ ناینی زهرده شته په سه ندرکرد، که سی دوا ی شا
 نه که وت، به لکو ناوداران و به تاییه تی پیاوانی ناینی سه خت نه یاری بوون به لام
 ناین پاشان ورده ورده بلا بووه وه. له لایه کی تریش ناوی شا و کوره که ی خۆی روون
 به ناوتیشانی پهیره وکاری سه رکه کی ناوده بات:

بۆ شادمان کردنی مه زدا پیوسته له رووی نارزه وه به بیر و گفتار و کردارمان له کوششی
 ستایشدا بین بۆ نهو. له نه جیامی په بیره ن به ستایشی نه وه که ی گوشتاسپه و کوری
 زهرده شته سپینتمان ریگه ی ناینی راستی و په یامی ناهورامه زدا روون و بلا بووه¹¹.
 گومان له وه هه یه که مه به ست له کوری گه وره ی زهرده شته نیسه ت فاستره Jsat
 Vastra بیته، له به شه کانی تری ناقیستا نهو به یاوه ری ناین ناوبراوه و له دیره کانی
 پاشدا سه باره ت به م گوره ی بوه ته مایه ی سه رنجی زهرده شته ده خه یه بهر باس.
 ناوی دوو که سی تر له گاتاکاندا هه یه هاو ری و شالیاری گوشتاسپ بوون و
 برای نهو که ناویان جاماسپ Jamasp و فراشوشتره Farashaushtra بوه و له
 خانه دانانی هه گه ه Hvgva بوون. نهم دوو برایه له بهر بلیمه تی، ده وله مه ندی و
 زیره کی نازناوی که ی "یان پی به خشراره. یه سنای په نجاو به که سه مین پیتاسه ی
 باوه رهینه ران به ناو دینیت چونکه ده ستی بالایان بوه له په ره پیتدانی نایندا. ده لئیت
 جاماسپ، نهو ده وله مه نده به ناویانگه یه که له بهر رهوشت چاکی ناوی ده رکرد،
 ناینی راستی په سه ندرکرد، ده ژی هه تا ناهورامه زدا ییاوه ره¹². له شوپنتیکی تر به

⁸ - یهنا ۲۸ - ۷
⁹ - یهنا ۴۶ - ۱۴
¹⁰ - یهنا ۵۱ - ۱۶
¹¹ - یهنا ۵۳ - ۲
¹² - یهنا ۵۱ - ۱۸

مهدهستی جاماسپ دهلیت، نمو کهسهی په یودهستی ناینی راستی بوو، پیوسته
 خوی دوور بگریت له هاوهلی درو پرستان¹³ پاشان جاماسپ بوو له هاوسهری
 کیژیکی زهردهشت که تازی پوروچیستا بوو و له یه کیچک له گاتاگاندا باسی نو
 هاوسه زینه هدی¹⁴.

هروهها فره شوستر که له خاندانان و بهرین و برای جاماسپ بوو باوری به
 ناینی چاگه هیناوه و زهردهشت کیژیکی خوی که ناوی هوئی بوو داوه تئو. چاگه
 له مانه له گاتاگاندا به نازناوی پیری و کازانی ناین باسی که سنی تر نیمه، به لام له
 یه شته کاندای چاگه له مه دیوما ناوی شهن یاوری تری ناین دهر که تووه و نه مدهی
 اخواره به شتی که له قدره دین یهشت:

ستایشی فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت Asmoxvarvant ده که بن ستایشی
 فرقه هری ناینی که تاسوخشاندهت Asmoxvarvant ده که بن ستایشی فرقه هری
 ناینی که فنا یانه Gavayana ده که بن ستایشی فرقه هری ناینی که پورشت گو
 ParshatGao ده که بن ستایشی فرقه هری ناینی که فرقه هری ناینی که پورشت گو
 ستایشی فرقه هری ناینی که نیسه دهت Jsvant ده که بن ستایشی فرقه هری
 هروهها له سویتیکی گاتاگان باسی به ماله ی فریانه Fryana ی توری ده که
 جینی گومانه که نو توریانی له تاسوخشاندا ناویان هالیست به وای نه نو وایگی
 نیرانین به لام به هدر حال فریان به کیچکوه له سهرانی خیل و هه رجه لده هینستا
 ناینی په سه تده کرده، به ره گشت و ناینی به رانی به یه یامبه تر کن دهوله که وتوه
 و زهردهشت به دلنیا ییوه گو تویه تی سه زنه حجام ناینی چاگه به مدهت دهکات و دیته
 پیری سهرقران¹⁶ له به شته فانی هری ناینی تاسوخشاندا، چاگه له گاتاگان ناوی زور یاوه
 و پیری و کاری نوی همن، به لام نیمه لیزه داهه و ستمان به کورته یهک باسی نه وانه
 چاگه بن که به پیری و کاری سه زنه کی زهردهشت ده تاسوخشان. نه که رچی له سخوانی خویدا
 هه یوون لایه نگری به سوز بوون بوو، نیستا دینه شهن باسی به ماله کی خوی.
 نهوی پیریان چهلد براهی کی بوو، به لام چوپیه تی زبان و ناو و نیشانه یان روون
 نیه. هروه که دوو یا سی ژنی بوو، نه وانه له روژاواوه له گهل کیو چاره که ی بو

13 - په سا ۴۹، ۹
 14 - په سا ۵۳ - ۳ و ۴
 15 - فرقه دین یهشت، بهندی ۹۶
 16 - په سا ۴۶ - ۱۲

روژه هلات چوون، پوروچیستا Poruruchista ی کیچیه تی. هروه که له به شه
 داستانی که ی پیشووی ژبانی په یامبه ردا یاسکرا، له هره تی هره زه کاریدا له ناو
 خیلی خوی هاوسهری هه لیزا رده. لیمان روون نیه نو هاوسهری له گه لی کوچی
 کرده یان نا. به لام گومان له وده که ریت پیش کوچی نو گیانی سپاردیت یان هر
 له گه لیدا نه رویشیتیت. به هر حال پوروچیستا، نو کیژه ژیره ی له روژ هلات
 شویر که به جاماسپ. له یه سنای په نجوا سیه مدها باسی نو هاوسهری هدی و نیمه
 له به شه کانی داهاتودا باسی ده که بن، به لام بهندی سیتی یه سنای ناویراو باس له
 دروخال دهکات: یه کهه میان نه ویه که ناوی بنه ماله ی کیژه که ی به هدیچه تنه سپ
 HaechastAspa و سپیته مان دهر که وتوه، نه که رچی گومانی تیدانیه که نه ووه ناوی
 بنه ماله که ی خویبتیت، و خالی دووه م نه ویه که زهردهشت کیژیکی تری بوو،
 چونکه له هه مان شوتن به جوانترین کیژی خوی ناویده بات. له یه شته کاندای باسی
 دوو کیژی تری زهردهشت هه ن که فرینی Freni و تریتی Thriti بن¹⁷. یه شته کان
 نیشانی ده دات که په یان بهر سنی کیژ و کوری بوو. باسی یه کیچک له کوره کانی له
 گاتاگاندا هدی¹⁸، نه که رچی به ناو باسی ناکات، به لام ده زانین که کوری گه وری
 زهردهشت په پیره و کار و بانگدر و دوسته که ی باوکی هه مان نیسه تفاسره بوو:

ستایشی فرقه هری پاکناین نیسه تفاسره JsatVastra ی کوری زهردهشت ده که بن.
 ستایشی فرقه هری پاکناین نورقه تده نره UrvatatNara ی کوری زهردهشت
 ده که بن. ستایشی فرقه هری پاکناین خورشید چاره (= هزه - چیترا) Hvare
 Chitra ی کوری زهردهشت ده که بن.¹⁹

به پیی باسه کانی « بونده هیش²⁰ » هریه که له و سنی کوره بوون به سهر کرده ی
 یه کیچک له سنی چینی کومه ل. له به شتیکی تر دای باس له و سنی چینه ییش کومه ل ده که بن.
 نیسه ت فاسره بوو به پیشه وای موغان و تورقه ته تنه ره به سهر داری و هر زپران و
 خورشید چاره ش به سپاسالار و پیشه وای له شکر. له به شتیکی یه شته کانیشدا
 باسی سنی کوری ناینده ی زهردهشت هدی²¹ که به ستر او ته ووه به و بهشی سهر خراو و

17 - قدره دین یهشت، بهندی ۱۴۹
 18 - په سا ۵۳ - ۲
 19 - فرقه دین یهشت، بهندی ۹۳
 20 - بونده هیش بهشی ۳۲
 21 - فرقه دین یهشت، بهندی ۱۲۸

بیروین چونه کانی هاتونته ناو تاینی زردهشتی سه بارهت به باسی به بو هاتن و پسلان که گترانه و بیان لهم بایه تهی نیمه به دهره . سه بارهت به مه دیومای ناموزای په یامبهر که له دپره کانی پتیشودا باسکرا - هاوسه ری زردهشت له پاش کوزچه که ی کپری فره شو شتر بوو: « فره شو شتر، هقوگقو کپری به ریتز و خوشه ویستی خوی کرد به هاوسه ری من، پادشای به توانا، مهزدا - ناهورا نهوی له بهر باوه ریپاکی گه یاند به سامانی راستی »²².

نهو شه نده که سه بوون په پیره ویان و خزمانی په یامبهر که هه ندی کیان له کاتی کوزچدا بوون به پیره وکاری راستی و خوداوه ندی خو و روویان له روزه هلات کرد، و پاش ماوه یک کوشین بۆ بلا و کورده وهی تاین له روزه هلات، سه رنه نجام که ی گوشتاسپ باوه ری به تاینی راستی هیناوه و زهمینه بۆ بلا و بونه وهی تاین خوش بوه . کلیلی پیتناسدی دروستی زردهشت و که سایه تی و رهوشی ناموزگاریه کانی نهو تنها له به شتیکی گاتا کاندایه سه لمپنراوه سرودی خودی نهون، نهوه له کاتیکدا به شه کانی تری ناویستا پرکراوه له زور بابت و رتوره وش و دیاردهی ناههنگی ناینزایی و چیرۆکی نه فسانه یی پیتش زردهشت، له به نهوه ده کوشین له به شتیکی تردا سیمای په یامبهر و ناموزگاریه کانی له پرووی گاتا کانه وه بنه خشینین .

زردهشت و نه یارانی

پیتگومان هه همیشه هه لوتست نه وه بووه که دهرکه وتن و بلا و بوونه وهی رهوشی تاینی نوین و سه رکه وتنی به ناسانی و بن به رهنگاری کومه لی نه یار نه بووه ، راستی نهو باره ریک و رهوان ناقتیستا به شتیوهی هه لبه ست، به تاییه تی له به شی گاتا کان دهریده خات. هه چکاتیک بانه ویت له وه بکولینه وه که دانیش تووانی نیران و نه ته وکانی دورویه ری فلات چی په یوه ندی ره چه له کییان له گه ل په ک هیه، و له سه ر بناغه ی نهژاد و نهژادناسی مرۆفی چه رخی ناقتیستا بۆ پیتناسه ی دژ و نه یارانی مرۆفی ناقتیستایی و تاینی زردهشت بگه ریبن، باسه که هه نده دژوار و دوور و دریز و به پیتج ده بیت گترانه وهی له وزه ی نه م په رتووکه دهرده چیت²³ . به لام نهوتیش وهک باسی په پیره وکارانی ناینمانکرد، به کورتی باسی دوژمن و نه یارانی

²² - یه سنا ، ۱۷ - ۵۱

²³ . خوینه ده توانن بۆ زانیاری پتر بگه ریتنه وه بۆ په رتوکی (دین قدیم ایران) و (عصر اوستا)

په یامبهریشی ده که بن - لهو سه رده مه یدا زردهشت دهرکه وت، له پرووی ناینزاییه وه تارییه کان به گشتی دووده سته بوون: تاریانی په پروکاری زردهشت که کشتکار بوون و له گوتندا په روره دهی ناژهل و ولاخیان کرده، و تاریایی دژ و نه یار که هه رهسه روشی پیتشینیان ده وارنشین و کوزچه ری بوون و به پیتشه جه رده یی و ریتگر بوون و له سه ر مووجه و به ره می خیتلتر ژیاون . هه چکات بهوردی سه رنج بدهینه چه ندوچونی نهویاره، بۆمان روونده بیتنه وه که هه چکات شهرو شوپ و سه تمکاری نهوان له سه ر بناغه یه کی تاینی نه بوه، به لکو هوی سه رکه کی په کجار له وه مه زنتره و بۆ ژبان بوه . دوژمنایه تی و به یه کدا هه لشاخانی نه م دوو به ره یه بۆ دابین کردنی رهوشی نابووری و ژبانی کومه ل بوه . په پیره وکارانی زردهشت و خویشی له که لیبو و ده یانویست رهوشی وه رزتری و نیشته جی بوون بخه نه بری رهوشی ژبانی کون، واته ده سته لگرتن له بیابانگه ری و راوړوت . چه رخی ژبان پرووی له پیتشکه وتن و شارستانیه ت کرده و زهمینه خو شکراره بۆ کار و کوشش . ژبانی کشتکاری پیتوستی به نیشته جی بوونه له شوینی تاییه ت و به شتیوه یه کی گشتی هه ر به ناوه دانی و شارستانیه ت فره نگ دابین ده کرت . هاوتاههنگی کومه لایه تی فراوان کراون و ده زگای کومه لایه تی و فره نگ پتکه اته و شارستانیه ت دروستیوه . که وتنه ته مالتیکردن و بایه خدان به ناژهل و چوارپن و یاسا و پرۆگرامی گشتیبان دارشته بۆ ریتگخستن و یه کیه تی و راوئژ . نهوه له کاتیکدا ژبانی بیابانگه ری و راوړوت و درنده یی، رهوش و نه ریتی نامرۆفانه، کوشتن و برین، لهش سستی و دوورکه وتنه وه له شارستانیه ت به ولاره هه چ رواله تیکی چاکی تری نه بوه . بۆیه هه همیشه له نیتوان نهو دووه شه ر و لیکدانی زور هه بوه، و سروشتیشسه به ییسی ریشه ی پتگه یاندن سه رکه وتن هه ر بۆ لایه نی شارستانی و په پیره ویبانی رهوشی کشتکاری ده بیت .

له هه ندی که شوینی گاتا کاندای ریک و رهوان نهویاره دهرده خات . زردهشت له چاکه و خراپه مرۆفدا بیتلایه ن نه بوه، به لکو به گشت هیز و تواناوه کوشاوه بۆ بلا و کردنه وهی راستی و تاینی چاکه . هیز و توانای له مهزدا خواستوه تا زالبیت به سه ر دوژمنان و درۆ په رستاندا²⁴ . ناحه زانی ناواناوه، جه رده و درۆ په رست . خواست و ناوات و ناره زووی سه رکه وتن بووه به سه ر دوژمناندا:

نهی راستی ده بیت که ی به تو بگم، و که ی وهک دانایه ک به دیدنه ی رهوشی ره گزی پاکت شاد بیم؟ له بئندی باره گای ناهورای مه زن و شکوی مهزدا تومیتدوارم که به زمانی خۆم و

²⁴ - یه سنا ، ۲۸ ، ۶

به روشی نایب لرئ دهرچوان بگتیرهوه سهر ریگهی نهوکسدی لهگشت ههزرتیه²⁵
 ههروهک شیوه و بناغهی نایدیولوزی مهزدایزم، تیکهه لچووونیکهی لهسرهوت و
 بیتوجان ههیه لهنیوان بههره و شهر، چاکه و خراپه، روشنایی و تاریکی. بهههمان
 رادهیش زهردهشت و پهیرهوکارانی تاینی راستی بهرهنگاری درۆ پهستان بوون و
 جهنگی بیتاویژیان دانامرکیت، چونکه کاری ناوهدانی و شارستانیتهت پیویستی
 به پهرهپیدانی کشتکاری و پهروهدهکردنی ناژهله ههیهوه، بۆیه دهبوو دهوارنشینی
 جهرده لهناوچن یانیش پهیهوستی شارستانیتهت بن و قایلبن به روشی تاینی نوی.
 ههچکات گوزههران و رادهی ژبانی کشتکار و دینشینان لهوی نهوانیتر بهرزترهویه،
 گشت مایهی کار وکۆشش، بهرهم، خانو بهره و پاشهکوتیان دهکهوته بهر هیرشی
 تالانی دهوارنشیان و نابووت دهبوون:

ماد و من و رهوانی بهدیتهنر، دهست بۆناهورا بهرزدهکهینهوه و ستایشی دهکهین تالای
 رهوایتهت که چاکهکاران نابووت نهبن و درۆ پهستان زال نهبن بهسهر کاریکاراندا²⁶
 ناکوکی وهزرتی و ناوهرزیزان، یا کشتکاری دینشین و دهوارنشین لهسهرتاسههری
 گاتاکاندا بهزدهقی دیاره²⁷ - بیتگومان دینشین له باری پهنهانی ناشتیخوازی
 گهیشتهبوون، چونکه ژبانی نیشتهجیبی رهوشی شهروشۆری لئ دووردهخستهوه،
 ههمانکات کار و پیشهی دهوارنشینیان بیابانگه ره شهروشۆر و گوشتن و برین
 و تالانکردنی خیتاتی تر بووه:

لهتۆ دهپرسم نهی ناهورا، چشتیکه سزای نهو کهسهی دهکۆشیت بۆ پهریاکردنی دهسهلانی
 بهدکاری و درۆ پهرسی، هی نهو بهدکارانهی جگهله نازاردانی ناژهله و کرتیکارانی
 گوندشین هیچ کاری تری نهوتیزان لئ ناوهشیتوه گوندشینان لئی بیزبان²⁸
 نهی دهبی پهیرهوکاری تاینی راستی چی لهسهربیت؟ - زهردهشت بی چهندهوچۆن
 بۆجوونی خۆی دهرپروه: « هیچ یهکیتک له تبهوه بۆنیمه گوئی شلکات بۆ گفتار و
 بریاری درۆ پهرسی، چونکه نهوه سهروسامانی شار و لادئ دهخاته بهر مهترسی
 تالان و نابووتی، کههوابیت با بهچکه لهخۆمانیان دوورخهینهوه²⁹ ». ههروهها

- ²⁵ - پهسنا ۲۸، ۵
- ²⁶ - پهسنا ۲۹ - ۵
- ²⁷ - پهسنا ۳۱، ۹ و ۱۰
- ²⁸ - پهسنا ۳۱، ۱۵
- ²⁹ - پهسنا ۳۱، ۱۸

لهورهوه زۆرجار بۆ رهفتار بهرانبههر به درۆ پهستان فهرمانی بوه. دهبیت
 پهیرهوکارانی پی راستی تابستان بهرههتستی درۆ پهستان بکهن و بهوپهیری
 توانوه بکۆشن بۆ گتیرانهوهی لایهنگرانی درۆ بۆ سههر ریتی راست، یان به وشهیهکی
 شیاوتر دهلتیت، دهوارنشیان بۆ ناوهدانی و چهته و جهردهکان بۆ کشتکاری و
 پهروهدهکردی ناژهله و تیکۆشان لهپیناوهسهلانی ژبانی ماددی و خۆشگوزهرانیدا
 هان بدرین³⁰. دۆستانی ریگهی راستی، له ههچ چینیکی کۆمهله بن لهپاداشی نهو
 کار و کۆشسهی بۆ پهروهدهکردنی ناژهله دهیبین پی پرسیامان و خۆشگوزههران
 دهبن و مهزدایش لهبههشتدا پلهی ریزیان بۆ دادهنیت³¹.

دیرینی چهرخ زهردهشت و کۆنی سهروودهکانی رهنگدانهوهن بۆ رهوشی ژبانی
 کۆمهلهی نهو سهردهمه. لهدیرهکانی خوارهوهدا دهیبین چۆن ژبانی نوی بوه به بهشی
 نهوانهی بوون بهکشتکار و لهکۆمهلهی راوړووت و دهوارنشینی خۆیان دوورگرتوه.
 لهناخی ههندیکدا بهپی پییداویستی ژبان، نارهزووی نیشتهجیبوون، و دارپشتی
 یاسای کۆمهلهی، و دوورکهوتنهوه له دهربهدهری و بهرهلایی پینشین، پهیداپروه:
 رادهبهک دهسلات، رادهبهک توانا نهی مهزدا، نهی فههۆمهنه و نهی ناشا - خواستی من
 لهتیوه نهوهیه دهستی نهخۆش و بیتجارهکان بگرم، نیمه خۆمان له دهستهی جهرده و
 درۆ پهرسی جودا کردوه تهوه³².

نهو نهوایه لهسهروودهکانی پهیامبهردا بی ههلویتسته و سستی دهنگیداتهوه. به
 ناوازی خۆش و وشهی جوانی دلرفین، لهدهرباری ناهورامهزدا، یا ژیری بهخشی
 گشت جیهان رینمایی دهخوایت. بههره لهراستی دهخوایت، چونکه توانا ههر له
 راستی پهیدادهبیت. ههروهها دهلتیت، با پهیرهوکاران بیتوجان و پشوبن لهجهنگی
 دژ به درۆ پهستان³³. له یهسناکانی چل وچوار، بهندی سیانزه، چواره و پانزه
 بهگشتی باسی رهفتارن بهرانبههر به درۆ پهستان. ناهورامهزدا بی بهتوانا، یار و
 یاهوری نهوانیه کهرتیز له پهیامبهریان دهگرن و دینه سههر ریتی تاینی راستی و دژن
 به درۆ پهرسی و ریگهیان پینادهن تیکهلیان³⁴. وهک پیشتگرگومان، جهنگی

- ³⁰ - پهسنا ۲۰، ۳۳
- ³¹ - پهسنا ۳۰، ۳۳
- ³² - پهسنا ۵، ۳۴
- ³³ - پهسنا ۱۴، ۴۳
- ³⁴ - پهسنا ۱۱، ۴۵

ساخت و دژواری نموان بۆ هه‌لته‌کاندنی بنه‌ی ژبانه‌ ئالۆزه‌که‌ی ده‌وارنشستی و بنه‌ی کردنی فهره‌نگی پیشکه‌وتووی شارستانیته‌ و کشتکاران بوه‌: « درۆیه‌رست دژن به‌ره‌ی په‌یره‌ویسانی راستی له‌شار و دێدا ناژه‌ل په‌روه‌رده‌که‌ن و په‌ره‌ی پێینه‌ن³⁵... » کشتکار و دینشینی، له‌پێناو خۆشگۆزه‌رانی خۆی و سه‌رگرتنی ئاواته‌کانی، به‌ گشت تواناوه‌ ده‌کۆشن ناژه‌ل په‌روه‌رده‌که‌ن و زۆرتریان بکه‌ن، هه‌روه‌ها چوامێر له‌ناو ناژه‌لداراندا که‌سی به‌توانا و دژ به‌ جه‌وروسته‌م و ده‌سه‌لاتی ده‌وارنشیمان و جه‌رده‌ و وه‌ک پێویست گشت په‌یره‌ویسانی راستی ده‌بوونه‌ پشتگیری تا سه‌رکه‌وتن³⁶ . روون و ناشکرا، باری درۆیه‌رستانی ئاواله‌کرده‌وه‌: « ئه‌وانه‌ی به‌زه‌مانی خۆ له‌ناو دۆستاناندا یاسای جه‌وروسته‌م بلاویکه‌نه‌وه‌ و دژین به‌ په‌روه‌رده‌ی ناژه‌ل، ئه‌وانه‌ نه‌ته‌نها هه‌لته‌ت، به‌لکه‌و کاری ناپه‌سندیان پسه‌ و له‌به‌ر باوه‌ری درۆیشیان هه‌ر ده‌بیت تاینده‌یان سه‌رای دیو و درنج بیت³⁷ . » دیاره‌ ئه‌وه‌ سه‌ره‌تای پێشکه‌وتن، و بناغه‌ی دامه‌زرانی کۆمه‌ل بوه‌، و که‌م که‌م یاسایان تێدا ده‌رکه‌وتوه‌ . قه‌وڵ روانینه‌ سه‌روه‌ده‌کان ده‌ریده‌خات که‌ ئه‌و په‌دیامبه‌ره‌ به‌ چباوه‌ریکی پسه‌ و هه‌ستی دوور له‌ ئالۆزیه‌وه‌ ده‌سته‌پێتکرده‌وه‌ . هه‌ره‌شه‌ و تۆقاندن، که‌م یاوه‌ری، به‌ریاری دوورخستنه‌وه‌ و دره‌نگ به‌ئاوات گه‌یشتن: هه‌یچیک له‌وانه‌ له‌تاوی به‌یرویاوه‌ری نه‌ویان دانه‌گرت. له‌به‌ندی داهاوتدا ده‌بیین که‌ سیمای ئه‌و کارسازه‌ مه‌زنه‌ ئاریاییه‌ تا چته‌ندازه‌یه‌ک تابان بوه‌ و چۆن توانیوه‌تی بناغه‌ی کۆمه‌لایه‌تی داکوتی. هه‌روه‌ها به‌ وشه‌ی ساده‌ی په‌یامبه‌ر بۆ ناوه‌تانی زه‌رده‌شت به‌که‌م ده‌زانین، چونکه‌ زه‌رده‌شت له‌ په‌سناکانی سه‌یچوار، به‌ندی پێنجه‌مه‌دا ده‌لتیت، خێله‌ ده‌وارنشینه‌کانی لێک داچهری و ئه‌و کۆمه‌له‌ی هه‌تایه‌ سه‌ربیری دینشینی و داکوتانی بناغه‌ی ژبانی شارستانیته‌ . جا له‌وره‌وه‌ پێوسته‌ به‌وردی، دووباره‌ به‌ماکی ئه‌ودا بچینه‌وه‌ تا په‌یکه‌ری یه‌ک ریفۆرمیستی شوێشگیر، شوێه‌سواری رقی راستی، یاسا پێژی مه‌زن و هه‌مۆستانی ژبانی ماددی و سیمای دره‌خشانی سه‌رچاوه‌ی ره‌وشتمان بۆ ده‌رکه‌وت.

باسی نه‌یار و دوژمنانی تاین و خودی زه‌رده‌شت له‌گاتاکاندا په‌کسان نین، به‌لکه‌ هه‌ندیک له‌وانه‌ی زه‌رده‌شت روون و ناشکرا ناسناوی بۆ داناون، ده‌شیت له‌ دوژمنه‌ هه‌ره‌ زل و گه‌رنکه‌کانی په‌یامبه‌ر بووین. بێگومان پێنه‌چتی و هه‌یچیش دوور

³⁵ - په‌ستا ٤٦، ٤
³⁶ - په‌ستا ٤٩، ٤
³⁷ - په‌ستا ٤٩، ٤

نه‌ له‌ناو به‌شه‌ بزر و له‌ناوچه‌کانی سه‌روه‌ و نامۆزگاریه‌کانی زه‌رده‌شتدا زۆر ناوی تری دژانی بووبیتن و ئیحه‌ ناوه‌تانیان نازانین.

له‌ هه‌ندیک سه‌روه‌دا، ناوی کاشی Kavi، کارپان Karpan، و ئوسیح Ussig له‌ریزی نه‌یاراندا په‌که‌جار ده‌رکه‌وتوون . له‌ پارچه‌ی تردا ناوی کاشی و کارپان دوویات که‌رونه‌ته‌وه‌، به‌لام ناوی ئوسیح له‌ ئاقیستادا هه‌ر ئه‌و تاکه‌جاره‌یه‌ .

ده‌مه‌وی ئه‌وه‌ت له‌ بیرسم ئایا دیوان له‌ شه‌ه‌ریانی چاکه‌بوون، به‌چاوی خۆت ده‌بینی که‌ چۆن کارپان و ئوسیح بۆ رابواردنی خۆ نازاری گا ده‌ده‌ن و بێدای له‌گه‌ل ده‌که‌ن و کاشی - یه‌کان له‌ری به‌چاکی په‌روه‌رده‌ی بکه‌ن و به‌ رێنمایی ئاشا بۆ کیلتیان به‌کاربه‌یتن هه‌میشه‌ ده‌یانپێنه‌ بۆزان³⁸.

گا بۆ کشتکاری و ژبانی وه‌رزیری به‌سه‌ودترین و لاخه‌ . نه‌یاران واته‌ دیوپه‌سنان بۆ رابواردن له‌ناهه‌نگی جو‌راوجۆری ره‌وشی ئایینی کۆندا ئه‌و ناژه‌له‌ به‌شیه‌ی ناچۆر ده‌که‌ن به‌خه‌لات بۆ بت و خودایانی جو‌راوجۆر، و زه‌رده‌شت سه‌خت به‌رگری له‌وجۆره‌ هه‌لته‌سه‌ کرده‌وه‌ . به‌هه‌رحاله‌ ئوسیح یه‌که‌بو له‌نه‌یارانی زه‌رده‌شت و دوژمنی وه‌رزیر، هه‌روه‌ها کارپان و کاشی. ئه‌وانه‌ سه‌رکرده‌ی ئایینی ئاریایی سه‌رده‌می زه‌رده‌شتن و ده‌رکه‌وتن و گۆرانکاریه‌که‌ی ئایینی نوێ په‌رژه‌وه‌ندی ئه‌وانی خسته‌بوه‌ به‌ر مه‌ترسی، بۆیه‌ دژبوون به‌زه‌رده‌شت و په‌یره‌ویانی و ئازاریان ده‌دان . به‌وه‌ی دژایه‌تی کارپان و کاشی پتر له‌ گاتاکاندا ده‌رکه‌توه‌، دیاره‌ ئه‌وانه‌ له‌موغانی ئاریایی بووین بۆیه‌ زۆر به‌کۆمه‌ل ناوه‌دیرین . ئه‌وانه‌ به‌ خۆسه‌پاندن به‌سه‌ر کۆمه‌لدا، هه‌نیاندان هه‌ر له‌سه‌ر ره‌وش و ئایینی کۆن بێنه‌وه‌ و ئایینی راستی په‌سه‌ند نه‌که‌ن . په‌یامبه‌ر ناوی ئه‌وان و په‌یره‌ویانیان زۆر به‌ ته‌لخی ده‌بات: « نه‌فرینی تۆ ئه‌ی مه‌زدا له‌وه‌که‌سانه‌بیت که‌ رێنمایی مرۆف ده‌که‌ن تا له‌کرداری چاکه‌ لاده‌ن³⁹ » . په‌ریه‌ره‌کانی له‌نیوان بوودا و به‌ره‌منان هه‌بوه‌ چونکه‌ به‌ره‌منان په‌کیکه‌بو له‌ دیوپه‌رستان، ئه‌و به‌زۆری دژبوه‌ به‌ رێپه‌روه‌شی ناژه‌لکۆژی به‌ره‌منان . له‌مـلاوه‌ ده‌بینین دژایه‌تی زه‌رده‌شت به‌دیوپه‌رستان پێش گشت له‌سه‌ر ناژه‌لکۆژی و ناوه‌نگی ئایینی خوتنن و مه‌یخوری بوه⁴⁰: « که‌ی ئه‌ی مه‌زدا، شکۆداران په‌ی به‌ پیام ده‌به‌ن، که‌ی ده‌که‌ونه‌ سه‌ر ئاره‌زووی له‌ناودانی ئه‌و مه‌یه‌ چه‌په‌ل و سه‌رخۆشکه‌رده‌ی کارپانیان و سه‌رانی

³⁸ - په‌ستا ٤٤، ٣
³⁹ - په‌ستا ٣٢، ١٢
⁴⁰ - په‌ستا ٤٨، ١

خراپه کار به دهستی نه نقشه ست به ندهی پی له ری دهرده کهن « بهلام ریگرتن له ناژهل کوزی لای بوودا و زهردهشت دوو پرووی جیساوازی بوه - بوودا لهویاوه رده دابوه که نابیت هیچ گیانله بهر تک بیگیان بگریت، بویه له ناو هدانده کان به تاییه تی چهند ناخمتیکیان هه ندی کجار هه نده نویندرفق بوون پیسان به چاکی نه خستوه ته سه زهوی نه با جانوهری بچوک له ژیریتدا بگریت - زهویان نه کپتلاوه نه با جانوهری ژیرگل بکوژرتن - بهلام له باوهری زهردهشتدا بهرگری کردنبوه له درنده پی، و له سهرووی گشتهوه گرنگیدان بوه به گا و ناژهل تا له کشتکاریدا سوود بگهیتن: «کارپانیسیان نایانهویت بچنه ژیر باری یاسای کشتکاری، له سهر نهونازاری دایدن به ناژهل تو سزای خوئیان به سهردا بده ...»⁴¹

یه کتیکتیریش لهو نه یارانیه پیامبهر ناوی ده بات ناوی بیتنده Bendva یه - شیوه ناوبردنه کهمی وایدده خات که دهرده سهری زوری بو زهردهشت سازکردبیت، و کوششه کانی پووچه ل کدریت و بوی بووبیت به درکی بهر پی: نهی مهزدا و نهی ناشا، هه میشه بیندغه کوسه له پی من - به تاییه تی لهوکاتاندا که من دهمویت له پیددر جوان شادکم و بیانگتیرمهوه سهر ریگهی راست - نهی راستی ناوریکم لی بدروهه و ببه به پهای بنهو بوم، نهی فهومنه بیندغه بو له ناوه.

نهو بیندغه گومر کهمره که یه گیکه له دروهی رستان زور ده متیکه بووه نه درکی سهر پی من - یه کیکه لهوانه ناشا نه فرته لی کرده - چونکه نه بو ریگرتی نارمه تی پیروز ده کوشیت و نه بیر لهوه ده کاتوه لایه نی هه سپاکان بگریت، نهی مهزدا⁴².

بهوهی بیندغه ناوی که وتوه ته ناو گاتاگان، ده بیت یه کیک بووبیت له نه یاران و ههروا پیئشه وای رهوشی ناینی کون یان موغ، نهویش وهک گره هها Grehma که له دیوپه رستان و موغی ناینی کون بوه. نه مانه له کاتی ری و رهوشی ناینیدا زور گرنگبوون و زوریان ستم کرده بهرانبهر به مرؤف و بدناوه وایی خوئیان سه پاندوه به سهریاندا - له راستیدا پیئشه وایی ناین هویه کی خو سه پاندن بوه به سهر کومه لدا، بویه زهردهشت دهیویست نهو خو سه پاندنه روره ملیتیه ریشه که نکات و کومه ل له پرپوچی نهوان رزگارکات - نامانجی نهو دامالینی توئیالی کوت و زنجیره قورس و داوه جالجالو که بیه کهمی موغ و پیساوه ناینیه کان بوه - ددیگوت نهوانه به ناموژی بیتوده و پرپوچ و رهوشی دروزنان مرؤف گومراده کهن و له پیی راستیان لاده دن،

⁴¹ - یه سنا ۵۱، ۱۴
⁴² - یه سنا ۴۹، ۱ و ۲

لهبری پیئشخستنی ژبانی ماددی وکار وکوشش، به کوتی پیورهوشی بیتوهوده گیروده یان ده کهن: گره هها و پهیره وکارانیسی که له پیی راست لایانداوه⁴³ لهو جوژه که سهن - ناوی گره هها و پهیره وکارانی به گومر اکاری ژبان، ره شین و بلاوکه ره وهی درو و نامه ردی و داب و نه ریتی ناژهل کوزی گپیر ناوده بات، بهلام به وجوه ییش هه ر دهسلات به دهست نهوان بوه - دیوپه رستان به توانا بوون و دارایی و هیتزیان به دهست بوو بویه سهر تا، یان ته نانهت لهو ناسته دا پیامبهر بیتیزی خوئی دهر پیروه:

جا لهبر نهوهی نهوانه به پیچه وانهی نارزهووی تو که وتونه ته ترس و تو قانندن و زور کهس که وتوته بهر مه ترسییان، و له بهر نهوهی نهوان له منی بیتوانا به هیتز ترن، نهوی له به ره ی راستی بیتاگایه، له پاداشی به ههشت دوور خهروه⁴⁴.

بهلام نهو بیتیزی به تاسهر نه بوه، به سهرددچیت و پیامبهر دیسان به هه مان هیتز و تواناوه ده که وتوه جهنگ و بهر ده نگاری دیوپه رستان - نهو پیامبهری بهر پکاری ناشتی، نارامی، ژبانی خویش، به ختیاری بوه و چه سپینه ری ریشه ی ناسایش، راست و دروستی، شارستانیه تی به فراوان و بناغهی کومه لایه تی بو گشت مرؤف، کهم کهم نه یارانی تووشی نه گبه تی ده کرد و نهوهی له ناسماندا مایه وه تاکه یهک خوژی دره خشان بوه، و له به شه کانی داهاتودا رهوشایی نهو جوژه تاراییه ده بینین تا چرا ده یهک پیروز بوه.

هه رچه نده نیمه ته نها رومان له گاتاگان ناوه، بهلام ده مانه ویت لیره دا ناوی نه یاریکی تریش به پینه پیئش که گه و ته مه Gautema ی ناوه و به شی یه شته کان یاسی ده کات - هه ندی ک ره ژه لاتناس لهویاوه رده ان که مه به ست لهوناوه گه و تاما Gautama واته (بوودا) بیت، بهلام زور ره ژه لاتناسان بهر په رچی نهو بو چونه یان داوه ته وه، و تا نیستا نه بوونی واتا یهک بو نهو وشه یه ی له ناو ناقیتستا ده که وتوه هیتستا ساغنه بوه ته وه. به هه رحال گه و ته مه یه کیک بوه له دیوپه رست و نه یارانی زهردهشت. پیئده چیت نهو ماکه مرؤف تیکی دانا، گفته خویش و خاوهن په ند و بو چون بووه که دیوپه رستان بیتچاره و ملکه ج گوترا یه لی راوتیر و فهرمانه کانی دبوون، به جوژیک که نارزهو ده کرا مرؤف تیک په یدابیت نهویان بو بو ریدات:

له تیشک و فهری نهو افره فه ری پاکان له که مرؤف تیکی نه نجومه نی (دانا و به زمان) له دایکیت، که سیک له کومه لدا و تهی بهر گوئی بگریت - که سیک نهو تو شاره زا و زانست

⁴³ - یه سنا ۳۲، ۱۲ و ۱۳ و ۱۴
⁴⁴ - یه سنا ۳۴، ۸

بشوانیت له پروپروو بوندا گه ووتمه به زیوا (دخا) و خوی سرکه ویت⁴⁵.

به هرحال ده توانین بچ هیچ گومان و دوو دلی بلتین وهک له گاتاگاندا دهرکه ووتوه
پیزی نارایی بریتیبوه له دوو گرو صرقتی دژ به یک. دهسته ی سره کی نه وانه بوون
که باورپان به ناینی زهردهشت هپناوه و په پرهوی به دهستوری نه و، وهرزتریان
کردوه به پیشه و ستایشی ناهورامه زدیان کردوه، و گایان بویه لا پسرزویه بۆ
باری نابوری و ناوه اندر دهنه وی زهوی یار و کومه کیان بوه. گزی دووه میش
که سانی کبورن دژ به ژبانی وهرزتری و حهز به چه پارولی و راو و پروت. نرخی گا و
ناژله لی سوو ده خشیان نه زانیبوه و همر نیش و نازاریان پیگه یاندوون. باورپان به
ناهورامه زدا نه بوه و همر له سر رهوشی پتشیو بیت و خوای جؤ او جؤریان په رسته.
بچ هیچ گومانه هردووک دهسته لهو ناریه کؤنانه که پتیکه وه کؤچیان هپناوه ته
ناو نیران. زهردهشت پروی بانگه واز له هردووک دهسته دکات و له گشتیانی
دهخوازیت رهوشی ناینه که ی په سنده کن و پرویکه نه ژبانی دامه زراو و ناوه دان -
کردنوه وی زهوی. سروشتیه که هه نلیک له وانه چوون به دهنگ بانگه وازه که یه وه و
روشی ناینی نوتیان گرتوه ته نه ستو، و گز که ی تریش دهستیانی له رهوشی ناینی
کؤن و په رستی خودایانی سروشتی هه لنه گرتوه و همر له سر هه مان رهوشی کؤن
بوون. تیروانینه یه سناکانی چل و پینجه م هیچ جؤره گومان و دوو دلیه کمان لهو
باروه بۆ ناهیتیتیه وه که هردو دهسته ی نه یار و په پرهوکار خاوه نی یهک زمان و
یهک پتینه سی میلی و یهک نه ژاد بوون. مایه ی سر نه بجه که له نافیستادا وشه ی
تور وهک ناسناوی خیتلیکی تورک ره گه ز دهرکه ووتوه و نهو خوی لی دوورده خاته وه،
ناوی خیتلیکی نیرانیه و له شانامه ی شدا همر به تور هاتوه و له هیچ پرویه که وه
په یه ونندی بهو تورکانه وه نیه که تورکی عوسمانی ده یان ریست خویان بگتیره وه
سه ری، و له راستیدا نه وان لهو دهسته نیرانیه کن که له پروی شارستانییه ته وه
دواکه و توتورین بوون. پتیبسته نه شکانیه کان بهو خیتله بزانیان، چؤن ده کرتیت
تورانن کان له تورکی مه غولی بن له کاتیکدا نه وان ناویان ناراییه⁴⁶.

45 - فهره دین یهشت، به ندی ۱۶

46 - به روانه «گاتاها» له نویسی ماموستا پورداود، لاپه ره ۹۰

سیمای په یامبه ر له بهر پؤشنایی سرووده کان

دهمانه ویت له گاتاگان بدویان، واته نهو کومه له سرووده ی له نافیستادا به
هؤنراوه ی خودی زهردهشت دهنانترین. به لام ئیستا ده مانه ویت به شتیوه په کی گشتی
له و وتارانن بدویان که پؤزگار و سرده می زهردهشتان بۆ رووند که نه وه. نره گله ی
له و باره وه له بهر ده ستدایه، پتیش شهش هه زار سال تا شهش سه د سالی پتیش
دهرکه ووتی عیسا دهرده خات، جا کؤلینه وه ی ورد بۆ ده ستیشان کردنی پؤزگاریکی
له وه نزدیکتر بۆ ژبانی په یامبه ر پتیبستی به کاتی زؤره و له ووه ی نه م په رتو که دا
نابیت، به لام نه وه ی تاراده یهک نه مپؤر دانی پتیدانراوه، تیوان سه ده کانی هه شته م تا
یازده هه می پتیش زاینه. کسانتؤس Xantus که نریکه ی ۴۵۰ سال پتیش زاین
ژباوه و یه کتیکه لهو کؤنترین میژونووسانه ی یونانی باسی زهردهشتیان کرد بیت،
ده لیت؛ زهردهشت ۶۰۰ سال پتیش جهنگی خشیار شای دژ به یونان ژباوه، نه وی
ناشکرایه، نه و شا هه خامه نشیه سالی ۴۸۰ ی پتیش زاین هتیشی کرده سهر یونان،
که واته ژبانی په یامبه ر ده کاته ۱۰۸۰ سالی پتیش زاین و نه وهش به نریکترین
بؤچون دهنانترین بۆ دیار یکردنی ژبانی په یامبه ر، و لیکه زهره وه مه زنه کان نه ویان
په سه نده. ههر چه نده له دوو سه رچاوه دا له بری ۶۰۰ شهش هه زار سالی پتیش
جهنگی خشیارشا دهرکه ووتوه، گشت به لگه میژویسه کان نه وه به زنده پروی و
ناراست دهنان و مه سینا Messina ناوی پؤزه لاتناسی زؤر سووره له سر نه وه ی
نهو میژوه نادرسته. ههرکات بانه ویت رسته یهک به ناوی میژونووسی یونانی و
پؤم و که سانی تری نه و باره تومار که یان له سه ره گپژکه و ماندو بوون به و لاوه چپترمان
ده سگیر نابیت، و نره ی وهک ۶۰۰ سال پتیش مردنی نه فلاتون Plato و ۵۰۰
سال پتیش جهنگی ترویا⁴⁷، و تیکه لکردنی میژوی بابل و ناشور و رودای سه یر و
سه رسامی تر به گشتی لهو نه فسانه و یابه تانه کن که رخنه ی میژوی نه مپؤر گشتیان
پوچه ل ده کاته وه، و به شتیوه په کی گشتی دهستی صرقت تهنانه ت نه گه یشتوه ته کون
و قورینه زؤر تاریکه کانی نهو سه رده مه. ههر چه نده زؤر له لیکه زینه وه و پؤزه لات
ناسان پشت به هتیشی سه ده ی شه شه می پتیش زاین ده به ساتن و نه وه چه واشه یه ی
که ووتوه ته تیوان ناوی قیشتاسپ یان گرشتاسپی پاشای هاوچه رخی زهردهشت و

47 - پتموایه مه به ست له ترواده بیت

بشوانیت له پروپروو بوندا گه ووتمه به زیوا (درخا) و خوی سرکه ویت⁴⁵.

به هرحال ده توانین بیج هیچ گومان و دوودلی بلتین وهک له گاتاگاندا ده رکه و توه
پیزی نارایی بریتیبوه له دورگرو صرؤقی دژ به یک. دهسته ی سره کی نه وانه بوون
که باوه ریان به ناینی زهردهشت هیناوه و په پرهوی به دهستوری نه و، وهرزتریسان
کردوه به پیشه و ستایشی ناهورامه زدایان کردوه، و گایان بویه لا پسرزویه بۆ
باری نابوری و ناوه اندر دهنه وی زهوی یار و کومه کیان بوه. گریزی دووه میش
که سانی کببون دژ به ژبانی وهرزتری و حهز به چه پارولی و راو و پروت. نرخ ی گا و
ناژله لی سوو ده خشیان نه زانیبوه و همر نیش و نازاریان پیگه یاندوون. باوه ریان به
ناهورامه زدا نه بوه و همر له سهر رهوشی پتشیو بیت و خوای جؤراو جؤریان په رستوه.
بیج هیچ گومانه ههر دووک دهسته لهو ناریه کۆنانه که پتیکه وه کۆچیان هیناوه ته
ناو نیران. زهردهشت پرووی بانگه واز له ههر دووک دهسته ده کات و له گشتیان
ده خوازیت رهوشی ناینه که ی په سه ندکه ن و پروویکه نه ژبانی دامه زراو و ناوه دان -
کردنه وی زهوی. سر و شتیبه که هه ندیک له وانه چوون به دهنگ بانگه واز که یه وه و
روشی ناینی نوتیان گرتوه ته نه ستو، و گریزه کی تریش دهستی یان له رهوشی ناینی
کۆن و په رستنی خودایانی سر و شتی هه لته گرتوه و همر له سهر هه مان رهوشی کۆن
بوون. تیروانینه یه سناکانی چل و پینجه م هیچ جؤره گومان و دوودلیه کمان لهو
باروه بۆ ناهیتیتیه وه که ههر دوو دهسته ی نه یار و په پرهوکار خاوه نی یهک زمان و
یهک پیتاسه ی میلی و یهک نه ژاد بوون. مایه ی سر نه بجه که له نافیستادا وشه ی
تور وهک ناسناوی خیتلیکی تورک ره گه ز ده رکه و توه و نه و خوی لی دوورده خاته وه،
ناوی خیتلیکی نیرانیه و له شانامه ی شدا ههر به تور هاتوه و له هیچ پروویه که وه
په یه ونندی بهو تورکانه وه نیه که تورکی عوسمانی ده یان ریست خویان بگتیره وه
سه ری، و له راستیدا نه وان لهو دهسته نیرانیه ن که له پرووی شارستانییه ته وه
دواکه و توتورین بوون. پتیبوسته نه شکانیه کان بهو خیتله بزانیان، چۆن ده کرتیت
تورانان کان له تورکی مه غولی بن له کاتیکدا نه وان ناویان ناراییه⁴⁶.

45 - فهره ردین یه شت، به ندی 16

46 - به روانه «گاتاها» له نویسنی ماموستا پورداود، لاپه ره 90.

سیمای په یامبه ر له بهر پۆشنایی سرووده کان

ده مانه ویت له گاتاگان بدویین، واته نه و کومه له سرووده ی له نافیستادا به
هؤنراوه ی خودی زهردهشت ده زانترین. به لام ئیتستا ده مانه ویت به شتیوه په کی گشتی
له و وتاران به بدویین که پۆزگار و سرده می زهردهشتان بۆ رووند که نه وه. نمره گلی
له و باره وه له به رده ستدایه، پیتش شهش هه زار سال تا شهش سه د سالی پیتش
ده رکه و تنی عیسا ده رده خات، جا کۆلینه وه ی ورد بۆ ده ستیشان کردنی پۆزگار تکی
له وه نزیکتتر بۆ ژبانی په یامبه ر پتیبوستی به کاتی زۆره و له ووزی نه م په رتوو که دا
نابیت، به لام نه وه ی تاراده یه که نه مپۆر دانی پتیدانراوه، تیوان سه ده کانی هه شته م تا
یازده هه می پیتش زاینه. کسانتوس Xantus که نزیکه ی 450 سال پیتش زاین
ژباوه و یه کیکه له و کۆنترین میژونووسانه ی یونانی باسی زهردهشتیان کرد بیت،
ده لیت؛ زهردهشت 600 سال پیتش جه نگی خشیارشای دژ به یونان ژباوه، نه وی
ناشکرایه، نه و شا هه خامه نشیه سالی 480 ی پیتش زاین هتیشی کرده سهر یونان،
که واته ژبانی په یامبه ر ده کاته 1080 سالی پیتش زاین و نه وهش به نزیکتترین
بۆچون ده زانرتیت بۆ دیار یکردنی ژبانی په یامبه ر، و لیکۆله ره وه مه زنه کان نه ویان
په سه نده. ههر چه نده له دوو سه رچاوه دا له بری 600 شهش هه زار سالی پیتش
جه نگی خشیارشا ده رکه و توه، گشت به لگه میژوویسه کان نه وه به زنده ره ویی و
ناراست ده زانن و مه سینا Messina ناوی پۆز هه لاتناسی زۆر سووره له سهر نه وه ی
نه و میژوه نادرسته. هه ر کات به انه ویت رسته یه که به ناوی میژونووسی یونانی و
پۆم و که سانی تری نه و باره تۆمار که یین له سه ره گپژکه و ماندو بوون به ولاوه چپترمان
ده سگیر نابیت، و نمره ی وهک 600 سال پیتش مردنی نه فلاتون Plato و 500
سال پیتش جه نگی ترویا⁴⁷، و تیکه لکردنی میژوی بابل و ناشور و رودای سه ییر و
سه رسامی تر به گشتی له و نه فسانه و یابه تانه ن که رخنه ی میژوی نه مپۆر گشتیان
پوچه ل ده کاته وه، و به شتیوه په کی گشتی دهستی صرؤف ته نانه ت نه گه یشتوه ته کوون
و قورینه زۆر تاریکه کانی نه و سه رده مه. ههر چه نده زۆر له لیکۆلینه وه و پۆز هه لات
ناسان پشت به هتیزی سه ده ی شه شه می پیتش زاین ده به ستان و نه وه چه واشه یه ی
که و توه ته تیوان ناوی قیشتاسپ یان گرشتاسپی پاشای هاوچه رخی زهردهشت و

47 - پتموایه مه به ست له ترواده بیت

فیشتاسپ که باوکی داریوش بیو، هون له دروستبوونی ههله و ناوی گوشتاسپ شا و بوونه ته هۆی لیکۆلینهوه. گریمان وهک باسی لیدهکهن، هیشتا پهردهی تاریکی له سهه چهرخی زهردهشت لانه برابیت و له وانیه له رۆژێکی ناینده دا خۆی میژو نهو رازی نهیینهی ناشکرکات. بهلام گشت نهو دیاردانهی ههه نهوه نیشان دهههه که دهبوو بۆ کۆلینهوه له سهه چهرخ و میژوی زهردهشت سهرووی سهدهی دهههه می پش زاین بهرچاو بگرن بهرینهی له خوارهوه شیدهکینهوه.

جگه لهوهی سههه تای پهرتوو کدا باسکرا، کۆلینهوه له بهارهی دایک و باوکی په یامبهه بیسووده. نهوی به راستی لای ئیمه گرن گبیت، ناشابوونه به نامۆزگاری و بیروباوه و چاکسازیه کانی نهو که به هۆی گاتاگان یا سهرووه کانی په یامبهه وه ناشکراده بن. ئیمه زۆرمان لا مه بهسته له پتی پتهوترین و دلنایترین په لگه نامه ی زیندوهوه، واته گاتاگان، بیلایه نانه له سیمای په یامبهه پروانین. به زۆری له کولتوری فارسی سههه تای ده رکهوتنی ئیسلامه وه تا نه دواییه، و ههروهه له کولتوری په هلهوی رۆژگاری ساسانیان، و داستانی میژو نووسانی یونانی، رۆم، سریانی و ئهرمهنی، و به تاییهتی له میژوی په ناچهزی میژو نووسانی ئیسلام و ههندیکی له رۆژهه لاتناسان و سهه نه هجام تاخمی لیکۆله روه و میژو نووسانی خۆمانی له بهارهی نهوماکه میژوییه، باس و کۆلینهوهی بیلایه ن و له پرووی راستیه وه، بی هه لگیشان له بهر خۆشویستن یان سووک تپروانین له بهر دوژمنایه تی نه به و نامازه ی پتی نه دراوه. دیاره بهم کورته یه ناتوانین به لینی کاریکی نهوتوی گرنگ به دین، بهلام له گه ل گشت نهوانه ی شیدا ده کۆشین ته نها په یارمه تی گاتاگان که نه مرۆ جیتی باوه ری گشت لایه که، سههه رای گشت که سوکوری نهوهی له بهر ده ستساندایه و به گشت ناتاواییه کیه وه، سهه بهرت به زهردهشت باسیک بنووسین.

له سهرووه سههه کیه کانی په یامبهه ردا ده بینین هاوکاری له نا هورامه زدا ده خوازیت و دهویت نهو کۆمه کی بکات تا به نامۆزگاریه کان و شیوهی رهوایان جیهان ناسایش و نارام بکات،⁴⁸ نهوجا بهوته یه کی بته مه بهست ده بریت، و ده لیت «متم نهو که سهی له پیناوی تۆدا راپه ری نهی نا هورامه زدا»، و له بری نهوه دهویت فهی و شکوی دوو جیهانی بداتج. زهردهشت له په رۆگرامه که یدا نه ناوی معنه وه بیاتی بیهووده ده بات و نه ماددیات، چونکه به یی یاسای رهوشی نهو بی بوونی نهو

⁴⁸ - له (تاریخ عموم ادیان) نویستی هه مان نووسه ر که تا ئیستا حدوت بهرگی لی بلاد بووه تده و بهشی ئیران و نایه کانی سن بهرگه و به ده سهه رهن بۆ نووسین، تارا ده یه که نهوه نه هجام دراوه.

دوهه یش هیچ له کار ناگۆریت. کاتی بیستنی ناوازی نهو که تپیدا سپاسگوزاری نا هورامه زدا یه، چیت و ناره زو، دلگه رمی و باوه ره بهو په رۆگرامه ی رایده گه بینیت له جۆری خۆی بیهاتایه. ههروهک دلداریک سهروود بۆ خوداوهندی مه زنی خۆی ده خوینیت: «سهرووی نهوتۆ تا ئیستا کهس نه یهوتیوه ته وه»، و له راستیشدا هه ر وایه، و بهوه ری باوه ره وه بۆ بلا و کردنه وهی په رۆگرامی خۆی تیده کۆشیوه؛ تا هیت و توانام تپیدا بیت، دمه ویت نامۆزگاری کۆمه لم به کم بۆ رتگه ی راستی - لای نهو جۆره که سه جیاوازی نا یه کسانی له چاکه ی هه ندیک و خراپه ی گرۆیه کی تر دا نه. له بهشی پشودا بینیمان چۆن له قایی نا هورامه زدا ده پارته وه تا به ههروهه ریکات تا چه رده و به دکاراگان په ییده بهن به تاینی راستی: «نومیتده وارم که به زمانی خۆ و به هۆی نه م تاینه وه، رتیمایی چه رده کان به کم تا روویکه نه نهو که سهی له گشت مه زنتره -» به وشه ساده، و کارایی وتار تاره زووی سهه رکهوتن بۆ په په ویانی پتی راستی، ناوچاکی و شادومانی ده خوازیت. بهلام نهوانه ی کاتی راگه یاندنی ناینیان په سه ند نه کرد، ده بوو به زۆری چهک له ریزی په یه وه کارانی تاینی راستیدا ده رکرین. دیاره بۆ نهو که سهانی ناگایان له بناغه ی تاپنه که ی زهردهشت نه بوو، په سه ند کردنی نهو یاره سته م بوه، بهلام پتیوسته نهوه چاک بزانی که زهردهشت موغتیکی هه روا ناسایی یان مه لایه ک نه بوه، به لکو نهو رابه رایه تی کۆمه لیک کشتکاری گه رتبه وه نه ستۆ، که نهوانه به ناژه لداری و په روه رده ی زهوی و خاوه ن خانوویه ره و له به ره مه می کشتوکال و باغ و بیستان ژیاون. یاسای داریشه بۆ راگرتنی داد و ناسایی کردنی کاروباری کۆمه لایه تی و به رژه وندی که سانی تر و نهو یاسایانه رتزیان لیکیراوه و کاریان پیکراوه. بهلام که باس دیته سهه نهوانه ی به ناین قابل نه بوون، نهوا گرۆیه ک بوون هه ر ده یانویست به ده وارنشینی و بیابانگه ری بژین و دژ به ژیاکی کشتکاری و ناژه لداری. نهوانه جار جار هیترشیان ده برده سهه نه مان و ژنیان لی ده فراندن، به رو بووم و سامانیان تالان ده کردن و تازه لیمان ده دزین. ده بینین یه ک نه گرتنی نهوتۆ کیشیه ک بوه نیتوان مردن و ژیان، و وهک له بهشی پشودا روانیمان، هۆی سهه رکی نهو نا کۆکیه له گاتاگاندا به پروون و ناشکرا ده رده که ویت. نهو شه ره شوێر و دژایه تی له پناوی سه پاندنی مشتیکه دا بیرو باوه ری میتافیزیکی⁴⁹ و هه لرتستی گرتدراو به په رستنی خودا و ره وشه ناینیه وه نه بوه، و نه گه ر جۆر تیکیش لهو یاره بوویت، نهوا له به رانه رکتشه ی به نه رت به شتیک بوه بپایه خ. پاشان بیر کردنه وه

⁴⁹ - میتافیزیکی - نهو دیوی سهروشت - یان جیهانی هزی (واته خه یالی) - وه رکتی

لهو جوڙه ناسازگاري بي ناشتبونوهويه بههانه و لئبوردي كه سيك يهكسان دهكات بهناجووت و شكهستي خوئي . له بهر نهويه زردهشت له سرووده كانيدا دهخوازنت مهزدا نه بيته هوي زوربووني درقپهرست ، و بيته ياريدهر بو پتركردي په پرهوياني تايني راستي .⁵⁰

لهوسه زدهمه دا زردهشت بو كومه لنگه كي بچوكي وهرزيران بوته پالپشت و مايه ي نوميد . هم رابهري شوپش و راميار بوه و هم پيشه واي تايني . كه ره واني به ديپينهري جيهاني ماددي و زميني خاكي له بيدادي سهونشيني پست ده بيت ، و ده پرستيت : « نه ي هه هومه له ناو مرؤقانا كيت بو پارترگاري من هه لئبارد⁵¹ ؟ » - شه هومه نه ولام ده دتوه « تاكه كه سي تايني يه زدي په سه ندرديت زردهشتي سپينتمان ، نه وه نه ي مهزدا بلاو كه ره ووي نه دتپشه ي راستي ، له بهر نه وه به لئيني دلگيري درايه » . بو يه سه رنجي ديها تيان ، تاره زوو كاراني ژياني شارستاني و دوور كه وتوان له چه پاو و هير شهبه راني ده وارنشين رويان له زردهشت كرد . نه ويش بوو هه ميشه ناشتيخواز ، چونكه بو رابهريكي تيكوشهر بو پره دان به ژياني ماددي و چه سپاندي بناغي كومه لايه تي نوئي ، ناشتيخوازي له گشت چاكتره ، كه ده لئيت نه ي خود او وندي من ، هيتريك به رپاكه ناشتي و ناسوودهي بخاته بري شهرو شوپ و دوزمنايه تي ، و باوه ريشي به وه ديها تني نه و داخوازيه ي بو ، چونكه نه و له ره وشه كه يدا ده لئيت ، من ده زانم ناشتي سه رنه نجام بناغي ده كو تيت .

ههستي پر ناوات ، روون بيئي به ناينده ويه سه ندي چاكه و باري ياسا بو زردهشت هاتنه بهر . هه رچه نده له سرووده كانيدا جار جاره ژاروي تلخ و ناخوشي ده بيترت ، به لام نه وتوش هه ر پر باوه رپوه به خوئي و رهوش و په يامي خوئي . كه ر بمانه ويت په ي به دليري و جواميري زردهشت بهرين ، نه و ده توان تاراده يه ك قه واره ي دوو گروي دژبه يه ك له بهر چا و گرين : گروي لايه ني كه م و بچوك به زوري كه سانتيكبوون نارام و ناشتيخواز و سه ر قالبوون به كشتكاري . و گروي تر لايه ني زوري شه رخواز و ژيانيان بري تيبوه له بيابانگه ري و هه ل وه رگرتن له باريكي لاواز تا هيرشي بكه نه سه ر و لئيان بكوژن . نه و هه نده كار ابوه ، به نيو كومه لدا كه راوه و به دهنگي بهر ز له خوئي كوزدوونه توه و ناموزگاري به گويدا داون : « نه ي مهردوم به دهنگه وه بيتن تا كومه لي په پره ويانسان فيتر كه م » ، و چونكه « و ته ي دلرفين » ي

⁵⁰ - وتار و به لنگه نامه ي نه م به شه به گشتي له يه ساكاني ۲۸ و درگيراون :

⁵¹ - ر امان و بوچونه كاني نه م به شه له يه سناي ۲۹ - وهن

لا بوه ، سه رنه نجام گروي كه قايلبوون گوي له و ته كاني به گرن .

دوويهش له ناو سرووده كاندا هه ن ، ده ركه وتوه له و وتارانه ي زردهشتن كه له ناو كومه لدا خويتدوونيه توه⁵² . نه و ه ي له گروي مهردومي خواستوه كو تينه وه و گو تر اگرن بو ناموزگاريه كاني ، هه نديك له روي هه لاتناسان و يستوويانه نه و به شه به راوردكه ن له گه ل « نه و بانگه وازه ي عيساي له سه ر كيو داويه تي⁵³ » . به لام نه وه چله رووي چو نيه تي وچيش له لايه ني چه ندي تيه وه به راورد ي بته ووده يه ، و نه و جوڙه به راورده مايه ي بيدادي ده نو تن بهر انبه ر به زردهشت . جيا وازي نيوان هه ستي شو رشگيري ، بوچووني مرؤقانه ، هه ست به دليري و جواميري دژبه ستمه كاري ، ريز و بايه خدان به خيزان ، كار و كو تش ، ژياني ماددي به گرن گ زانين ، نازادي بير و هوش ي مرؤف ، يه كيتي ، راماني روون و ژيرانه بهر انبه ر به ثا فرين ، رهوشتي گاتايي و زور راماني تر كه زردهشت له ناموزگاريه كانيدا رايگه يان دوون - بهر انبه ر به هه مان شيوه هه لو يستي لاي عيسا زورن . هه چكه سيك نه و جوڙه به راورده ي نه نجام دي بيت ، نه و نادروسته و هيجي گو تادرتي . رابه ريني زردهشت له بهر داماليني كو ت و ته وني نه فسانه يي بوه له په يكه ري كومه لاني مرؤف . زوري بايه خ نه داوه به ته واي باري خود او وندي بي رهوش ، به لكو گشت هه نگاوتكي بو ده ستمه ستمه ناو كيتشه ي كشتكاري ، خاوه ندارتي زه وي ، ريگه نه دان به ده سلاتي ده مر است و زهويداران و پياواني تايني . هانده ري كارو كو تش بووه . خو يه ستمه وه به نو يژ و رؤژو و دهشت و چول گرته به ري به ناينداري نه زانيوه . هه ستي دليري و جواميري له ناو مرؤقا زيندو ده كروهه . زردهشت وهك عيسا خوئي شلكرن بو ستم و زه بووني و نالچاغي به مرؤقان رانه گه يان دوه . نه و ه ي بلئيت ؛ كه يه كيتك نازاريداي و جوڙه كاري ناره واي له گه ل كرديت يان ده ستمه ريزي كرده سه رت ريگه يده جاريكي تر نه وه ت له گه ل بكا توه ، نه و له ده سلات په خشين به ستمه كار به ولاوه چي تيري پين ناو تر تيت ، و نه و جوڙه كه سه له پله وپايه ي نازادي مرؤف داده گر نه را ده ي كه مشر له ماغي ژياني نازه ل . به لام زردهشت به و ته ي روون و ناشكرا ده لئيت⁵⁴ « ستمه ده بيت بنپر كريت ، سه ر بو ستمه كار دانه نو يت و بهر گري له خو بگريت . » زردهشت گرنگي داوه به ريز گرتن له خيزان . په رته وازه نه بووني نه انداماني خيزان و كو تش

⁵² - يه ساكاني ۳۰ و ۴۵

⁵³ - شنجيلي مه تي ، به نده كاني ۷، ۶، ۵

⁵⁴ - يه سنا ۴۸ ، ۷

بۆ پتهوی ئەو دەبیتە هۆی خوۆشی ژیان و هیز دەبەخشیت بە کۆمەل که پیتکدیت له
 خانه بچووه کانی خیزان - له سهرتاسهری ئاقیستا یهک وشه نابیشرت هانی
 بهرەلایی و له خیزان داچهران بدات، بهلام عیسا روون و ناشکرا ئەو دەستوورە
 داوه که ئەندامانی خیزان دەبێ سەر بەستین له جیهیتشتی مال، و خو خهساندن .
 باشه دهکرتیت پله و پایه ی مرۆف نزمترینت لهوی لاوازترین نازەل - ناوازی کار و
 کۆشش له سهرتاسهری گاتاگان و بهشه کانی تری ئاقیستا دا دهنگدهاتهوه . پایهدار
 و بههره وەرترین ئەو کەسه یه پترکاردهکات، چاکترین له زهوی کیتلندا و بهرهم پتر
 و دهده سدی نیت . پیکار و سوال کهری نهنگه و مرۆف سووک و رسوا دهکات . بهلام
 تینجیل هانی بیتکاری و سوال دهکات . له بیس و فلهسهفه ی زهردهشتدا ههست و
 ناره زووی مرۆف پیرۆزن، و له کاردا زۆرداری نیه و دهبیت مرۆف به ناره زوو بگاته
 پله و پایه و جیتی بهرز، بهلام له ناینه سامیه کاندای زۆرداری بهشتیکه له فلهسهفه و
 باوهر، و مرۆف چهشنی بووه کەسه ما کهره له شتیکی لاواز و زه بوون و کهرهسته ی
 یاری به ولاره چیت نیه . له جیهاندا زه دهشت یه کهه مین کهسه بانگی بۆ یه کیتی
 راسته قینه دهنگدهاتهوه، بانگهوازی ئەوتۆ تانیستا رووی نه داوه . چاوپرینیک له
 گاتاگان ئەوباره یه جوانی رووندهکاتهوه و له بهشه کانی تریشدا بهوردی دیتینهوه
 سهر ئەو یاسه . گاتاگان له سهرتاسهری جیهاندا بووته بابته ی شکۆفهدار بۆ
 لیکۆله رهوه کانی باری ناینی، فلهسهفه و میتزوی مرۆفایه تی . ته نه کاتی بهراورد
 کردنی ئاهورامه زدا له گه ل یه هودا Yahoda و خودایانی مهسیحی تا دهگاته باری
 سیانه په رستی ئەوان و ههروه ها خودا، یان خودایانی تر لیتمان رووندهبیته وه ئەو
 رامانه تا چرا ده یهک رۆشن و دروسته . به بهراورد کردنی دهقی گاتاگان له گه ل
 تینجیله کان ده توانین گشت ئەو بابته تانه روون و ناشکراکه یین . ئەوجا ئەوی بیهووت
 ئەو بهراورده بکات، ده بێ بی دوولتی ناحه زانه لیتی بروانیت، چونکه جیاوازی
 نیتوان بهراوده یه که ری به هیچ جوهره لیک نزیک بوون نادات .

نیتستایش دیتینه سهریاسی یه سناکانی سی . له هه مان پرگه کانی بهندی یه کهه مملدا
 هاتوه که زه زه دهشت بۆ کۆمه لیک مهردوم ده دوت - دانا یان، نیتستا ده مهووت
 له گه لتان بدویم، منی په پیره کاری راستی و ره گه زی پاکی و به رستیاری ئاهورا
 مه زدا له گشت نیتوم ده ویت گوئی بۆ نامۆزگاریه کانم شلکه ن و بیبری لیتیکه نه وه . -
 له خۆیدا ئەوه روون کرد نه وه یه کی رۆشن و ریکوهره وان له په یدا بوونی ژبانی مرۆف .
 ئەوه وته گه لی که سپیکه خاوه ن ئەو په ری توانای هۆش، ده بیت ئرانیه ی زه ردهشت به
 خاوه ن شکۆی - جادووگر - ناو ده بن، یان ناو نیشانی یهک پاشا و شوانی ئەوی

ده ده نێ و یان گومانی ئەفسونگر و جادوگری لیتده کهن، با سه رنج بده نه ئەم به شانە .
 ئەو جوهره رامانه پر فه ی و بته وه به جی و هه لیتژاردیه له وه ده چیت له ده مرۆفی زانا
 و دانا و هۆشمه نده وه ده رکه و تیت:

گوی بۆ گرنگترین وتار شلکه ن، به نه ندیشه ی روون هه لیتسه نگیتن . له جیاوازی نیتوان دوو
 رهوشی (راست و درۆ) بکۆنه وه، پش نزیکی بوونه وه ی رۆزی په سلان گشت یه کتیک به
 خواست و ناره زووی خو ی رتگی خو ی دیاریکات، نه گه ر ئەوه بکه ن سه ر نه نجام گشتمان
 به ختیار ده بین .

ئەو دوو گه وه ره ی دوو براله یه که سه ره تا له جیهانی راماندا په یدا بوون، یه کتیک چاکی
 نه ندیشه و گفتار و کرداره، و ئەو پتر کاری خراپه (به نه ندیشه و کردار و گفتار)، ده بیت
 مرۆفی دانا له نیتوان ئەو دووه چا که که یان هه لیتژیت نه ک خراپه .

که ئەو دوو گه وه ره به یه ک ده گه ن ژیان و مه رگ په یدا ده بیت . له بهر نه وه یه سه ر نه نجامی
 درۆ په رستان خراپترین شوینه، و په یه وه کاری راستیش شاد ده بن به چاکترین شوین .
 له نیتوان ئەو دوو گه وه ره، درۆ په رست ناپه سه ندرتین کردار بۆ خو په سه ند ده کات -
 په یه وه کاری راستیش ئەو که سه یه که به کرداری چاکی خو ی ناواته خوازه مه زدا ئاهورا شاد
 بکات، ناوه ندی ئەو به ده شته بۆ خو دابین ده کات که به زێه ری یه زدان زاخداوه .

جیاوازی نیتوان دوو گه وه ره ی پتی چا که و پتی به د . به دکاران رتگی به د
 ده گره به ر و بیس و بۆچوونی خراپ بۆ خو هه لده بترین و ده یانه ویت جیهان و ژبانی
 مرۆف به به دکاری و ناپه سه ندی ناته با که ن . به لام ره گه زی چا که : راستی، رهوشی
 چاک و هیز و توانای یه زدی که ئەوانه رواله ت و کرداری چاکن هه میشه له گه ل
 په یه وه کارانین و له یاری ده دانی خاوه نیان درتگی ناکه ن . ئەو تو بوه وته ی زه ردهشت .
 مرۆف به گشتی تازادن و به ناره زوی خو روو له چا که یا خراپه ده که ن . سوودی چا که
 و نه نجامه کانی بۆ ناشکرا کردوون و ژبانی خراپه و ناپه سه ندی بۆ شیکردوه ته وه .
 چا که و خراپه دوو براله ن و بوونیان له جیهاندا وه که که . ئاهورامه زدا خودای مه زنه
 و هۆش و ههستی بهراوردی به گشت به خشیوه که بتوانن پتی خو یانی پتی بدۆزنه وه .
 کاکله ی گفتوگو و بناغه ی رهوشته له سه ر ناستی چا که و خراپه یه . زه ردهشت تا
 توانیوه ناره زو کاری به ریا کردنی راستی بوه، و دوژمنی درۆ و بلاو که ره وه ی بووه :
 « نیتسه ده مه انه ویت وه ک که سانیک ژیان په رینه سه ر که مرۆف به ره و ری راست
 برانیت . » به ختیار ی و خو شگوزه رانی بۆ ئەو که سانه یه که ناویانگی چا که بۆ خو
 ده بچرن . ئەو کاته رۆزگار خو ش و ژبان نارامه که مرۆف له رتگی راست به ولاره
 پتی تر نه بینیت و پر ناواتی زه ردهشت هه ر ئەوه بوه .

له یه سنکانی ۱۴۵ دا زهردهشت له گفتوگۆدا ده بیننه وه - لێره دا کۆی مرۆف، دوور و نزیک بۆ گوێگرتن له وتاره دلێرفیتنه که ی زهردهشت وه ستاون:

من ده مهوێ بدویم، فیتستا گویم بۆ شلکهن، گوێ راگرن ئه ی ئه و که سانه ی له دوور و نزیکه وه هاتوون بۆ وشیاربوون، فیتستا به گشتی ئه وه بگرنه مینشک، که مه زدا چه ند شکۆفه داره - نه کهن ریگه به درۆباز و نامۆکارانی به دخوو به دن بینه زمان و ئابینی درۆتان به ناو دا بلاوکه نه وه و ژیا ئتان لێ تال بکه ن.

دیسان دیته وه سه ربای سی دووگه وه هره سه ره که یه یه کتیکیان گو مپا کار، درۆ و خراپه به ریاکاره، و نه و یتر سازکاری راستی و چا که یه، به لام له راده ی نه ندیشه و گفتار و کردار دا نه و دووه وه که یه ک نابن. مژده ده ری ئاهورامه زدا و راگه پنه ری چا که زهرده شته: «نه گه ر که سیکی ناوتان دلای ئه و بابه نیه که من بی ری لێده که مه وه و ده یلێم، سه رنه نجام په شیمان ی و هه ناسه سارد ی بۆ ده هی تیتسه وه.» ری زان له کشتکاری، واتای ری زگرته له زهوی. زهوی لای ئاهورامه زدا وه ک کی رتی که بۆ مرۆقی پیاو چاک و په پره و کاری راستی و ده بیته مایه ی به ره م و خو ش گو زه رانی. ئاهورایش بۆ وه رزیران وه ک باوکه و به ره فتار و کرداری چا که کارانی شاده بیته. زهرده شت له یه سنکانی چلو پیتنجا باسی ئاهورامه زدا ده کات: «که سی که له گشت مه زنتر ... و به ره خو از ی نافرینه.» زهرده شت زۆر جار په ند ی بۆ کۆمه ل دا هیتنا وه، له نامۆکار په کانی دا نه و مه به ستی تا که که سی یان کۆمه لتی که تایه ت نه بوه، و زۆر جار دپه و درۆ په رستان، و نه یار و ده وار نشینان، و دوژمنانی ورزیری بۆ هاتنه سه ر رتی راست و چا که هاند او ه:

بۆ که یشتن به نامرازه کانی مه زدا ئاهورا پیتسه وایان، شکۆمه ند و وه رزیران (سی چینی کۆمه ل) و ئیوه یشت ئه ی دیوان گو ئ له و بگرن که من فیرتانی ده کم، نیمه ده مانه ویت وه ک پالشت تۆ له و که سانه دوورخه پنه وه که دوژمنی تۆن⁵⁵.

له کۆمه لدا سی چین ئابینی په سه ند کرده و یاسا و ریوه روشی نویی کۆمه لایه تی گرتوه ته نه ستۆ، به لام دیوان، نه وان ی قایل نه بوون ده ست به رداری درۆ په رستی پنه و هه ر له سه ر ره وشی ئابینی پیتسه مانه وه و زهرده شت و ئابینی راستیان په سه ند نه کرده. به وان ی ئابینان په سه ند نه کرد ده لیت: «له وه ته ی ئیوه که مو توونه ته سه ر بی ره ی به دترین جه زه به دان له کۆمه ل، نه و ناوی دۆستی دیوان که پیتی به ناویانگن پر به پیتستی خۆیه تی، چونکه ئیوه له نه ندیشه ی چاک دوورن و به ئاره زووی

⁵⁵ - په سنا ۱، ۳۲

ناهورامه زدا ئالۆز ده بن و پشت له ئابینی پیرو ز ده که ن⁵⁶»

زهرده شت جار جاره له سه رووه دلێرفیتنه کانی دا به کورتی هه ندیک باسی خۆی کرده و سیما ی خۆی بۆ نواندو وین. له به شیتی که سه رووه کانی دا به وشه ی «منم نه و که سه ی ...» ده سپی ده کات. ده لیت منم نه و که سه ی به دخوازان به هیزی بیرو یا وه در دوورده خه مه وه و مرۆف له خۆ په رستی و له خۆ یا بیبوون و درۆزی ده پار ترم، و ناژه ل ی درنده و زیان به خش به راویژ له له وه راگان دوورده خه مه وه. زهرده شت په پره پی ژیا ن خو شه ویستی بۆ خودای خۆی که ئاهورامه زدا یه ده نویتیت: «منم نه و نه قیندا ره ی ستایشی مه زنی تو ی کرده وه به پیشه، و ده یه ویت به وه پره ی تونا وه ببه چا و دیر و پشتیوان بۆ ئاشای (راستی)⁵⁷» - پشتیوان و یاری و نه قینی نه و له راده به ده ره بوه: منم نه و که سه ی سه رنه نجام، پاش کۆتاییه تین به ژیا ن، و له پیتنا و ریگه ی راستا که پرو ی له سه رچا وه ی راستیه، چا و ده پره پشتیوانی کیشوه ری پاکخو وان و نه و شوینه که باره کا به بۆ مه زدا - ئاهورا، و له مه زنی خانه ی تو.

ئه که ره چی باری خودا وه ندی ناو گاتا کان زۆر له راده ی هه ست و هۆش یتنا په ریت و ئاهورامه زدا هۆشی گشت جیهانه، رو شنایی نه و لای ژیر و راستی وه وان رهنگ ده داته وه - له گشت به شیتی که په یامی راستی زهرده شت دا زه ق دیاره. هاوکات له گه ل پرو ی به ره وه، دادگری، شو رشیگری، پار تری گاری پیاو چاک و کر تیکار و وه رزیران، دژ و دوژمنایه تی به خراپه کاری ده بینن: «منم نه و پیتسه وایه ی ریگای راستی دروستی نیشان ده ده م، فیتستا له سه رچا وه ی پاکان ده خوازم شتی کم فیرکات بۆ کشتکاری بی به یتم⁵⁸». هه رده م به راده ی که باری خودا وه ندی ناوه ی تئا وه نه ویش ته نها بۆ نیشان دانی بوونی ته وا وه تی ئاهورامه زدا و یه کتایی نه و بوه، بۆ دارشتنی بناغه ی ره وشت و ململانی بی دژ به سه روشت گه ری و چه ند و بت په رستی و نه هیشتنی ئه هنگی ناژه ل کوزی، و به ران به ر به وان ه، زۆر ستایشی ژیا نی ماددی وته نی کرده⁵⁹: «نه ی مه زدا بۆ گشت نه و خو شیه ی ژیا ن که له ژیر ده سه لاتی تو دایه، له وه ی که بو وه و هیه و ده بیته به ئاره زووی خو ت پیتمانی بیه خشه - به ده سه لاتی هه مونه [ره وشتی پاک] و خشه ترا [وزه ی یه زدی] و ئاشا [راستی]

⁵⁶ - په سنا ۴، ۳۲
⁵⁷ - په سنا ۴، ۳۳ و ۵ و ۶
⁵⁸ - په سنا ۶، ۳۳
⁵⁹ - به ندی نۆه م

ژیانی تن خوش و به اختیار بکه. «. له ناینه کۆنه گاندا هیچکات وینه و شیوازی نهوتو و بهوجۆزه بیروباوهره پاک و دور له پروبوچییه نه بیئراوه. ماگ و جادوو، رتورهوشی ناژهل کوزی و باری میتافیزیقی له دهزگای ئەمدا نارەوایه. چەندخودا پەدرستی، هەنبازی و بەرتیل و خۆینی ناژهل رتۆزی پیتی لەناو ئەو ناینه دا چیتگه یه نه بوتهوه. که زهردهشت رتگه ی له گشت ئەو هەلوێستانه بری، له سروودیکدا زویری خۆی بۆ په پیره و کار و باوه رۆتیهینه رانی دهرده بریت که نایا به خشیش له پیتاو دهرباری خودای مهزن و خاوهنشکۆدا چیه:

زهردهشت، له نیشانهی سپاسگوزاری، گیان و په سندرترین ئەندیشه و کردار و گفتاری چاکی خۆی، و گشت ئەو بینیزی و پیتسه واییهی ههیدی، دهیبه خشیته به دهرباری مهزدا و راستی.⁶⁰

ئه گهر ههچکات مانه ویت له پیتسه وایانی رۆزانی پیتش بدوین و له ناسه واریان بگه رتین، هیچ پرویه کی سیمای نه وائمان بۆ دهرده که ویت؟ بی گومان نه نجای رواتنمان له شتیوهی سه ره تایی ناینی زهردهشت، هه رگیز ولامی دهسته و تان به نا ناییت. مرۆش دۆستی و رتیزگرتن له کۆمه له، روه گرنه که ی رهوشی مرۆشایه تی ده به خشیته که پیاویتی ئەوتو له ئیران زه میندا دهرکه ویت: «ئهی مهزدا، له ئیوه دهخوایم دهستی نه خوش و بیتچاره کان بگرن»⁶¹ خودای ئەو، ئەو په روه رده گاره ی وزه ی ئەندیشه ی سازه له گه له ئەم چه رخی ئیمه ییش، ته ندروست باشی ره خساندوه بۆ ژیا نی ماددی و پاکیزه یی ئەم جیهانه: «ئهی مهزدا... ئەوه، بۆمن مرۆه یه کی یه کجار ته و او و خوشبه ختی هه مان ئەم جیهانه یه که هه میشه شاد و کامه ران روو ده که مه ستایش و دروود بۆ ئیوه»⁶². ئەوه ی له سرووده دلگیر و خوش ناوازه کانیدا له مه زدا ی ده ویت، رتیمایی کردنی خۆی و په پیره وایانه تی. نه خوشگوزه رانی ژیا نی به هه شتی وسته وه و نه دوورخسته نه وه له ناگری دۆزه خ، نه به لئینی نوێ، ناژهل کوزی، ناههنگ و به زمی پروبوچی ده دات به مه زدا و نه سه ر و سامانی له مه زدا ده ویت، به لکو گشت خواست و ناوانی ئەو هه ر رتگه یی راست، چاکه و ههستی پاک و رۆشنتری بۆ دا بینکات. سه رده مێتک تیشکی رووناکی ئەو لو تکه ی فه لسه فه ماددی و تیره واینه گشت لایه کی سه یر گرتیوه وه. به راستی له ناوه ندی ئەو

60 - په سنا ۱۳۳، به ندی ۱۴
61 - په سنا ۳۴، ۵
62 - به ندی شه ش

گیتاوی پروبوچی، باوه ری له سروشت به ره و ژوورتر، ماگ و جادو، باوه ر به به هه شت و دۆزه خ و هه روه ها رتورهوشی تری موغ و بتیه رستی که به ناههنگی ناژهل کوزی و به رتیل بۆ رهوانی خودایانی به ردیندا دهرکه و توه، ئەو بیروباوهره زا یده ی میتشک و ئەندیشه یه کی ژیر و پایه به رزه، و هه ر له مرۆقیته کی گورج و هوشیار و پیتسه وای مه زن و خاوه ن دروود بۆ رهوشی چاکه و پیتسه وای رهوش به رزی و بتیفیز و پیتشکه و تن و به ره خواز ده وه شیتنه وه که به کار و کۆششی مرۆف و له رتگه ی راستی و پاکیه وه. هه مان ئەم جیهانه خوشگوزه ران و کامه ران بکات بۆ کۆمه لتی کارگیتانی:

به لئێ نه ی مه زدا - ئەو پاداشته به ترخی ده سه لاته بۆ رهوشته جاکان، له جیهانی خاکیدا بیسه خسه به وه ی له کار و کۆششدا یه، چونکه نه ویه به لئینی ناینی چاکه ی تو، ئەو ناینه ی کرتکار به ره و ژیری وهوشیاری ده بات.⁶³

که گه یشته ئەوه ی خۆی بناسیتیته وه، فه هومهن، یان رواله تی پاکرهوشی مه زدا ده پرسیت تو کتیت ئەه ی زهردهشت و که لیت بیرسن تو له ج به مهاله و دارای چی ناو نیشان و پله و پایه ی، وه لامت چیه؟ « به لئێ من به ئیوه م گوت: سه ره نا منم زهردهشت و تا نه وه نده ی هتیم تبادایه توند دوژمنی درۆ په رست و پارته ر ی به هتیم بۆ دۆستانی رتگه ی راست...» کاتیک ماوه ی پیترا چی نارزه وه بیخوازیت - زهردهشت گوتیوه تی: ده مه ویت له ناین و په یام بگه م، ئەه گه رچی له سه ره تای بلاو کرده وه ی نایندا زۆر گران گۆران سازیم بۆ ره خسا، به لام خۆم گرتیه وه و ترسی ته نگ و چه له مه م لا نه ماوه، ئەوجا ئەوه ی به ویت نه ویه که چۆن وه ک دۆست و هاوکار دهستی یارمه تیم بۆ درتێ ده که یت و هتیم پت ده به خشیته تا گۆران ساز به که م به ته وای نه نجامده م و گومراییانی ژیا نی ماددی و پروبوچ په رستی و چه رده و سه مکاران له کۆمه لگای نوێ دوورخه مه وه.

به نده سه ره که یه کانی په سناکانی چلوشه ش، سیمای غه هگینی په یام به ر نیشان ده دات. تارا ده یه ک له به شه کانی پیتشودا باسی نه مباره مان کرد و ئیستایش دینه سه ر باسی هه ندیک خالیتر. کاتیک زهردهشت ئەو سروودانه ی هۆنیوه ته وه، زویر و بیزاریه له چه ور و سه مه ی که شیش و دهره به گ و ناوداران: «روویکه مه کام خاک، په نا بۆ کوی به رم...»⁶⁴ کاتی ئەم گله ییانه ی ده سکورت و کرتکار و په پیره و کار و ناژهلته کی سه سوون و له رووی ساددییه وه به رانه به ر به سه مکاران

63 - په سنا ۳۴، به ندی ۱۴
64 - بۆ روونگراوه ی تویتر بره وانه «گهره ی نهفته»، نوسینی: مراد آوزنگ ۸۵ - ۱۲۰

دوستگويوت بوه و پيششپوتی له بوه. هابيمی سرورج نه دودیه که هفتدنگ پرخنغان
 له بيهغه گرتوه که گوايه نه دوديو په ياميه ر بهو چوره گلبه بیکات، يا بيش دهشت
 هه لوتسته که به به له شکر ابيته وه. وه کتر، زهردهشت پياوړي کبره صاددی، وهک
 که سانتر مرؤف بوه و له هيج چيغه يه کی سرورده کانيدا خوږی به مرؤفنی تا ناسايی،
 له سروشت بهر زتر، پالوان و نهفسانه يی نه نواندوه. گشت مه زنی نه وه له هه مان
 ساده يی، سروشتی بوون و باری ناساييدا توانه ته وه. به لام پاشان گله يی و بيزاری
 به سه رده چن، پاش شه وه زهنگی تاریک ولتل سپيدهی بهر به بیان دهرده که ویت:
 «که ی نهی مه زدا سپيدهی بهر به بیان دهرته که ویت و مرؤف روو له سه رچاوهی
 راستی ده که». وهک دهر کهوت درو په رستان زوریان داو بو ناوه ته وه. که شيشان
 ويستوویانه له پله وپايه ی داگرن. دهر به گ و نار هوا و سه رانی چه ته ويستوویانه
 له ناویدن. نه و جا له خودای خوږی دهر سپیت که نایا له ره گزی چاکه به ولواوه، کتی
 هه به بتوانیت گیانی نهوی له درو په رستان بپارزیت؟ :

نه گهر که سیک ویستی ناخوږی بخاته ناو خپلی من تا خودانه خواسته بیته هژی زبان بو
 من، کارتیک بکه گشت دزایه تی نه و پرچېداته وه بو خوږی، به جوړیک ژبانی خوږی نهک
 ناخوږی لی دورخه پته وه نهی مه زدا -

سه رته نجام، له دوا هه ناسه ی ژبانی پاش نه و خولی پر هه وراز و نشیویه ی نریک
 بوه وه. له یاسی به شیکي تری ناموزگاری گاتاگان و بناغه ی رهوشی زهردهشتیدا که
 ته و او که ری نه مپاسه به پتر له سه ری دهر وین. نه و تا دوا هه ناسه ی ژبان کوښیویه تی
 په یام و ناینه که ی بلاوکاته وه و بناغه ی کوښه لگای نوئ له سه ر ناستی هه ره وه زی
 بچه سپیتیت و له ناهورامه زدا ی ویستوه سه رکه و توویکات:

خاوه ن ناموز، ستا بشکاران دهنگ بهر زده که نه وه. نهی مه زدا، تا نه و ناسته ی زمانم بو
 پرتمایي ریگه ی راست دهر پتیت پرتمایي زهردهشتی دوستی راستی بکه. نهی ناغریده ی
 وزه ی ژری، به یاریده ی ره گزی پاکه رهوشی ناینم تیگه پته ⁶⁵.

سه رته نجام که له نریکه وه مهرگ ده بییت، ده که ویتته و تیرد ده خویندن، به سروروی
 نه و تو قوول و پریت و پایه بلند سیمای دوا هه ناسه ی ژبانی تیدا دیاره و نه وه
 له راستیدا سپاسه بو خودا وه ند که له وماوه درتړه ی ژبانی تیدا توانی ناینی راستی
 بلاوکاته وه، کوښی هاترته ری و خوږی و ناخوږی ژبانی بینیه، لیتر ناروهی
 پشودانی هه میسه یی هه یه:

نهری دهشتیت په وانم باش مهرگ بتوانیت په نا بو کسی بهریت - پریاوه یم بهوه ی له راستی
 و سه رچاوه ی پاکی و تو په ولواوه نهی مه زدا، که له هه مان جبهاندا ناو اته کانت به دیه پتیاوه و
 بویته یاریده ر بهو خوم و ناو له کانت [ستان دده] که سی تر نایت ⁶⁶.

شورشی کومه لایه تی

روانین و قولبوونه له گاتاگان، توانای نه وه مان ده داتی رهوشی که زهردهشت
 په یامده ری بوه، زیندو که یه نه وه و دوویاره بیناسینین. نهوه ی تا نیستا به نه نجام
 گه یشتبیت به را ده ی زور یار مه تی خواستی داوین بو روونکردنه وه ی پیناسه ی
 نایدیو لوجی زهردهشت. دیاره هه چکات مه به ستان له قرتاندنی نه و سنور و کوته
 هه بیت که تانیستا خومان پیتقاییل کرده تا خو دور بگرین له چوارچینه ی گاتاگان،
 گشت رامان و رهوش به شپویه کی تر دته نه نجام. له م به شه دا ده کوښین رهوشی
 ناساوارمان بپارزین، و پاشان به ناشنا بوون و تیگه یشتن له ناینی مه زدا یزی
 زهردهشت، روشنایی نانیستا بو مانی دینیته وه پیتش چاو. له پیتش گشتدا ده بیت
 نه وه روونکه یه نه وه که ناشکرا بوه نیوه ی راستی گاتاگان، یا سرورده کانی نه مرؤ
 له بهر ده ستدا هه ن هونراوه ی خودی زهردهشتن، و سرورده کانی تر هونراوه ی شاگرده
 سه ره تاییه کانی خودی زهردهشتن که هاو نا ههنگی ناموزگاریدکان، دیرینی زمان،
 شپویه دارشتن، ناوه روک و مه به ستیان نه و باره ده سه لمینیت. به لام نهوه ی که
 به شه کانی تری ناو نیستا پیکه اته له بوچونی پیتش زهردهشت، به تاییه تی نه وانه ی
 له یه شته کاندای دهرده که ون، باری جوړاوجوړی تری پاش زهردهشتی تاروزگاری
 ساسانیان، و بابته تی ناین و فله سه فه و داستان و بوچونی نه ته وه ی تریشی به پیتی
 پتدا ویستی روزه، ورده ورده خراو ته ناو.

شورشی کشتوکالی:

له م به شه دا پتیوسته تا دوا په ندی پیتشین، له بهر روشنایی زانیاری گاتاگان
 به شکی گورانسازییه کانی زهردهشت ده خه پنه به ریاس. دهر که وتی په یامی زهردهشت
 له نیتو کوښه لیکي لیکدا بچراو و پیتساماندا بوه. دکترینی زهردهشت بریتیبوه له

دوو پروو: روی ماددی، و شیوهی مه‌عنه‌وی - واته دووشتی پروو له ههره‌س و له‌یه‌ک داپچراو. تابوری داراییان به‌واتای ته‌واو نه‌بوه. ژبانی کۆمه‌لی نازهلدار و بیابانشین ههر گهرمیان و کویتستان بوه. کات بوه بیشتیو سه‌ریان ناوه‌ته‌وه بۆیه ههرچهن خاوه‌ن ره‌وشت و نه‌ریتی پیاوه‌تی بوونایه، زه‌بوونی ناچاری ده‌کردن هیرش به‌رنه سه‌ر خیتل و که‌سانی دراوستی تا پاروی ژبانیان بۆخۆ لێدا بچرن. به‌رینی زه‌وی نوێ باوه‌شی بۆ کشتکار کردوه‌ته‌وه. زه‌رده‌شت به‌و نه‌خشه و پلانی نوێی تاوی به‌ناپوری داوه، و پاشه‌که‌وت بۆ رۆژانی نه‌بوونی، نازهلداری، ژبانی نازاد و کاری بۆگشت دابینه‌کرده. نه‌وکاره‌ی بۆته‌وه‌بوه خیزان، تیره، تایه‌فه، ده‌ستی ههره‌وه‌زی بۆ یه‌ک درێژکه‌ن و ژبانی گهرمیان و کویتستان و بیابانگه‌ری بگۆرته‌وه به‌ دامه‌زران له‌ گوند و که‌وته‌ کاری کیتلان. بێگومان نه‌وه نه‌خشه‌به‌ک بوه ناسان و زوو له‌بار بۆ ده‌سدانه کار و به‌ره‌م. به‌لام نه‌و تاخمه‌ی له‌سه‌ر باوه‌ری کۆنیان مانه‌وه، و نه‌وانه‌ی قایل‌بوون به‌ نه‌خشه‌ی نابوری و ره‌وشی نوێی ژبان، رابه‌ری و پیشه‌وایی زه‌رده‌شتیان په‌سه‌ند کرده. لیره‌وه ناکۆکی نیوان دووگرو گرده‌ستینیت. دیاره کۆمه‌لگه‌ی دینشین یاسای پیتیستی خیزان بوه. نه‌گه‌رچی شیوه‌رشتی یاسا و خاوه‌نداریتی و باری دابه‌شکردنی زه‌وی و ده‌سمایه‌ی به‌ره‌م و کاری تری له‌و بابه‌ته به‌نیتمه نه‌گه‌یشتوه، گومان له‌وه‌دا نه‌یه که به‌ژیری خۆیی زه‌رده‌شت و توانای پێک‌ه‌ساق بوه‌ته مایه‌ی نه‌وه‌ی به‌وردی یاسای بۆ نه‌و باره‌ بدۆزته‌وه.

قه‌ده‌غه‌کردنی نازهلکۆژی و مه‌ستی

دژبوون به‌ ره‌وشی گا کوشتن به‌وجۆره ناهنگی نازهلکۆژی به‌ی له‌کۆندا بیوانه، به‌راستی له‌به‌ر راگرتنی باری نابوری بوه. له‌و کۆمه‌له‌دا که‌تازه‌ بناغه‌ی کوتاوه، له‌ ژبانی جوتیاردا گا زۆر گرنگ بوه. له‌لایه‌که‌وه سه‌رچاوه‌ی خۆراک بوه بۆ مرۆف و وه‌کتر کوودی زۆر به‌پسته بۆ پوه‌ک و کیتلگه، و له‌گشت نه‌مانه‌ گرنگتر نه‌وه‌یه که نه‌و نازهلکی به‌کاره بۆ زه‌وی کیتلان. زه‌رده‌شت و په‌یره‌ویانی زۆرتوندی دژبوون به‌وجۆره ریت و ره‌وشی نازهلکۆژی. په‌یره‌وکارانی درۆ و نه‌یارانی ره‌وشی نوێ و دوژمنی کۆمه‌لی کشتکار ته‌نها نه‌وانه‌ن که چه‌ک به‌ده‌ست و شه‌رکه‌رن: «نه‌مه که‌سته‌که [مه‌به‌ست و ته‌بیژ و سه‌رداری دێوانه] وته‌ی پیروژ نینگ ده‌کات، و ناوی نازهل [ی زه‌مین] و نه‌خته‌ر به‌خرابه‌ ده‌یات ... و له‌وه‌رگاگان تیک ده‌ات»⁶⁷.

⁶⁷ - په‌ستا ۳۴، ۱۰.

نه‌وانه‌ن مرۆفی درۆزن و بێ تاین جا سه‌نگ و سه‌وای دۆست و دوژمن لیره‌وه به‌پیتی نامانجه‌کانی زه‌رده‌شت هه‌لسه‌نگینه‌راون: «نه‌فرینی تو ته‌ی مه‌زدا له‌وکه‌سانه‌ بیت که به‌ناره‌زووی خۆ مرۆف له‌پتی کرداری چاک لاده‌ده‌ن، له‌وکه‌سانه که کاتی ناهنگی نازهلکۆژی به‌پۆره‌ی گا شاده‌بن»⁶⁸. زه‌رده‌شت سه‌ره‌زنه‌شتی نه‌وانه‌ی ده‌کات که له‌سه‌ر ره‌وشی نایینی کۆن ماونه‌ته‌وه و ده‌یویست له‌ گۆتراه‌لی سه‌رکرده و که‌شیشه‌کانیان دووخاته‌وه، چونکه نه‌وانه دوژمنی راستی و چاکه‌کارین و ده‌یان‌ه‌ویت به‌ وته‌ی پرویوج و داب و نه‌ریتی ناپه‌سه‌ندی وه‌ک خوارنه‌وه‌ی مه‌ی و ناهه‌نگی نازهلکۆژی گا، سه‌رنجی نه‌وجۆره راکتیشن به‌لای خودایانی نه‌بوودا⁶⁹. دیاره نه‌م پارچه‌یه‌ی خواره‌وه مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی راپه‌رینه‌که‌ی زه‌رده‌شت و نامانجی گۆرانسازیه‌که‌ی روونده‌کاته‌وه:

ده‌سه‌وی نه‌وت لێ بیرسم، نایا دێوان له‌شالیارانی چاکه‌بوون؟ - نه‌وانه به‌ چاوی خۆ ده‌پوانن که چۆن کاروان و ئوسپج بۆ مه‌به‌ستی رابواردن ناره‌وایی به‌رانبه‌ر به‌ گا [گیتی - زه‌وی] ده‌که‌ن و بێداده‌ی له‌گه‌ل ده‌نوین و کاوییه‌کان له‌بری په‌رورده‌کردن و به‌ رێنمایی ناشا بۆ کشتکاری په‌ره‌پێدانیان هه‌میشه‌ بۆره‌یان لێ هه‌لده‌ستین.

له‌ «به‌هرام یه‌شت» یشدا باسی نه‌وجۆره نازهلکۆژیانه‌ی هه‌یه که دێویه‌رستان نه‌نجامیان ده‌دا⁷⁰. جگه له‌ بیری سه‌ره‌کی دژبوون به‌ نازهلکۆژی، وه‌ک مرۆفیتیکی میسه‌ره‌بان هه‌ستی به‌زه‌یی و دلسوتانی بزواندوووته‌ی بۆ به‌ره‌هه‌ستی نه‌و جۆره رتوره‌وشه به‌ره‌لا و سامناکه، چونکه خودی ناهنگه‌که به‌وجۆره‌بوه که، نازهلکه‌یان راوده‌نا تا ماندووبوون، نه‌وجا ههر به‌زیندویی به‌تیخ و نه‌شته‌ر تییسه‌ره‌بوون و ته‌نانه‌ت ئیتسکیشیان تیکشکانوون و چاویان هه‌لکۆلیون⁷¹، و زۆر کرده‌وه‌ی ناجۆر و ناره‌وا و نامرۆفانه‌ی تر که دێویستان به‌ هاندان و ناره‌زوی که‌شیشه‌کانیان گۆتراه‌یانه. به‌لام له‌ کۆده‌تاکه‌ی زه‌رده‌شتدا نه‌وانه به‌و تاخه هه‌لوسته ژمیردراون که نه‌فره‌تیا لیکرا، و له‌بری، په‌روه‌رده‌کردنی نه‌و گیانله‌به‌ره دۆست و به‌ سووده‌ی مرۆف کرا به‌ره‌وشی باو⁷²: «دروود بۆ چوارپیتیان، وتاری خۆش له‌پیتناو چوارپیتیان،

⁶⁸ - به‌ندی دواینه

⁶⁹ - به‌ندی چوارده

⁷⁰ - به‌هرام یه‌شت، به‌ندی ۵۴

⁷¹ - به‌ندی ۵۶

⁷² - په‌ستا ۱۰، ۲۰

لهوهرگا بۆ چوارین، کیتلگه و وهرز بۆ چوارین که خۆراکمان بۆ دابین دهکن. « له یشتهکانیشدا رهوشی ناشکرا و بهکارتری نهوباره ههیه ⁷³ و بهگشتی له گاتاگان وهرگیراون: « کیتلگه و وهرز گونجاندن بۆ ئاژهل و پهروهدهکردنیان تا نهوانیشن خۆراک بۆ تیمه دابینکن ⁷⁴ » لهجیهکی تریش دووباره کرداری نامرۆقانهی نهیار و دۆپههرستانی دژ به یاسای کشتوکال ههن ⁷⁵ و لهسههر رۆشنایی نهوانهی باسکران بۆمان ناشکرا برو که چون زهردهشت بهو راپهڕینه کۆمه‌لایهتی و نابوریی، باری رهوشتی لهوپه‌ری نشیتوی و ناپه‌سه‌ندیهوه هه‌لگه‌پراوته‌وه بۆ دیوی پایه‌بلندی و گۆرانسازیه‌کای راسته‌وخۆ بوون به‌ره‌وش بۆ به‌شه ناینزاکانی تر. دۆپه‌ستان له‌کاتی ناهه‌نگی ئاژهل‌کوژی و ری و رهوشی ناینزایدا یه‌ک‌جوهر مه‌یی سه‌رخۆشکه‌ریان خوارده‌ته‌وه پیتی بیته‌وش ده‌بوون و گشتی ده‌که‌وته « سه‌مای یه‌ک‌کیش ⁷⁶ » بۆیه زهردهشت ته‌وه مه‌یه سه‌رخۆشکه‌ره‌ییشی قه‌ده‌غه‌کرده‌وه: « که‌ی نه‌ی مه‌زدا پیاوچاکان په‌ی به‌ په‌یامم ده‌بن، که‌ی واز له‌وه مه‌یه سه‌رخۆشکه‌ر و چه‌په‌له دینن ...؟ ⁷⁷ »

ریژ و به‌گرنگ زانینی ئاژهل:

بارتکی سروشتیه که کو‌ده‌تاکه‌ی زهردهشت له‌گه‌ل باری کشتوکالدا چاکی ناوهر له ئاژهل داوه‌ته‌وه، به‌تایبه‌تی مه‌ر و بز و زینده‌وه‌ری مالتی، بۆیه له‌زۆر شوونی ئاقیستادا هاندان و زۆر ریژگرتن له‌ئاژهل ده‌بهریت: « نه‌وه شوینه‌ی ده‌بیتته په‌نای ئارام بۆ ئاژهل، مه‌هری توانای لێ بیباکه ⁷⁸ ». چونکه گشت کاتیک په‌نگی ناینی نه‌وه ئاویتیه‌یه به‌ هه‌لویتست و زۆر کار یه‌گه‌ریوه، بۆیه نه‌وه هه‌لویتسته‌ی به‌رانبه‌ر به ئاژهل بۆیان بوه به رهوشی ناینی. مه‌ز دینسیان له‌کاتی نوێژدا پاراونه‌ته‌وه له‌ ناهورا مه‌زدا: « نه‌م کیشوه‌ره‌ پرئاژهل و مرۆقه‌مان بۆ تاوه‌دانکه ⁷⁹ »، لیره‌دا به‌ره‌ینانه‌وه‌ی نه‌وه‌ی‌شمان پتویسته که نه‌وباره هیچ فره‌رۆیه‌کی تیدا نیه. له تاینی زهردهشتدا به

⁷³ - به‌هرامه‌شت، به‌ندی 61

⁷⁴ - په‌ستا 48، 5

⁷⁵ - په‌ستا 51، 14

⁷⁶ - تاریخ ادیان، به‌رگی دوو، به‌ره‌می نوسه‌ره-

⁷⁷ - په‌ستا 48، 14

⁷⁸ - مه‌ر به‌شت، به‌ندی 15

⁷⁹ - فه‌روه‌ردین به‌شت، به‌ندی 52

پیتچه‌وانه‌ی ناینه هیندی‌ه‌کان ریژگرتن له ئاژهل له‌وه راده‌یه‌گدا بووه که ده‌بنه هۆی ژبانیکی خۆش و ئاسوده بۆ مرۆق. فه‌رمانی نه‌وه‌ییشی داوه که جان‌وه‌ر و ئاژهلێ زیان به‌ژیان گه‌یتنه‌ر له‌خۆ دوورخه‌نه‌وه یان له‌ناویه‌رن - نه‌وه له‌کاتیکدا هه‌ندیک گرتیی هیندی شیوه‌ ریژی نا ئاساییان هه‌یه بۆ ئاژهل و زینده‌وه‌ران و تارا‌دیه‌یک کاتی هاتوچۆ زۆر به‌ئه‌سه‌پایی پێ ده‌خه‌نه سه‌ر زه‌وی نه‌با به‌ریکه‌وت کرم یان زینده‌وه‌ری ژیرگه‌لی له‌ژێر پیا‌ندا به‌ریت، و ناو به‌قورسی قوتده‌ده‌ن نه‌وه‌ک زینده‌وه‌ری به‌جۆکی به‌چاو نه‌بهرناو له‌گه‌ل به‌چنه‌خوار. زه‌ویان نه‌کیتلاوه نه‌ک مارو مێترووی ژیرگه‌ل بیتگیان بکه‌ن. جا قوولی ریشه‌ی راپه‌رینه کۆمه‌لایه‌تیه‌که‌ی زهردهشت لیره‌وه ده‌رکه‌وته که راپه‌رینتیک بوو کلتیسه و قه‌واره‌ی ماددی به‌رفراوانی نه‌وه گشت لایه‌نه‌کانی ره‌وشتی گرتبه‌وه‌وه و نه‌وه که‌مه‌ باری خۆداوه‌ندیه‌یش که تیکه‌لی بوه ته‌نها بۆ و ده‌سه‌پتانی نه‌نجامی کار و باری ره‌وشتی بوه.

پیداویستی کارو کۆشش:

زانیمان که له‌سرووده‌کانیدا زهردهشت زۆر جار سه‌رو سامانی له‌ ناهورا مه‌زدا خواستوه له‌جیهانی خاکیدا به‌پیاوچاکانی به‌خشیته‌ت. بیتگومان نه‌وه ئاواته‌ش بی کار و کۆشش نایه‌ته‌به‌ر. به‌هیچ کلۆجیک له‌ تاینی مه‌زدا پیدا ته‌نه‌لی و ویتکاری به‌ره‌وا نه‌بهرناوه و نه‌کراوه به‌ده‌ستووهر. کۆمه‌لگه‌ی نویی جوتیاران ته‌نها به‌ به‌وه‌ی باوه‌ر و دینامیکه‌تی نه‌ندامانی بۆ کار و کۆشش ناوه‌دانیان خسته‌ته‌وه و ژبانیان شکۆفه‌دار کرده‌وه. گشت نه‌ندامیکی نه‌وه کۆمه‌له‌ گه‌یاندن به‌پله‌ی ریژ، شکۆمه‌ندی، سامان، توانا و ئارامی ده‌گه‌ریته‌وه بۆ پتر کارکردنیان. کارامه‌یی و کار و کۆششه‌ بیتجانی بوه‌ته‌هۆی شاردتانیه‌ت له‌سه‌رتاسه‌ری ناویتستا، هه‌رله‌ گاتاگان تا ئه‌ندیدا Vandidad دیاره. له‌ش وته‌ن بۆ نه‌نجامدانی کاری نه‌وتو پتویستی به‌ وزه و توانا بوه، و وزه و توانایش به‌ رۆژو و خۆراک له‌خۆ به‌رین په‌یدانا‌بیت، بۆیه گرتنی رۆژو و خۆ برسی‌کردن له‌ کۆمه‌لگه‌یه‌کی کارای وه‌ک تیران په‌سه‌ند نه‌بوه. ئیستاش له‌م به‌شیه‌ی خواره‌وه‌دا ده‌روانین چون ره‌وانی پرتاو و سازگاری زهردهشت کۆمه‌لی هیناوه‌ته جۆش، و له‌رووی پیداویستی کارو کۆششدا بوون به‌چی:

نه‌ی به‌دیه‌تیه‌ری جیهانی ته‌نی، ده‌بن خۆشترین جیتی سه‌رزه‌مین کوییت؟ - پاشان ناهورا مه‌زه‌دا ده‌لی: نه‌ی سه‌پتیمان زهردهشت، نه‌وه شوینه‌یه که‌مرۆقی خاوه‌ن باوه‌ر (باوه‌ر به‌ تاینی زهردهشت) خانیی تیدا ده‌کات و ناگر و گنا و مه‌ر و بز و زن و مندال و خیزانی تیدا ده‌خه‌ریتیه‌وه. پاشان نه‌وخاتویه که گنا و مه‌ری زۆر و نارده‌ی زۆر و سه‌کی زۆر و ژن و

مندالی زۆر و ناگری زۆر و گهرهستهی ژبانی تری تیدا زۆره ... خوشترین سهرزه مین نهو شوینهیه که دهنیشتوانی زۆرین و دهغل و دان و لهوهرگا و درهختی بهرداری زۆره، و لهزهوی وشک ناو دهردیتن و بز بوورانهوهی زهوی وشک به کاریدیتن ... (نهروی دیسان) خوشترین سهرزه مین له کتیبیه؟ - له ولامدا ناهورامه زدا دهلیت، نهی سپینتمان زهردهشت، نهوشوینهی گشت جۆره ناره لیتکی چاکتر تیدا بهروره ده بیت و زۆرتر سکوزای تیدا بگریت ... نهو شوینهیه که پهینی ناوهلی پتر تیدا بهلاوه ... نهی به دیهینهی جیهانی گیانی چکسیک زهوی چاکتر خوشدهکات؟ - ناهورا مه زدا دهلیت، نهو کهسهی زۆرتر پرووی زهوی بکیتلیت و چاکتر ژمارهی درهخت بهرویتیت و به گییا زهوی سهوز بکات و کاریز هه لکه نهیت و ئاری لیت دهریتیت. مانهوهی زهوی بئ کشت و کیتلگه و بهرهم، وهک ژنی جوانی بیتمیرد نهوه و مندالی نابیت⁸⁰.

نهم گفتوگۆیه ههرودهها درۆیهی ههیه. کۆکه رهوانی ئافیسستای سهردهمی ساسانیان، فره گردی سیههم و فهندیادی ئیسستیایان، که یه کیتکه له کۆنترین بهشی ئافیسستا، بئ وردبوونهوه و تیگه یشتنی لهو به شهی فهندیاد دا جیکردوه تهوه که کرچترین بهشی ئافیسستای نه مۆیه، به ههر حال لهم به شه و له نیوان نهو گفتوگۆیه دا له گشتی پتر خۆمان له سهره تایی رۆژگارانی زهردهشت و نامۆژگاریه کانی به نزیکتر ده زانین، زهوی به جوتیار ده لیت نهی نهو مروهی منت به کار و کۆشش هینیا به بهرهم، ئیسستا من بهری زۆر و سامانت پئ دهبه خشم، بهلام زهوی به توو په ییه وه به مروهی ته نه بهل و بیتکار ده لیت، تو که بیتکاریت بۆخۆت هه لێژاردوه و هیهت به سهر کشتکاریه وه نیه، له هه ناسه ی سارد به ولاره چیترت بهش نابیت و ههرده بیت به دهرویتی و سوال ده ژیت و مووچهی خۆت له سهر خوانی که سانی تر کۆده که یته وه.

له ناهورامه زدا دهرسیتت نایا چیشستیک نایینی مه زدایی به هیترده کات، وهلامی پیده گاته وه که زۆرتر زهوی کیتلان و بهرهمی پتر به دهسته هیتان، نهوکاتهی نایینی راستی مه زدایی په سه ندرکا و له دلدا چه سپا کشتوکال پتر زهوی داپنوشیه، بهرهم زۆریه، مروهی برسی تیر و ئاسوو ده بوه، و نهوهی گه مئی بچیتنایه، له چاکه به ولاره چتری نه دووریه ته وه. نهوی زهوی زۆر بکیتلیت نهوا بهرهمی زۆری دیته دهس، و که پیت و بهرهم یهک بگرن ترس و ههراسانی درۆ په رست و دیتوسنان داده گریت، چونکه به بئ ترس و ههراسانی مه زدیسنان بئ هیتز و توانا نابن. نهوتۆیه گشت رهوشی سادهی نایینی مه زدایی، کار و کۆشش له سایه ی راستی و رهوشی چاکه و

⁸⁰ - فهندیاد، فره گردی ۳

کۆشش بز په ره سه نندنی ژبانی ئاسوو ده و وه دهسته هیتانی سهر و سامان و هیتزی ته واو بز پاراستنی سه ره خۆیی بوه. نهوتۆ زهردهشت ده ناسین.

تهنی به هیتز به و په ری توانا وه له کار و کۆششدا بوه و گوری داوه به برۆگرامه ئابوریه که ی زهردهشت - رۆژو له نایینی زهردهشتیدا قه ده غه و نابه جئ بوه: «نهنجامی نه خواردن ههر لاوازیه و نه نایینی پئ به هیتز ده بیت و نه تهوانای نهوتۆی ده دات بز کیتلانی زهوی، و نه ده بیته هۆی په یدا بوونی به چکه ی له شساع. ژینی له شساع پتوسستی به خواردنه، چونکه نه خواردن ده بیته هۆی رهنج ولاوازی و مهرگ» نایینی مه زدیسنا به توندی دژبووه به گشت جۆره رهوشیکی په ناگیری و ره به نی، جیاوازی نیوان دوو کهس، خاوهن ژن و ماله که یان پایه دار تر بوه له بئ ژن، و پله و پایه ی خاوهن سامان و دارایی زۆر بهرتر بوه له سو فیه رۆژو گره ی بیتکاره - چونکه مروهی به هیتز و خاوهن ژبانی ماددی چاک نهویه که له نهنجامی کار و کۆشش سامانی کۆده کاته وه چاکتر ده توانیت خۆی و خزم و خیتش له دهست دوژمن بهارزیت و خۆی و خاوخیزانی بهرگه ی سهرماوسۆله و وشکسالی و پرووژوی تر بگرن.

ناهزوو:

نازادی مروهی لای زهردهشت رهوابوه. وه نه بیت نهوه باسیتکیت ته نها رهوشی فهلسه فی گرتبیته وه، به لکو نهو نرخ و پله و پایه ی مروهی سیشی بهر زکدوه ته وه، و ریشه ی سستی و ته نه لئ له ره گه وه هه لکیشاوه - خودا نه که سی به چاک ئافرانده و نه که سیش به خراپ، نه له سهر ته ختی نه زهل چاره نویسی کهس نووسراوه، و نه پینوس ژماره ی به دی پیتش له دایک بوون بۆ کهس تو مار کردوه، و ته چاکه و به خسته وه ری - به لکو وهک له جیهاندا ریتی چاکه ههیه ریتگه ی خراپیش ههیه: «ده بیت مروهی به نه ندیشه ی روون بپیر له وه بکاته وه و له نیوان نهو دوو رهوشه خۆی ریتگه یهک بگریت ... له نیوان نهو دووه نه گهر یه کیتیک ناره زووی له سهر که وتبیت نهوا ریتی چاکه هه لده بژتیرت نه خراپه که⁸¹». به شتیوه یه کی رووتتر و جوانتر، نهوی لایه نی ناره زووی مروهی روون بکاته وه نهم به شه یه:

که تو نهی مه زدا، رۆزی سه ره تا به میتسکی خۆت مروهی و ناین و وزه ههست به دیهیتنا، نهوکاته ی ژبانت خسته ناو قالبی ماددی به وه، کاتیک تو هه لوتست و ناره زوت په یدا کرد، نهوت ویست که هه چکهس به خواستی خۆی ناره زوی ناخی خۆ دهرپریت.

⁸¹ - یهسنا ۳۰، ۲ و ۳ و یهسنا ۳۱، ۱۱

خواستی بهر هوهری و چاکه بۆ په پیره و کارانی راستی:

وهک روانیمان، زه دهشت گوتوویه تی من دۆستی جوتیار، دینشین و په پیره ویانی راستیم، و دۆرمن به جهرده و درۆ په رستانی که دژن به ناوه دانی و کشتکاری. سهرتای رۆژگارانی نایینی زه دهشتی که هه مان رۆژانی ژبانی خۆی و ماوه په کیش پاش ئه و بوه، بهر بهر کانی و جهنگی نیوان دوو دهسته هه ر بوه. ههروه ها له هه مان ئه و کاته ی زه دهشت دژ بوه به درۆ په رست و پیتشه و ایانی نایینی پتی نادروست و نه فره تی لیکردوون، ستایشی په پیره ویانی نایینی راستی و دینشین و لایه نگرانی راپه پینه که ی خۆی کردوه و ناواته خوازی کامه رانی و به خسته وهری ئه وان بوه: « ئه و که سانه ی ده ته ویت له بهر دروستی کردار و پاکی هۆشی خه لات بکه یت، به به دی - هینانی ئاره زوو کامه رانیان ده فره مویت⁸². » ده توانین سیمای په یام به له توتی ئه و نامۆژ و وتاره نه دا بپینه وه که تینی گه رمی گه یانده ته دلێ په پیره ویان: « ئه و ی، دوا ی دۆستی راستی بکه ویت له نه گبه تی هه میشه یی پاشه رۆژ و لیلتی و زوخاو دوور ده که ویته وه⁸³. » ئه وانه ی به ئاره زووی په پیره و کارانی راستی دلنساد ده بن، له هه رچای و دهسته یه کهن ده توانن به په روه ده کردنی ئاره ل و خۆشویستنیان بگه نه ئه نجامی کاری خۆ: « ئه ی ئاهورا و ئه ی ئاشا گو ی بۆ ئه وانه شلکه ن که ده لپن گو تپه لئی ئیوه ی و په نا ده بن بۆ رهوشی چاکه، به وانه ی که تو خۆت نامۆژگاریت کردوون ئه ی مه زدا⁸⁴. » به گشت شیوه و له گشت سروود و گشت وتار و نو تپیکدا زه دهشت، ناواتی سه رکه و تن و به خسته وهری و به وه ی باوه ری خواسته وه بۆ یارانی خۆی که په پیره و کاری راستی و چالاکن له ناو کۆمه لگای نو تدا.

ئاسایش:

ئه و ئاشتیخواز و خۆ له جهنگ دوورگر بوه، چونکه ناوات له لای مرۆ ئیتیکی په وانی، رهوتی ماددی و یا هه ردوو ئه وانه ن که هه ن، بۆیه ئه و ته نها به ناشتی ده گه یشته ناوات: « ئه ی ئاهورا، هیتز وتوانا بده به ره وانی تافه رین - له راستی و هیتزیک له رهوشی پاکه بینه دی تا ناشتی و ئاسوده یی له جیهاندا به رپاکات...⁸⁵ »

82 - یه سنا ۲۸، ۱۰

83 - یه سنا ۳۱، ۲۰

84 - یه سنا ۵۱، ۳

85 - یه سنا ۲۹، ۱۰

ئه وه سۆزی زه دهشته له توتی رۆژانی دیرین و نادیاره وه ده گاته گو ئیمان، که گرو ی په پیره ویان و خاوه ن باوه له به لپن نامه یه کدا رسته یه کیان به م شیوه یه بۆ گونجاندوه: « من ستایشی نایینی مه زو ئیسان ده که م چونکه جهنگ و خۆشپێژمان لێ دوورده خاته وه⁸⁶. » نای ئافیتستا چه ندی له وجۆره رستانه تپدایه که کۆمه لگه ی نو ی و تازه دامه زراو ئاره زوی ده کرد: « ئیمه نو تپ بۆ ناشتی و ئاسوده یی ده که یین چونکه له جهنگمان به دوورده گرت⁸⁷. » ئاشتیخوازی هه ر له سه ره تاوه زۆر پیتوست و پر ایشه بوه، ته نانه ت تا دوا رۆژانی ساسانیش، وقه واره ی خۆیان هه ر به وجۆره پاراستوه و له بهر هه مان هۆش بوه که له ئافیتستا و ههروه ها په رتوو که په هله ویه کان و داستانه کانی دوا یدا هه مان مه به ست دوویات کراوه ته وه، به لام ئه و ئاشتیخوازه به هیچ کلۆجیک رووی لاوازی نه توانده. ستایشی گشت په وایه کی کراوه و سه رزه نشتکاری ده سه لاتێ ناره وابه وون، بۆیه له وجۆره پرگه یه له گاتا کاندا زۆر ده بپیرتین: « پیتوسته به رپه رچی جه ور و سته م بده ینه وه، خۆ له سته مکاری بیار تیزین⁸⁸ » ئه ویه گاتا کان، و ئه وانه ن سرووده کانی زه دهشت، هه رکات بمانه ویت له و کۆمه له که م و دیرینه بکۆلینه وه، نایینی پر و پته ومان به هه مان شیوه ی رۆژانی سه ره تا خۆی نیشان ده دات، بۆیه بوونه ته مایه ی سه رنجی گشت رۆژه لاتناس، میترو نووس و ئه وانه ی له میترووی ناین ده کۆلنه وه -

رهوشی پاداش له م جیهانه و جیهانی تر

به ردی بناغه ی گشت ئاینیک به نده به هه ندیک بپیر و بۆچونی ره وان و ژینی هه میشه یی و پر سی په سلان - ئه و جا که ئه و جۆره بۆچونه ناینه تیکه ل به هه ندیک باری تر ده بیت، شیوه یاش سروشتی ده گه رنه خۆ - شیوه ی سه ره کی نایینی زه دهشت پالا ته یه له زۆر باری میتافیزیکی و هه چکات بۆ روونکردنه وه ئه و به شه له شیوه ی گاتایی ئه و ناینه بروانین، رووبه رووی جۆره بۆچونییکی نایینی ده پینه وه که

86 - یه سنا ۱۲، ۹

87 - سروشت یه شته کان، دوخت، به ندی ۱۵

88 - یه سنا ۴۸، ۷

زور کارایه له دابینکردنی « ژبانی چاک و لهشساغ » بهلام تهو ناینه‌ی زهردهشت نه‌خسه‌ی کیشاوه زور خو ده‌به‌ستیته‌وه بهو رهوش و باره ستیلایه‌نیسه‌ی رهوشی زهردهشتی ناسراوه له‌جیهاندا، واته: بیرکردنه‌وی چاک، گفتاری چاک و کرداری چاک. خووره‌وشی نه‌هریمه‌نیش ده‌قاوده‌قی پیچیه‌وانه‌ی تهو سنی ره‌گه‌زه‌ن، واته: بیرکردنه‌وی بهد، و تاری بهد و کرداری بهد. وهک له‌پیشدا گوترا زورجار زهردهشت هانده‌ریوه بۆ هه‌لبژاردنی ڕینگه‌ی راست که‌مایه‌ی سه‌رکه‌وته. مرۆف نازاده له‌ده‌نیشنانکردنی یه‌کیک له‌وه، بهلام گشتکات ڕینگه‌ی چاکه‌گرتن پاداشی ماددی ته‌م جیهانه و مه‌عنه‌وی زمینه‌ی جیهانی تری له‌دوابوه. پاداشی ژبانی ماددی هه‌مان ته‌وانه ده‌گرته‌وه که‌پیشتر له‌به‌شی کار و کوژشدا باسکرا. هه‌ر پاداشی کار و کوژشه‌ی په‌یره‌وکارانی له‌زیاندا کرده به‌خاوه‌ن سه‌روسامان. ناساییه که‌ته‌مه‌لی و بیکاری و نه‌کوژش به‌رواله‌تی خراب بژمه‌ین بۆ مرۆف و نه‌هریمه‌ن بکه‌نه هۆی به‌ریابوونی. مرۆفی ته‌مه‌ل و کارنه‌کر ده‌بیته‌ هاوکاری سپای نه‌هریمه‌نی و پین له‌چاکه‌ برین: « لاوازی له‌خۆت دورخه‌روه، نه‌گینا ته‌و له‌چاکه‌ت دوور ده‌خاته‌وه⁸⁹ ». له‌زور شوینی نایستیا و به‌ره‌می په‌هله‌ویکاندا نه‌وجۆره بۆچونه ڕیک و ره‌وان دوویات کراوه‌نه‌ته‌وه. بهلام په‌یره‌وکارانی راستی و دادپه‌روه‌ران سه‌ره‌رای خۆشی و کامه‌رانی ژین چاوه‌روانی ژبانی به‌هه‌شتیش هه‌ن. له‌گاتاگاندا باسی ره‌وان و هه‌میشه‌بوون و جودابوونه‌وه‌ی له‌ته‌ن ناینرت. ئیسه تانیستا نازانین که‌تایا له‌روژانی سه‌رتای ناینی زهردهشتیدا باوه‌ر به‌وه‌میشه‌یی ره‌وان و جودابوونه‌وه‌ی له‌ته‌ن هه‌بووه یان نا. بهلام له‌گاتاگاندا باسی سنی چینی کۆمه‌ل ده‌کات له‌رووی سه‌نگی باوه‌ری ناینی و هه‌روه‌ها ته‌و سنی پله یان سنی شوینه‌ی که‌ ده‌یگه‌نن، وهک: به‌هه‌شت، دۆزه‌خ و به‌رزه‌خ. له‌هه‌ندیک شویندا ده‌توانین له‌شپوه سه‌ره‌تاییه‌که‌ی ناین بیری خۆمان قایلکه‌ین به‌پایه‌کانی ژبانی ناینده: « تو ته‌ی مه‌زدا له‌وره‌وه له‌هه‌ست و زمانی خۆتم بگه‌ینه که‌بزانم ژبانی داها‌توو چۆنه⁹⁰؟ » لیه‌ریه‌ی باری ویزدان به‌نه‌بوو دانانرت، به‌گوتیه‌ی پراوپری وشه و پیتداویستی ڕیتوشین، ده‌توانین هه‌ندیک جار له‌سه‌ر روژنایی گاتاگان، به‌هه‌شت و دۆزه‌خ و باره‌کانی نارامی و نازار بگه‌ینه‌وه بۆ ویزدان. واته ویزدانی باشی لای که‌سیکی چاکه‌کار هه‌نده ناسووده ده‌بیت له‌خۆوه هه‌ست به‌ناسایشی به‌هه‌شت بکات و به

⁸⁹ - مه‌ینۆخورد، پرسی یه‌ک، بابته‌ی دوو - به‌ندی ۲۹ - ۳۰

⁹⁰ - به‌ستا ۲۸، ۱۱

پیچیه‌وانه‌وه مرۆفی تاوانکار و بهد که‌هه‌میشه له‌به‌ر نه‌رکی نازاری ویزدانی خۆی شله‌ژاو و نه‌سه‌روه. به‌هه‌شتیان به « زه‌مینه‌ی دره‌خشان » ناوبریده‌وه و ته‌نها ته‌و که‌سانه‌ی ده‌گه‌نن که‌ په‌یوه‌ستی ناینی چاکه‌ بوون⁹¹. ره‌وشی پاداش له‌وجیهانه‌ی تردا بۆ چاکه‌کاران ده‌بیته‌ هۆی ژبانی خۆش، ناسووده و بیگه‌ردی هه‌میشه‌یی: « پاداش به‌لینێ زه‌مینه‌ی دره‌خشانێ مه‌زدا و شه‌هۆمه‌ن و ناشایه و به‌وه‌که‌سانه‌ی ده‌به‌خشن که‌ ناوی چاکه‌کاریان بۆخۆ پچیره‌وه⁹² ». »

بهلام وهک باسکرا، له‌رووی هه‌له‌سه‌نگاندنی کردار و هه‌له‌تیه‌سته‌وه ته‌و کۆمه‌له‌ کراوه به‌ سنی چینی و ته‌و دابه‌شکردنه‌یش له‌به‌ر ته‌م دیاردانه‌ی خواره‌وه‌یه:

وهک ڕۆژی سه‌ره‌تای ناین فه‌رماندرا که، ده‌بیت دادپه‌روه‌ر به‌ ویزدانه‌وه په‌فتار له‌گه‌ل درۆبه‌رست و په‌یره‌ویانی راستی بکات. هه‌روه‌ک له‌گه‌ل ته‌وه‌که‌سانه‌ی کرداریان بریتیه‌وه له‌تیکه‌له‌ی چاکه‌ و خراپه‌ و دروست و نادروستی به‌گوتیه‌ی ته‌ویته⁹³.

وهک ده‌بینین، سنی ده‌سته‌ی کۆمه‌ل بریتی بوون له‌که‌سانێ چاکه‌کار و شایسته‌ و که‌سانێ به‌دکار و ناشایسته. گرو‌ی سیته‌م ته‌وانه‌ن که‌ کرده‌وه‌ی چاکه‌ و خراپه‌یان وه‌کیه‌که، ته‌مانه له‌ به‌رزه‌خ گیرده‌کرتن. به‌هه‌شت چه‌ندین ناوی هه‌یه، وهک: زه‌مینه‌ی دره‌خشان، کیشوه‌ری چاکان، ژبانی هه‌میشه‌یی، میترگوزاری ناشا و شه‌هۆمه‌نه، فه‌ردۆس، زه‌مینه‌ی ره‌وشپاکان - وه‌کتریش ناوی دۆزه‌خ پیچیه‌وانه‌ی ته‌وانن. زهردهشت ده‌پرسیت: « له‌تۆ ده‌پرسم ته‌ی ناهورا و به‌راستی له‌وهم تاگادار بقه‌ره‌وه‌که‌ تایا له‌سه‌رتای ژبانی تردا که‌سانی چاک کردار ده‌گه‌نه پاداش⁹⁴؟ » بیگومان وه‌لامی ته‌و پرسیاره هه‌ر به‌لینیه: « ته‌و که‌سه‌ی چاکترین پیتداویستی من که‌ زهرده‌شتم به‌گوتیه‌ی ناینی پیرۆز ته‌نجامدات، ژبانی ناینده‌ی زه‌مینه‌ی هه‌میشه‌یی ته‌و سه‌رفرازی ده‌بیت⁹⁵ » بهلام وه‌کتر پایه‌ی درۆ یا زه‌مینه‌ی دێوان بۆ ته‌وه‌که‌سانه‌یه که: « به‌زه‌مانی خۆ ره‌وشی جهور و سته‌م له‌ناو دۆستانیان بلاو ده‌که‌نه‌وه‌و و نه‌یارن به‌ په‌روه‌رده‌کردنی ناژه‌لن، و چاکه‌ له‌ره‌وشیاندا ناینرت و یه‌کجار زور به‌دکاری ده‌کن، بۆیه له‌به‌ر ته‌و باوه‌ره‌ درۆزنیه‌یان زه‌مینه‌ی دێوان

⁹¹ - به‌ستا ۳۰، ۱

⁹² - به‌ستا ۳۰، ۱۰

⁹³ - به‌ستا ۳۳، ۱

⁹⁴ - به‌ستا ۴۴، ۲

⁹⁵ - به‌ستا ۴۶، ۱۹

بهلام دهستهی سیتهم نهو که سانهن که نه چاکه میان کردووه به پیشه و نه خراپه، نه له نیتو دهستهی چاکاندا جییان دهبیتهوه و نه له نیتو خراپه کان، به لکو شوینی نهوانه به رزه خه - میسثانه Misvana وشهیه کی ناوتستاییه و به رزه دهگه بیئیت و به پهلهوی Hamestakan همهیسته کان، واته شوینی ناوتتهی پیگوتراوه، و له ناینی مه سیحیدا پیئیده لیتن Purgatoire پورگاتوری: « نهوی ساتیک چاک و گاهیگیش بهد بیره. نهوی ویزدانی له کردار و گفتاردا بخاته دواي ههوس و تاره زوو، نهوا به پیی یاسای نه زهلی تو له رژی پهسلاندا بیکهس دهبن⁹⁷ ». چیتسر سوود لهو جویره سه رچاوانه ی گاتاگان و هرنایگیرت که لهو بابه تانه دهچن بوونه ته سه رچاوه بۆ داستانه پهلهویده کانی و هک نامیلکه ی « مینوخورد »، « بونده هسش » و به تاییهت « نهرداغیر نامه ». نهو شیوه ساکار و بناغه ییانه ی له گاتاگاندا ههن تهنها بۆ کۆمهک و یارمهتی باری رهوش و سه رنج کیشانی مرۆف بوه و له هیج رویه که وه رواله تی ناجۆر و درندانه و ههوسبازی بیئرخ و پروبوچی تیکه ل نه بو. بهلام پاشان ورده ورده سوود لهو سه رچاوانه و هرگیراوه و کراون به سه رچاوه بۆ ناین و ناینزایانی تر، و به ناوتته باستیکی خو مالی و هک به ههشت و دۆزه که گشتمان دهیزانین شیوه یان گۆراوه. له ناینی زهرده شتدا که هه مان نهو گۆرانکاریه مه زمانه ی تیتداکراوه، نهو رهوشه ساده و بیتنارایشه هاتووته بهر که له « نهرداغیرنامه » دا دیاره.

له گاتاگاندا ناوی پردی چینهنت Chinvant Peretav یش هاتوه که ده توانین نهو به (پردی سیراط) بزانبین که له چیرۆکه ئیسلامیه کاندا ده بنرین. له زمانه وانیدا چینهنت یان چینوت، دادگر دهگه یئیت، و پردی چینهنت دهبیته ریگه ی داد که پاشان لای ئیسلام ناوی « سراط » لیتراوه. لهچند شوینی گاتاگاندا ناوی نهو پرده ده رکه وتوه: « ... که رهوان و ویزدانی نهوانه له بردی چینهنت نزیک دهبیته وه به هژی ترس و شلمزانه وه دهکونه خوار⁹⁸ » به گوتیه ی داستانه پهلهویده کان، پردی چینهنت ریگه یه کبوه بۆ په رینه وه ی رهوان. کاتی په رینه وه ی رهوانی پیاوچاکان پان و به رین بوه و نهوان زۆر به ناسانی به سه ریدا په رینه ته وه بۆ به ههشت، و کاتی

⁹⁶ - په سنا ۴، ۴۹

⁹⁷ - په سنا ۴، ۴۸

⁹⁸ - په سنا ۱۱، ۴۶

په رینه وه ی تاوانباران بوته دهمه گوتزانی زۆر تیر و باریک و نهوانی لی که وتوته خواره وه بۆ ناو دۆزهخ. له « مینوخورد » و « نهرداغیرنامه » یشدا بۆ باسی (اعراف) یان هه مستگان ده لیت؛ هه مه مستگان ده که وتته نیوان زهوی و ناسمان، و نهوشوتنه نه سارده و نه گهرم، نه رهنجی تیدایه و نه شادی و نهوانه ی نهوی تا رژی په سلان چاوه روان دهبن تا چاکه و خراپه یان به رانه ر دهبیته⁹⁹.

تیتستایش به کورتی لهوانه ده دوتین که له یه شته کان و دهقه په هلهویده کاندا باسی جیهانی تر و ناینده ی رهوانی مرۆف ده گتیرنه وه. ده رچوونی رهوانی مرۆف له تنه یه کسه ر پاش سه رگ نیه، به لکو له رژی سیته می پاش مردن له تندا هه لده چیت و له لهش جوذا دهبیته وه تا ئهوکاته ی کرده وه ده خریتته بهر تهرازوو، و ده گاته سه ر پردی چینهنت¹⁰⁰ - گهنیداد باسی چاره نووسی رهوان له جیهانی تر دا کرده¹⁰¹:

نه ی به ده بیته ری جیهانی ته تی نایا نهو کرده وه چاکه ی مرۆف له جیهانی ته نیدا کرده ی تی به رانه ر به رهوانی خۆی بۆ کوئ دهچیت و له کوئدا کۆده بنه وه؟ - پاشان ناهورامه زدا ده لیت پاش مردنی مرۆف، دیوانی به دکار ده کۆشن له رتی لادهن. پاش شهوی سیته م رۆژده بیته وه، و له سه ر کتیری دره خشانه وه له ریشته ی هیه ر ده ره په ریت و هه تاو هه لده لیت - نه ی سپتمان زهرده شت دیوی که ئیزاراش Vizaresh ی ناوه رهوانی مرۆفی دیو په رست و تاوانکار ده به ستیتته وه و به کتشی ده کات، پاشان ده یگه یئیتته سه ر پردی چینهنت، له ویدا له هوش و رهوان ده پرسن نایا له زبانی ته نیدا چی کرده وه.

پاش نهوه کرده وه ی چاکه له شیوه ی ژنیکی جوان، نه ندام ریگ و پتک، ژیر و دانا و زیرک ده رده که ویت - کرده وه به ده کانی رهوانی تاوانکاری دیو په رست زویر ده بیته. کرداری چاکه [که شیوه ی ژنی جوانه] رهوانی خاوه ن باوه ر ده گه یئیتته سه ر کتیری البرز و له پردی چینهنتی تیده په رتیت تاده گاته شوینی خۆی. هه مان کات به هه منی نه مشاسپه ند له سه ر ته ختی زه رینی خۆی راده په ری و ده لئ: نه ی په رستیار چۆن له جیهان ده رچویت و گه یشتیتته نه م جیهانی هه میسه ییه؟ روانی په رستیار باران به شاده نیه وه ده کهنه لای ناهورامه زدا، ده گهنه لای نه مشاسپه ندان و له « گروغان » [واته، به ههشت یا تمختی خودایی] تیکه ل به کۆمه لی په رستیاران ده بن.

پتویست به یاد هیتانه وه ی نهومان هه یه که چۆن نهو ده سکاریه سه رانه ی باسی

⁹⁹ - په سنا ۱۳، ۵۱ و ۴، ۵۰

¹⁰⁰ - داستانی دینیک به شی ۲۰ بهندی ۳ و ۴

¹⁰¹ - گهنیداد، فره گهردی ۱۹، بهندی ۲۴ و ۲۷

بههشت و دوزخی و با سهادهی هاتونته ناو. بهوی چی لهچاکه یان خراپه به
 مرۆڤ بگات، له پیتی ویزدانی خۆیهوه ده بیته - وشه دهنا Deana ی ناقیستایی،
 یه کیتیک له واتاکانی ویزدان و ههمان نهو «دهنا» یه شتیوهی سه رهتایی دین بوه .
 ناین یه کیتیکه لهو پینج وزهیهی بریتین له: گیان، ویزدان [ناین]، ووزهی ههست،
 رهوان و قره هره¹⁰² . له راستیدا ناین یان ویزدان بریتیه له ههستی بهراورد و
 توانای نامازهیه بو مرۆڤ، و له خودی ناره زووی مرۆڤ په یه داده بیته و رتیوشوتنی بو
 ده بیته هوه . ویزدان پاش له ناوچوونی لهش زیندوو ده میتیت و کاتی لیتیرسینه وهی
 کردار نهو ناها دهیه . له داستانه پاشینه کانداه دلیت ویزدانی مرۆڤی چاکه کار له
 پۆشاکتیک جویان و نه فسانه بیدا، وهک په یکه ری کیتیک جویان گنج خاوه نه که ی
 بهناسانی له پردی چینه نته ده په ریتیتیه وه و به بهه شتی ده گه پیتیت، و ویزدانی
 تاوانکار له په یکه ری ژیتیک ناشیرین و نه فیه تللیکراودا خاوه نه که ی به ره و دوزخ
 ده بات . پاش نهو سه رده مه که مه کم «دین» یا «دهنا» وهک یه کیتیک له فریشته کان
 ده رکه وتوه¹⁰³ ، و زۆر جۆره گۆزانی تری له و باره هه ن. دوا کلیشه ی نه وه ده بیته که
 بو په پیره و کارانی ناین و چاکه کاران ده بیته کیتیک جویان و مرۆڤ ده باته بهه هشت
 و بو تاوانکار و به دکارانی ده بیته ده عبا یه ک خاوه نه که ی بو دوزخ به کیتیکات .
 له دهقه په هله و بیه کانداه تم باسه به فراوانی هه یه ، و بو به رتیچکه بو هامان
 داستانه کانی رتیان برده ته ناو ناینه کانی تر، به تاییه تی ئیسلام .

هادوخت نه سک که بیسته هم نه سکی ناقیستای له ناوچووی چهرخی ساسانیه ،
 نه عجمی رهوان له رۆژی په سلان و قهواره گرتنی ویزدان له په یکه ری کیتیک جویان و
 بالابه رزدا بو چاکه کاران و شتیوهی ختیوی سامناک بو به دکاران باس دهکا . نه مرۆ
 شتیوهی ته وای نهو باسه همان له نامیلکه ی هه شته م و نه هه می «دینکه رد» دا پتی
 گه یشته وه . هادوخت نه سکی ئیستا بریتیه له سچ بهش . بهشی یه که هم له هه ندیک
 تاییه تمندی ویزد و پارانه وهیه ده دوتیت، و بهشی دووه هم باسی قهواره گرتنی
 ویزدانی مرۆڤی چاکه کار و سه رنه عجمی ده کات، و بهشی سچ ههمان باسه کانی
 بهشی دووه مه و ده قاده ق هه لگتیرا وه ته وه سه باره ت په مرۆڤی تاوانکار :-

زه رده هشت له ناغورام زدا ده پرستیت، ده رچوونی مرۆڤ له جیهان چۆن جۆنیه ، و شه وان له کوپی
 رهوانی نارام ده بیته ؟ - وهلامه ی بو دیتیه که نه وشه وهی له ته ندا ده میتیتیه وه لای نهو

¹⁰² - فرقه رین به شت ۱۴۹ و ۱۵۵

¹⁰³ - میهر به شت - ۱۲۶

خۆشترین شه وه ، و له ناو له شدا هه ر به نارانی لیبوردنی ستایش ده خۆیتیت . که زه رده هشت
 بهه همان شتیوه پرسیار له شه وی دووه هم و سته هم ده کات، هه مان ولایمی پیتشوری بو
 دیتیه وه، واته ره وان سچ رۆژ له ناو لهش ده میتیتیه وه . که پاش شه وی سته هم رۆژی لێ
 هه لدیت، سه ره له بیانی رۆژی سته هم شه بایه کی بو نه خۆش له لای باشوره وه به پرویدا دیت
 و له خۆشیدا ده که ویتیه به زم و سه ما چونکه بو نه که هه نده خۆشه هیچ جوانیک بو نی ته و تۆی
 نه کردوه . هه ر که نه بو نه خۆشه ی ده چیت به سه ردا، و گیانی له شتیوهی کیتیک جویان و
 بالابه رز و پروو سپی، خانومان و سنگ به رزی پازنه سالیدا لێ ده رده که ویت، گوایه راده ی
 جویان هه نده یه گشت جویان جیهانی له خۆدا کۆکردیتیه وه . نه و جا رهوانی مرۆڤی په رستیار
 لهو ده پرستیت: نه ی جوانترین که نیشک، تۆکیتیت ؟ - له وه لامدا نهو کیتیه جویان و ده لدیت:
 نه ی مرۆڤی نازادی بیرچاکی گفتارچاکی کردارچاک، من ویزدانی تۆم، و تۆ منت بهو جۆره
 جویان و نازاد کردوه، کاتیک له ژباندا که سانی تر هه ر له خراپه و به دکاریدا بوون، تۆ به
 کرداری چاک و هه لوتستی شایسته منی جوانت هه ر جوانتر کردوه . نه و جا نهو که نیشکه
 جویان، یان ویزدانی نه رۆقه ناین دار، پیتش رهوانی مرۆڤی به خته وه ر ده که ویت و خاوه نه که ی
 ده بات به ره و یکه هه مین کۆشک که زه مینه ی بیرچاکانه و پاشان بو کۆشکی دووه هم که
 زه مینه ی گفتار چاک و سته همی بنکه ی کردارچاکانه . به وه رهوانی مرۆڤی ناین پاک
 به یاریده ی ویزدانی قهواره گرتوی خۆی ده چیتیه ناو بهه هشت، یا زه مینه ی بیتیا یان .

نه وه یه کۆتایی قه شه نگ و وشه ی به سوژ و چیتیه نه قسانه یی رسته ی پرهه ستی
 ویزه ری ئیرانی کۆن . له بهشی سته همدا که هه مان نه مجۆره باسه یه و سه باره ت په
 مرۆڤی تاوانکار دوویات بوونه ته وه، به لام جیبا وازی له وه دایه که شه وی یه که هم،
 رهوان نازاری زۆر ده چیتیه و پاشان له به ره بیانی رۆژی سته همدا، ویزدانی لێ
 ده بیته به دیتیک سامناک و رهوانی به سچ پله ی دوزخه ی وهک: نه ندیشه ی به د،
 گشتاری به د و کرداری به د دا تیده په رتیتیت و سه رنه عجم له زه مینه ی تاریک و
 نوته کدا به ره لایه ده کات .

سه باره ت به باسه کانی سچ پله یا بنکه و نهومی بهه هشت و دوزخ و بهراورد و
 گتیرانه وه یان بو سه ر سچ ره وشه بنه ره تی زه رده هشتیه ت، نه و په ری زیره کی و دانایی
 بو چوون به کارهاتوه . هه چکات بانه ویت چاوپۆشی له دیارده کانی نهو باره بکه یین و
 نهو بابه ته داستانیانه بخه یینه لاره که بو رونکردنه وه ی چاکتری رهوشی ئیرانی وهک
 روپۆشی دلرفیتن به کارهاتوون بو شارده وه ی بوونی بنه ره ت، روونده بیتیه وه ریشه ی
 رهوشتی ناینی زه رده هشتی تا چرا ده یه ک قووله - هۆمه ته Humata - نه ندیشه ی
 چاک، هۆخته - گفتاری چاک، هه ره شه Hvarshata - کرداری چاک که بناغه ن

بۆ ئایى زەردەشتى - لەسەر ئاسەرى گاتاكان و ھەروەھا سەرتاسەرى ئافىستا و دەقە پەھلەو بە کانى تردا چەندىن جار سوور لەسەر ئوباسانە ڕۆيشتون. پەيرەوى كردن بە يەکتىک لەو سى قوناغە تەواوەکەرى بەرەوشى مەژوايەتى دەژمىردرئىت لەخۆزە مەژۆف بەرەو دووەکەى تر ڕادەکەيشئىت. گشت بناغە يەکی رەوشى کارىگەر لەجىهاندا بەو سى رەگەز ناسراون کە پەيتىن لەو سى رەوشە. کارىگەرى ئەوجۆرە دەستورە دەبيته چاکترىن گەرەنتى بۆ گەياندى مەژۆف بەئاوات. ئەوانەى خواوەنى ئەو باوەرەن و پەيرەوى بەوجۆرە دەستورە سادە و بيئارايىشە دەکەن ھەميشە راوێژ، ميبەرەيانى، دۆستى و ناشتى و ناسايشيان لەنيودايە. ژيانى ماددى خۆش دەچيژن و مەعنىويات لەنيواندا بى نارايىسى لەسروشت بەدەرە بالتى رەوايان بەسەردا دەکيشئىت.

ھەر لەبەر ئەوەى لەخولەکانى داويدا، کاتى نووسىنەوى يەشتەکان، و لەوکاتەدا کە وردەوردە ئەفسانە، داستان و بابەتى نەتەووەکانى تر تىکەل بەکولتورى تاينى زەردەشت بوە، و ھەروەک گوتمان باسى سادەى پاداشى پەسلان کە بۆ ڕاگرئى بارى رەوشت دارئىژراو، لەمەبەستى گرانباى خۆى دوورکەوتەو و لەبرى سى رەگەزى رەوشى و سەرزەنش، بوە بە سى پەلە بەھەشت و دۆزەخ. بەلام ئەگەر بەوردى لەوبارە بکۆلئىنەو دەبينىن گۆراني يەکجار زۆر بەسەر کاکلەى باسەکاندا نەھاتەو. وەک لەسەرەو بەزمان روونکردنەو «داينا Daena» يان ويژدانى مەژۆفى چاکەکار لەشئوى کيىرئىكى جواندا دەردەکەويت و رەوانى مەژۆف لەپەلە يەکھەمى بەھەشت کە ھۆمەتە، واتە ئەندىشەى چاک دەگۆزىتەو بۆ پەلەى دوو کە ھۆخەتە، يا گفتارى چاکە، و پاشان رەوانى مەژۆفى چاکەکار لە ھۆخەتەو دەگۆزىتە ھۆرشتە يان پەلەى کردارچاکان. داستانە پەھلەويەکان دەيگيژنەو کە شوئى يەکھەم لەناو کورەى ئەستىرەکاندايە، دووھەم لەچەرخى مانگ و سىھەم بلندترىن مەلەبەندى ڕۆشنايدا جىگيرە. وردەبوونەو لەو شانۆگەريە دەريدەخات کە مەژۆف بەبىنى ئەو سى پەلە دەگات ئەوپەرى پاىەى لە رەوتى مەژوايەتيدا و پاشان لەدەزگای خودايندا شوئى بۆخۆى داين دەکات. کاتىک رەوان بەيارمەتى ئەو کە نيشکە جوانەى لە ويژدانى خۆى دروستبوو دەگاتە پەلەى سى کە بارەگای شکۆى ئاھورامەزدا، واتە «گەروزمان» يان گرومانە Gronmana يا «زەمىنەى سرود» بەو شوئى و دوا پەلە گوتراو ئەنگەر ھەيشتە Angho Vahishta واتە چاکترىن جىھان و بەھەشتى فارس لەرستيدا ھەمان ئەو «ئەھيشتە Vahishta» يە دەبەخشئىت.

بەلام باسى بەد و خراپەکاران کوئوموت پيچەوانەى ئەوانەى سەرەو دەيە. پاش

سى شەوى يەکەم، ويژدانى مەژۆفى ناپەسند و تاوانکار لە بەرەبەيانى ڕۆژى چوارھەمدا بەشئوى خيۆكى ھەراسان لئى راستدەبيتەو و بە خاوخليچکە کەو بەرەو پردى چىنئەنت راي دەکيشئىت. رەوانى تاوانکاران يەکھەمجار لە دوشمەتە Dushmata يان پەناى بەد، دووھەم دۆزوختە Duguxta ي گفتارى بەد؛ و پەلەى سىھەم دۆرەريشتە Dugvrshta ي رەوشى بەد جىگيرەبيت. پاش تىپەرپوونى رەوانى تاوانکار لەو سى پەلە دەگاتە زەمىنەى ئالۆزى «ئەنگرە تىمەن Anaghra temanh» کە ھەمان «مان دروج» واتە يانەى درۆ و جىتى ئەھريمان، يا «دۆژانگە Duganh» يانەى بەد کە وشەى دۆزەخى ئەمەرى لەووە وەرگيرەو.

يەکتا پەرستى

ئایا تاينى زەردەشتى رەوشىكى خاوەن باوەرە بە يەکتاپەرستى؟ ئەو پرسيارە ئەمەرى شئوى بەسەرچوو، چونکە زۆرەى لىکۆلەرەو و زانايانى مەزن گەيشتون بەو پەلەى باوەرەى زەردەشت سەبارەت بە خوداوەندى برىتيمبو لە پەيام و ڕاگەياندى تا کە پەرستى. بەلام لەبەر ئەو راسان و بۆچونانەى ئەوجۆرە تاينەدا ھەن، لەکۆنەو رىگەخۆشکەرىبون بۆ لکاندن رەوشى دوالبىزى بەئايىن زەردەشتىھەو. لە چەرخى ساسانيدا کە خولى نشوستى تاينى زەردەشتى دادەنرئىت، خودى زانايانى تاينيان يەکھەم ھەنگاونەرى ئەوبەزەمەبوون. پاشان موسولمانان لەبەر ناحەزى بەرانبەر بەپيشکەوتوى فەرھەنگى و نەژادى پارس¹⁰⁴ پىروپاگەندەى ناجۆريان لىگوتەو، و ھەروەھا رۆژھەلاتناسانى کە لەسەردەتاي چەرخى ئافىستاناسيدا تازە دەستيان بەو کارە کردبوو و زۆر شارەزاي چەندوچۆنى تاينى زەردەشت نەبوون و پتر لە بارە پەھلەويەکاندا دەکۆلئەو، دوالبىزى زەردەشت بەجىھاندا بلاوکرايەو. بەلام خولى ئەو گۆژمە زوو بەسەرچوو و لىکۆلئەو قوول و بەپيژەکانى دوايى زۆر خيتر و بە

¹⁰⁴ - پارس، لەکۆندا بەو نەتەويە گوتراو کە لە باشورى ئيران دەژيان. بەوشوئەيش دەوترئىت کە فارسى تيدا دەژئى ئەو تەنھا فارسە پانئيرانيزمەکانە ئەو کونتورە ديريە تەنھا بە ھينى فارس دەژان. ئەمەرى گرمان لەو دەدان تەماوہ کە ئەو ھينى گشت نەتەوہ ئيرانەکانە. پيشتە ئەو ھيش لەيادتەکەين کە زۆرەى شارەزايانى جىھانى و خۆمالي دان بەو دەندا دەنئىن کە خودى زەردەشت لە کەتارى رۆژھەلاتى باشورى گۆمى ورمى لەدايک بوو و لەوێوہ کۆچبەردوو بۆ رۆژھەلات، و ئافىستاي ديزين زمانى زگمكى خۆى بوو. (وەرگيتر)

گورمیتی چاکتر و رۆشنتر یه کتایی ناینی زهردهشتی چهرخی سهره تائی بۆ جیهان نواند، و بئ هیچ گهردی تایبست و بئ هیچ مدهست و تووردهیی، نه نجاهی کاری رۆژه لاتناسان، به تایبستی نیراناس و شاره زایانی ناوتستاناس و زانا مه زنه کانی میتروی ناین، نه وهی دهرخست که شیوه سهر تایبسه کهی ناینی زهردهشت یه کهه مین ناواری ژیرانهی یه کانه پهرستی بووه له جیهاندا . ئیستایش لهم به شده دیتنه سهر باسی شتیوازی ناهورامه زدا و یه کانهیی نه و پاشان «دووگه وههری دورباله» واته چاکه و خراپه.

له گاتاگاندا خودای تاک و تنها، هۆشی گشت جیهانه و به بوهیتنهری بیتهاوتای بهم ناوانه ناسیتراوه: ناهورامه زدا، مه زدا ناهورا، ناهورمه زدا، مه زدا - و ناهورا - سهردهمی ژیری و کاتی هۆشباری بوو، بۆیه ناهورا - و مه زدا که دوو خودای مه زنی پیتشین بوون، لیکدراون و به شتیوهی ناهورامه زدا، خودای گشت جیهان دهرکه وتوه - وتووژ له سهر سهرچاوهی ناوی ناهورا - مه زدا Ahuramazda و نه وهی که شتیوه سهره تایی دوو خودای ناینه نارایبیه کانی پیتش زهردهشت بوون، په یوهندی به ناینی پیتش زهردهشته وه ههیه¹⁰⁵ - شیکراوهی نه و دوو وشهیه واتای «سهردهری دانا» ده به خشیت و له ودا رۆژه لاتناسان یه کبیرنن.

وردبوونه له گاتاگان و خویندنه وهی سروده کانی، ویتنهی نه و ناینه مان نیشان ده دات که له سهررووی گشته وه ناهورامه زدا، سهرور و دانا و به بوهیتنهری گشت گیتییه و زهردهشت په یامبه ریه تی - دیاره به بو بۆچونانهی که تاکه رینگه بون بۆ لی گیشتن و تیگه یاندن و روونکردنه وهی نه و پیره ی هاتووه ته میتشکی زهردهشت و به بۆنه یه وه ناینی په خش کرده، ریشهی هۆش و ههست، و دوربینی بیتهاوتای نه و دهرده خات، و نه وهیش که نه و هۆش و تیروانینه ناساییه له ههستتکی بنبری پیتش رووداو یان هه ززی خودایی نه بووه - شتیوه بلاوکردنه وه کهی ناین، له لای په پیره و کارانی زهردهشت شۆرشیتکی ناسایش به خش بوه، چونکه کۆت و بهندی پروبوچی قرتاندوه و نه نیشهی مرۆقی نازا کرده - له سهر لوتکهی نه و ناینه دا: نه ندیشهی چاک، و نهی چاک، کرداری چاک بوه، نه و سنج په گه زه ی زۆری نه بردوه بازی هه لداوه ته قوئناگی کار و پشتوتنه ی مرۆقایدتی روو له چاک کرد و ناسایشی هه ردوو رووی ماددی و رهوانی بۆ دابین کردن.

بیتگومان له و رۆژگاره دتیرنه دا، ده بوو له سهررووی ناینیکی نوئی و شۆرشگیتی

¹⁰⁵ - پرواته پهرتوکی «دین قدیم ایران» له بهرهمی هه مان نوسه ر.

نه و تۆدا یه ک خودا هه بیت بۆ راگرتنی باری نایدیولۆجی و چیتژ بپه به خشینی، و هه ر و ابوو. ناهورامه زدا، سهروره ی دانای جیهان یه ک خودایه جیا له گشت خودایانی تر - نه له باسکردنیدا هیتزی زۆر و له راده به دهری بۆ دیار یه کراوه و نه به شتیوهی تۆگه سهرنی قاره مانی دهر بخستوه و وه ک له گاتاگاندا دپیبینن خودایه که له بۆته ی لیکۆلینه وهی فه لسه فی و گومانکاراندا سهر به رز دیتنه دهر. یه کیتکه له و خودایانه ی نه رستۆ و زۆر له زانا مه زنه کانی یۆنان باسیان کرده. جیهانی نافرین و نه گهر به شتیوهی چاکتر بیلتین نه وه یه که ژبانی به خشیه به بوون، به لام هیچی به سهر کار و باری سهروروشتیوه نیه، چونکه پتویسته نه و پرۆگرامه ی ژبان ده بات به رتیوه به پیتی رهوشی سرورشت و سازگاری هیتزه سروروشتیوه کان بئ دهستکاری له گهر دابن - نه و به شتیوهی خودایانی تر، هیتزه سرورشتی و ناسرووشتیوه کانی وه ک سهره نیتزی تووردهیی، نایا به هره، دژ به مرۆف یان له سرودی خۆی به کارنه هیتناوه. رهوشی ناره زووی نه و به ننده کانی سهریشک ده کات بۆ هه لپژاردنی رینگه ی راست یان درۆ و گشت یه کیتکه، به ناره زوی خۆی چاره نووسی خۆی دیاری ده کات و هه لپژاردنی رتی چاک یان خراپی خستوه ته بهر ناره زووی خۆی و خودا له سهر تدهختی نه زهل نمره بۆ نایندهی کهس نانو سیت. پاش نه و باری ده ستیوه رنه دانه له کاروباری سرورشتی، و رهوشی سهریشک کردنی مرۆف، و بیدهنگی له چوونه ناو ورده واله ی باسی چۆنیتی نافرین، رینگه له و په خنه گره فه لسه فی و ژیرانه ده گرت که له باری ناهورامه زدا ده کۆلنه وه. ناهورامه زدا هۆشه بۆ گشت جیهان، به بوهیتنهرتکه له چاکه به ولاره چیتزی لیق ناوه شیتته وه و هه میسه هاندهری مرۆف بووه بۆ گرتنی رینگه ی چاک، و کۆشش و هه لسوران بۆ پیتشخستنی ژبانی ماددی و مه عنه وی. ئیستایش له رتی گاتاگانوه چاکتر له رووی راسته قینه و سیمای ناهورامه زدا ده گه یان:

ناهورامه زدا تاکه خودا که سیتکه له گشت مه زن تر¹⁰⁶ - له گشت چاکتره و هاو رازی چاکترین راستیه¹⁰⁷ - له گشت داناتر و دادپه روه ره¹⁰⁸ - خودای دانا و ناین ناسه¹⁰⁹ - خواستی مه زدا ناهورا یه کسانه به راستی¹¹⁰ و راستی له وزه ی هۆشی نه بووه په یدایه، که سیتکه هاوشان به

- ¹⁰⁶ - یه سنا ۲۸، ۵
- ¹⁰⁷ - بهندی شهش
- ¹⁰⁸ - یه سنا ۲۹، ۴
- ¹⁰⁹ - بهندی ۶
- ¹¹⁰ - بهندی ۷

راستی و گذرانی به سهردا نایهت^{۱۱۱}، که سیتیکی سهره تایه و هم نه نجام و باوکه بز رهوشت پاک و نافریده راستی و دادوهری کرده وی جیهانی^{۱۱۲}. که سیتیکه له رۆژی سهره تادا وزه ی نه ندیشه و ویزدانی له ژیری خۆی به ریا کرده و توانای ناره زووی به مرۆف به خشیوه^{۱۱۳}. که سیتیکه له وهری ژیریوه به دهسلاتی راستی خۆی ناگای له گشت روداوه. که سه به به ته واری هیز و توانای خۆی ده بیته پشتیوان بز نه ندیش چاک و کردار چاکان^{۱۱۴}، ته نهها نه وانن یاری نه که راستی و دروستی به کرداری چاک و گفتاری چاک ده پارین^{۱۱۵}، مه زداناهورا خودایه کی په یوه سه به پاک رهوشتی و په کسانه به رۆشایی^{۱۱۶}. که سیتیکه بز گشت که سه بوته مایه ی سهر که وتن^{۱۱۷}. دادوه به بز سزای درۆیه رستان و خاوهن یاداش به دۆستانی راستی^{۱۱۸}. که سیتیکه هیچ هیزنیک په نده کانی پوچدل ناکات^{۱۱۹}. مه زدا خودایه کی باوک و پشتیوانه بز وهر زیری چاکه کار و گشت راستی هوان^{۱۲۰}. له گشت مه زنتره و به تنگ گشت نافرینه وه دیت و هیچکات بز ویزتی نه وان بیوه لام نیه^{۱۲۱}. نه وه وردبین و تیرینترین دادوهری کردار^{۱۲۲}. نه وه هوشی گشت جیهان، باوکی راستی^{۱۲۳}، باوکی پیرۆزو مبه ره بان و به بوهینه ری جیهانی شادیه حش^{۱۲۴}. له نپو به بوها تهوانید چاکه خواز نه و که سه به په هه ژیری و هیزی نه ندیشه ی فراوانه وه هه مزان بیت و ناگای له گشت بیت^{۱۲۵}. خاوهن

- ۱۱۱ - یه سنا ۳۱، ۷
- ۱۱۲ - به ندی ۸
- ۱۱۳ - به ندی ۱۱
- ۱۱۴ - به ندی ۲۱
- ۱۱۵ - به ندی ۲۲
- ۱۱۶ - یه سنا ۳۲، ۲
- ۱۱۷ - به ندی ۱۶
- ۱۱۸ - یه سنا ۴۳، ۴
- ۱۱۹ - به ندی ۶
- ۱۲۰ - یه سنا ۴۵، ۴
- ۱۲۱ - به ندی ۶
- ۱۲۲ - یه سنا ۴۶، ۹
- ۱۲۳ - یه سنا ۴۷، ۲
- ۱۲۴ - به ندی ۳
- ۱۲۵ - یه سنا ۴۸، ۳

توانای به رزه و دزای هیزی هه همیشه ی^{۱۲۰}. و پاشای به توانایه بز که یاندنی چاکه کاران به دولته تی جیهان^{۱۲۷}.

نه وه ییش به شیک بوو له پوالت و کرده وه و شیتواری هه لوتستی ناهورامه زدا، نه و خودایه ی زهردهشت له ناوه ندی گیتواری زورخوذا په رستی و رهوشتی به رله ایی و به ریلواری باوه ری نابه جیدا بانگی بز هه لدا. نه وانه بوون له جیهانی پیتشیندا به ردی بناغه ی په کانه یی ژیرانه و بیتگه رد، و نه مرۆ بوئیمه تاشکرابه. نه گهر بمانه ویت شیکر دوه و ناراسته کردنی میژوی په کانه یی به خهینه پاسهنگی رهوشی ته کامول، پیتو یسته نه وه بلتین که رۆزگارانی تاقیتستا لوتکه ی ته کامولی په کانه یی بوه. به ندی په کی په سناکانی دوانزه هه م، ناهورامه زدا به ناسناوی به بووهینه ری جیهان و گشت چاکه و سازگاریه ک ده ناسیتیت و نه و «ها» په ی له پرووی رهوشی رهوشتی زهردهشت و گشت سازگارانه وه به بریارنامه ی په ک مه زدا په رست ده ژمیردیت بز گشت چاکه و باشیه کان و په گزی به سوودی ژیان به خش و زور مایه ی سهر نجه، و له به شه کانی داهاتوودا دیتنه وه سهر باسی^{۱۲۸}.

تافریده ر ناهورامه زدا په، به لام بز ناهورامه زدا نه و کاری به بوهیتانه نه گراوه به هه لوتستی ته فسانه یی هیزو توانا و باسه که له شتیه ی رهوشتی ویزه یی زور ساکاردا نه نجامدراوه: «نه وی رۆژی سهره تا بیری له وه کرده وه تم گیتیه رووناک و دره خشان بکات، که سیتیکه راستی له وزه ی ههستی خۆی په یدا کرد...^{۱۲۹}» سهرچاوه ی تریش له وشیتوه رهوشه به ولاره به هیچ شتیه ی تریاسی به بووهاتن ناکرات: «له وکاته ی رۆژ سهره تادا نه ی مه زدا مرۆف و ناین و هیزی نه ندیشه ت له وزه ی ههستی خۆته وه به بووهیتنا، نه وکاته ی ژبانته خسته بهر قهواره ی ماددی، و کاتیک که تۆ کردار و ناره زوت به ریا کرد و ویستت گشت په کتیک به ناره زووی دلی خۆی په ی به رهفتار به ریت^{۱۳۰}» ناره زوه که ی زهردهشت وه لامده ره وه ی نه و رووداوه بوو که له راستیدا ههنگاو له لایه ن زهردهشته وه تا زهردهشت خۆی له قهواره په کی فه لسه فه ی تاییه تدا

- ۱۲۶ - یه سنا ۴۹، ۱۰
- ۱۲۷ - یه سنا ۵۱، ۱۷
- ۱۲۸ - تاریخ ادیان، په رتوکی سیتهم، به شی «زهردهشت و فه لسه فه که ی»
- ۱۲۹ - یه سنا ۳۱، ۷
- ۱۳۰ - به ندی یا نزه

یه کتایی یان دوو الیزمی

نایا له وده ده چیت سیستیمی نایینی زه رده شت دووانه پرستی بیت؟ - له مرۆژده دا بۆچوونه کان زۆر بۆ نه وده چن که نه و پرسیاره له جیتی خو به تی و دیردهی کۆنی بۆ بوونه ته پالپشت، واته باوه پری زه رده شتیان به دوولایمن پرستیبه. بۆ چاکتر تاشنا بوون بهم باسه، سه ره تا پتویسته بزاین دوو الیزمی چی ده گه یتیت: « نه گهر ناینیکی خاوهن رهوشی دوولایه نه یهک هیزی نه هریه نی وهک دژ نیشاندابیت به بوونیکی ناسایی خاوهن ئاره زوی چاکه و یه کتا پرستی له که ناری نه ودا بۆ خۆی په سه ندرد بیت، نه وایه دیاردانه وه نه ته نه نایینی زه رده شتی، به لکو گشت ناینه کۆنه کان له قه واره ی دوو الیزمی ناترا زین. به لام نه گهر به وردی بۆی بچین و چاکتر ناینی دوولایه نه شیکه یه نه وه، پتویسته نه وه مان لی روون بیت که ته نه نایینی کاتیک تاین به خاوهن دوو رهوش پرستی ده ژمیرد بیت که هه ردوو ره گزی چاکه و خراپ. له مرچ و توانادا یه کسان و روویه رووی یهک بوه ستن و له ژیر هه مان مه رجی وه کیه کدا به یهک نه ندا زه یین و ده سه لاتیان به سه ر جیهاندا وه کیه ک بیت و مرۆف به یهک راهه خۆی به سه ستیته وه به و دوو هیزه وه و وه کیه ک هه ستیان پت بکات. یان کورته ی باس نه وده یه که گشت جۆره توانایه ک بۆ نه و دوو هیزه وه کیه ک به رخصیت و له مه رجی هاوساندا که وتیته کار، که واته نابیت هیزی سه روویان دوو به رانه ری نه و بتری ده سه لات هه بیت¹³⁴»

به پتی نه و شیکردنه وه یه ئیستا به لگه نامه کانی پتچه وانه ی نه و بۆچوونه ی سه ره وه ده سه لیتن ده خه یه به ریاس. روانیمان که نا هورامه زدا به بووه یتنه ری گشت جیهانه و هه میشه مرۆف راده یتیت بۆ چاکه، راستی، دروستی و جهنگی دژ به به دکاری. هه ره که مرۆف نازاده له وه ی به تاره زوی خۆی رتگه ی راست هه لپرتیت و خۆی له به دکاری دوور خاتوه. پتداویستی سیستیمی دوولایه نه نه وه یه مرۆف به هه مان یهک شتیه ی قایلن به هیزی چاکه و ره وانی باش و نوژیان بۆ ده که ن و نازه لی بۆ ده کوژن و به خشیشی پتیکه ش ده که ن، هه مانکات بۆ دامرکاندن هیزی خراپه کاری بکه ونه ری و رهوشی نازه لکوژی و نوژ و دیاری گری توو ریبه و ناپه سه ندی سه رچاوه ی خراپه و به دکار. که واته هه مان نه و شتیه یه ده گرتته وه که بۆ

¹³⁴ - عصر آوستا، ۷۹

بدات له کیتشه ی جیهان و باسی به بووه اتن. سه رتاسه ری یه سه ناکانی چل و چوار به زمانی و تیره رتیک نه م پرسیارانیه ده کات:

له تۆ ده پرسم نه ی نا هورا، به راستی له ودم ناگا به فرمو - کتیه نه وکه سه ی سه ره تای رۆژ خۆی له تافرین کرد به باوکی راستی - کتیه نه وکه سه ی رتیه ی بۆ خۆر و نه ستیره کان دیاری کرد، کتیه نه وکه سه ی گاهیتیک مانگی بۆ پرده بیت و گاهیتیک تنگ؛ - نه ی مه زدا ده سه وتیت له وانه و زۆر شتی تریش به گم.

له تۆ ده پرسم نه ی نا هورا، به راستی له ودم ناگا به فرمو - کتیه چاودیری نه م زه وه له خواره وه و له ناسمان (به به رزه وه) نه یتیت بکه ویتته خوار - کتیه به بووه یتنه ری ئاو و گیا - کتیه نه و خپراییه ی قتری هه ور و بای کرد - کتیه نه ی مه زدا به ریاکه ری سه رچاوه ی پاکي؟ - له تۆ ده پرسم نه ی نا هورا، به راستی له وانه م ناگا به فرمو - کتیه به ریاکه ری رو ناکي سوو ده خش و تاریکي - کتیه به ریاکه ری خه وی خۆشی به خش و هوشیاری - کتیه به بووه یتنه ری به ره به یان و نیه رۆ و شه و که مرۆف تیدا به رۆشی کار و پيشه ن ...¹³¹

هه روه ها له سه ر نه و پرسیارانه ده ووات و ولا مپیش ناشکرایه، چونکه خودای مه زن له مه زدا به و لاوه ده بیت کتیتیت. زه رده شت به و سوو دانه ی بناغه ی باوه ره که یین خرداوه ندی خۆی ده ناسیتیت: « نه ی مه زدا، به هه مان نه و شتیه یه ی تو م به چاوی دل بینی له وزه ی هه ستیشدا نه ودم بۆ ده رکه وت که تۆی سه ره تا، و تۆی سه ره ته نجام، که تۆی باوکی رهوشی پاک، که تۆی دادپه روه ری کرداری جیهانی¹³²». نایا نه مپیش هه ر ناوازی یه کانه یی ناگه یتیت که مرۆف تیک هه نده خۆی به یه وه پتیشمان بدات. وه نه بیت باوه پری زه رده شت به بوونی خودا کویر و کویرانه بوو بیت بۆ چه سه پانندی ده زگایه کی میتافیزیقی، به لکو نه وه له نه نجامی لیکدانه وه ی زۆر و بیر و هۆشی خۆی به بۆ رتگا دۆزینه وه: «من ده کۆشم نه ی مه زدا به و په ری هوشیاریه وه تۆی به بووه یتنه ری جیهان بناسم¹³³». روانیشمان که نه و ناسینه چۆن به کۆشش به وه -

¹³¹ - یه سنا ۴، ۴، ۵ و ۶

¹³² - یه سنا ۳۱، ۸

¹³³ - یه سنا ۴، ۷

پهوانی چاکه‌ی ده‌کهن. به‌لام نایا نه‌وه له‌نافیستادا هه‌بوه؟ - بیتگومان نا - ره‌وشی دژایه‌تی و به‌ریه‌ره‌کانیتی چاکه‌ی دژ به‌خرابه، ناسووده‌یی دژ به‌شهر و سه‌رکه‌وتنی دژ به‌نشوستی که باوه‌ری ناینی زه‌رده‌شتیه له‌گشت جیهاندا ده‌نگی داوه‌ته‌وه. یه‌ک مه‌زدا په‌رست به‌گشت هیز و تواناوه به‌ریه‌ره‌کانیتی هیزی شه‌رخوازان ده‌کات و ده‌بیته دژیان، و خو به‌دوژمنی هه‌میشه‌یی نه‌هریمه‌ن و گشت هیزی نه‌هریمه‌نی ده‌زانیت و تانوت و نه‌فره‌تیا ناراسته‌ده‌کات و به‌ویه‌ری تواناوه ده‌کوشیت له‌ناویان به‌ریت و هیچ جوژه ناهه‌نگیتک بو‌نه و بابه‌تانه سازناکات - هه‌ر به‌ویاره خو‌ی ناشکرای ده‌کات که سیستیمی ناینی زه‌رده‌شت دووانه په‌رستی نیه.

هه‌رچی شتیوه ناجوژه‌کانی کرده‌ته هۆ و گومان سه‌باره‌ت به‌ دوولایه‌ن په‌رستی نه‌ویه که نه‌هریمه‌ن Ahriman یا نه‌نگره‌مه‌ینۆ AngraMainyu خراوه‌ته به‌رانبه‌ر ناهورامه‌زدا، به‌لام گاتاگان نه‌وتۆی ده‌رناخه‌ن. ناشکرایه که گاتاگان ناوی په‌وانه به‌دناوه‌کان هه‌مان هاتوه، و هه‌ماناکات ناوی روانه چاکه‌کانیشی هیتاوه. به‌رانبه‌ر به‌هه‌ر په‌وانیتیکی چاک یه‌ک په‌وانی به‌دکار و دژ هه‌یه. به‌لام لیره‌دا یه‌که‌جار زور پرون نیه وه‌ک به‌شه‌کانی تری نافیستا که جه‌نگی نیوان په‌وانه‌کانی چاکه یان فریشته‌کان و هه‌روه‌ها دیوانیان به‌زه‌قی تیدا دیاره. له‌گاتاگاندا نه‌نگره‌مه‌ینۆکانی چه‌په‌لیه و سه‌په‌نتامه‌ینۆ سه‌رچاوه‌ی پیروژ و پاکی. نه‌ودوه هه‌ر له‌سه‌رتاوه وه‌ک دووبراله و هاوتا هه‌ن: «من ده‌مه‌وی له‌و دوو ره‌گه‌زه بدویم که له‌سه‌ره‌تای ژیا نه‌وه هه‌ن - له‌وه‌ی که یه‌که پیروژه‌که‌یان به‌ویتری چه‌په‌ل ده‌لیت: هه‌ست، نامۆژ، هۆش، تاره‌زو و گفتار و کرداری په‌وانی نیمه دوبراله و یه‌که‌سان نین¹³⁵.» و «ژیان و مردن له‌به‌یه‌ک گه‌یشتنی نه‌و دوو ره‌گه‌زه په‌یدا بو¹³⁶.» هه‌روه‌ک باسکرا روونی به‌ره‌نگار بوون و دژایه‌تی ناشکرای زۆر له‌به‌شه‌کانی تری نافیستادا هه‌ن. په‌وانی چاکه‌ی زۆر یارن به‌ سه‌په‌نتامه‌ینۆ و په‌وانی ناپه‌سه‌ندی و نه‌هریمه‌ن یارن به‌ نه‌نگره مه‌ینۆ. هه‌ر چاکه‌یه زال به‌سه‌ر خراپه‌دا و نه‌نجامی شه‌ر و لیتکدانیش به‌سه‌رکه‌وتنی سه‌په‌نتامه‌ینۆ ده‌بیت به‌سه‌ر نه‌نگره‌مه‌ینۆدا، نه‌وه له‌کاتیکدا ناهورامه‌زدا تاکه به‌بووه‌یتنه‌ری جیهان و گشت بوونه:

هه‌رچه‌ند له‌و زانیاری و ده‌سکه‌وتانه‌یی له‌نه‌نجامی خویندنه‌وه‌ی سروده‌کانی په‌یامبه‌رمان ده‌ره‌یناوه وردبینه‌وه، سه‌رته‌نجام ده‌مانباته‌وه سه‌ر هه‌مان مه‌به‌ستی

¹³⁵ - په‌سنا ۴، ۴۵

¹³⁶ - په‌سنا ۴، ۳۹

به‌شی پیتشووی سه‌باره‌ت به‌ ناهورامه‌زدا. خوداوه‌ند و به‌رزترینی گشت، نه‌و ناهورامه‌زدا یه‌ که رواله‌تی گشت چاکه‌کان بوه و هه‌ر به‌ته‌نیا چاکه، چاک و میه‌ره‌بانی له‌و ده‌وه‌شیته‌وه. نه‌هریمه‌ن ناپه‌سه‌نده و دژ به‌چاکه و هه‌ر به‌ته‌نیا تاریکی، به‌دی و خراپه‌ی لیتده‌وه‌شیته‌وه. به‌هه‌مان نه‌و را‌ده‌یه‌ی ناهورا مه‌زدا و نه‌مشاسپه‌ندان کاران، نه‌هریمه‌ن و رواله‌ته‌کانی بیغه‌ر و ته‌مه‌لن. سه‌په‌نتامه‌ینۆی رواله‌تی چاکه و نه‌نگره‌مه‌ینۆی قه‌واره‌ی خراپه‌کان هه‌ردوو هاوتا و دووقولون. نه‌و دووه‌ خاوه‌ن بوونی سه‌ره‌خۆی خو نین و هه‌ردووک پایه‌ندی یه‌کن و له‌ژیر فه‌رمانی بوونیتیکی خودایی و سه‌رگه‌وره‌ن به‌ناوی ناهورامه‌زدا.

دوو نیشانه‌ی هه‌میشه‌یی ناینی زه‌رده‌شتی بریتین له‌باری ره‌وش و په‌وشی پاداشت¹³⁷. سه‌ردتیری تابلیزی زانیاری ره‌وشته: نه‌ندیتسه‌ی چاک، گفتاری چاک و کرداری چاکه و دیارده‌ی پیتچه‌وانه‌ی نه‌وان: نه‌ندیتسه‌ی به‌د، کرداری به‌د و گفتاری به‌ده. له‌وانه‌یه بتوانین نه‌وه بلتین که زۆر له‌ لیکۆله‌ره‌وه‌کان گوتوو یانه کۆتایی گشت سه‌ره‌تای ره‌وشتی جیهانی به‌و سنی رگه‌زه دیت. په‌یره‌وه‌کارانی چاکه و په‌یره‌وه‌کارانی خراپه‌ روژی پرسینه‌وه ده‌گه‌ن به‌ پاداش و سزای خو. نه‌هریمه‌ن و دیوان شکسته‌خۆر ده‌بن و هه‌لدین و ته‌نیا یه‌زد و نه‌مشاسپه‌ندان و مرۆقی چاک پاداشتی چاکه‌ی خو وه‌ورده‌گرن و ژیا نی هه‌میشه‌ییان بو ده‌میتنه‌وه. به‌هه‌رحال له‌ ناینی زه‌رده‌شتیدا ره‌وشی زۆر هه‌ن به‌ریه‌رچی دووالیزی به‌ده‌نه‌وه و رواله‌تی یه‌گتا په‌رستی نه‌و ناینه‌ دتیرینه‌ ده‌رخه‌ن. به‌لام سه‌ره‌رای نه‌و باسه‌ ده‌بیت نه‌وه‌یش بلتین که ناینی زه‌رده‌شتی وه‌ک ناینی تر دوچار ی ده‌ستیه‌وردانی ناخه‌زان بووه و زۆریان لێ گۆریوه. له‌گه‌ل په‌وره‌وه‌ی رۆژگاردا ورده‌ورده نه‌نگره‌مه‌ینۆ کراوه به‌ شانه‌شانی ناهورامه‌زدا، نه‌گه‌رچی له‌ گاتاگاندا نه‌وتۆنیه. به‌لام نه‌مشاسپه‌ندان یان یه‌زده‌کان بیتکه‌س و په‌وانین - یان به‌واتای پرونتر نه‌وانه رواله‌تی ره‌سه‌ن و مایه‌ی سه‌رنجی ناهورامه‌زدان و له‌قه‌واره‌ی فریشته‌ی زۆر نزیکی نه‌ودا ده‌رکه‌وتوون، و جارچاره له‌ شتیوه‌ی په‌یکه‌ری ماددی و کلتیسه‌ی نه‌ندامیدا ده‌رده‌که‌ون. خودایان مه‌زنی پیتش زه‌رده‌شت که ماوه‌یه‌ک له‌ په‌رستن دوور بوون دووباره باویان گه‌راوه‌ته‌وه و یاد و بیروه‌ریان دووباره به‌هۆی چاکسازیه‌کانی زه‌رده‌شته‌وه له‌میتشکدا زیندوو بووه - یه‌شته‌کان Yashts هه‌ر زۆر زوو له‌یادچوون. به‌شیتک له‌وسروودانه له‌سه‌ر خولی پیتش زه‌رده‌شت و زانیاری ناینی تاریایی کۆن و په‌یامبه‌ر زۆری تال و شه‌که‌تی

¹³⁷ - واته هه‌ستانه‌وه‌ی رۆژی په‌سلان، و پاداشی ژیا نیانیده. - وه‌رگتر

چه شتوه بۆ لابرديان. خودا و يهزد و فریشتهی زوریان لی پهیدا بوه، یا بهه مان شیوهی سهره وه پله و پایه یی کونی خوین بۆ هاته وه. جیرۆکی ئەفسانه یی زوریان بۆ به بهاتن هه لیه ستوه تیا یاندا جهنگ و لیکدانی ناهورامه زدا و نه هریه نه له که ناری ناینی زهرده شتیدا خراوته قالیی چیرۆک - میترا Mitra و ناهایتا Anahita که دو ان بوون له سه رانی خودایانی پیش و گه یاندوو یاننه ته وه هه مان پله و پایه یی به رزی پیشویان. سه رده می ساسانیان، له خولی تازه کردنه وه یی نایندا، نه و گشت هه لته و پر و پووچی و ره وشه ئایینه یی پیشین و باس و بۆ جو نه ی نه ته وه و میلله تانی تری هه لیا نه ستوه له و نا قیستایه دا کو کراره ته وه که سه رده می ئەسکه نده ری مه کدونی له ناوچوو. زۆر له به شه کانی هه ندیدا، خورده نا قیستا، پیده چیت گشت یه شته کان و هه ندیک له یه سنا له و کو مته له پاش کو به نه که ناوی نا قیستایان لی ناوه و ناینی زهرده شتی به و جو ره رووی له نشوستی کرده.

ئه ممشاسپه ندان «ره گه زه کانی چاکه و خراپه»

ئه ممشاسپه نده کان ده سته یه کن له گرنگ و په سه نه کراوترین رواله تی ناهورامه زدا. دیاره ته نها به شیوازیکی تاییه ت و بی ناوردنی بوونی تر نا تاوتریت باسی شه ش یاری ناهورامه زدا بکریت، چونکه ته نانه ت گاتا کانی باسی نه وانه ی به شیوه یه کی روون و تاییه ت و له سنووری و تیره یی رواله ت به ده ردا باس کرده. نه و ناوی نه میسا سپه نتا Amesha Spenta یه له نا قیستادا به واتای «پیرۆز و هه میشه یی» دیت. ئە ممشاسپه ندان کو ی نه و شه یه ی سه ره وه یه و واتای پیرۆزانی بی مه مرگ ده گه ینیت. له گاتا کانا ده رکه وتنی ناوی نه و پیرۆزه بی مه مرگانه ی بریتین له شه ش بوونی فریشته یی، له خۆیدا نیشانه یه بۆ ده سلالت و دێرینی نه وان. نه وانه رواله تی پیشکه وتوو ی ناهورامه زدا و سه رچاوه ی رۆشنا یی، شکۆ، چاکه، به ره و فراوانین و هه ریه که ی کاریکی تاییه تی پیش پیردراوه. نه وه ی سه باره ت به ئە ممشاسپه ندان گرنگیه ت، سه رچاوه ی چاکه و کرداری پر یایه خ و سه و دبه خشی نه وانه و هیچیش گرنگ نیه نه وان به فریشته یی معز ن یا ره وانی چاک و یا چی جو ره ناویکی تری له و با به ته یان بنا سرین. دیاره له به ره هه چ هۆیه ک کو لینه وه له با به تیکی تاینزیای وه ک ناینی زهرده شت گرد و پرتوانا و به دیه ی نه ری گشت نه و کو مته له فریشته له توانای نه م په رتوو که به ده ره، و له لایه کی تریشه وه لیکۆ له ره وه و زانایان تا ئیستا له وره وه

دیاردی نه و تو به جیتیان ده رنه خستوه. به لام ئە ممشاسپه ندان به و شیوه یی گاتا کان ده رده خات بریتین له چه ند بوونیکه کو تومت ره وانی که به ره گه زی ره وشتی بزمیردین، به لام پاشان به ره به ره له به شه کانی تری نا قیستای چه رخی بشیویدا له شیوازی ره وانی و ناسایی دو ور خراونه ته وه و هه ره وک ته ن ده رکه و توون. که سه ره تا سپه نتا مه یق یا هه سته یی پیرۆزی کرا به سه ر کرده یه ن و جه وت فریشته یان دروست کرد پاش نه وان ناهورامه زدا یان کرده به سه رداری شه ش ئە ممشاسپه ند. به شیوه یه کی رۆشن ده توانین بلین نه و ئە ممشاسپه ندانه ی رواله تی ده رکه و تووی ناهورامه زدان و شیوازی ناسایی ره وانیان هه یه، له قالیی فریشته یی مه زنی ناینی مه زده ی سناندا ده رده که ون. ناوی نه و شه شه له تووی ناوی دوا زده مانگه ی سالدا¹³⁸ هه ن و به هه مان نه و شیوازانه ی باسکرا له یه سنا و یه شته کانا ده ن:

- ۱ - هوه مهنه Vohomana - واته ئە ندی شه ی چاک که هه مان به هه ننی نه مرۆ ده گریته وه.
 - ۲ - نا شاهه یشتا Asha Vahishta - واته راستی یان چاکترین پارێزگار « نه ردی به هیشت».
 - ۳ - خشه تره هه ئیریا Xshatra Vairya - یا هیز و توانای « شه هریور» « توانای ماددی».
 - ۴ - سپه نته ئارمائیته Spenta Armaiti - یا سپه نتا رمذ - رواله تی له خۆ بووری - ره وان پاکه « ئە سفه ند» (نه وین و خۆ شه ویستی).
 - ۵ - هه وره تات Haurvatat - ته ندروست و پیگه یشتویی « خور داد».
 - ۶ - نه میرتات Ameretat هه میشه یی، بی مه مرگی « = نه مرداد».
- وهک ئاماره ی پیدرا، له سه ر لوتکه ی ئافریندا ناهورامه زدا نیشته و تا کاتی نه و یاسایه له کار دابیت و بوون شیوه ی خۆی به پارێزیت، هه ریه ک له ئە ممشاسپه ندان راوکه ی کاریکن، واته سه ره ره شتکاری جو ره ها باریان پین سپیردراوه. دیاره را ده ی سه ارده و پیتاسه ی نه و جو ره سه ره ره شتیه له قالیی واتایه کی خودی یان ره هایه ئە ممشاسپه ندان ده رکه و توون په یه وه سته به وه ی له نا قیستادا چۆنیان بۆ دیار یکراوه.
- هوه مهنه یا خوی چاکه، سه ره ره شتکار و پارێزهری ولاخ و تازه له. گه ره له و باری نا بووری و کو مته لایه تیه ی زهرده شت پروانی که له راپه رینه مه زنه که یدا نه نجامی داوه، چاکتر په ی به گرنگی هوه مهنه ده بین. له به شه کانی پیتشودا بینیمان چۆن

¹³⁸ - مه به ست له سالی فارسیه - وه رگرتی

زهردهشت گرنگی داوه بهژیانی لادئی و شارنشینی و پوره پیدانی کشتکاری و نازهدلداری . چاکه کاران بهدسته په یوهستی نهو بوون و رهوشتی پتیشینیان پشتگویی خستوه و کهوتوونه ته کشتکاری و بهختیوکردنی نازهدل و ولاخ و چوارین . چواریتی بهسوود و نازهدلی مالی ههنده گرنگبوه بوونیان بۆ نهنجامی کوده تا کومه لایه تیه که ی زهردهشت زۆر پتویستیوو ، بۆیه قوه همنه له جیهاندا بوو بهمیزترین نه مشاسپهنده ، و بهسره رشتکار و پاریزه ری گشت نازهدل ژمیردراوه : له نیوان نهو دوو دهسته یه ی مرۆقدا ، واته وهرزیر و ناوهرزیر ، دیهاتیانی ره نچدر و راسته روان بۆ پاراستی ژیانی نازهدل دیاریکرا¹³⁹ . بهلام فهرمانی بهو سپتیردراو ته نهها نهو نه بوو ، بهلکو قوه همنه چاودتیر و پاریزگاری گشت نافرینه ، به تاییه تی مرۆق ، و نهو مه بهسته له فره گهرد Fragarad دا « بهشی » نوزده همی قهنیداد بهروونی دیاره . له گشت نه مشاسپهنده ان پتر گرنگی دراوه بهم نه مشاسپهنده و به یه که هه میان ده ژمیردیت .

ناشافه هیشته سه ره رشتکاری ناگره ، سه رچاوه ی نهو وشه یه پاکتر ، پاریزگار و راستی ده گه پتیت . له وانیه ده نیشسانکردنی ناشافه هیشتا بۆ چاودتیری ناگر له بهر نهو بیت که له خویدا ناگر گرنگی و پله و پایه ی بهرزی بوه و یه کتیکه له وواله ته کانی پاک و چاکه و پوخته یی . له نا قیستادا به گشتی که متر نیشانه ی ماکی روون و ناشکرای نه م پاریزگاری ناگره ده بیتریت ، بهلام به نیشانه یه ی له په شته کاندان هه ن ده بیت نهو دورمنی پرزه بری دیوان بیت ، به تاییه تی نه هه من ، و ده بیت نهو ساته یش له بهرچاو بگرین که نه هه من دیتیتته ناله و هاواری پرتیش و دلیت : « نهو ی منی به ناشافه هیشتا { ناگری پاک } سووتان و وهک فلزی تواوه له سه رزمین رایالمیم و ته نه پای هیشته مه وه ، زهردهشتی کوپه ی نه سپی تامایه¹⁴⁰ . « ههروهک نه ردیه هیشت یان ناشافه هیشتا له جیهانی مادیدا سه ره رشتکار و چاودتیری ناگره ، له جیهانی رهوانی و مه عنه ویشدا به غاینده ی وواله تی راستی ، پاک و پوخته یی و پیروزی ناهورامه زدا ده ژمیردیت .

خشه تره قهئیریه واته دهسلاتی پتویست و کیشوهری ناره زوکر او . پیناسه ی نه م به گوتیه ی نهو دوو نه مشاسپهنده ی سه ره وه زۆر گیر دیت ، له نا قیستا ناوی خشه تره قهئیریه به کیشوهری هه میشه یی ناهورامه زدا و به هه شتی دلخواز هاتوه . فهرمانی پتیسپتیردراوی ماددی نهو له سه رزمین چاودتیری و پاریزگاری بهرد و کائزاکانه .

¹³⁹ - په سنا ۳۱ ، ۱۰

¹⁴⁰ - بهشتی هه وتم ، نهزت بهشت ، بهندی بیست .

بهلام له جیهانی مه عنه ویدا خشه تره قهئیریه نیشانه ی دهسلات ، توانا و شکزی خوداوهنده و له پایه رهوانیه کاتیشدا نه خشه ی سه رنجکیشتی بۆ پتیکه یاندنی مرۆقه . سپهنه نارمه یی Spenta Armaiti واتای پریه بیست بۆ نه م نه مشاسپهنده شتوازی هوشی مامناوهندی و گونجاو ده گه پتیت ، هوشیک که هه میشه له ناستی راستی و چاکه دابیت و گهردی به دوور بگریت . ته نهها نهو شتوازانه بۆ پیناسه ی نارمه نیستی له که متواناییه ، چونکه نهو وواله تی بیفیزی و ملکه چی ته واوه له بهرانه ر خواست و ناره زوی ناهورایی ، بهلام له جیهانی مادیدا چاودتیری زهویان بهو سپاردوه . فهرمانی نهو هه میشه زهوی به بیت و بهرهم راگرتنه . پاریزگاری لهو که سانه دهکات که رووی زهوی پاک ده کیتلن و سهوز و جوان رایده گرن ، و نهوان به ره وه ر دهکات .

هه نوره تات - نامیریتات Haurvatat Ameretat دوو نه مشاسپهنده یه که جودانه بوون و به سه ره که وه ناوده برین ، پایه یان به گوتیه ی چوار نه مشاسپهنده ی تر هه ندیک نرمتره . هه نوره تات یا خورداد پتیکه یو ، بیترتیر و ته ندروستی ده گه پتیت و نامیریتات یان نه مه رداد نه مری و هه میشه یی ده به خشیت . له دیدنه ی مه عنه وی و له جیهانی رهوانیدا نه م دوو نه مشاسپهنده وواله تی پتیکه یوی و نه مری ناهورا - مه زدان . له جیهانی تردا نه م دوو نه مشاسپهنده گرنگی ده به خشن به ناینده و سه رنه نجامی رهوانی چاکان : « نه مانه ن خورداد و نه مه رداد ، که به بووها توانم ده گه نه زه مینه ی تر ، بریاری یاداش و چاره نووس لهو دووه وهرده گرن » بهلام له جیهانی مادیدا خورداد چاودتیری ناوه کانه و بهر پرسیاری ناو بهو سپتیردراوه ، و چاودتیری و سه ره رشتی گیاکان ، و کشت و زار دراوه به نه مورداد .

بهلام ههروهک باسکرا ، له شتوازه مه عنه ویه تاییه ته کانی ثابینی زهردهشتیدا ، نهوانه وواله تن بۆ ناهورامه زدا که هه ره که یان وهک بوونیککی تاک نزیک بهون . بهلام له خوله کانی پاشیندا که مرۆق خوی به رابوردوه وه به ستوه ته وه و سووربوون له سه ر هیتشتنه وه ی خودایانی پتیشوو ، نهو باره ماددیانه به نه مشاسپهنده ان به خشراوه و په یوهندی خزمایه تیان له گه ل ناهورامه زدا بۆ په یدا کردوون .

رهگی دژایه تی شتیه کانی پاشینی ثابینی مه زدیستا چه شتیککی روون و بنبرتری په یدا کرده . بهرانه ر به گشت چاکه یه ک ، یهک خراپه هه یه و بۆ گشت لایه نیککی پۆزه تیغ ، رووی نیکه تیغ هه یه . باشه دهشتی له جیهاندا باری ژیان له وه بریتیی ؟ به هه مان نهو شتیه یه رهوشت پله و پایه ی بهرز و نشیوی هه یه ، به هه مان شتیه پله و پایه هه یه بۆ سووکی و ناچاغی و بهدی . له جیهانی زانست و ماددیات و جیهانی

مه‌عنه‌ویات و ره‌وشت و روانه‌ت و هه‌روه‌ها هه‌لویتست و کرداردا ده‌شیت ده‌سه‌لات بۆ لایه‌نی پۆزه‌تیف یا نینگه‌تیف بیت. ئەو روداوانه له‌تاینی مه‌زدایدا به وشه‌گه‌لی روون و توتی ئەفسانه‌ی دلفریتین خراوته روو. هه‌روه‌ک ئەمشاسپه‌ندان هه‌ن، و به ره‌وانی به‌هره و نه‌مری و خۆشی و به‌خته‌وه‌ری داده‌نرتین، ته‌هرمه‌نیان به‌رانبه‌ر هه‌یه که‌ره‌وانی شه‌ر و ناپاکی و ناپه‌سندی و نابووتی داده‌نرتین.

وه‌ک بینیمان، تاینی زه‌رده‌شتی چاک باری دوو هه‌تزی کاریه‌گری چاره‌سه‌ر کرده. لوتکه‌ی جیهان و سه‌ری گشت بوون ئاهورامه‌زدایه. به‌بوونی دوو هه‌تزی چاکه و خراپه، جیهان ناچارکراوه به‌بوونی روانکی و تاریکی، سپینتاه‌مینتو Spenta Mainyu خاوه‌ن بپیاره به‌سه‌ری ریزه فریشته مه‌زنه‌کانی وه‌ک یه‌زده‌کان، و هه‌تزی و روانه‌تانی چاکه. زۆریه‌ی ئەمشاسپه‌ندان به‌جهوت ده‌ژمه‌تردین که سپینتا - مه‌ینو یه‌که‌مه‌یان و شه‌سه‌کی تر ئەوانه که باسکرا - سه‌ری زنجیره‌ی دیوانیش ئەو ئەنگه‌ره مه‌ینو Angra Mainyu یه که دژ و نه‌یاره به‌و سپینتاه‌مینتو و ئەوه‌یه که له‌پاشا به‌شیتوه‌ی ته‌هرمه‌ن ده‌رده‌که‌وتت. به‌هه‌مان شتوه سپینتاه‌مینتو له‌به‌ر به‌ره‌نگاری بوونی ته‌هرمه‌ن ئاره‌زوی به‌بووه‌اتنی شه‌ش فریشته یا روانه‌تی ره‌وان ده‌کات و ئاهورامه‌زدا ئەو ئاره‌زوه‌ی بۆ دینیتته دی. ته‌هرمه‌ن یا ته‌نگه‌ره‌مه‌ینتویش بۆ به‌ره‌رچدانه‌وه‌ی ئەوان به‌هه‌مان شتوه، شه‌ش دتو یا ره‌وانی شه‌رخواز به‌رانبه‌ر به‌و شه‌ش ئەمشاسپه‌نده داده‌نیتت. یارانێ ئاهورایی، یاوه‌ر و هاوکاری هه‌ستی پیرۆز یا سپینتاه‌مینتو ده‌بن و ناوی ئەمشاسپه‌ندیان لێ ده‌نیتن، و شه‌ش دتوی ره‌وانی شه‌رخواز که ته‌هرمه‌ن بۆ به‌ره‌نگاری ئەوان ترخان کران، ناوی کاماریکان Kamarikan بوه و هه‌ریه‌ک له‌وانه به‌ریز به‌رانبه‌ری یه‌ک ئەمشاسپه‌ند ده‌گرتت و به‌ره‌رچی کاری ئەوان ده‌ده‌نه‌وه.

۱ - ئاکه‌مه‌نه Akamanah واته «ئه‌ندیشه‌ی به‌د» به‌رانبه‌ره به‌شوه‌مه‌نه یا به‌هه‌من. هه‌ندیک لیکۆله‌ره‌وه بۆ ئەوه ده‌شن، ئاکوان ناوی ئەو دتیه‌بیت که شانامه‌ی فیرده‌وسی به‌ ئاکه‌مه‌نه یان ئاکومان ناوی هه‌تتاوه و واتای ره‌وانی ناپاک ده‌به‌خشیت.

۲ - ئیندرا Indra واته ره‌وانی گومرای، دتوکه له به‌رانبه‌ر ئاشاهه‌هیشه یان ئوردیبه‌هیشته و دژایه‌تی ئەوی گرتوه‌ته ئەستۆ. ئیندرا یه‌کیک بوو له خودایانی دتیرینی نارایی¹⁴¹.

¹⁴¹ - بۆ زانیاری پتر بروانه «دین قدیم ئیرانی»، به‌ره‌می هه‌مان نوسه‌ر.

۳ - سه‌ورقا saurva دتوی ناشوب و سه‌مه‌کاری، به‌ره‌رچده‌وه‌ی خشته‌ر‌فایریا، یا شه‌هریوه‌ری گرتوه‌ته ئەستۆ. ئەمیش یه‌کیک بوو له خودایانی نارایی کۆن و له سانسکریتدا به‌ ساندر Sandra ناوبراوه.

۴ - ناوئنگ هه‌یتیا Naonghaithya یان ناوئنگ ها‌تیا Naonghatya که دتوی نافه‌رمانی و یاخسپونه و دژه به‌ سپه‌نتا نارمایتی یان سپه‌نتارمذ و ئەمیش یه‌کیک بووه له خودایانی خولی بیش زه‌رده‌شت.

۵ - ته‌ورقی Taurvi یان تاروماتی Taromati دتوی نازار و ئەشکه‌نجیه‌یه و دژه به‌ هه‌نورفته‌تات یا خورداوه.

۶ - زه‌ریش Zairish یان زه‌ریجه Zarija هاوکاری تاروماتی و ته‌هرمه‌نی نازار و ئەشکه‌نجیه‌یه و دژه به‌ ئەمورتات یان ئەمورتاده.

بێگومان جگه له‌م جهوت دتوه گه‌وره‌یه، گرو‌ی تری دتوان بوه و که‌پتر له‌شیتوازه پاشینه‌کانی تاینی زه‌رده‌شت بکۆلینه‌وه ده‌رده‌که‌ویت چهند زۆریوون، به‌لام هه‌ریه‌ک له ئەمشاسپه‌ندان خاوه‌نی چهند یاوه‌ریان بوه و به‌ یه‌زده‌ نابرون، ئیستا دینه‌ سه‌ر باسیان.

به‌شیتوه‌کی گشتی واتای یه‌زده هه‌مان وشه‌ی یه‌زه‌ته Yazata ی تاقیتستایی ده‌به‌خشیت و یه‌کیکه له‌شیتوازه‌کانی ریشه‌ی یه‌ز Yaz واته په‌رستان. دوو ناوی «یه‌ستا» و «یه‌شت» که به‌شن له پیتنجینه‌ی تاقیتستای ئەمیرۆ له‌هه‌مان ریشه وه‌رگیراون و یه‌زه‌ته یا یه‌زده که کۆیان «یه‌زدان» ده‌کات واتای شایانی پاداش و په‌رستان ده‌به‌خشیت و به‌ ره‌گه‌زی ره‌وانی ناسراون و به‌ یه‌ک پله ده‌که‌ونه خوار پایه‌ی ئەمشاسپه‌ندان. ژماره‌ی ئەو یه‌زدانه له‌گه‌ل ئەمشاسپه‌ندان ده‌گاته سی.

وه‌ک روونبوه‌توه فرمانده‌ر به‌سه‌ر شه‌ش ئەمشاسپه‌ند، یان هورمزد دتیت یانیش سپه‌نتاه‌مینو که سێ یه‌زدیان یاوه‌ره به‌ناوی: ده‌ی باذر، ده‌ی بیمه‌هر، ده‌ی به‌دین. هه‌هۆمه‌نه یا به‌هه‌مه‌نیش سێ یه‌زدی یاوه‌ره به‌ناوی: یه‌زده‌ماه، یه‌زدگوش، یه‌زدرام. ئاشاهه‌هیشته یان ئوردیبه‌هیشته سێ یاوه‌ری هه‌ن به‌ناوی: یه‌زدی نازر، یه‌زدی سروش و یه‌زدی رام. ئەوانی خسه‌شه‌ره‌فایریا یا شه‌هریوه‌ر چوار یه‌زدن وه‌که: یه‌زدی خۆر، یه‌زدی هه‌به‌ر، یه‌زدی ئاسمان؛ و یه‌زدی ئەنیران، ئەوی سپه‌نته نارمایتی یان سفه‌ندارمذ چوار یه‌زدن به‌ ناوی: یه‌زدی ئابان، یه‌زدی دین، یه‌زدی ئه‌رت، یه‌زدی ماراسپه‌ند. هه‌نورفته‌تات خاوه‌نی سێ یه‌زده که به‌: یه‌زدی تویشتریه «تیر»، یه‌زدی فره‌قه‌ردین؛ و یه‌زدی با ناوه‌برتین، ئەمیریتات یا ئامورداد که ئەمشاسپه‌ندی جهوتته‌مه: یه‌زدی ره‌شن، یه‌زدی ئەشتات و یه‌زدی زامیاد یاوه‌رین. که‌وابوو کۆی

ی‌زد و نه‌مشاسپه‌ندان به‌ته‌واوی ده‌گه‌ته «سی» دانه و هدریه‌ک له‌و سی دانه‌یه
 رۆژتیکي مانگی به‌ناوه. له‌وانه‌یش به‌ولاوه ی‌زدی مه‌زنی تر هه‌ن . باسی نه‌و
 ی‌زدانه له‌ سه‌رتاسه‌ری ئاڤیستادا هه‌ن. گاهیتک له‌شیتواری رواله‌ته باسکراوه‌کاندا
 دین و تاوتیک به‌شیتوه‌ی ره‌وانی ی‌زدی و جارچاره‌یش له‌توتی ئاڤیستادا قه‌واره‌ی
 ماددیان بۆ دیاری کراوه. له‌وانه‌یه به‌وردی شیکردنه‌وه‌ی نه‌و جووره‌ غومانه له‌توانا
 به‌ده‌رییت، به‌لام پیتویسته ناگاداریین که ته‌و نارێکیانه ده‌که‌ونه ناو شیتوازه
 پاشینه‌کانی ئاینی زه‌رده‌شت. تاراده‌یه‌ک به‌سه‌رهاتی کلێشه و شیتواری پاشینی
 گشت ئاین و ئاینزایه‌ک هه‌ر نه‌وتۆیه. هه‌روه‌ها پیتویسته سه‌رنج به‌دینه جی‌وازی
 نیتوان ناوه‌رۆکی نه‌و ده‌قه ئاینانه‌ی ده‌بن به‌ به‌لگه‌نامه له‌گه‌ل نه‌وانی پاشین که
 خاوه‌ن باه‌تی کولتوری ئاینین، و گشت لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی له‌و باه‌تانه‌ی سه‌روه‌ه که
 په‌نگده‌ره‌وه‌ی ره‌وشی ئاینی زه‌رده‌شتین. له‌ به‌شی شیکردنه‌وه‌ی ئاڤیستادا، وردتر
 و فراوانتر له‌و باه‌ته ده‌دوتین.

لاوک و داستانی نه‌به‌رده ی‌زدانیه‌کان

له‌ خورده ئاڤیستادا که یه‌کتکه له‌ پینجینه‌ی «ئاڤیستا» پارچه‌یه‌کیان باسی
 نه‌و سی ی‌زده ده‌کات که ناوی سی رۆژه‌ی مانگیان لی وه‌رگیراوه. به‌شی «یه‌شت
 ها» ی‌شدا که یه‌کتیکه‌ره له‌ پینجینه‌ی ئاڤیستای نه‌مه‌رۆ به‌دریژی باسی هه‌ندیک
 ی‌زد ده‌کات، و له‌توتی نه‌و یه‌شتانه‌دا زۆر نه‌فسانه و چیرۆک و داستانی ئیترانی
 هه‌ن. دیاره ده‌بیت وه‌ک پیتویست به‌وردی له‌شیتوه‌ی دارشتی نه‌و داستانه زۆره
 بکۆلریته‌وه، چی له‌رووی جوۆ و چۆنیتی یان چه‌ندیتی .

هه‌روه‌ک باسکرا ی‌زدان واتای شایانی ستایش و ره‌گه‌زی په‌رستن ده‌به‌خشن و
 کراون به‌ دوو به‌ش: ی‌زدانی مه‌ینۆبی یا ی‌زدانی «مایه‌شی Mainyave» و
 ی‌زدانی جیهانی یان ماددی. «گیته‌ه Gaithya» وه‌ک له‌ یه‌سنا - های یه‌که‌م،
 به‌ندی نۆزده‌دا هاتوه ده‌لتیت «... ی‌زدانی مه‌ینۆبی و جیهانی که به‌ ستایش و نوێژ
 قه‌شه‌نگ ده‌بن ...» . ئاهورامه‌زدا له‌ سه‌رووی گشت ی‌زدانی مه‌عنه‌وی یا رواله‌تی
 ره‌وانی ده‌وه‌ستیت و زه‌رده‌شت یه‌کتکه له‌و ی‌زده جیهانیانه. خورده ئاڤیستادا له
 دوو به‌شه‌که‌ی سی رۆژه‌ی بچوک و سی رۆژه‌ی مه‌زندا باسی فه‌رمان و کار و
 پیشه‌ی ی‌زده‌کان نیشان ده‌دات.

یه‌شتی یه‌که‌م که‌ناوی «هورمزد یه‌شت»ه تیی‌دا رواله‌ت و شیتواری خوداوه‌ند
 باس ده‌کات، و یه‌شتی دووه‌م کراوه به‌ دوو به‌ش: جهوت ته‌ن یه‌شتی بچوک، و
 جهوت ته‌ن یه‌شتی مه‌زن. جهوت ته‌ن یه‌شتی بچوک ته‌رخان کراوه بۆ باسی نه‌و
 جهوت نه‌مشاسپه‌نده‌ی پیتتر باسکرا - له‌ناو یه‌شته‌کاندا ته‌نها دوو نه‌مشاسپه‌ند
 خاوه‌ن یه‌شتی تایبته به‌خۆن، ته‌وانه‌یش ناشا‌هه‌یشتا واته نه‌ردی به‌هیشت، و
 هه‌وروات واته خورداوه . گومان وایه که هه‌ریه‌ک له‌نه‌مشاسپه‌ندان یه‌شتی تایبته
 به‌خۆیان هه‌بوه، به‌لام وه‌ک به‌شه بزیه‌وه‌کانی تری ئاڤیستای له‌ناوچوون به‌تیمه
 نه‌گه‌یشتون . به‌سپه‌مه‌ین یه‌شت ده‌گوترت «نه‌ردی به‌هیشت یه‌شت»، واته
 نه‌مشاسپه‌ندی دووه‌م که له‌کوێ «نه‌مشاسپه‌ندان» ی پیتشودا باسکرا و به‌ یه‌شتی
 چواره‌م ده‌گوترت «خوردا یه‌شت» که پینجهمه‌ین نه‌مشاسپه‌ند ده‌گریته‌وه .

یه‌شتی پینجهم ناوی «ئابان یه‌شت»ه و تایبته به‌ «یه‌زدی ناو» که پیتی
 گوتراوه ئاناھیتا Anahita . نه‌میش یه‌کتکه له‌کوێتر و درێژترین به‌شی ئاڤیستا
 که هه‌ر زۆر مایه‌ی سه‌رنجه . دیاره ی‌زدتیکه‌ره‌یه بۆ ناو به‌ناوی - نه‌په‌م نه‌پات
 ApamNapat واته زایده‌ی ناو، له‌ به‌شی نه‌فسانه‌کانی تردا ده‌یخه‌ینه به‌ریاس.

بوغ بانو ئوردوسور ئاناھیتا:

وه‌ک ده‌یزانین ئیترانیانی باستان زۆریان ریز له‌ چوار ره‌گه‌زی ژبان گرتوه. خاک
 و زوی له‌ژیر ده‌سه‌لاتی سپه‌ندارم‌د‌دابه‌، ی‌زدی ناگریان لا زۆر پایه‌داربوه چونکه
 ئاینی مه‌زدایی له‌جیهاندا به‌ریز دانانی تایبته بۆ ناگر به‌ناویانگه . ڤایۆ Vayu
 ی‌زدی با بوه و ناهید یا ئاناھیتا که تاکه مه‌به‌سته بۆ لیکۆلینه‌وه ناوی به‌ ی‌زدی
 ناو ده‌رکدوه . ئیترانی زۆه‌یان ریزه‌یه‌یه بۆ ناو و سه‌خت کۆشیون تا هه‌رچۆنیت نه‌و
 له‌ لیتلی به‌اریژۆن. ئاناھیتا، نه‌و خاتو فریشته‌یه‌بوو که سه‌ره‌رشتی ناوی خراوته
 نه‌ستو، به‌لام کاری نه‌و ته‌نها سه‌ره‌رشتکاری ناو نه‌بوه، به‌لکه‌و پیشه‌ی تریش به‌و
 خاتو فریشته‌یه‌ سپی‌درابه‌¹⁴²:

ئاهورامه‌زدا به‌ سپنتمای زه‌رده‌شت ده‌لتیت : له‌به‌ر من نه‌ی زه‌رده‌شتی سپنتمان ریز له
 ئوردوسور ناهیده بگه‌، نه‌وه‌سه‌یه که له‌گشتجی پیدایه، ده‌رمانی لیتوردن و دۆزمنی
 دێوانه، ریزگه‌ره له‌ کیشی ئاهورایی، مایه‌ی ستایشه چونکه نه‌و ئاسووده‌یی به‌جیهانی
 ماددی ده‌به‌خشیت، شایانی ته‌وه‌یه له‌جیهانی ماددیدا نوێژی بۆیکه‌ن، پیرۆزه چونکه

¹⁴² - بروه‌نه «دین قدیم ایرانی» ۹-۲-۲۲۲. به‌ره‌می هه‌مان نوسه‌ر.

گیانبه‌خشه، پیروزه چونکه مهورمالات به‌ردار ده‌کات، پیروزه چونکه سامان زورده‌کات، پیروزه چونکه ولات ناوهدان ده‌کاتمه¹⁴³.

له‌پاستیدا تابان یه‌شت سپاسنامه‌یه بۆ مه‌زنی و ریتزان له‌نازادی، هیتز و توانای سهر ریتی شایسته‌یی و به‌رغراوانی، خو و په‌وشت به‌رزنی، ریتزان له‌چاکه، کاری په‌سه‌ند، ئاره‌زوی نه‌وه‌ی تونگو‌تۆل و ناین په‌رستی. بوغ بانو ئوردو‌یسور ئانا‌هیتا سهر و سامان به‌خشه به‌ گرژی نه‌وانه‌ی دروشمی ژبانیان پاک‌ی و پیاو‌ه‌تی، به‌هره، و دژایه‌تی بیت‌ه‌روای خرایه‌و نا‌په‌سه‌ندیه. نه‌و پاریزگاری به‌ر و نه‌وه‌یه و به‌پاک و پوخته‌ییی راگرتتی تۆوی پیاو و منداندانی ژن له‌به‌ر په‌یدا‌بوونی نه‌وه‌ی پاقره.

ده‌ردی ژنان سوک ده‌کات و گوانیان پر له‌شیر ده‌کات. یاری‌ده‌ره به‌گشت چه‌نگاوه‌ر و تیکۆشه‌رانی ریتی راستی و سه‌ریانده‌خات. دوژمن به‌ ده‌رد و دلته‌نگی ده‌کوژت. له‌و لاوکه سه‌یرانه‌دا توانای هاوشان به‌ پیاو‌ه‌تی کراوه به‌مه‌رج. نه‌گهر هیتزی په‌یوه‌ست به‌ پارسایی له‌ئارادا نه‌بوو به‌لوه‌پایه و ئابروی مرۆڤ له‌که‌دار ده‌بیت. نه‌و لاوکی جوامیتریه بو‌ه‌ته هۆی بزواندنی هه‌ست و به‌وه‌کردنی ژبانی ئیترانیان. سه‌روودیتتری نه‌و لاوکه هه‌ستی نازادی و پیاو‌ه‌تی خۆی تیکه‌ل به‌وه‌په‌ری هیتز ده‌رخستوه. ئانا‌هیتا نه‌و خاتو‌زینه‌یه که به‌ده‌رتژیایی ساتی روو له‌ ئاوه‌کان ده‌کات تا به‌سه‌ر رووی زه‌مینه‌دا بیانه‌چۆرتیتیه‌وه تا برژینه‌ ناو ده‌ریای فراوان. نه‌و خاتو‌زینه سه‌ره‌په‌رشتگاری گشت ئاوه‌گانه. که‌سه‌تیکه هه‌زار ده‌ریا و هه‌زار رو‌باری له‌ژێرده‌سته و درێژی گشتیه‌ک له‌وانه په‌کسانه به‌ قو‌ناعی چل رۆژه ریی ته‌سپ سواریکی شامواری و بیتوچان.

له‌وانه‌یه و‌ستبیتیان به‌وشیوازه ده‌ریسرن که‌نه‌وان چه‌ند سه‌وربوون له‌سه‌ر کاریگه‌ری ریشه‌ی قولی ریفۆرمی زه‌رده‌شتی که جوامیتری نواندنه دژ به‌ بوغان په‌رستی، چونکه ئاهورامه‌زدا نه‌وه دینیتیه‌وه یاد که‌نه‌وی له‌توانا و ئاره‌زووی خۆی به‌بووه‌یتناوه تا ببیته هۆ بۆ به‌ریاکردنی چاکه و په‌وشی که‌مه‌لایه‌تی چاکتر. له‌ تابان یه‌شتدا که‌دیته سه‌رباسی خاتو ئوردو‌یسور، زمانی لاوک و خۆشی هه‌لبه‌ه‌ست ده‌گه‌تیتیه‌ لو‌تکه به‌چۆرتیک له‌ برینه‌وه نایه‌ت. بازووی جوان و سپی، له‌گه‌ل پان و به‌رینی ناوشانی ته‌سپی، ته‌م خاتو یه‌زده به‌سواری گه‌ردوونه‌یه‌کی جوان که چوار ته‌سپی سپی و یه‌ک شیوه پتوه‌ی به‌ستراون، هه‌مه‌یشه ناماده‌ی هیترش ه‌ بۆسه‌ر دێوان و جادوو‌گران تا له‌ناویان به‌ریت.

¹⁴³ - تابان یه‌شت، به‌ندی یه‌ک.

خورشید یه‌زد:

خورشید یه‌زد هه‌روه‌ک پیتش هه‌نده‌یان پله و ریتزی له‌ئیران و جیهاندا هه‌یه پتر لیدوانی خۆراییه. له‌زۆر به‌ش و پارچه‌کانی ئاقیتستادا ستایشی نه‌و یه‌زده ژبان به‌خش، شادی به‌خش و پاقرکاره گشتیه هه‌یه. له‌ئاقتستادا شیوازه‌کانی ته‌م یه‌زده به‌زنده‌ی بی ده‌که‌ویتته روو ته‌مانه‌ن؛ شکۆدار، ده‌وله‌مه‌ند، هه‌مه‌یشه‌یی، پاقرکاری و سه‌ره‌نجام ته‌سپی چالاکه. به‌م یه‌زده مه‌زنه یه‌شتی شه‌شه‌می پتی تاییه‌ته. ئاینه ئاراییه‌یه که‌نه‌کانی پیتش زه‌رده‌شت سه‌روشت په‌رست بوون و خۆر که ژبان پاریز و شادی و به‌هره و رووناکی به‌خشه، زۆر به‌رتزه‌وه ستایش کراوه. ریتز و پایه‌ی خۆر له‌وراده‌یه‌دا‌بوه په‌یکه‌ری ئاهورامه‌زدا و قه‌واره‌ی نه‌ویان له‌ دره‌خشانی ته‌خته‌ردا بی‌نیوه‌ته‌وه: « نه‌ی مه‌زدا ئاهورا له‌نیتو کۆی ته‌ستیره‌کاندا قه‌شه‌نگترین دره‌خشانی ته‌م جیهانه - و له‌جیهانی پایندا [ته‌ستیره‌یه‌ک] هه‌یه له‌نیتوان بلنده‌ترین رو‌شنایی که پیتده‌لین خۆر، نه‌و به‌تۆ ده‌زانین¹⁴⁴. » شیوه و ناویانگی ئاشکرای خورشیدیه‌زده به‌ « ته‌سپی تیژ » ناوبراوه بۆیه ئیترانیان ریتز و پایه‌ی تاییه‌تیان بۆ « گه‌ردوونه‌ی پیروزنی خورشید » هه‌یه و هه‌ندیک جار له‌به‌ر گزنگی نه‌و، و له‌به‌ر ده‌رخستنی پیروزنی و ریتز له‌و په‌گه‌زه ژبانبه‌خشه، هه‌مه‌یشه پتیکه‌وه ناوبراوان. کاتی هه‌له‌پاتنی خۆر و ئاوابوونی به‌ئاوه‌نگی تاییه‌ت ستایش کراوه. زۆریه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی سامی و ئاری له‌و باوه‌رده‌دا یه‌کبیر بوون و خۆر په‌رستی یه‌ک‌تیک بوه له‌ که‌نترین شیوه‌کانی ناین. وه‌ک گشت په‌گه‌زی سه‌ووده‌بخشی سه‌روشت لای ئیترانیان مایای ستایش بوه، ستایش و ریتزگرتنی له‌خۆر له‌به‌ر نه‌و سه‌ووده‌ تاییه‌ته‌ی بوه که ده‌یه‌ه‌خشیت به‌ ژبانی ماددی. خورشید له‌ ئاقیتستادا وه‌ک فریشته یا یه‌زده‌کانی تر، یان به‌ واتایه‌کی روونتر له‌نیتو په‌گه‌زه په‌وانیه‌کاندا ناوتیکی یه‌زدی تاییه‌ته و ناسناوی وه‌ک ته‌سپی تیژ یان ته‌سپی خیرای لیتراوه، نه‌ویش له‌به‌ر نیشاندانی خیرایی تیشکی خۆره، چونکه له‌رۆژانی ده‌یریندا خیرایی و تیژی ته‌سپ به‌ناوبانگ بووه و داستانه‌کانی « بونده‌هیش » نه‌و رو‌نکردنه‌وه‌یه ده‌سه‌لمیتن که‌گوایه خیرایی تیشکی خۆر په‌کسانه به‌ سنج به‌رانبه‌ری خیرایی تیری که‌وانتیک مرۆڤی به‌توانا به‌وه‌په‌ری هیتز بی‌هاوت. لیتره‌دا پتویست به‌ بیره‌یتانه‌وه ده‌کات که میهر و خورشید یه‌ک نین، میهر یه‌زدتیکه و خورشیدیش یه‌زدتیکه تر، جا خورده ئاقیتستا ته‌م باسه رووتده‌کاته‌وه¹⁴⁵.

¹⁴⁴ - ده‌فته‌ن یه‌شتی بچوک، به‌شی دوو، به‌ندی شه‌ش.

¹⁴⁵ - میهریه‌شت، یه‌نده‌کانی ۹۵ - ۱۴۵

ثاقبستا به شیکتی تپدایه به ناوی «خورشید نیایش» تایبته به نویتز و لهبر مهزنی
 خور کاتی بهرزبوونهوه وکاتی گه یشته تاسمان و هروهه له ناو ابونیدا خوینراوه،
 نهوه له «خورشید یهشت» وهگریراوه. بهلام خورشید یهشت زور کورته و نهوهی
 پیویست و گرنگه بۆ تیگه یشتنی نم بهشه بهداخهوه دهستان ناگاته خویندنهوی.
 لهگشت یهشتهکان روانین نهوه مان نیشاندادهات که چند نهوین و خوشه ویستی
 هیه له دلی ئیرانیان بۆ رهگهزه به سووده کانی سروشت و چۆن بهگشت تواناوه
 سوپاسگوزاری سروشت بوون. له راستیدا سروشتی چاکه ی مهزدا کرد هه مان خودا
 ده نویتیت که مانگ و خور، نهستیره و گیا، نار و ناگر و با، خاک و زهوی، بهسه
 یه کهوه یا بهشبهش له پدیکه ری گشتی خودایی خوی دروست کرده. په رست و پیز
 و نویتز بۆ نهوه رهگهزانه له راستیدا ستایشن بۆ خودا، سپاسن بۆ ناهورامهزدا:
 «نهوهی ستایشی خوری هه میسهیی و شکۆمه ند و تیرته سپ دهکا... نهوا ریزه بۆ
 ناهورامهزدا، ستایشه بۆ نه مشاسپه ندان [روالتهت و رهوشی چاکه و رهگهزی
 سروشتی تر]، ستایشه بۆ رهوانی خوی [که نهوش به پیی رهوشی چاکه یه کیکه
 له بهشه کانی سروشت] و گشت یهزدی مه یزوی و جیهانی پتی شاد دهبن¹⁴⁶»

ستایشی خوری هه میسهیی شکۆمه ند و تیرته سپ دهکه یین. له کاتیکدا خور تیشک پهخش
 دهکات و که خور پوناکی ده به خشیت سه (و) هه زاران یهزدی مه یزوی له خودی نهوه بههره
 گۆده بنهوه و تیشگه که شوته گه نهوه، نهوه فه ره بهسه ر پوی زهوی ناهورادا بلانده که نهوه ...
 کاتیک خوره لدیت، زهوی ناهورا کرد پاقر ده بتهوه، ناوی ده چولیت ... [و] ناوی مهنگ
 ... و نافریه ی راستی که له خودی ههستی پیروز دروست بوون پاکده بنهوه. نهگه خور نه بیت
 دیوان گشت نهوانه له ناوده ده که لهسه ر پوی حوت کیشوری زهوی هه ن، و له م جیهانی
 ماددیهدا یهزده مه ی نهوه کهان جله ق دهبن و شوینی نارام [نادۆز نهوه]¹⁴⁷.....

یهزدی مانگ:

هه مان بهوشیوه یه ی باسیخور کرا، ده توانین بۆ مانگیش دوو پاتی که یه نهوه -
 مانگ بۆ تاریکی شهو، که تاریکی زه مینه بۆ نههره مان خۆشده کات و له سایهیدا
 ده که ونه بهدکاری، نهوه به رهوشایی خوی په یکه ری رهش و لاشه ی نههره مینه نهوان
 ده رده خات - ههروهک له نهفسانه ی گوشورون یان گهوشورشان *Geuch Urvan* دا

¹⁴⁶ - خورشیدیهشت، بهندی چواره م.

¹⁴⁷ - میهریهشت، یهنده کانی ۱۴۵ - ۹۵

هیه، کورهی مانگ ده بیته پاریزگار بۆ تووی ناژه له. ده زانین تا چاره یهک ناژه ل
 و به تایبه تی گا مایه ی ریزه وه چند جوتیاری ئیرانی په یوهستی نهوه. مانگیش
 وهک خور خاوهن گهردونه یهک بوه یهک گای پرشنگدار به دوو شاخی زیرین و ده
 گوریسی زبوی رایکیشاوه. یهستی ههوته می ثاقبستا «ماه یهشت» ی ناوه. له
 خورده ثاقبستایشدا یهک یهشت هیه به ناوی «ماه نیایش» که سپاس و نویتز بۆ
 پیز نیشاندان به مانگ و وهک نهوهی خور سن جار ده خوینرا - بهلام وهک بۆ خور له
 رۆژیکدا سن چاره، بۆ مانگ له سی رۆژدا سیجار ده خوینرت، واته سه ره تا که
 که وانه ی ده رده که ویت، جار تیکیش ناوه راستی هه یف که مانگ کورهی ده به ستیت
 و خر و پر ده بیت و دوا جار که کورهی مانگ ده بیته وه به که وانه. ماه یهشتیش
 هه مان وهک خورشید یهشت کورته و ستایش کردنه که ی له بهرته وهیه که ره گه زیکی
 به سوود و قه شهنگ و شادی به خسه و نه خسه ی تایبته تی هیه بۆ ژبانی ماددی.

تیش تریه - یهزدی باران:

هه شته مین یهشت به «تیش تریه» ناوه برت و «تیر یهشت» یی پیده گوترت،
 بهلام نهستیره ی تیشته هه مان نهستیره ی تیر نیه، به لکو پیویسته نهوه به هه مان
 نهستیره ی «شیرا یه مانی¹⁴⁸» بزاین. شتیه ی ثاقبستایی تیشتر - تیش تریه
 Thishtrya نیشان دهات و یه کیکه لهوه نهستیرانه ی کولتوری ئاینی مهزداستان
 به فریشته ی بارانی ناوده بات. به گویه هه ندیک یهشت، تیشته یهشت کۆنه و
 زمانی ویزه یی و بابهت و ناواز و برآورده کانی زورخوشن، تیشته یهشت زور به
 پرونی جهنگ و نه بهردی نیوان بهدی و چاکه ده رده خات و نه نجامی به زینی بهدکار
 و هیزی نههره مینه بهرانه ر له پروی هیزی چاکه نیشان دهات و له ناوچونیان پرون
 ده کاته وه. ناشرایه که جوتیاری ئیرانی زوریان ریز گرتوه له ناو و باران و زوریان
 خوشویسته وه. دیاره له بهرته وهی که وهرزی سالیان و شکبویه مه ترسی نه مان پروی
 تیده کردن، چونکه باران نه بارین کشتوکال و شک دهکات و ناژه ل پرو له تهنگی
 ژبان دهکات. نهوجا نهستیره ی تیشته ره که فریشته ی باران بوو و ئاپه شووشه
Apalusha ی دیوی و شکساز له تاسمان ده بوو به شه ریان.

بیتجگه له جهنگ و لیکدان و بهرهره کانی نیوان ره گهزی چاکه و خراپه، یان

¹⁴⁸ - ... شیرای یه مانی که "عبور" یی پیده گوترت نهستیره که شتیه ی سه رکی له قولایی
 گهوره ده بیت و رۆشتیرنی نهستیره کانه شهوانی زستان ده رده که ویت. ... برآونه وشه ی
 (شعری)، فرهنگی فارسی عمید (دو جلد)، بهرگی دوو - وهرگتر

یہ زدان و دیوان، نہ وہی چٹری و پڑھی لچ بینرابتیت شیوہی داپشتنی و گپرانہ وہی خودی نہو داستانه قہشہ نگہیہ کہ بہ زمورہ زمی بہر بہرہ کانتی و سہرکہ و تنی تیشترہ بوہ بہ سہر ناپہ نوشہی دتوی و شکسازدا و نہوہ لہ خڑیدا نشانہی و شکی و بیتاوی سہرزہ مینی نیران نیشان دہدات، بہ تایبہ تی ہاوین، بویہ لہ کوششہ داستانیہ کاذا "گشت نہو پرتیشانی و تنگہ بہرہ دہبیرتین". نہوہی نیرانیان بوچچون تیشترہ بہ نہستیرہی شیعرای یہ مانی یان شیردلی رہ خستینہری بارانی بہ سودہ بہ تایبہ تی بو ہاوین، نہوہ لہ کاتیکدا ناپہ نوشہی دتوی ناپاکی و شکساز دہبیتہ بہرگر لہ ناو و ناہیلتیت نہو ناوہی لہ ژتیر دہ سہ لاتی توشترہ رداہیہ پەرہ سہ نہیت، بویہ لہ یہشتی ہشتہ مددا نہو جڑہ ستایش و نوپڑہ دہبیرتین کہ ناینداران بہر تپوہی دہ بہن:

ستایشی نہستیرہی تیشترہی راویژ و فراوانی دہکمین [کہ] دلژیی ناوی گرتوتہ نہستو ... ہی نہو کہ سہی چوارہ پیتیانی ورد و درشت چا و ہروانی نہون، ہر وہا نہو مرؤفانہی پیشتر ستمکار بوون و [درؤ پەرستہ کان] کہ پیشتر گریان لیدہ بوہوہ - چیکات تیشترہی راویژکار و ژیرمان بو دہر دہ کہویت؟ دہبیت کہی سہر لہ نوپڑ سہر چاویہ ناروکان بہ توانای و ہک نہسی تیز پڑی پدہن؟¹⁴⁹ ...

کاتی نوپڑکردن و پارانہ وہی پہ سہ ندرکراو بو دلخوش کردنی تیشترہ نہنجامدہ درا و کہ نہو بہ نوپڑ و دیاری پہ پیرہ و کاران دلگہش بوہ چہشنی نہسپی سپی و جوان، بہ گوئی زتیرنہ کان و لغاوی زتیرنہیہ وہ دہ بہ زیوہ تہ سہر دہریای « فراوان » - دیارہ لہ ویتدا بی بہرہ نگاری ناپہ نوشہ، واتہ دتوی و شکساز نہ بوہ کہ نہویش و ہک نہسپی سامناک بہ یال و کلکی سامناکیہ وہ دہ بہ زیوہ تہ کہ نار دہریای بہر فراوان. پاش سنی شو و سنی رؤژ زؤرانی دژواری نیتوان دتوی و شکساز و فریشترہی باران، کوتایبی نہ بہر د بہ بہ زینی فریشترہی باران و سہرکہ و تنی دتوی و شکساز دہبیت و تیشترہ ہزار ہنگاو لہ کہ نار دہریا دور دہ کہویتہ وہ، نہوجا تیشترہ بہ دللی غہمگینہ وہ دہلیت:

واي لہ من نہی ناہورامہ زدا، ہر وہا لہ تپوہ نہی ناو و گیاکان، ہاوار بو تو نہی ناینی مہزدینسا، چپتر نہوانہی لہ نوپڑدا ناویان دہہننام و ہک نوپڑ و ستایشی بو یہزدانی تری دہکمن ستایشی من ناگمن - نہ گہر مرؤفان لہ نوپڑدا ناوم بہیتن و ستایشم بگمن، ہتیزی دہ نہسپ، دہ و شتر، دہ گا، دوو کتو و وزی دہ ناوی کہشتیرانم لچ پیددا دہبیت¹⁵⁰.

¹⁴⁹ - شیر یہشت - بہندی ۴ و ۵

¹⁵⁰ - بہندہ کانی ۲۳ و ۲۴

ناہورامہ زدا ناوپڑک لہو گپرمہ کیشہ دہداتہوہ و ہانی نایندار و پہ پیرہ و کاران دہدات بو ستایش کردنی پہزدی تیشترہ کہ نہستیرہی پہزدی بارانہ، لہ نہنجامی نہو ہلترتستہ فریشترہی راویژکاری ہوشمہند دوویارہ چہشنی نہسپ سپی و بہ گوئی زتیرن و لغاوی زتیرنہوہ دادہ بہ زتیرنہوہ دہریای فراوان - دتوی و شک سازیش، واتہ ناپہ نوشہ بہ ہمان شیوہی نہسپی سامناکیہ دتپوہ گورہ پانی چہنگ - یہک رہبازتی زؤر توند و بہ تین تر ہلڈہ گپرسیت سہر نہنجام لہ ناستی نیتپوہ رؤدا دتوی و شکساز دہ بہ زیت و ہزار ہنگاو بہرہ ودوا دہ کشیتہ وہ - نہوجا فریشترہی باران بہ شادمانی بانگ ہلڈہ دات:

خوشی لہ خوم نہی مہزدا، خوشی لہ تپوہ نہی ناوہ کان و گیاکان، خوشی لہ ناینی مہزدینسا، خوشی لہ تپوہ ہیللہ تان - ناوی جوگہ کان بی بہرگری و بہ دلژیی درشت دہگاتہ پەرہ بووم و بو لہ و ہرگاکان و بہ دلژیی چڑا وہ روی جیہانی ماددی ناوہ دان دہکاتہ وہ¹⁵¹. پاشان تیشترہ سہرکہ و توانہ شیر دہبیتہ وہ ناو دہریای فراوان « دوورنہ مہ بہست لہ نوقیانی ہیندی نیتستابتیت ». لہ دہریادا دہبیت بہ شہ پؤل و جوش و ہلسمی باران بہرزدہ بیتہ وہ تا پہر زاییہ کانی کتوی ہیندی نزدیک بہ دہریای بہر فراوان، ہرور نہوی دادہ پوشتیت و دیسان بہ شیوہی باران و تہرزہ دہ چوڑتپوہ سہر زہوی و زاری نہو ناوہ، پہرتوگہ پہلہویہ کانی و ہک بوندہ ہیش و مینو خورد و چہند نامیلکہی تر نہو داستانہ دلگیر و قولہ یان پر کردوہ بہ بایہ تی زؤر و دورودریژ، بہ لام گرنگی لہ ویتداہ کہ داپشتن و شیوہی ناسایی روداو ہندہ داستانی ہؤ تراونہ تہوہ لہ خودی نہوانہی تیر یہشت بچن. تیشترہ، نہو فریشترہی باران و نہستیرہ پہزدیہ پیتش قہراولی بارانی پایز دہ کہویت و دہیکہ ویتہ دہ چہنگ لہ گہل ناپہ نوشہی و شکساز ہاوین و سہر نہنجام تیشترہ زال دہبیت و باران دہبارتیتہ سہرزہ مین -

گوش پہزد:

گوش یا گاوش Gaush پہزد، فریشترہی چاودتری ناژہل و چوارہ پیتیانی مائی پہ سوودہ کہ درقاسپا Drvaspa یشی پیتگوتراوہ - ٹم پار تیزہری چوارہ پیتیانی لہ پہشتہ کاندہ بہشی تایبہت ہدیہ بہ ناوی « گوش یہشت » - ہر دوو ناو بہروونی ناژہل دہگہ پین، و گوش یہشت پہر جڑہ دہسپتہ دہکات:

سہر تا ستایشی توانایی مہزدای بہدیتہری پیرؤز دہکمین، نہو کہ سہی چوارہ پیتیانی خوی

¹⁵¹ - تیر یہشت، بہندی ۲۹

ده پاريزت، نه و كه سهی چوار پيتانی مه زن ده پاريزت، نه و كه سهی دؤستان ده پاريزت، نهی
به چكه كانيان ده پاريزت¹⁵².

به پیتی پتويست گوش يه زده تنها پاريزگاری نازدهل و چوار پت نه بوه، به لكو نه و
يه زده كه خاوه نه سهی زين و گهردونهی زرتيشی جهنگی بو، پاريزگاری مروئی
چاك و سهر گهر دان و نه و پالنه واناندهش بوه كه كار و كوئشسيان له پيتناو چاكه و
پياوه تيدا بوه. مروقه مه زنه كانی وهك: هوشهنگی پيشدادی، جه مشیدی خاوهن
ولاخ و نازهلنی چاك، فهره يدون، هوميه زده، كهی گوشتاسپ و زه رده شت بؤ يارمه تی
نه و به ناواتيون و نه ویش داخواری نه وانی به جيته پيتناوه.

ميه ر يه زده:

تائيتسا سه بارت به يه زدی ميه ر، پتر له گشت فرشته كانی دی گفتوگو نه انجام
دراوه. پيش زه رده شت ميه ر يا ميترا Mithra په كتيك بوه له خودا مه زنه كانی ناو
ناربه كان. له فيدا كان Vedas دا ناوی هاتووه، و كوئتيرين باسی نه و له سه ر تاشه
به رده كانی كاپاتوكا Kapatuka ی ناسیای بچوك هه يه و ده گه ر پتته وه بؤ هه زار و
چوار سه د سال پيش زاین، نه گه رچی ميترا له ريفورمی زه رده شتيدا پله و پایه ی
پيشوی خوئی له ده ستدا، به لام ميه ر يه شت به م باسه وهك هاوشانی ناهورامه زدی
نیشانداده. باوی ميه ر يه رستی جار يكيتر له كاتی هه خامه نشياناندا هاتوه ته وه، و
گۆرانى به سه ردا هاتوه و له نيران به رده وه رتی گرتوه ته به ر، نه گه ر نه و گۆرانه ی
به سه ردا نه هاتبا نه و له جيهاندا ناوبانگی وهك ناینی گشتی ددرده كرد. به لام له م
كورت يه ده مه به ست وتووژده له سه ر ميه رى تائيتسايی. له ميه ر يه شتی راستيشدا
نیشانه ی ناريا پيتانی كوئن ده پيرتت. به گوته ر يه پشكنينی ليكۆله ره وه كه كان پیتی
گه يشتوون، به نده كانی: ۹، ۱۸، ۲۱، ۲۳، ۲۴، ۲۸، ۳۴، ۳۷، ۴۳، ۴۸، ۸۳، ۹۴،
۹۸، ۱۰۱، ۱۰۵، ۱۱۱. له و به شانن كه باری تاینی زه رده شتيان تيكه وتوه، چكه
له وه به نده كانی تری ميه ر يه شت كه م يان زؤر له تاسه واری چدرخی تارياين.

ميه ر فرشته ی راستی، دلیری، نه به رد و به لئين و په يمانه. لایه نی سروشتی و
رهوشتی نيو ميه ر يه زده له گشت پتر ههستی پتده كرتت و هه ر له به ر نه و دوولایه نه يه
له گشت يه زده كان زؤرتر سه رنجی مروف بؤلای خو راده كيتشيتت. له به شی سه ره كی
ميه ر يه شتدا هاتوه كه ناهورامه زده ده لیتت؛ من، ميه رى خاوهن ده شتی به ر فراوانم

¹⁵² - گوش يه شت، به ندی ۹

به راده و پله و پایه ی خوتم به بووه پيتناوه. نه و جا پاش نامازده دان به و پيشه كيه مه به ست
رونده كاته وه. ميه ر يه زده، فرشته ی به ناگایه، يه زدیكى فریب نه خو ر و توله سیتی
سه خته له درۆ په رست و دوژمانی خوئی و چاكترين ياوره بؤ دؤستانی و په يره ويانی
راستی. له گشت پتر سو ز و نه وین ده نوینیت بؤ نه و جه نگاوه رانه ی پرپاوه رن به
په يمانی راستگویی و نه نجامدانی ری و رهوشی ستایشی نه و. كاتی جهنگ فریای
په يره و كار و یارانی ده كه ویت و له مه ترسيان ده پاريزتت، به لام هه رچه ند دوژمانی
به تين و خاوهن هیز و توانا و كارا و شاره زاین، له ناستيدا هيجان پيتاكرتت،
نه سه يه كانيان سه رگيش ده كات و كه ره سه ته ی جهنگيان بيكه لك ده كات تا تووشی
شكستين. پاشايان ده كاته خاوهن كلاوی زتيرين و به ره و پله و پایه يمان پت به رز
ده كات، به لام هه ر كه له ری نه و لا به دن نه و اخو تیری و سه رشؤر ده ين بؤ يه له نيو
چينی جهنگاوه ر و سه ر كرده كاندا زؤر گرنگ بوه. نه وانه ی درۆيان له گه ل نه كرده يتت
و ريزيان له رهوشی نه و گرتيتت، خانو به ره ی چاك، به ره هم، به ره و ژيانی خو ش،
نه وه ی چاك و به هیز و ناینداری پتبه خشيون، به لام تووره یی و زوخاوی باراندوه
به سه ر دوژمان و كلۆل و زه بوونی كرده وون. ميه ر له هه مان جيهانی مادديدا پاداش
به چاكه كاران ده به خشيت و له هه مان جيهاندا سزای به دكاران ده دات. نه وه به
به شيك له لایه نه كاراكانی ناینی زه رده شتی ده ژميردريت. پتر ميه ر به فرشته ی
به لئين و په يمان ناسراوه و له م قوناغه دا رهوشت ده گه نييتته به رزترين پله كانی: «تؤ
نايتت له گه ل ميه ر په يمانشكيتيتت، نه نه و [په يمانه] ی تؤ داوته به درۆ په رست و
نه نه وه ی داوته به راست په رستتت، چونكه په يمان به هه ر دووك هه ر دروسته چی
بؤ ناره زوكارانی درۆ په رست و چيش بؤ ناره زوكارانی راست په رست¹⁵³.» له هیز و
توانا و كارايشدا ميه ر يه يه به رز بوه: «ستایشی ميه ر ده كه ين كه خاوهن ده شتی پان
و به رينه، كه ناگای له وته ی راستيه، كه زمانی نه و خاوهن هزار گوته يه، نه و خو ش
نه ندانه ی خاوهن هزار چاوه، بالا به رزه وهك نه وه ی له سه ر سه ری يهك سه كۆی پان
[وه ستا بيتت]، پالنه وانه و پت خه و پاسه وانی ده كات¹⁵⁴.» هزارگوئی و
پاسه وانی پتخه و، گشت نه مانه ورديينی نه وه ده سه لیتت، وهك نه وه ی هيج هه له و
له هج شتیه يهك بيت له چاوی نه و شاره وه نيه. وهك له به شی خواره وه ده بينين
ميه ر يه زده، خو رشيد نيه، شوينه وار و ديده نی نه ویشمان له داهاتوودا لي ناشكرا

¹⁵³ - ميه ر يه شت، ۲

¹⁵⁴ - به ندی دهوت

دهبیت: « تاکه یه زدی مهینه وی که نایه ویت پیش خور ناوایت و تیر له سهر لوتکه ی کتو دهیکات به هرا - یه که مهینه له سهر لوتکه ی [کتیو] سهرده رخات و ده که ویت هابیشستی تشکی زترین، [نهو میهره] لهو شوینه وه زور به توانا مالی گشت نارایی به سهر دهکاته¹⁵⁵. » نهوی له رواله تی ماددی میهری دهیگتیره نهو نهو یه که له گهرده وونه یه کی مهینه وی زور جوان و گشت نه ندای له شی به گهرده سته ی جهنگی داپوشراوه دا دانیشته و چوار نه سپی سپی رایده کتشن و یه زده مه زنه کانی وهک: به هرامی یه زدی سهر فرازی، و سروشی یه زدی ده سلات و دارایی، و ره شی فریشته ی دادگری، و نه رشتادی فریشته ی دروستی، و پارندی فریشته ی بهخت و فراوانی، و یه زدی سهر و سامانی نه رتیش یاوه ری ده کن.

سهرتاسهری میهریه شت پره له ستایش بۆ کرداری چاکه، دلیری، راستی، جوامیری و توانا. میهریه شت هه لبه سستیکی داستانیه نه بهر: و سپاسی چینی جهنگاوه وهک رهوشتی جوامیری ده رده خات بۆ گرتنی ریگه ی مهردانه و راست. له روی میهریه شت وینه ناینیک ده بئریت دووره له سستی و لاوازی، توانای هاوتا به رهوش ده بیهته مایه ی به ره بۆ نهو ستایشه ی ریشه ی ده بیهته هوی رامالینی په یمانشکینی و درۆ و گیره شتیوتی جیهان. به چاوپوشی له رهوشه پاشکوه ته کانی جیهان، لهم جیهانه دا زبانی گونجاوی هاوشان به راستی و دروستی ده چه سپیت. نه گهرچی میهریه شت نرخ و به های دیارده ی نارایی کونی هدر پتوه ساوه، دیره له بهر نهو یه که زهرده شت لهو چاکسازی و ریفرمه ی خویدا لایه نی چاکه و کارای ناینی نارایی کونی تورنه داوه، به لام نهوی گرنجیت گۆز انسا زه کانی نهون له باری میترایزم Mithraisme دا.

یه زدی ناذهر:

یه زدی ناذهر، فریشته ی ناگر ده گتینیت. به شیوه ی گشتی ناگر و په رستن یان ستایش کردنی له سهرتاسهری جیهان باوبوه. گشت جۆره باس و لیکرتینه وه یه کی ته نانهت پرووی نارایی بوونی سهرچاوه ی نهو، زۆری و تویتز له سهره - به لام نهوی گرنجیت سهارهت به ناگر له کۆندا پیش ده رکه وتنی له شوتنانی تری جیهان له نیو نارییاندا ره گی داکوتاوه و بوته مایه ی ریز و ستایش. ده توانین هم باسه له پروی فیداکان ببینین که پیش زهرده شت نهو گرنکی و پله و پایه ی تاییه تی خۆی هه بوه.

¹⁵⁵ - یه ندی سیانزه هم

ثاقیستا له زور شویندا یه زدی ناذهر به کوری ناهورامه زدا ناوده بات و نهوه نیشانه یه بۆ ده رختنی مه زنی و پایه ی ناگر. گاٹاکان - یه ساکانی جل و سیه هم، به ندی نو باسی ناگر و ریزلنگرتن و نیشانه ی یه زدی نهو ده رده خات، و نهوه کۆنترین شوتنی ثاقیستایه ناوی ناگری تیدا ده رکه ویت. سهره تاسهری ثاقیستا دروود نیشاندانه به ناگر. ناگر سهره ری راستانه، یاریده ری سپه تاسه مینویه و دوژمنی نه هریمن و دیوان. له داستانه ناینزاییه کانی پاشدا باسی زور هه ن که گواپه نهو به یارمه تی یه زده و ره گزه کانی چاکه سهرکه و توبوه و نه هریمه نانی به زاننده. وهک زور لهو نه مشاسپه ندانه ی خاوه ن یه شت نین، ناذهریش یه شتی تاییه تی خۆی نیه، له وانه یه بوویت و وهک به شه کانی تری ثاقیستا له ناوچوو بیت - به لام له گشت شوتنیکی ثاقیستادا په یتا په یتا باسی چاکی و پایه به زری نهوی دوپات کراوه ته وه.

سروش یه زده:

سروش یه کتیکتیره له یه زده مه زنه کان و مایه ی سهرنجی مه زدیسان. سروش، یه زدی په پیره و فه رماندایه و به شه کۆنه کانی ثاقیستا، واته گاٹاکان پایه ی زور بهرز نیشان ده دات¹⁵⁶ و زور مه زن و پیروزی ناوده بات. نهویش خۆی به نماینده و دیه نی بی فیزی و قایل بوون و په پیره و کاری ته واوی خوداوه ند نیشان داوه، و له پیناوی راستیدا مرۆقی فیزی هه مان په پیره و کاری و فه رمانداری و خوره وشتی خۆی کرده. گاهیک هه نده پایه داربوه گه یشتوه ته شانبه شانی نه مشاسپه ندان و به دوا دانیه نهوان ژمیردراوه. له پۆزی په سلاندا هم یه زده نه خشه کیشی شایسته بوه بۆ کاری لپیترسینه وه و سیرات و هاوکاری یه زده کانی تری. به لام که مه کم له شتوه پاشینه کانی ناینی زهرده شتیدا سروش یه زده خراوه ته قالبی فریشته ی په یام و به هری خودای، بۆیه به هه مان واتاوه که وتوته ناو زمانی فارسی و نیستا نهو به رانبه ره به جویرائیل که له نیسلامدا به فریشته ی په یامه یته ر ده ناسریت.

زور له رواله ته کانی میهر یه زده بویتیه، دراوه به سروش یه زدییش. سروش پارتره ری هه ژارانیه، یه زدیکی هه میسه به ناگایه و وهک خور ناوا ده بیت، نه هریمه نهن به چه کی کوشنده ی خۆی ناتوانا و ده رده دار ده کات¹⁵⁷. سروش یه زده وهک میهر یه زده دلیر، زیت و چالاک، لاوچاک و که نه گهت و نه ترسه. دیو و نه هریمه نان له ترسی

¹⁵⁶ - یه سنا ۳۳، ۵

¹⁵⁷ - یه سنا ۷۵ که به « سروش یه شتی سته سغه » به ناوایانگه، به ندی جۆز او جۆز.

نەو نۆقرە ناگرن و ھەمیشە چەكبەدەست ھوشیارە بۆ پاسەوانی ئافرىنى مەزداکرد - شۆینی سروش یەزد وەك میهر سەر لوتكەى چىاكانى ئەلبورزە - گەردوونەكەى ئەویش وەك گەردوونەى میهر یەزدە: « چوار جەنگاوەرى سپى، روون، درەخشان و پاك و ھوشیاری بێستیبەر لەبارەگای بەھەشتیەو ھاتوو، پادەكیشن؛ سمى شاخینیان زێركەف كراو - وەك ئەو دوژمنىكى دەستەپارتزە لە دێوان، ئەھرمەنیش بەھەمان پادە دوژمنى سەرسەختى ئەون - چونكە سروش لەگشت پتر دوژمنە بە دێوى درۆ، و لەیەك شەو و پروژدا سێ جار بۆ پارتزگارى ئافرىنى چاك ھوشیارانە گشت گردى زەوى دەگەریت. سروش یەزدیش یەكێكە لەو یەزدە مەزنانەى مەزديسنا سەرتاسەرى بابەت و نووسین و داستانەكەنى باسى ئەو دەكەن، لەچاكە و راستى، پەوشت پاكى، دلیری و دژیوونی بەدكارى و ناپەسەندى، شكۆ و خانەدانى بەولاوە چىتریان لى بەدى ناكړیت.

پەشن یەزد:

پەشن، یان پەشنو Rashnu یەزدى دادگری و یەكسانىیە. ئاقیتستا، بە تاییەتى یەشتەكان، ئەم یەزدە و دوو یەزدى تر، واتە میهر و سرش ھەمیشە پێكەو ھاو دەبن. ئەمانە بۆ بەرپەرێوەبردنى پى پەوش پەسلان و دادوهرى پێكەو دادەنیش و شۆینی ھەرسیتگیان لوتكەى گىوى ئەلبورزە - لەپادەى گرنگیدا بە پەلەى یەكەھەم میهر دیت و پاشان سروش و ئەوجا پەشن سێھەمیانە. لە یەشتەكاندا بەرپز ناویان بەمجۆرە: میهر یەشت، سروش یەشت و پەشن یەشت. ھەرەك ناوى شانزەھەمین پۆزى مانگ میهرە و پۆزى ھەقەدەھەم ناو سروشە و ھەژدەھەمیش تاییەتە بە پەشن یەزد.

سەرچاوەى ئەو وشەى داد و یەكسانى دەبەخشیت، بەلام پەشن وەك پێویست تەنھا یەزدى دادو پەروەرى نیە، بەلكو وەك گشت یەزدەكانى تر زۆركارى تری پت سبێردراو. ئەو دوژمنى بێ بەزى دز و جەردەى و گوی بۆ خواستى ئازەلداران شلەكات و دەگاتە فریایان: « ئەى ئەو پەشنەى توانای دیتنى دوورى لەگشت چاكترە. ئەى پەشنەى لەگشت چاكتر دەگەیتە فریای ئازەلداران، ئەى پەشنەى كە لەگشت چاكتر دز راودەنیتیت ... ئەگەر دلشكست نەبیت، چاكتر [مروث بەئاوات] گەیتەرى. تۆى چاكترین دەسوەشتین و چاكترین دز و جەردە نابووتكار ¹⁵⁸. » پەشن

¹⁵⁸ - پەشن یەشت - ۷ و ۸

یەزد لە ھەمان چاوترووكە و ھەمان چركە لەگشت شۆنیتكدا پەیداى، ھەمیشە ھەبە، و ھەمیشە ناگای لەگشت شۆنیتكە. دیارە ئەونە سیمبۆلن بۆ دەرخستى دادوهرى و راستى و دروستى ئەو كە ھەردەم و لەگشت شۆنیتكدا ھەبیت. وەك لەداستانە پاشینەكانى مەزديسناندا باسكراو، پەشن فریشتە پۆزى پەسلانە و لپەرسینەوہى پەوانى لە ئەستۆیە. لە مینوخورد، بوندەھیشى مەزن و ئەرداویراف نامە و دەقە پەھلەویەكانى تردا پەشن بەو كار و پێشانە ناوبراون.

بەھرام یەزد:

قىریترەغان verethraghan یان بەھرام، یەزدى پیرۆزى و یەشتى چواردەھەم تاییەتە بەباسى ئەو، و یەكێكە لە داستانە پەشكۆكانى باسى نەبەردى، ھینزوتوانا و پیرۆزى ئەو. ئەو یەكێكە لە یەشتە كۆنەكان و ناو پۆك و باس و بۆجۆنى بەشەكانى لەشێوى داستانى درامیدا دارپێژاوە.

یەزدەكانى تریش ھەر بەوجۆرەن. ھەریەك لە یەزدى فریشتەكان لە راستیدا بریتین لە پەگەزى چاكە یا روالەتى پەوش و كار و ھەلویتست، بەلام لە فرمائی تاییەتى خۆیان بەدەر دەبن بە كۆمەك و یاوهرى چاكە، دلیری، جوامیری، راستى و ئەو روالەتە چاكە بەگشتى لە جانگى دژ بە دێواندا بەشداری، بۆ بەبارى دژاى تى نێوان چاكە و خراپە گەیشتو ھەو جۆرە بەر بەرەكانیئە. ئایو Vayu یەزدى باپە، پامە Rama یەزدى ناوێرى و ئاشتیە، چىستا Chista یەزدى زانست و فیربوونە، ئەرت یا ئەردى فریشتەى تواناییە، ئەرشات Arshtat یا ئەشتاد فریشتەى راستى و دروستیە و زامیاد یەزدى زەویە. دیارە ناو بردى یەزد و فریشتەكان ھەندەى دەوتت لە قەوارەى گشت ئەم پەرتووكەدا جیگەى گونجاندنى ستەمە. لە بەرانبەر گشت یەك لەو یەزدى فریشتانە چەند دیتوتك ھەن بۆ بەر بەرەكانیئە ھەمیشەبى. لەناینى مەزديسناندا فریشتە یان یەزد، مەبەست لە روالەتى چاكە، راستى، ژبانی ماددى چاك، دلیری و جوامیری، ئازادى و سەرفرازى نواندە، و ئەو راستیە روون و ئاشكرا لەبەشە جۆراوجۆرەكانى ئاقیتستا دیارن. خۆ پادەى پێگەبىشتنى كۆلتور، فراوانى میتشك و چىترى قەشەنگى ئافرىن و ھەستى وێژەرى باوبا پیرانمان، وەك دەبینین بە زۆرەرى گفىتى خۆش، ھەستى نەرم و رشتەى جوان، شیوازى ئەوتۆیان بە گەنجینەى پەوشتى ئیمە بەخشىو، پاش گشت ئەو ناسپاسى دێو و دێندانەى لەجیھاندا ھەن ھیتستا وەك دەریای بێسنوور لە ئارادان. زۆر پێویستە ئەم پۆزى ئەو ئاسەوارى كار و كۆششە سەرلەنوێى لە شێو و قالبى نویدا

فرهقهههر - بهسههرهاتی رۆح و رهوان

له بهشیکدا بهناوی «رهوشی پاداش لهم جیهانه و جیهانی تر» باسی نایندهی رهوان کرا. بهلام لهویدا دهرک ماکی رهوان ناکات. ئهم بهشههیش وهک گشت سههرچاوه ناینیهکانی تری زهردهستی بابهتی سهرسورینهری سپاردوه به جیهانی فهلسهفه، ههر له فهلسهفهی بهرزی ئهفلاتونهوه سهبارت به پیتوانهسازی و شیوهی خوداوهندی رۆح لهلامی نایشی جو، و مهلهک یان فریشتهی پاسهوان لهلامی عیسایی و بهرزترین شیوهکانی تری فهلسهفه، تادهگاته ئاویتهبوونی شیوازه ئهفسانهیهی کۆنهکانی سهبارت بهباری خوداوهندی رهوانی مرۆف له جیهاندا بوه بهباو، ئهو شیوه سهیره نیشانی دهدات که باری رهوان چهندی کار کردوته سههریاوهرانی زهردهشت. ئهو لهم ناینهدا ئاشکرا بیهت ئهو پینج وزه دیار و نادیارهی مرۆفه که لهژیندا نهخشهی جوژاو جوژ تهنجام دهن. زۆر بهشی ئافیسستا باس لهو پینج وزه ناخیه بهسههریهکوه دهکهن: «تیهسته ئیمه ستایشی گیان و ویردان [دینا - ناین] و وزهی ههست و رهوان و فرهقهههر دهکهن که تاموژگاری سههرهکی رهوش¹⁵⁹». ههرههک له بهندی 100 ی فرهقهردین یهشتدا دیسان ئهو پینج وزهیه باسیان بهسههریهکوه دیت. ههرهههه له بهندی چوارههمی یهسناکانی 26 دا که تایبهته به فرهقهههر باسی ئهو پینج وزهیهی هاتوه، دوا بهدوای یهک بریتین لهمانه:

1 - ناھو Ahu وزهی گهشه، جو له و گهرمی خودی ژبانیه واته «گیان». بهلام ئهو گیانه هیچ په یوهندهیهکی واتایی نیه له گهله رۆح و رهوان، چونکه گیان ههست و کارایی رهوانی نیه، به لکو ئهوکاتهی لهش قهواره دهگرتت و له دلتیبهی تۆوی ناو مندالان پیکدیت، ئهو له گهله پهیدا ده بیهت. کاتی ههراش و پینگیه یشتنی لهش، گیان هیز و توانای پتر پهیدا دهکات، و له دهسدانی گیان ده بیهته هۆی له جووله کهوتنی لهشی مرۆف. واته گیانی گشت یه کیتیک بریتیه له وزهی خودی جووله و بوونی راسته و خۆ به ستراوه بهمان و نه هانی ئهوهوه و به له ناوچوونی لهش ئهوش نامینیت.

¹⁵⁹ - فرهقهههر، دین بهشت 149 - 100

2 - وزهی دووههم دهینا Daena ی ناوه، ئهو وشهیه بهناسایی له فارسیدا دین یا رهوش، کیش و ناین ده بهخشیت و هه مان شیوهی وشه ئافیسستاییه که ی خۆی ههیه. بهلام وهکتر له ئافیسستادا زۆر جار «دهینا = دین» لهبری «ویردان» به کار هاتوه، ئهو وزهیهکی خوداییه و له ژبانی گشت په کیتیکدا ههیه. ناین یا ویردان وزهی ههلسهنگاندن و ریتمایی مرۆفه بۆ قوناغی ژبان. ریتی چاکه نیشانی ئهو دهدات و ئارهزوی پهیره و بکردنی دهخاته بهر، و ریتگیه به دکاریش به گشت خراپه و زیانهوه دهخاته پیتش چاری و هانی لیدوور کهوتتهوهی دهدات. ویردان وزهی ریتی دیتنه وه په بۆ مرۆف و خودا ئهو ی بۆ ریتمایی پیتبهخشیهوه. ئهو مرۆفه ی له ژباندا گوته رایه لی ئارهزوی ویردانی خۆی بیهت و پهیره ی به ریتمایی ئهو بکات، پاش مردن، له زه مینه ی پهسلان و، کاتی په رینه وه له سههر پردی چینه هت، ویردانی له شیوه ی کیرتکی زۆر جواندا دهرده که ویت و ده لیت: من کرده وه و هه لوتستی چاکه ی تۆم بهم شیوه یه دهرکه وتووم. پاشان ریتمایی ئهو دهکات به رهو به ههشت یان زه مینه ی سرود. بهلام هه چکات سههر پیتچی ئارهزوی ویردانی کرد بیهت ئهوا له دوارژدا لیتی ده بیهت به خیتو و ده لیت: منم وینه ی ئهو کرده وه خرایانه ی تۆ له جیهانی خاکیدا کردو تن، و ئهو له زه مینه ی درۆ، واته دۆزه خ توند دهکات. گو مان له وه دانیه که ئه وه نیشانه یه بۆ رو نکر دنه وه ی باری ویردانی گشت مرۆفیتکی چاکه کار که قهواره ی که نیشکیتکی قه شه نگ و پرو به ههشتی بیهته هۆی خۆشی و شادومانی ئهو، و ویردانی بیتزار و شهرمه زاری گشت مرۆفیتکی خراپکار، چه شنی مێرده زمه خاوه نه که ی تووشی پهستی و نا نارامی بکات.

3 - سیهه مینی پینج وزهی مرۆف، وزهی ههست و هوشه که واژه ئافیسستاییه که ی یهوزه Eaoza یه و «بۆن» دهگه نیتت. ههردهم وزهی ههست له مرۆفدا به پیتی پتروست ناگای له باری لیکدانه وه و ههلسهنگاندن ده بیهت نه یا میشک توشی ههله بیهت و ریتگیه نا جوژ بکرتت، یان هوش به ههله دا به جیتت و سههر نهنجام له سههری بکه ویت. وزهی ههست و تیتگیه یشتن وهک «گیان» یا لهش دیته بوون، بهلام له ناوچوونی وهک گیان یا وزهی خودی بزاونن نیه له گه لیدا به سههر شیت، به لکو پاش له ناوچوونی لهش ئهو ده مینیتته وه بۆ لیت پر سینه وه ی دوارژ و له گهله رهواندا دهگاته زه مینه ی چینه هت.

4 - چواره مین وزه رهوان یان رۆحه، و وشه ی ئویرقان Urvan ی ئافیسستایی سههرچاره یه بۆ وشه ی رهوانی ئه مرۆ. ئه مپیش وهک وزهی ههست و تیتگیه یشتن

سهر پهرشتی هه ندیگ هه لوتیست ده کات. سهر پهرشتی دوا وزه کانی تر خراوه ته نهستوی رۆج یا رهوان. دوا وزه رهوانه له مرۆفدا بتوانیت بهوی پیری نارەزو و به شاره زایی له نهنجامی کاری چاکه و بهدی خۆی بگات و دوا چاره نووسی مرۆف دیاری بکات. یه کجار نازاده بۆ هه لێژاردنی ڕیگهی چاکه یا ڕیگهی بهد. ته گهر ڕیگهی چاکهی هه لێژرتیت نهوا ده شیتته به ههشت، و که ڕیگهی بهدی بگرتت نهوا بهدترین شوینی بهرده که ویت که دۆزه خه.

پیش له وهی بیینه سهر باسی پینجهه مین، یان بهرزترینی پینج وزه، واته بۆسه ر باسی فرهقه ههر، یان گهر دیلهی مهینهوی و تیشکی یه زدی، پیتویسته سهرنج بهدینه نه وهی نایا رۆج یا رهوان له گهل فرهقه ههردا یه کن یا دوو وزدی جیاوازن؟ ته گهر بۆ کۆلینه وهی تهو باره بمانه ویت ناسه واری ته واری نافیستا بگهینه نهنجامی بنبر، قه تیس ده مینین، چونکه له نافیستادا شوین و بۆچوون هه ن رهوان و فرهقه ههر وهک یهک وزه نیشان ده دن، و ههروهک شوینی هه یه رهوان و فرهقه ههر به دوو وزهی جیا له و پینج وزه ناخیهی مرۆف داده نیت. ته و به شانهی رهوان و فرهقه ههر به یهک تیده گه ن له نافیستادا که مین: « نیتستا ستایشی رهوانی مرۆف ده که مین، هی ته و فرهقه ههره پاکشایانه ...¹⁶⁰ ». به لام له دوو بهندی تری هه مان یه سنادا ده لیت: « نیتستا تيمه ستایشی گیان و ویزدان و ههست و رهوان و فرهقه ههری با و با پیران ده که مین ...¹⁶¹ ». و له هه مان به شدا ته م جوژه بۆچوونه ده بینین: « ستایشی گشت فرهقه ههری پاکان ده که مین، ستایشی رهوانی مهردان ده که مین، هی ته و فرهقه ههری پاکانه¹⁶² ». وهک له دوا پارچه دا ده بینین ههردو رهوان و فرهقه ههر بوون به یهک، ده شیت له باسی پینج وزهی هه سندا « رهوان و فرهقه ههر » پیکه وه و له پال یهک، مه بهست له هینانی دوو وشهی له یه کچوو و خاوه ن یهک واتا بیت؟. ته وه زۆر دووره، چونکه له گشت ته و شوینانهی باسی پینج وزه به سهریه که وه هاتوون، به گشتی ناوی رهوان و فرهقه ههر یان به سهریه که وه هیناوه و ناشکرایه مه بهست له دوو واتای جیاوازه، ته گهر نا ده بو جاریک به ڕیکهوت ناوی رهوان یا فرهقه ههر به تنها له کاتی باسی پینج وزه دا بهاتبا و به وه ده بوه هۆی دانانی ژمارهی سهره کی وزه ناخی ببیت به چوار. دیسان به پیتی هه ندیگ بۆچوونیه تر که سه لێنراوه فرهقه ههر

¹⁶⁰ - یه سنا ۲۶، ۷

¹⁶¹ - به نده کانی ۴ و ۶

¹⁶² - بهندی ۱۱

و رهوان جیاوازن: « سهر پای گشتیهک له تيمه پیکهاتوه له پیکهاتیه کی لهش و تيسقان، گیان و پهیکه ر، تاو و بۆن [ههست]، رهوان و فرهقه ههر [فرهقه ههر]¹⁶³ ». و له شوینیکی تر دا ده لیت: « ... ستایشی رهوانی خۆم ده که م، ستایشی فرهقه ههری خۆم ده که م¹⁶⁴ ». به لام له گهل ته وه یشدا پینده چیت هه ندیگ جار رهوان و فرهقه ههر یهک واتا به خشن به تایبه تی لای مرۆفی ناین په روهر.

۵ - نیتستایش دیینه سهر باسی پینجهه مین وزهی ناوخی مرۆف که نافیستا به فرهقه شی Fravashi ناوی ده بات و به په هله وی به فرهقه ههر Fravahar. واتای به ره تی ته و وشه یهش « په نا به خشین » یان « پارێزگاری » ده به خشیت - به لام لیکه لهره وه کان خاوه ن بیه ر و برۆی جیاوازن سه باره ت به و بوونی چهند واتای ناوا جوژا و جوژه بۆ ته و وشه یه. له نافیستادا فرهقه ههر دین یه شت، سه روودی ستایشی تایبه ته به فرهقه ههر، بۆیه ده توانین فرهقه ههر به فریشته ی پارێزگاری چاکان و راسته رهوان ناویه رین. به و شیکه ر نه وه یه ی خواره وه، ده توانین فرهقه ههر به تیشکی خودایی، ناوکه ی مهینه وی، یان شیوازی ناسمانی و خودایی گشت شتیک بزانی.

بۆ پتر ناسینی فرهقه ههر، ناچارین په نا به رین بۆ روونکر نه وهی ته واری یهک چیرۆکی ناینی که ده لیت. پیش له وهی ته م جیهانه ماددییه به ته واری به بووبیت، ماوه ی سه ه زار سال بوو جیهانی پوخته یا جیهانی مهینه وی هه بوه. وهک داستانی « بونده هیش » ده یگه ر ته وه ناهورامه زدا که وتبه و نیتو رۆشنایی و چاکه و فراوانی بیسنور. لای سه رووی جیهان رۆشن بوه و تاریک و نووته کیش دامیتی گیتی دایه وشبو، و ناهورامه زدا له پیش گشت جیهانی مهینه وی به بووه هیناوه. له و جیهانه دا هه ویتی: گوشت و پیتست، تيسقان و لهش و په یکه ری نه بو، ته وی که بوو وینه ی رهوانی گشت به بووه اتوانی ناینده بوه و گشت ته و رواله تانه له رهوان و ته ندیشه به ولاره چیه تر نه بوون. به وجۆره جیهانی مهینه وی سه ه زار سال ماوه ته وه تا ناهورا مه زدا نارەزوی ده کات ته م شتیه ی نیتستا به جیهانی ماددی به خشیت. ده که ویتته گشتوگۆ له گهل فرهقه ههر یا رواله تی رهوانی و مهینه وی مرۆف و گشت بوونه چاکه کانی به ردینه و روهک و نارۆل تا بزانیته ته وان قایل ده بن له په یکه ری ماددیدا ده رکه ون و له جیهانی خاکیدا بژین تا تاریکی و نه هه ر یه ن له ناویه رین - که

¹⁶³ - یه سنا ۵۷، ۱

¹⁶⁴ - یه سنا ۷۱، ۱۸

نموان زانیان سه نه نجام سهرکه وتن بۆ نهوانه ، قایل ده بن . پاشان ناهورامه زدا لهو
 رواله ته پهوانیانه تهنی ماددی نافراند ، بۆیه سه ره تا رواله ت و شتیوهی بنه رتهی
 مهینهوی و ناماددی گشت شتیگ له جیهانی سه رودا ههیه و نهوهی قهواره ی گرتوه
 شتیوهن له پرووی نهو رواله تانه . ناشکرابه که نه فلاتون Plato ، نهو فهیله سو فیه نه مر
 و ناوداره ی یۆنانی باستان ناگای له زه رده شت و ناینه که ی هه بوه ، باشه ده بیته بۆ
 رسته مه زنه که ی پیتوانه سازی Ideas نه که وتبیته ژیر باری فه لسه فه ی فره قه هری
 زه رده شت ؟ - بناغه ی سه ره کی فه لسه فه ی نه فلاتون که رتی برده وته ناوگشت نویسن
 و ده زگا فه لسه فه ی و کاری کرده وته سه ر باری ناین و ناینزایی و زانست و ته سه وف
 له بهر ته وهیه که ده لیت گشت قهواره یه کی ماددی خاوهن رواله تی مه عنهوی و هۆشی
 خۆبیه تی ، و نهو دیاردهیه ته نها په یوه ست نیه به سه رۆقه وه ، به لکو گشت شتیکی
 گیاندار و بیگیان خاوهن نهو رواله ته مه عنهویه هه ن . نهوجا رواله تی مه عنهوی و
 بیته ن که په وانه ناوتیه له ش ده بیته . به وجۆره ده بیته گشت که سیتیگ پیکهاتبیته
 له دوو بهش : په وان یا بهشی یه زدی و له ش که مایه ی نه مان و گۆرانه . هه رکات
 نهو په وان یا بهشه مهینهویه له سه ر شتیوهی سه ره تایی خۆی پاک و پیکه رده له نیو
 ژبانی له شیدایه له له ش جیا بیته وه ، جارتیکی تر ده گه رپته وه بۆ جیهانی مهینهوی .
 به وهی نه فلاتون ناشابوه به زه رده شت و فه لسه فه و ناینی زه رده شتی ، هه روه ها
 له یه که چوونی بروای فه لسه فه ی نهو له گه ل فره قه هه ر و رواله تی بیگیان و مهینهوی
 بوون ، و ریکه وتتی وه رد و درستی رامانه کانی نهو له گه ل ده قه ناقتیستاییه کان ،
 ده توانین به گریانی نزیک به دلنمایی بلین که نهو بناغه ی فه لسه فه ی خۆی له بهر
 رۆشنایی فره قه هه ری زه رده شتی بریارداوه .

بۆ پتر تیگه یانندی نهو بابه ناماژه دراوه به وهی له جیهانی مهینه ویدا که سنی
 هه زار سالی درۆژه بوه ، هه ر به ته نها فره قه هه ری سه رۆف نه ژیاوه به لکو گشت بوونی
 وه که به ردینه ، تاژه ل و پروه ک ، و ته نانه ت نه مشاسپه ندان و خۆدی ناهورامه زدا
 فره قه هه ربانن له وی هه بوه ، واته شتیوهی بیگیان و مهینهوی هه ر له سه ره تا وه هه یه :
 « ستایشخوازین بۆ فره قه هه ری ناهورامه زدا و نه مشاسپه ندان ، بۆ فره قه هه ری پاک
 گشت به زدانی مهینهوی ... »¹⁶⁵ له راستیدا فره قه هه ری ناهورامه زدا کانگا و لانه ی
 گشت فره قه هه ره ، و سه رچاوه و کانه بۆ گشت چاکه و جوانیه کان¹⁶⁶ : « و له ناو

¹⁶⁵ - یستا ۲۳ ، ۲

¹⁶⁶ - قه نیداد ، فره گه رد ۱۹ ، ۱۴

گشت فره قه هه ره سه ره کیانی نیستا ستایشیان ده که یه ن ، فره قه هه ره ی ناهورامه زدا یه
 که گرنه گتر و چاکتر و جوانتر و به هیتر و ژیرتر و له گشت پیروتره¹⁶⁷ . له گشت
 نهو به شانیه ی ناقتیستا که تایبه تن به فره قه هه ره ، وه ک فره وهر دین یه شت ، یه سناکانی
 بیست و سنی و بیست و شه شدا فره قه هه ری گشت سه رۆف چاک و پاکناین ، له ژن و
 پیساو ، پیرو گه نه ج ، مندال و به چکه ، و نهوانه ی بوون ، نهوانه ی هه ن و نهوانه یه شی
 که ده بن مایه ی ستایشن . گشت گیای چاک ، کتیوه کان ، زهوی ، روباو و ده ریاکان ،
 دیتها ت و شار ، جانه وه ری چاک و به سو د ، گشت نهوانه ی له جیهاندا چاکن ستایش
 ده کرتین . له تاسماندا په وان ی بالا ، یا گردیله ی مهینهوی ، یا فره قه هه ره پر و زۆرن .
 که مهیژو نووسانی کۆن گوتویانه ئیرانی له ویاوه ره دان تاسمان پریت له فریشته ،
 له راستیدا مه به ست له ناماژده انه به فره قه هه ره کان . له ناستی فرماندا ناهورامه زدا
 سه رلو تکه ی زنجیره ی نافرین ده گرتیت و نه مشاسپه ندان یا رواله ته ناشکراکانی نهو
 له پله ی دووه مدا و یه زدان یا په یکه ره سیمبۆلیه کانی چاکه ده که ونه پله ی سهیهم
 و سه رنه نجام فره قه هه ره کان که له ژماره دا به رانبه ره به گشت به بووها توانی ناهورایی
 له پله ی چواردان :

ناهورامه زدا به سپه نتمان زه رده شت ده لیت ، نیستا به راستی ده مه ویت تو نه ی
 سپه نتمان به ناگاکه م له زۆر و هیز و فه ر و یاری و پشستیوانی فره قه هه رانی به توانا
 و سه رکه وتوی پاکان و چۆن فره قه هه رانی به توانای پاکان ها تته فریای من ...
 نهوجا ده لیت چاکه به هۆی تیشکی نهو رواله ته مه عنهوی و ناوکه مهینهویانه
 چه سپا و زهوی و تاسمان ریکو پییک و گشت شتیگ به پیی پهوشی سه روش و
 چاکه ی به رفراوان ده چیت به رپتوه . نهو فره قه هه رانه یار و یاوه ری ناهورامه زدان ، و
 له به شی هه مه شی به یی بوونی نهو به و لاوه چیرنن . نهوان به شن له چاکترین فره قه هه ره
 که ناهورا مه زدا یه . به پیی نهو فه لسه فه یه به شی فره قه هه ری به رزی جیهانی یان
 خۆدایی له خۆدی بوونی گشت که سیتکا هه یه و ده بیته به ناینداری و ژبانی خۆش
 و دروستی ماددی و باوه ر به پاکی دووری بگرن له نا لۆزکاری خراپه تا له پرۆژی
 دیاریکراوی کۆتای ژینی ماددیدا ده گه رپته وه کانی ره گه زی تاسمانی خۆی ، و
 ده چیته وه لای گشت فره قه هه ران . وه ک نهو فه لسه فه ی ماددی و رۆشنه ی بۆ خۆشی
 ژبان دائرا و ته سه وف کاران کردیان به سه رچاوه ، هه نده ی گۆران تیدا کراوه شتیوه ی
 نوئی ترۆکردنی ژبانی ماددی و خۆ نازاردان و نه شکه نهجه ی له شی تیکه لپوو وینه ی

¹⁶⁷ - یستا ۲۶ ، ۲

بیماریان نیشاندات. چونکه بهیسی فلهسه‌فهی تهسه‌وف و په‌رستکاران ده‌بیت به‌شی خودایی له‌زیندانی له‌ش و ماده‌دها به‌ندبیت و له‌وا وایه نه‌و به‌شه خودایی و ناسمانیه به‌لاوازگردنی له‌ش و نازاردانی سه‌رفراز ده‌بیت و هه‌ر نه‌و جوژه باوهره بوته هۆی ده‌رکه‌وتنی باوهر به‌دۆنایدوون و پتی هه‌له‌ی تر. نه‌فلاتون جیهانیکی له‌شیری ره‌وشی فلهسه‌فی لیکناره به‌لام پاشان کرا به‌ردی بناغه بو میتافیزیکی و له‌پتی ناینی جوله‌که‌وه پتی برده ناو ناینه‌کانی عیسانی و ئیسلام.

ناینده‌ی فره‌غه‌هه‌ر له‌پاش جیا‌بوونه‌وه‌ی له‌ته‌ن له‌خزیدا چیرۆکیکه - فره‌غه‌هه‌ری بینه‌گرد پاش له‌ناو‌چوونی ته‌ن سه‌رده‌که‌ویت بو ناسمان. به‌لام ناینده‌ی فره‌غه‌هه‌ر و شتیویان له‌لای چاکان و به‌دکاران جودایه. ته‌ن‌ها چاکان و کهسانی خاوه‌ن باوهر به‌تاین و نه‌ندیشه، گفتار و کرداری چاک شادن به‌ به‌هه‌ری فره‌غه‌هه‌ر، له‌تاوانی هیچ گه‌ردیله‌یه‌کی مه‌ینه‌وی و پارچه‌ی یه‌زدی و به‌شی خوداییدا نیه له‌و له‌شه‌دا بینه‌یته‌وه که‌خاوه‌نه‌که‌ی دوور له‌چاکه و نه‌ندام بیت له‌ده‌سته‌ی نه‌هه‌مه‌نان. فره‌غه‌هه‌ر - فریشه‌ی پارێزگاری چاکانه و وه‌ک پاسه‌وانیکی دلیر و پالنه‌وانی هوشیار له‌ش و نه‌ندامه‌کانی ده‌پارێزیت. هه‌ر که ده‌گاته ناستی مه‌رگ، له‌ش به‌جێدیلیت و ده‌جیته‌وه بو جیگای سه‌ره‌کی خۆی. به‌لام دووباره چوونه ناو له‌شی تری بو‌تیه، به‌لکو له‌شوینی مه‌ینه‌ویدا هه‌روه‌ک خۆی ده‌میتیته‌وه. له‌و روه‌وه ده‌لێن باسی دۆناو‌دوون نه‌که‌وتوه‌ته ناو ناینی مه‌زدیتسان، له‌گاتیکدا هه‌تدیه‌کان باوهریان به‌وه هه‌یه که پاش نه‌م قه‌زانه‌ی چهن‌دین خۆلی بچ کۆتا هه‌یه بو‌یه نه‌و باری دۆناو‌دوونه و هه‌مان نه‌و شتیوه و چۆزانه‌ی تری گواسته‌وه‌ی ره‌وان و دۆناو‌دوون پشیمان برده‌ته ناو ته‌سه‌وف.

له‌تاینی مه‌زدیتساندا، فره‌غه‌هه‌ر پاش مردن، له‌له‌ش دهرده‌جیت و روو له‌ناسمان ده‌کات. به‌لام لیته‌دا تایبه‌ته‌ندیه‌ک هه‌یه نه‌ویش کاتی له‌ناو‌چوونی له‌ش په‌یوه‌ندی و په‌یوه‌ستی مه‌عه‌نوی نه‌وی له‌گه‌لدا هه‌ر ده‌میتیت - فره‌غه‌هه‌ری گشت خیزان و خزم و خیش په‌یوه‌ندیان له‌گه‌ل نه‌وه‌کانیان هه‌ر هه‌یه، و هه‌ر له‌به‌ر نه‌وه‌یه نیمه به‌و باسه‌گه‌یشتوین که شتیوه‌گه‌لی ناینی به‌ناوی «باو‌با‌پیران په‌رستی» هه‌ندیک شوینی جیهان بوته‌ته باو و تانیستا پاشماوه‌یان هه‌یه ته‌نانه‌ت له‌ناو نه‌ته‌وه پشکه‌وتوه‌کانی جیهان¹⁶⁸. له‌سالدا کاتی دیاریکراو هه‌ن فره‌غه‌هه‌ری گشت بئه‌مه‌اله‌یه‌ک ده‌گه‌رتنه‌وه ناو خیزانی خۆ. هه‌میشه په‌یوه‌ندی مه‌عه‌نوی هه‌یه له

¹⁶⁸ - تاریخ ادیان - په‌رتوکی دوو «میتولوژی، افسانه‌ها، اساطیر» -

نیتوان نه‌وه و فره‌غه‌هه‌ری باو‌با‌پیران. له‌کاتی ته‌نگانه‌دا نه‌وه‌کان ریتمایی و سۆز و خۆشه‌ویستی له‌وان ده‌خوازن، هه‌میشه ده‌گۆشن ژبان به‌و‌چۆزه هه‌لسوپیت و شتیوه هه‌لویتستیک بنویژن نه‌و رواله‌ته مه‌عه‌نوی و مه‌ینه‌ویانه قایل و شادبن. له‌کۆتایی نه‌سه‌ند و سه‌ره‌تای مانگی فره‌غه‌ردیندا فره‌غه‌هه‌ر داده‌به‌زن بو ناو نه‌وه‌کانیان¹⁶⁹.

بو‌یه نه‌مان ده‌که‌ونه خۆ بو ناوما‌ل پاک‌کردنه‌وه و خۆ ئارایش و رازانه‌وه و ناهه‌نگی خۆش گێران تا فره‌غه‌هه‌ری باو‌با‌پیران شادبکه‌ن. ته‌مه‌رق زۆریه‌ی ری و په‌وشی نه‌و ناهه‌نگی نه‌ورۆزه‌ی له‌کۆتایی مانگی ره‌شه‌مه و سه‌ره‌تای ده‌رکه‌وتنی یزه‌ی به‌هاردا ده‌یگێرن، بو‌نه و سه‌رچاوه‌ی فرامۆش کراون، که‌م یا زۆر له‌ ری و په‌وشی باو‌با‌پیران داتا‌شراوه و تانیستا هه‌ر پیروژ ده‌کریت.

وه‌ک ئاماژه‌ی بۆکرا «فره‌غه‌ردین یه‌شت» باسی تایبه‌ته‌ندی کردار و ناویانگی فره‌غه‌هه‌ر ده‌کات و به‌یه‌کیک له‌فراوانترین یه‌شته‌کان ده‌ژمه‌یردیت. نیوه‌ی وانه سه‌ره‌کیه‌کانی نه‌م یه‌شته باس و گفتوگۆن له‌سه‌ر فره‌غه‌هه‌ر، و مه‌زنی پله‌ویایه و شتیوازی ره‌وانی نه‌وان و نیوه‌ی دووه‌می دروود ئاراسته‌کردنه بو فره‌غه‌هه‌ری مه‌زن و پیروژه‌کان، و دلیر و چه‌کداران، ژن و پیاوانی به‌ناویانگ. فلهسه‌فهی قه‌غه‌هه‌ر، ره‌وشه بو راگرتنی پایه‌به‌رزی ره‌وشت و پله‌ی ریتزان له‌رابوردو. فره‌غه‌ردین یه‌شت سپاسنامه‌یه بو نه‌و مه‌زنانه‌ی ره‌گ و ریشه‌ی شارستانیته‌ت و فه‌ره‌نگ و خۆشگۆزه‌رانیا‌ن داهیتا، یادگاری ستایش ئامیژه له‌و باو‌با‌پیرانه‌ی تیکۆشین، رهنج و نه‌رکیان کیشا و پاشه‌که‌وتیان بوو به‌ ئاسه‌وار بو نه‌وه‌کانیان. گشت یه‌ک له‌وانه کار و کۆششی خۆی کردو تا ده‌سکه‌وتی نه‌و پاشه‌که‌وته‌یان پر به‌هه‌تر، رهنگینتر، به‌ترخ و گرانه‌ترکه‌ن و بو نه‌وه‌کانی پاش خۆیانی به‌جیهیتلن، چونکه ده‌یانزانی نه‌وه‌کانیا‌ن پاداشی نه‌و رهنج و به‌ره‌می کاره‌یان ده‌ده‌نه‌وه و به‌ یادکردنه‌وه‌ی نه‌وان ژیا‌نیا‌ن ئاسووده‌تر ده‌بیت. فلهسه‌فهی فره‌غه‌هه‌ر و فره‌غه‌ردین یه‌شت، سپاسنامه و دروون بو مرۆقا‌یه‌تی و کار و کۆششی نه‌و.

¹⁶⁹ - مه‌به‌ست له‌کۆتایی ره‌شه‌مه و سه‌ره‌تای مانگی نه‌ورۆزه. نه‌میان به‌لای منه‌وه راستین بو‌چوونه بو پیروژکردنی نه‌ورۆز، نه‌ک کوشتی زو‌حاک و هاره‌کانی له‌سه‌رشانی. - وه‌رگێتی

رہوانیان، پیشہ‌ی نائینی

پیش لہ کہوتنہ سہر باسی تہاوی نائیتستا و پیناسینی نہو، لہم دواہشہدا ہندیک کولتور و رہوشی نائینی، نوپڑ، جہڑنہ مہزنہکان، چینہگانی کومہل و پلہ و پایہی پیوانی نائینی پرووندہکینہوہ۔ ہدپی رامانانہگانی لہنائیتستادا ہن، مرؤٹی سہردہمی نائیتستایی نیرانی باستان بریتیبوون لہم سن چینہ: پیشہوایانی نائینی یا ناموزگارانی رہوانی، سہرباز یا جہنگاواران و وہرزیران. لہ پمروتوکی «ہوندہش» دا ہاتوہ کہ، سن کوری زہردہشت ہہریہکھی دانہری بناغہی یہکتیک لہو سن چینہبوون. نیسہت فاسترا IsatVastra سہرہک و پیشہوای نائینی مہزن و یہکھہم موہد بوہ و موہدان لہنہوہی نہون. کوری دووہم نورقہ تاتہترہ Urvatatatra وہرزیری سہرہکی و پیشہوایا و رابہری جوتیاران بوہ، و کوری سیٹہم ہہقارہ چیترا Havar Chitra یہکھہمین سہرلہشکر و جہنگاوار بوہ، و نہو سن چینہی کومہل لہزیر فرمانی سن کوری زہردہشدا بوون. لہ «شانامہ» دا فردہوسی چینہگانی کومہل بہجوار ناودہیات و سہریہرشتکاری نہوان دہگتیرتہوہ بوجہمشید. دورنیہ نہو بوجوونہکھی لہسہر پوٹنایی نہم پارچہیہی نائیتستا نووسیبت کہناوی جوار چینی تیدا ہاتوہ:

دہیت کامہبن [جوار] پیشہ؟ - ناگرہوان، جہنگاوار، وہرزیری ناژہلدار و پیشہساز -
نہرکی سہر شانی گشت [نہم چنانہ] ہفتارکردنہ بہ راستی نہندیہ، راستی گفتار،
راستی کردار ...¹⁷⁰

دیارہ بہیہی پیداویستی، قوناعی بناغہکوتان و چہسپاندنی گشت ناین و بیر، زور نابات توپڑال و چینی رہوانیائی بوجیتکدین تا سہریہرشتی رتوپرہوشی نائینی بگرنہ نہستو. لیرہدا نیمہ کارمان بہسہر چوٹیتی رتوپرہوشی نہوانہوہ نیہ، بہلام مایہی سہرنج نہوہیہ کہ زور لہوانہ دہستی بالایان بوہ لہنشیتی نہخشہی بیر و بوجوونی سہرہتایی. پاش زہردہشت، کہ چہرخیکہ تہنانت دہسنیشانکردنی بوجوونیش گرانہ، کہمکم لہ تیراندا دہسلاتی چینی رہوانیان یہکجار زوربوہ. پیگومان لہچہرخی ساسانیاندا دہسلاتی رہوانیان گہیشتوہتہ نہوپہری و ہندہیان زبان بہ میٹروی نیران گہیاندوہ ہرگیز کہلتینی پرناییتہوہ. نہو سہردہمہ

¹⁷⁰ - یہستا ۱۷، ۱۹

فرمانی یہکجار زور و ہر فراوان و جؤزہہا پلہویاہیان بہرہوانیان سپاردوہ، بہلام نہوی نائیتستا دہریدہخات، حہوت پلہی پیشہوایی نائینیہ. دہکرتت بہشیتوہیہکی پروونتر بلین، حہوت پلہ بوجہوت پیشہی رہوانی و لہ لوتکھی بہرپرسیاریدا موہدی مہزن بوہ. دیارہ بہلگہنامہگانی نہو حہوت پلہ نائینیہ پرووندہگہنہوہ، پاشکوتہی نہو دابہشکردنہ ناشکراہگن¹⁷¹ و بریتین لہمانہ:

زہوتہر Zaoatar یا زہوت کہ پیشہوای مہزن و سہرکردی حہوت مویدی تر و چاودتیری نائینی لہسہربوہ.

۱ - ہاقنان Havanan پیشہوا و مویدی نامہدہکاری شیرہی ہوم یان ہومہ بوہ کہ گیاہکی پیروز بوہ.

۲ - ناتروفہخش Atrovaxsh موید و پیشہوای تیمارگاری ناگری پیروز بوہ.

۳ - فرہبرہتہر Fraberetar مویدہی نامادہکاری گہرہستہی پیروزی ناہنگہ نائینیہکان بوجہ پیشہوایانی مہزن.

۴ - نابیرہت Aberet پیشہوا یا مویدہی بہرپرسیار لہ ناودتیری کاتی بہرتیہچونی ناہنگی نائینی.

۵ - ناسناتار Asnatar یان مویدی بہرپرس لہدواقوناعی نامادہکردنی نوشاوی ہوم.

۶ - رایت فیشکارہ Raeth Wishkara یان «راسپی» کہ نوشاوی پوختہ و پالوتہی ہومی تیکہل بہ شتی پیویست ردوہ و بہخشیبوہتہوہ.

۷ - سہروشاورز Sraoshavarez یان مجتور و کارگوزاری پہرستگا. بہلام لہپاش نہمانی ساسانیان و ہیرشی عارہب و نشوستی فرہدنگ و شارستانہتی نیران دیمہنی کاتی و ناشکرای پیشہ و پلہ رہوانیان کہمبوہتہوہ تا

لہو ہشت پلہ و پایہیہ تہنہا دوو پلہی رہوانی ماوہتہوہ. یہکھم زوت و دووہم راسپی کہ تا نہم سہردہمہی نیمہیش نہرکی سہرشانی نہو دوو مویدہ کارو باری نائینی و ویرد و سرود خوتندنہوہیہ.

لہنتو زہردہشتیاندا سن نوپڑی ہناویانگ و یہکجار کورت ہن لہکاتی تاییہت و جؤراوجؤردا دہخوتنرین. ہشہ جؤراوجؤرہگانی نائیتستا بہشیتوہی زور تاییہت باسی نہو سن نوپڑہ دہکات. چاوپیشخانیککی سووک بزمانی پرووندہکاتوہ کہ لہ چہند وشہی ساکاری نہوسہردتایہ ویرد و سکالای کاریگہر و سہیریان داہیناوہ.

¹⁷¹ - فیسپہرت - ہشی سیلیہم - ہندی یہک - فہندباد - فرہ کوردی پینج ۵۷ و ۵۸

سج نوپژ ههن بهوشی کورت دهسپتدهکن و په پوهندیان ههیه بهسره تای هه ریهک لهوانه وه، نهوی لهنوسین و لیکولینهوهی زهردهشتیدا بهناویانگ بوون وشه گه لیکن وهک: یه تانا هوقه میریه و ... دهسپتدهکات و به فارسی «لیره ده» به کوردی «وهرگپ»
 نهمی خواره وه دهگه یتیت:

چهنی چاکترین سهروهه نهو کهسهیه [بهیسی یاسای پیروز زهردهشت چاکترین داده وه]
 که ههلوتستی رهوش چاکی جیهان بههولای مهزدا و نهو شهه ریهاره دهبات که خوی بو
 چاودیری بیتچارهکان دایناه و بههرو روی ناهورای دیتیت.

دوههم به وشهی کورتی: ناشم فههو ... بهناویانگه و نهو واتایه دهگه یتیت:
 راستی چاکترین بهه ریه و ههروهه [مایه] شادمانیه، شادمانی بو نهو کهسهیه که
 نارهوکاری باشترین چاکهیه -

کورتی نوپژ سیتههم به: یهنگه هه هاتام ... بهناویانگه و نهمه واتاکه یه تی:
 لهنیو بههوهاتوانی ژن و پیادا ناهورامهزدا نهو کهسه دهناسیت که ستایش له پتی ناشا
 [راستی] یوه چاکترین پاداش بهو دههخشیت، نیمه ستایشی نهو ژن و پیوانه دهکین -
 ههروهه له خورده نافتیستایشدا که تاییه ته باسی ویرد و بهزمی ناپینی، پینج
 نوپژ یا پینج ویرد ههیه بو خورتندنهوهی له پینج کاتی رۆژدا - یه کههم «خورشید
 نیایش» که رۆژی سج جار دهخوتنرتیت: کاتی خوره لههاتن و کاتی نیوه رۆ و نهو
 کاتهی خور ناوا ده بییت - دوههم «میهر نیایش» که وهک خورشید نیایش و پاش
 نهو رۆژی سج جار له ههمان کاتدا دهخوتنرتیت - سیتههم «ماه نیایش» و مانگی
 سج جار دهخوتنرتیت: سهههتا له کاتی بهدیگردنی کهوانه ی مانگ له ئاسمان،
 دوههم که خشته ی مانگ پرده بیته وه و سیتههمیش که له ناوا بووندا وهک سهههتا
 ده بیته وه به کهوانه - نهردویسوره Ardedvisura یس نوپژتیکه له «نابان روز» دا
 واته رۆژی دهیه می گشت مانگیک له که ناری ده ریا یان که نار جزگه یه کی تاو
 دهخوتنرا - پینجههه میس نوپژ «ئاتش بههرام» به رۆژی پینج جار دهخوتنرا و
 سهههه پای نهویش له رۆژی ناژردا که دهکاته رۆژی نوهه می گشت مانگیک
 دهخوتنرا، وهکرتیش ئاتش بههرام له کاتی تاسایش بهدهر زور خوتنراوه¹⁷².

هه روهک له بهشی پیتشوی تاییهت به یهزدان روانیمان یهک بهشی نافتیستا

¹⁷² - واتای نهو ناوه فارسیانه نهمانه: خورشید نیایش = نوپژ خور. میهر نیایش = نوپژ
 هه تاو. ماه نیایش = نوپژ مانگ. آبان ناوی مانگی ههشته می سالی هه تاویه که دهکاته
 دوههم مانگی پایز، و آبان روز ناوی دهیه مین رۆژی گشت مانگیکی هه تاویه. آتش بهرام
 = نوپژ ناگر. روز آذر = رۆژی ناگر. - وهرگپ

تهرخان کراوه بو پینج یهزدی ناوبراو و «یهشت» ی تاییهت بههه ریهک لهوانه ههن
 و له باسی یهزداندا له سهه نهو یهشتانه دواین، خورشید یهشت، میهر یهشت، ماه
 یهشت و نابان یهشت که تاییه ته به فریشته ی ناوهکان خاتو یهزد نهردویسور
 ناناھیتا Aredvisura Anahita - بهلام لهناو یهشتهکاندا بهشی تاییهت به یهزدی
 ناگر نیه چونکه له سههراسههری نافتیستا دا پر به پیتستی خوی له سهه ریز و مهزنی
 ناگر رۆزشته، یانیش له بهر نهوه پوه که له نیو روداوهکانی آذر یهشتدا که بهشیکه
 له نافتیستا باسی نهو ههیه، بهلام نهویش وهک به شه بزروهکانی تری نافتیستا
 نهگه یهشتوته دهست یتیمه. لهو پینج نوپژ ی خورده نافتیستا، که رامانهکانی
 وهرگیراون له یهشتی گرتدراوی خویان. نهو نوپژانه بهگشتی ستایشن بو ناهورا
 مهزدا، نهمشاسپهندان و گشت چاکه و رهگهزی باش و بهسود. بیتگه ردی مرۆفی
 شادمان و میهره بان لهو نوپژانه دا دیارن، لهو نوپژانه دا که دوور و پالوتهن له گشت
 تارایشی سههرووسروشتی، ستایش و سپاسی مرۆفی رهوانناس نیشان ده دات به
 رهگهزه سروشتیهکانی وهک ناو، خور، مانگ، ناگر، روناکی، چاکه و گشت
 بوونیک یه سههههه. گشت شتی چاک، بهسود و باش بوته مایه ی ستایش و ریز -
 مهگه ر خودا به چاکه ی پوخت و سهههههه سود و شادمانی نیه؟ که واته نوپژکردن
 بو گشت چاکه و بهسودتیک له خورده ستایشه بو خوداوههههه و راستی لهوه ناترازیت و
 لهخوتندنهوهی نافتیستا نهو راستیه بهروونی ده بیین.

پیتوسته بهههمان رادهیش باسی جهژنه مهزنیکانی مهزنیسنا بکهین. که واته
 جهژنهکانیشیان بهزوری بو ریزلینان و پیروزکردنی رهگهزه بهسودکان و چاکه ی
 سروشت و به پیروز زانینی یاوبا پیران و کار و ههلوتستی چاکه هاتوه ته بهر.
 سالنامه ی مهزدا یی پیتوستی بهو ناماژیه بوه که هه ریهک له سپرۆزه ی مانگ
 بهناوی یهزدتیکه وه بییت. و له نیو نهو سی رۆژدها، دوانزه فریشته هه ریهک بهجیا
 ده بیته نمایندهی دوانزه مانگی سال و له ههه مانگیکدا یهک رۆژی تاییهت کراوه
 به جهژن. لهو دوانزه جهژنهیش بهدهر له سالنامه ی مهزدا ییدا شهش جهژنی مهزنی
 تر ههن که بهرانبهرن بهو شهش قوناغهی دروستبوونی جیهانن که ناهورامهزدا له
 ماوه ی یهک سالدا نهجیامی داوه. نهوانهیش ریتگه یهکن بو ستایشکردن و ریزگرتن
 له گشت رهگهزی پاک و چاک و بهسودی جیهانی ناهورایی. دیاره ویرد و سرودی
 تری تاییهت ههن که بهزوری له به شه جهژن راجورهکانی نافتیستا وهرگیراون بو
 خوتندنهوه لهو جهژنانه دا. باس و لیکولینهوهی نهو ناهنگ و جهژنانه بهسترون به
 راده ی ناگاداری شیوه پاشینهکانی ناپینی زهردهشتی و شیوازه شیواوهکانی، چونکه

ثانی زردهشتیش و هک ثاینه مهزندهکانی تری پاش چهرخی سهره تا دو چاری دهسکاری بوه و مهلایان له بهر بهرزه و هندی تاییهت به حق، چیرۆک و باسی پر و پوچی زۆر و جۆراوجۆریان تیکهال کرده .

ناقیتستا

بهو کۆمهله دهقه ثاینیهی زردهشتیانی ئه مپۆ دهگوتیت ناقیتستا Avesta . ئه و وشهیه له کولتوری فارسی پاش هیرشی عاره به کانه وه به چه نندین جۆر ناوده بریت، وهک: هستا، ئابستا، ئاسته، ئهستا، ابستا، ئاویتستا، ناقیتستا، ئافستا و چند جۆری تر . بهلام شپوهی بناغهیی ئهوی پێ دهناسریت هه ناقیتستا یه . شاره زایان سهبارته به واتای ئه و وشهیه یه کبیر نین¹⁷³ . هه ندیک به « پهنا » ی تیده گهن و دهسته یه کیش به « هوشیاری و زانست » و کهسانی تریش هه ریده که و به جۆرتیکی بیه لیده که نه وه . بهلام ئهوی ئه مپۆ له سهری ریکه وتین به زۆری وشه ی واتای وشه ی ناقیتستا، بناغه یان چنین و ناوه خنی راستی ده به خشیت.

زمانی ناقیتستایی، واته ئه و زمانه ی دهقی ناقیتستای پینوسراوه ته وه، زمانی کۆنه و له گه ل زمانی سانسکریت زۆر لیکده چن و له یه ک ره گه زن . دیاره له خوله کانی پاشدا ئه و زمانه له ناوچه، بهلام هه ر به شپوهی زمانیکی تاییه تی تاین ماوه و به و بۆنه به وه له سهرده می ئه شکانی و ساسانیاندا وهک زمانیکی پیرۆزی تاینی بوه و دهق و په رتوکه ثاینیه کانی پینوسراوه ته وه و له نپو ره وانیاندا به کار هاتوه . سهبارته به وه ی له بنه رته دا ئه و زمانه ئه قیتستاییه ی کاتی زردهشت له کوی به کارهاتبیت، له ویشدا زانا و لیکۆله ره وه کان وهک بابه ته کانی تر یه کبیر نین، و له راستیدا ئه وه به سهراوه ته وه به دۆزینه وه ی قۆناغی ژبانی زردهشت . هه ندیک نیشتمانی سه ره کی زردهشت به باکووری رۆژهه لاتنی ئیران ده زانن و له و باوه ره دان په یامبه ر له باکووری رۆژهه لاتنه وه روو له رۆژئاوای ئیران و به لخ کۆچی کردوه و زمانی ناقیتستایی هه مان ته و زمانه یه که له باکووری رۆژهه لاتدا باویوه . تاخمیکی تر زمانی ناقیتستایی به و زمانه ده زانن که له به لخ، واته رۆژئاوای ئیران باویوه، و هه ندیکی تر زمانی ناقیتستایی به زمانی به کارهاتووی نپو ماده کان ده زانن . بهلام

¹⁷³ - بۆ نوێترین لیکۆلینهوهی ئه م باسه بروانه « گوهرهای نهفته » له نویسی مراد اورنگ .

لیکۆله ره وه بۆ ئه وه ده چیت که نیشتمانی بنه ره تی زردهشت باکووری رۆژهه لاتنی ئیرانه، و زمانی ناقیتستایی هه مان زمانی به کارهاتووی ئه و هه ریمه بوویت¹⁷⁴ . له وانه یه هه رکات یه کیک له باره نادیاریه کانی ناقیتستا ئاشکرا بیت و بگاته ناستی باوه ر ئه وسه بیته کلیل به دهست نه وه کانی وه بۆ ئاشکرا کردنی شاره وه ی تر . بهلام به داخه وه نادیاریه کان تاقیتستا نه گه یشتونه ته ناستی باوه ر . له وانه یه گرتگری نی یه کیک له و باره نادیاریه انه بریتیه له دۆزینه وه ی میژوی قۆناغی ژبانی خودی زردهشت و دیرینی ناقیتستا . گشت جیاوازی بیه ر و بۆچون که له سه ده ی چواره می پیش زاینه وه تا کو ئه م چه رخه سه بارته به دیریا کردنی دیرینی و میژوی رۆژگاران زردهشت، به گشتی له گه ل ئه و دیاردانه ی هه ن بینه مایه ی باوه ر به وه ی که ئه و قۆناغه یه کجار کۆنه . به دهست نیشان کردنی چوار سه ده ی پیش زاین و به لکه له ویش پیتشر، میژو نووسان له کاتی سه یر ده وین و هه مان کات هه یانه نمره ی زۆر دوورتر و نادرست نیشان ده دن . بهلام له گه ل گشت ئه وانه، ئهوی ئه مپۆ هاتوه ته باوه ر ئه وه یه که میژوی زردهشت و ناقیتستا ده گه ریته وه بۆ هه زاره ی پیش زاین . چاوخساندنی ک به گاتا کان که رشته ی خودی زردهشت یا شاگردانی هاو چه رخی ئه ون و هه ره کۆنترین به شه له و ناقیتستاییه ی ئه مپۆ له به رده ستدایه، ئاشکرای ده کات بێ هیچ گو مان نیشانه ی دیرینی به شیک له و سرودانه هه زار و سینه سد تا هه زار و پینج سه د سال پیش زاین ده بیت . له سه ر رۆشنایی گاتا کان له دیرینی ناقیتستا کۆلینه وه ئه مپۆ به کاریکی ته و او زانستی ده ژمه ردریت و لیکۆلینه وه ی زانستی ئه م چه رخه ییش تاراده یه ک رێ له گو مانی مه زن ده گرن و چیه تر ئه و باسی سه ده ی شه شی پیش زاینه که گوایه چه رخی ده رکه وتنی زردهشت و په یدا بو نی ناقیتستایه، به سه رچاوه یه کی یه کجار کۆن و بیبا یه خ ده رخواه .

به بوونی چه رخی ئه و تو دیرین که ته نانه ت له سه ده ی چواره می پیش زاینیشدا کۆلینه وه له دیرینی ئه و باویوه، ئاشکرایه کات که ده قه کانی ناقیتستا دو چاری ئاشووبی، سه رینه وه و تیکدانی زۆر بوون . باس له و باره ی ناقیتستا له پاش هه خامه نشیا نه وه زۆر توند و تیه رتر بوه به جیبی باوه ر . دیاره زۆر زانا و لیکۆله ره وه له و باوه ردان که ناقیتستا تا کو سه ده ی شه ش یان چه وته می زاینی و ته نانه ت کاتی

¹⁷⁴ - لیکۆلینه وه ی ناقیتستا ناسنی رۆژئاوایی ده ریخستوه که زردهشت له و ختله کۆچریانه بوه که له که ناری گۆمی ورمین ژباون، و به ره و رۆژئاوای ئیران کۆچی کردوه . زمانی ناقیتستاییش هه مان زمانی زگماکی خۆیه تی . بروانه پیشه کی - ناقیتستا، نامه ی مه ی نه قی تایینی زردهشت، به شی یه که هم - نویسی ئه نداز چه ویزی - (وه رگیز) .

ساسانیان هر له سنگدا پارێزراوه و له وکاته به دواوه به پیتی ناخستایی که داهیتانی هه مان له وکاته به خراوه ته سه ره په ره، نه مرۆ ژۆر به پرونی و په نا به دیاردهی زانستی و مێژویی به تهوی، دیارده کانی پیش بوو چه له دهینه وه - تهوی له بهرده دست ئیمه دایه ناخستای نهو چه رخی پرکیشه و نااساییانه به که دواي چه رخی هه خامه نشیان له ئیراندا ده رکهوت، تا سه ره تاي کاری ساسانیان و تا ماوه به کی ژۆر دوور به ده ستیکه و تتی دوژمنان دو چاری تیک چهوون و له ناو بردن بوه - به لام له سه ره ده می ساسانیان که نو تیکه ره وهی مه زنی و راپه رین بوو، دووباره ناخستای له ناو چوو به کوششی فراوان کۆکراوه ته وه - به لام دیاره نهو ناخستایه وه که نهوی پیش نابیت. به پیتی پتداویستی رۆژگار و ره وه نه ناینی و یاساییه کانی نهو کاته، ناخستای کۆکراوه هه ره وه که رۆژگارانی سه ره تا پیکهاته له بیستویه که نامیلکه یان بیستویه که نه سه ک Nsak. به لام پاش هێرشه که ی ته سه که نه ده ری مه کدونی، تا ده گاته هێرشی عاره بی با نه گه ره و به ره ره کانی عاره یستان - زیانی که نهو به ره ره انه داویانه له مێژوی جیهان له زانی مه غوله کانی پتر بوو، چونکه نه وانه مرۆ فگه لیک بوون دوور له گشت به ره ره ی زانست، شارستانیه ت، فه ره نه نگ، مرۆ فشیایه تی و چاکه ¹⁷⁵، بیری نه وان ته نه نا له لای کوشتن، چه ره ده یی، تۆ له له ده سه کورتی رۆژانی پتیشوو و ده ستگیر کردن له تالانی و سامان و ده ستیان له هه یج تا وان کاری به که نه پاراستوه - گشت شکۆ و شارستانیه ت و فه ره نه نگي رۆژه لات که ئیران به شیکه لهو تالان کراوه. هه ره چه نه شارستانیه تی ئیران به کوششی خودی ئیرانیان دووباره نو یی و زیندو کرایه وه، به لام زیانه کانی هه نه ده تووشن ساریژ کردنی

¹⁷⁵ - (ابن قفطی) له په رتوکی (تراجم الحکماء) دا نووسیویه ده لیت... (عمر ابن العاص) له میسه رده نامه به کی سه باره ت به سه ره نه نجامی په رتو کخانه ی ته سه که نه ده ره (که هه زاره ها په رتوکی جوړاو جوړی سه ده کانی پیش زاینی تا کو ئیسلام تیدا بوو) نارووه بو عومه ری کوپی خه تتاب - ولای (خه لیفه الاسلام) نه م جوژه فه ره مانه بووه (و اما الکتب التي ذکرتها، فان كان ما فيها يوافق كتاب الله فغني كتاب الله غني عنه، و ان كان فيها ما يخالف كتاب الله تعالى فلا حاجة اليها، فتقدم باعدامها). په روانه - عه به دولا فه ره داغی (ملا علی) - به ریانگ ژماره ۸۱، ل ۶۲ - وه رگه تر هه ره وه - له نووسینی که دا ابن خلدون ده لیت: کاتی که عاره به کانی ده وه تی ئیرانیان داگیر کرد په رتوکی که یه که جار ژۆری نهو سه ره زه می نه یان که وه ته ده ست، لیره دا سعد بن نه بی وه قاص (که سه ره کردی له شکر بوو) نامه به کی سه باره ت بهو په رتو کانه نووسیویه بو عومه ری کوپی خه تتاب. خه لیفه پیش له ولایمه دا بو ی نووسیویه وه، ده لیت: گشتیان بسووتی تی یان بیانه و نه ناو ناوه وه - گه ره نه وانه ریتنایی کارین، خودای نیته له وانه ریتنایی کار تره، نه گه ره گوهر که ریش بن پیتی سه خه دا وه نه له شه ریان به پارێزین - په روانه، موید ارده شیر آژر کسب - خورده ناخستای ل ۴۸، ۵۶ - وه رگه تر

له توانا به ده ره و ئیستایش و چوارده سه ده ی به سه ردا تپه ری هه شتا جیهان گشت نهو درنده یی و ژۆ و نامرۆ فشیایه تیه له به بر نه کردوه و جته ده ستی زیان کار کانی هه ره ماوه. یه کی که زیانه کانی ناخستای نو تیکراوه ی کاتی ساسانیه، و له ویش به ترازیت گۆرینی ناینه له ئیران، و نهو ته گه ره به یی توند ره وی ناینی ئیسلام خسته وه ته رتی کاری نازادی ئیرانیانی خاوه ن باوه ره ناینی راپور دوو و زیندو کرد نه وه ی نهو. به لام له گه ل گشت نه وانه دا کورته ی نهو گه نجینه مه زنه ی راپور دوو هه رچه ن تیک بوو بیت و له یاد چهو بیت و سه ره ره یای کورتی ناخستای نه مرۆ هه شتا له جیهاندا ژۆر شکۆ داره، ناخستای نه مرۆ کراوه به پینج به ش که به ریتن له مانه:

۱- یه سنا ۲- یه شت ها ۳- قیسه پهرت ۴- خورده ناخستای ۵- قه ندیاد. کۆ لینه وه و گه تر گۆ له باره ی گشت یه کی که له م پینج به شه ی نه مرۆ هه ن پیتیستی به هه لی یه که جار ژۆره و له م کورته یه دا که مه به ست ناساندنی ناخستای ئیستا و ده ق و ناوه رۆک و بو چونه کانیه تی، ته نه نا به یه که پتیرست ته و او ده بیت. پینج به شی ناوبراو له پوی چه ندی و چه نیتیه وه، دتیرینی و نرخی مێژویی، په سه ن و نار په سه ن بوونیان که م یان ژۆر جیا وازه و بهو پیتییه له سه ره وه ده رکه وت، ئیستا یه که له دوا ی یه که دتینه سه ره باسیان.

۱- یه سنا Yana به شی سه ره کیه و گرن گه ترین پارچه یه له ناخستای نهو وشه یه واتای ستایش، نو یی و نا هه نگ ده به خستیت، و له گاتا کاندای که کۆ نترین به شی ناخستایه چه ندین جار نهو وشه یه به هه مان نهو واتانه به کار ها تون. به نه ده ی جوړاو جوړی نه م به شه به یی پیتیستی و له کاتی جوړاو جوړ و تایبه ت به چه ننی ناینی خو تیرا وه ته وه. کۆ ی به شه کانی یه سنا، چه فتاو دوو نامیلکه ن و هه ره یه که له نامیلکانه ناوی یه که هایتی Haiti هه یه و نهو وشه یه شتیه ی "ها" یان "هات" ی نه مرۆ ده نویتیت. رۆژه لاتناس و شاهه زایانی فارس چه فتاو دوو نامیلکه ی یه سنا ده که ن به دوو یان سن به شه وه، به لام نهو دابه شکر د نه هه یچی به سه ره ناوه خن یان دیاری کردنی دتیرینی نه وانه نیه. نهو با به تانه ی له به شه کانی نهو نامیلکه به دا هه ن، هه مه چه شه و جوړاو جوړن. سه باره ت به ژیان و نرخی نهو، وانه ی نامۆژگاری په وشتی و خوشی ژین، ژۆر به ره هیتانه وه ی سن په گه زی بناغه ی ناینی زه ره ده شتی، واته: به ر کردنه وه ی چاک، گه فتاری چاک و کرداری چاک - و چه رۆکی ژۆر قول و داستانی خاوه ن په گ و ریشه و سه ره چاره ی مێژویی و سه ده ها رمان و بو چونی تری به شی «یه سنا» له سه ری ده و ات. وه که نه وه ی سه رو دیتیه پاکشاین و په ریا وه ران به ره وشتی ژبانی ما ده ی و په ندی کارا و دلا وه ر و پاله وانی، له سه ره ان سه ری چه فتا

و دوو بهشی ناوبراودا دایانرپشتوه بو ستایشی رهوشتی چاکه، سهروسامان و شکو داری سهه پری راستی و دروستی. ژن و پیاوی نایندار، دپهاتی و پیشه‌وایانی نایینی بهی، دلیر و جنگاوه‌رانی پری راستی و دروستی مایه‌ی ستایش بوون -
 نهو سرودانه بوئی ژبانی سهه‌رهای شوان ده‌گه‌تینیتته ناو میتشک، لیکۆلره‌وه‌وی تیربین ده‌توانیت زور به‌جوانی هه‌ست بهو شیوه ژبانیه‌ی لادی، دپهاتی سهه‌رهای شارستانیته بکات که له‌تویی ناماژه و نه‌نگاوتیه‌ی ناوه‌رۆکی سروروده‌کاندان.
 نهو کۆمه‌له چاکه، راست و دروستی کردوه به پرۆگرامی فرامۆش نه‌کراوی و دروشم بو خۆی. بیزاری، دوودلی، نیشانه‌ی سستی، گوشه‌گیری و ده‌رویشی نه‌یتوانیوه ری بیاته ناو نهو سرورودانه، به‌لکو نه‌وه‌ی بوه ههر جۆش، جموجۆل، کاروکتوشن -
 سهه‌رهای گشت نهو نارهباییه‌ی به درێژیی چه‌ند سه‌ده‌ی نادیاردا کراوه به‌رانبه‌ر به «ناقیستا»، هیتستا نه‌وه‌نده‌ی که ماوه له‌گه‌ل گشت که موکووپریه‌کی کانی پر و ده‌وله‌مه‌ندن بو لیکۆلره‌وه‌کان تا ههر رۆژه‌ی ده‌سته‌یه‌کی نوئی له‌بابه‌تی میژوی و ناین و زمان و جۆره‌ها باری تری تیندا بدۆزنه‌وه.

گاتاها - وه‌ک باسکرا، دیرینترین بهشی ناقیستا، گاتا یان سروروده‌کانی ناو بهشی «یه‌سنا» یه. گاتاگان یا سروروده‌کان به‌هله‌به‌ستی خودی زه‌رده‌شت ده‌زانرین -
 دیاره لیکۆلره‌وان له‌ویاره‌وه یه‌کبیر نین، چونکه گشت سروروده‌کان به‌هله‌به‌ستی خودی زه‌رده‌شت نازان به‌لکو هه‌ندیکی به هه‌لبه‌ستی شاگرده سهه‌رگیه‌کانی نهو ده‌زانن. به‌لام نه‌وه‌ی سه‌لمابیت زور کۆنبوونی زمانی نهو سرورودانه‌یه، چونکه ده‌بیت به‌وه قیلین که له‌رووی زماناسیه‌وه جیاوازی نیتوان نه‌وان و به‌شه‌کانی تری ناقیستا ماوه‌ی تاراده‌یه‌ک دوور هه‌یه. هه‌روه‌ک له‌بازی ناوه‌رۆک، بیرو بوچون و باره‌کانی تری ژبان و رهوشی نه‌وان و ناماژه‌کانی له‌و به‌شه‌دا هه‌ن به‌هیچ جۆرتیک ناتوانریت میژوی دارشتنیان بگپردریتته‌وه بو که متر له‌هه‌زار و دووسه‌د سالی پیش زاین. هه‌چکات قایلین به‌وه‌ی نهو سرورود و هه‌لبه‌ستانه له‌سهه‌ر شیوه په‌خشانی کورت داپێژاوان تا ناسانتر له‌به‌رکرین و به‌هۆش بسپیردرین، نه‌وسا بو دیتته‌وه‌ی دیرینی نه‌وان کارمان به‌ته‌نانه‌ت به‌سهه‌ر وه‌سه‌سه و گومانیشه‌وه نیه.

به‌هه‌رحال دیارده و به‌لگه هه‌ن که گاتاگان یان سروروده‌کان به‌زۆری هینی خۆدی زه‌رده‌شتن، و کراون به پینچ به‌شه‌وه، وله هه‌ر به‌شه‌یدا چه‌ند «یه‌سنا» هه‌یه وه‌ک نه‌مانه‌ی خواره‌وه:

۱ - شاهونه‌قه‌د Ahunavaiti بریتیه له‌حه‌وت نامیلکه، یان حه‌وت "ها"ی یه‌سنایی. هاگانی ۲۸ تا ۳۴.

۲ - نوشته‌قه‌د Ushtavaiti به‌گشتی بریتیه له‌چوار "ها". هاگانی ۴۳ تا ۴۶.
 ۳ - سه‌هنتمه‌د - سه‌پینتامه‌ینو Spentamainyau خاوه‌ن چوار به‌نده، ۴۷ تا ۵۰.
 ۴ - فوهوخشه‌تره Vohuxshathra خاوه‌ن یه‌ک بره‌گه‌یه، واته "ها"ی ۵۱.
 ۵ - فه‌هیشتریشتی Vahishtoishtay له‌مدا یه‌ک "ها" هه‌یه، واته بره‌گه‌ی ۵۳.
 له‌ناقیستادا به‌شیک ناوی «حه‌وت ها» یان «حه‌وت نامیلکه» یه، یاش گاتاگان که له‌وه‌به‌ر باسکرا، کۆنترین بهشی ناقیستایه - هه‌ر چه‌نده نیتستا نهو حه‌وت "ها" یه به بهشی گاتاگان نازمیردریت، به‌لام له‌یه‌که‌چونی بیروبوچون و وشه‌ی نه‌و له‌گه‌ل سروروده‌کان بوته‌هۆی نه‌وه‌ی نه‌میش به بهشیک له‌کولتوری گاسانیک، واته به‌هاوچه‌هشی گاتاگان بژمیرن. به‌م حه‌وت "ها" یه نامیلکه‌یه‌کی تری دیتته سهه‌ر و کۆی ده‌بیت به هه‌شت نامیلکه، واته له "ها"گانی سی و پینچ تا چل و دوو. به‌پینچه‌وانه‌ی گاتاگان نه‌م نامیلکه‌انه په‌خشائن، به‌لام وه‌ک گوتمان نه‌مانه یاش سروروده‌کان کۆنترین بهشی ناقیستایین.

۲ - یه‌شت ها - وشه‌ی ناقیستایی یه‌شتی Yashti له‌هه‌مان ریشه‌ی وشه‌ی ناقیستایی «یه‌سنا» یه و به‌واتای نوێژ، به‌خشیش و به‌زم دیت - وه‌ک گوتمان یه‌سنا به‌گشتی له‌ناستی ستایش و په‌رستندا ده‌خوینریتته‌وه، به‌لام یه‌شته‌کان تایبه‌تن به ستایشی خوداوه‌ند، نه‌مشاسپه‌ند و یه‌زده‌کان - نه‌وی لیکۆلره‌وه‌کان ده‌یلین، سهه‌ر تا یه‌شته‌کان له‌شیوه‌ی هه‌لبه‌ستدا بوون و درێژ نه‌بوون، به‌لام یاشان ورده‌ورده باسی تری تیکه‌ل بوه و له شیوه هه‌لبه‌ست لایداوه - به‌پیی نه‌و دابه‌شکردنه‌ی زور جیی باوه‌ره یه‌شته‌کانی ماونه‌ته‌وه بو نه‌مپۆ بریتین له بیست و یه‌ک یه‌شت به‌لام به‌گۆتره‌ی هه‌ندیکی لیکدانه‌وه‌ی ترژماره‌یان که‌م یان زور له‌وه به‌ره‌وه‌خواه - هه‌ر یه‌شته‌ی بریتیه له‌نامیلکه‌یه‌کی دیار و خاوه‌ن ناوه‌رۆک و بیرو بوچوونی تایبه‌ت - هه‌ر یه‌شته‌ی به‌ناوی یه‌کیتک له یه‌زد و نه‌مشاسپه‌ندانه، به‌لام یه‌شتی سهه‌رکی «هورموزد یه‌شت» ی ناوه و تایبه‌ته به‌خوداوه‌ند و هه‌لویتست و شیوازه‌کانی نه‌و - نیشانه‌ی یه‌کجار زۆری نایینی ئاریایی له‌یه‌شته‌کاندا به‌دیده‌کریته و سه‌رچاوه و ناوه‌رۆکی تیندایه له‌را‌ده‌به‌ده‌ر کۆن دیارن - کۆنترین یه‌شته‌کان بریتیه له: آبان یه‌شت، تیر یه‌شت، مبه‌ر یه‌شت، فره‌قه‌ردین یه‌شت، به‌ه‌رام یه‌شتی، نه‌رد یه‌شت و زامیاد یه‌شت. له‌به‌شی «هه‌لبه‌ست و داستانی یه‌زده‌کان» دا زور به‌ته‌واوی باسی یه‌زدان و یه‌شته تایبه‌ته‌کان کراوه.

۳ - قیسپه‌رد یان قیسپه‌رت که‌به‌شی سه‌هه‌مه له‌ناقیستای نه‌مپۆ و سه‌رچاوه‌ی ناقیستایی نه‌و وشه‌یه Visperatavo «قیسپه‌راتافو» ده‌به‌خشیت، واته «گشت

سهره‌وران». له‌بهرته‌وهی قیسه‌په‌رد له‌داتی نه‌بج‌امدانی تا‌هه‌نگی تا‌ینیدا له‌گه‌ل
یه‌سنا خو‌یتراوه، لی‌تره‌دا نا‌کریت به‌نامیلکه‌یه‌کی جیا‌واز بزانی‌ت، به‌لام له‌رووی
بایه‌تی نا‌وه‌رۆک و شت‌وه‌ی دارشتیه‌وه له‌گه‌ل یه‌سنا نام‌زیی و ها‌وچه‌شنیشی تیت‌دا
دیاره، نه‌وجا له‌ په‌رتو‌وکی تایه‌تدا ده‌رکه‌وتنی له‌به‌ر قایل‌بو‌نه به‌و بیست و س‌ن
تا بیست و ه‌وت به‌نده کورته‌ی ستایشن بۆ نه‌مشاسپه‌ندان، یه‌زدان، نا‌هورامه‌زدا
و گشت چاک و مه‌زنه‌کان، و ستایشی چاکه و کرداری چاک که له‌نا‌وه‌رۆک‌دا تا‌ما‌ژه
ده‌ده‌ن به‌ زۆر په‌وشی ئاینی تر.

٤- خورده‌ نا‌قیستا چواره‌مه‌ین به‌شی نا‌قیستایه و له‌سه‌رده‌می شاپوری دوو
«٣١٠ - ٣٧٩ ی زاینی» دا به‌یارمه‌تی تا‌زیه‌د میه‌رته‌سپه‌ند دانراوه و نوسراوه‌ته‌وه.
ئه‌م نامیلکه‌یه کۆکه‌رده‌ی وێر و په‌وشی ئاینی تایه‌ت به‌ ئاستی جو‌را‌وجۆری رۆژ
و مانگ و ساله. بیتیگومان نا‌شکرایه که‌سه‌رچاوه‌ی ئه‌و نا‌قیستای مه‌زنه و مویه‌دی
ناوبراو که‌م یان زۆر ده‌سکاری رامانه‌کانی کرده‌ تا یه‌ک په‌رتو‌وکی وێر و
ستایشی بخاته به‌رده‌ست ئاینداران. بۆ خو‌یتنده‌وه‌ی بایه‌تی تایه‌ت به‌ کات و
شو‌ئینی جو‌را‌وجۆری وه‌ک، خو‌شی و شادی، شین و دلته‌نگی، شایی و مه‌رگ،
رۆژی جو‌را‌وجۆری مانگ و پینچ کاتی دیاری بۆ رۆژ، جه‌ژنی مه‌زن، و بچوک و
هه‌ندیک کاتی تر.

٥- له‌ نا‌قیستای نه‌مه‌رۆدا فه‌ندیداد Vandidad دا‌به‌ش و پینچه‌مه‌ینیانه،
سه‌رچاوه‌ی وشه‌ی Vidaevadata «فیدای فاداتا» «یاسای دژ به‌ دیو» ده‌گه‌یتیت.
کۆکرده‌وه و نووسینه‌وه‌ی نا‌قیستا له‌چه‌رخ‌ی ساسانیدا له‌به‌رته‌وه‌بوو که‌ زۆریان
پت‌ویست به‌ په‌وشیکی یاسای ئاینی بوه. چونکه‌ وه‌ک با‌سکرا نا‌قیستا ما‌وه‌یه‌کی
دوو‌ر و درێژ و به‌هۆی هه‌ترشی گه‌یه‌شپو‌ئینی زۆره‌وه تووشی زۆر زده‌ بوه و ته‌نانه‌ت
دو‌جاری له‌نا‌و‌چوونیش بوو. کۆکه‌ره‌وانی نا‌قیستا، له‌نووسینه‌وه‌ی به‌شی فه‌ندیدات
ناچار په‌نایان برده‌ته‌ به‌ر سه‌رچاوه‌ی ره‌سه‌ن و نارسه‌نیش و ده‌سمایه‌ی به‌ره‌م
بوه به‌و فه‌ندیداده‌ی ئیستا له‌به‌رده‌سته. زۆر ر‌امان له‌ فه‌ندیدادا هه‌ن هه‌یج جو‌ره
سازگاری و ها‌وتاه‌نگی‌یان نه‌یه له‌گه‌ل نا‌قیستا و جه‌وه‌ری ئاینی زه‌رده‌شتی و له‌و
بیست و دوو «فه‌رگه‌رد Fargard» یان پارچه‌یه‌ی لیتی پت‌که‌هاتوه ته‌نها دوو یان
س‌ن پارچه‌ نه‌بیت ئه‌وانیستر به‌گشتی با‌سی یه‌ک ر‌سته یاسا ده‌که‌ن له‌باری
هه‌لبازی، ر‌ئ و په‌وشی ناشتن، میت‌کردن، پا‌قژی، په‌یمان و جو‌ره با‌سی تر.

ژنی چه‌رخ‌ی نا‌قیستایی

له‌کۆمه‌لگه‌ی ئی‌راندا چی له‌چه‌رخ‌ی نا‌قیستایی و رۆژگاران‌ی ژبانی زه‌رده‌شت و
چیش له‌پیش نه‌و ر‌یز له‌ پله و پایه‌ی ژن گه‌راوه. بیتیگومان به‌ ده‌رکه‌وتنی زه‌رده‌شت
و چاکه‌سازیه‌کانی، وه‌ک نا‌قیستا و به‌شه‌ پشینه‌کانی ده‌ریانه‌خستوه، پله و پایه‌ی
ژنیش وه‌ک چاکسازیه‌کانی تری نه‌و ر‌ابه‌ره‌ ناراییه‌ چه‌سپیه‌وه. ژنیش خاوه‌ن مافی
یه‌کسانی بوه به‌ له‌گه‌ل پیاو، و کاریگه‌ری ئه‌و له‌نا‌و کۆمه‌لدا به‌و ر‌اده‌یه‌ بوه که
توانیستی وه‌ک یه‌ک مرۆف کار نه‌بج‌امدات. نارزه‌زوی ژن و کچ، چی له‌ماله‌ پاوک
و چیش که‌ شو‌بکرده‌وه و چه‌وته‌ ماله‌ میت‌رد، تا‌زادبو‌ه و توانیویه‌تی زه‌ره‌کی و هۆشی
خۆ به‌راستی به‌کاری‌ب‌نیت و شو‌تنده‌ستی دیاریت. له‌په‌رتو‌وکی‌کی تر¹⁷⁶ پتر
با‌سی ژنی پیش زه‌رده‌شت هه‌یه، به‌لام لی‌تره‌دا با‌سمان ته‌نها له‌سه‌ر با‌ری ژبانی ژنی
چه‌رخ‌ی زه‌رده‌شته.

دیاره له‌به‌ر زۆر هه‌لت‌ویست و هۆی پاش زه‌رده‌شت، به‌تایه‌ت کاتی ساسانیان
که‌ با‌ری نشوستی گشت لایه‌نیکی گرتوه‌ته‌وه، پایه‌ی کۆمه‌لایه‌تی و مافی ژنیش
دو‌جاری نه‌و نشوستیه‌ بوه، بۆیه به‌داخه‌وه چیتر ژن له‌نا‌و کۆمه‌لدا تا‌زادی پشویان
نه‌ما و نه‌وی له‌به‌ره‌ی ماف و پله و پایه‌ی ژبانی ئی‌رانی با‌ستان بۆ ئیتمه‌ مابیتته‌وه
ئه‌و با‌سانه‌ن که‌ له‌رووی به‌لگه‌نامه‌ په‌هله‌ویه ده‌سکاریگه‌راوه‌کانه وه‌رگه‌راون. به‌لام
له‌گه‌ل نه‌ویشدا له‌توتی هه‌مان ئاساوه‌ری چه‌رخ‌ی شت‌ا‌وادا، مافی ژن و پله و پایه‌ی
ئه‌و له‌ نه‌بج‌امی کاری گه‌نجینه‌ی چه‌رخ‌ی نا‌قیستاییدا ده‌بینن.

له‌وکاته‌یدا له‌یونانی با‌ستان، رۆم، چین، سۆمه‌ر و بابل، هه‌ندستان، میسر و
نا‌و خه‌لی جووله‌که‌ ژن ب‌تبه‌هره‌بوون له‌مافی کۆمه‌لایه‌تی و له‌نا‌و خه‌یزان و کۆمه‌لدا
ب‌یماف بوون و تا‌راده‌یه‌کیش پیاو که‌مه‌پایه‌تر له‌وانی روانیوه، له‌ ئی‌رانی چه‌رخ‌ی
نا‌قیستاییدا ده‌بینن ژن و پیاو شانبه‌شان و وه‌کیه‌ک خاوه‌ن گشت جو‌ره مافی
کۆمه‌لایه‌تی بوون. به‌هره و دروستی و راسته‌وه‌ی له‌ویدا‌یه که‌ مرۆف ب‌تجیا‌وازی
له‌گشت مرۆشان بروانریت. گشت ژن و پیاوی راسته‌وه، تیکۆشه‌ر، چاک‌کردار و
تا‌زاد له‌نا‌و کۆمه‌لدا پایه‌دار و به‌ر‌ت‌ز بوون. و هه‌لت‌ویستکاره‌کانی به‌دکار، ته‌نبه‌ل،
دز و جه‌رده له‌ مافی کۆمه‌لایه‌تی دورخراوه‌ته‌وه. جا گه‌ر ئه‌و به‌دکارانه ژن بووبن

¹⁷⁶ - دین قدیم ایران - له‌نووسینی هه‌مان ئه‌م نووسه‌ره.

یۆنانی باستاندا که به لانهی پیتشپهوت و نازادی مرۆقانی به ناویانگ بوو، ژن تیتیدا هیچ ریز و شوینهواری نه بوه . له ماله باوک و پاشانیش له مالتی میترد وهک بهنده و که نیزه لیبیان روانیوه . له کاتی به شوانیدا باوک خواست و ناره زوی نهوی له بهرچاو نه گرتوه و هه رگیز هیچ کیژیک بۆینه بوه باس له چاره نویسی خووی بکات، خاوهن ناره زوی خووی نه بوه و ته نه باوکسالاری یان میتردسالاری به سه ر کچ یا ژندا سه پاوه، نه گهرچی چاک بوايه یان خراپ. له هیندستان و یۆنان و زۆر شوینی تردا جۆره ها رهوشی جیوازیان له ناوبوه. به لآم یهک ئاوړدانه وه لهو به شه یه کجار سه رنج کیتشه ی گاتاگان یا سروده کانی زه رده شت، که به یادگار بۆیتیمه ماوه ته وه، و به به شتیک له کۆنترین سروده کانی په یامبه ر ده ژمیترین، زۆر چاک باری شوکردن و سه رهستی کیژ له په سه ندردنی میترد نیشان ده دات، و تا چا ده یهک لهو چه رخی ئاقیتسایه دا نامۆزگاریه کانی زه رده شت کاریگه ر و سوودی گه یاندوه به ناستی ژن، و بۆ راستی نواندنی نهو رواله ته دیرینه ده توانین له ئاقیتسادا رامانی زۆر ده رکه ین یه کسانی ژن و پیماو سه له یتن. یه سناکانی په نجا و سه ی باسی زه ماوه ندی کیژی زه رده شت ده گیتته وه و چۆن زه رده شت لهو ئاهنگه دا و ته په کی یه کجار خوش بۆ کۆچی گوتگران دلیت و شیکردنه وه ی نهو و ته په ی له ویدا بۆ کور و کچانی گیتراوه ته وه، واتای نازادی ده به خشیت، که ده لیت:

مه زترین ری و پاقرترین رهوشی ژبان راست کرداری، راست گفتاری و راست نه ندیشه ییه . خودا به من که زه رده شتم ژبان و ناوی هه میشه یی به خشی، چونکه په یه وه یم کرد بهو دره خشانیه ی خودا به خشیویه تی - و نهو جۆره به ره ره یه به گشت که سیتی په یه وه کاری گفتار و کردار و نه ندیشه ی چاک ده به خشیت:

بۆ راگرتنی دلی خودا وه ند، و هه روه ها له پیتناو سه رفرزیدا پیتویسته خواست و ناره زوو بکه ینه سه رمه شقی ژبان له پیتناو چاکی نه ندیشه و گفتار و کردار، چونکه له خۆیدا نه وه تاکه رتگه ی په رستنی وستایشه بۆ خودا وه ند - واته په یه وه یکردن به خواست و ناره زوی مرۆف بۆ کرداری چاک، گفتاری چاک و نه ندیشه ی چاک له خۆیایی نیه - هه ر له پیتناو هه مان رهوشدا بوو که ی گوشتاسب و کوری زه رده شتی سه پهنیمان بوون به یاریده ر بۆ بلاوکردنه وه ی تاینی مه زدایی.

نه وه پیتشه کیه له یه سناکانی په نجا و سیدایه که زه رده شت له ئاهنگی به شوودانی جوانترین کچی خۆیدا گوتوو یه تی. باوک میتردیکی نهو توژی بۆ کچه که ی ده سنیشان کردوه خو و رهوشتی بیتهاوتا بوه، به لآم نهو تویش هه ر نه یویستوه کچه که ی بی

ئیتستا تو نه ی پوروچیستا Poruchista که یه کیکی له به نه ماله ی سه پهنیمان و جوانترین کچی زه رده شتیت، من له رووی پاکی و راستی و خووره وشت چاکیه وه جاماسیم بۆ ته هه لبرارد و له بهر نه وه ی یه کیکه لهو راستکردارانه ی به ن به پشتیوانی راستی بۆ تاین. ئیتستا بچۆ بیر و هۆش بکه به ریتما و که ی په سه ندت بوو نهوسا بریاری زه ماوه ند بده .

جاماسپ لهو ئاهنگه دا ده لیت: له گه ل راستی و دروستی پوروچیستای جواندا به جۆتیک روو له ژبانی راستی ده که م، نامۆزگاریم له سه ر روشنایی تاین و خۆم له به رانه ر باوک و هاوسه ر و وه رزێران و گشت مرۆف ملکه چ و به ره رسیاری یزانم، تا نهو به ره ره یی خودا وه ند بۆ نهو مرۆفی دیریکردوه به نهویش بکه ویت .

نهو جا لهو کۆره دا زه رده شت دووباره دیته باس و به تاماده بووان، و به تاییه تی کور و کچانی گهنج ده لیت: کچه کان و نه ی کورانی لاو، که ده گه نه ژبانی په یان بۆ ژن و میتردی، نهو نامۆزگاریه ی ئیتستا ده یلیم له میتسکی بگرن و له یادی نه که ن . کۆشش و نامانجی ژبانان به ریتی راستی بسپین. پیتویسته گشت یه کتیک له نیتوه له سه ر ریتی کردار و گفتار و نه ندیش چاکی له گه ل هاوتاکانی یکه ویته پیتشپرکی. نامۆزگاریتان ده که م هه ر له سه ر نه م رتگه یه بن و رهفتاری گشت یه کتیکتان بۆ شاد و به خته وه ر کردنی نهوانی تر بیت .

چه نده ها جاری تر له گاتاگاندا نامه ژه دراوه به نازادی ژن و ریزگرتن له مافبان و به جیهیتانی ناره زوی نهوان و مافی بریاری ناینده بده نه ده س خۆیان. وهک له به شه کانی پیتشوودا ده یان، له تاینی زه رده شتیدا رهوشی ناره زوی مرۆف پیرۆز و مایه ی ریز بوه . نه گهرچی له گاتاگاندا نیشانه ی (زه بر) به رچاو ده که ویت، به لآم له گه ل نه وه شدا سووربونی نهوان له سه ر رهوشی ناسایی ژبان و نامۆزگاریه کانی باری ناره زوو له خۆیدا به ره رچدانه وه یه بۆ زه برکاری، به تاییه ت نه وه ی ته نها له یهک شوینی گاتاگاندا ده بینریت. له به نه رته دا جیوازی نیوان توندی زه بر و چه سپاندنی ده سه لاتنی بنبری ناسمانی یان باری باهه تی خودا وه ندی و له راده یه ده ر هه لکیتشانی نهو . واته نه گه ر له نیتو ده زگای ناییندا به هه چ راده یهک ده سه لات بدریت به باری میتافیزیکی و له ناسمانیش ده زگایه کی ده سه لاتنی هه بیت و یهک سه رکرده ی به هیز و پرزه بر و باوه ر به بریاری خۆ بیبات به رتیه، نهوا تا بیت زه بر توند و ده سه لات فراوانتر ده بیت به سه ر گشت لایه کدا. به لآم لهو نایندها که زه رده شت رایگه یاندوه باری میتافیزیکی به راده یهک ناسایی و گونجاوه میتسک په سه ندی بکات . ناهورا

مهزدايش له ويدا دهسه لاتی خزسه پینه نه، به لکو دک، یهک په یکه ری رهوا و نیشانه ی رهوانی به دیه پینه ری ژین خوری دهرخسته - نهوه ی له ناینی مهزدا پیدا زور فراوان و هه مه لایه نه بیت باری په رسته - گشت چاک، به سود و کارامه یهک بوته مایه ی ریز و ستایش، و ناینی مهزدا یی هر بهو جوړه رهوشه مرؤقی راهیناوه بو رهفتاری چاک و ژینی سازگار و ناسایش. له سهرتاسه ری ناقیستادا زور ده بینین که: نیمه ستایش گشت ناوه پاکه کان دهکین، هی گشت چواریتی به سود، گشت گیا و روهکی مهزدا کرد، ناسمانی شین و هه وری باران ریژ، خوری دره خشان و ژین به خش، کیوه مهزدا کان و دهشتی سهوز و هیرگوزاری جوان. روبار و دره پاکان، مرؤقی چاک، گشت کرداری مرؤفانه و به سود و کردار و رهفتاری شایسته، ناگری به سود و نهو زهویه ی بوته لانه ی ژیا نه ... و به هه مان راده دوژمنی گشت خرابه، بهدی، په گزی بیسود و شتی زیان به خش بوته و بریاری حق دوورخسته وهی دراوه له وانه:

له پیناوی پینج کاردا هم، له گهل پینج کاردا نیم: له پیناوی نه نديشه ی چاکم و له گهل نه نديشه ی خراب نیم - له پیناوی گفتاری چاکم و له گهل گفتاری خراب نیم - له پیناوی کرداری چاکم و له گهل کرداری خراب نیم - له پیناوی فرمانداری (سهر ری) راستم و له گهل نافرمانی نیم - له پیناوی راستدام و له گهل درؤدا نیم¹⁷⁷.

هوی بوونی دوو په گهل له ژیان و بوونی نهو دوو په گهل له گشت شوین و گشت باریک بو نه وه په مرؤف - ژن نایا پیانو - به گشت تواناوه په پیره و کاری راستین و گرتنی ریگه ی راستی بکن به خو، سهرکه و تن و پیگه یشتن بو نه و که سانه ده بیت که خواست و ناره زوویان بو هه لبراردنی ریگه ی راست به کاره پیناوه:

به گوتی خوتان چاکترین وتار بیستان، به ههستی روون لهوه بکولنه وه، ژن نایا پیانو دهین خویان ری خویان بدوزنه وه، بهم جوړه رهوشه شایسته به ده توان گوتن ایهلی گشت ناموزگار به کانم بن¹⁷⁸.

له گشت به شه پینینه کانی ناقیستا، ناوی ژن و پیانوی رهوش چاک و به ناین پیکه وه دهرکه و توون، و له ژن و پیانوی ناره سمن و به دخوو به هه مان یهک راده و هه کیهک نه فرات کراره - له شوینیکدا ناواته خوازی یار و یاوهره بو گشت نه وانه ی

177 - یه سناکان، ۱۰، بهندی ۱۶
178 - یه سناکان، ۳۰، بهندی ۲

په پیره و کاری راستین، بوژن و پیانو و کیژ و کوپ و وه رزیران ...¹⁷⁹ و نه بیت کاری راگه یاندنی ناین ته نها به پیانو سپیرد رابیت، به لکو له وده ژنیش به برسیار بوه. له کومه لدا هم ژن به برسیاره و هه پیانو، چونکه له زه مینه ی کومه لایه تیدا پله و پایه و مافیان یهک جوړ بوه:

نه گهر پیانوی نایا ژن که دروست و چاکتی بوون، نهوا پتویسته کاربان پتیسپین و کهسانی تریش ناگادار بکن که نه وانش به هه مان مهرج دهینه به برسیار¹⁸⁰.

هه روهک باسکرا، سهنگ و ته رازوی لپه رسینه وهی باری راست سه بارهت به ژن نایا پیانو وه کیهک بوته. گشت نه وانه ی له پیناوی ری راست و پاکیدا کوشاون و جوامتیریان نواندوه چی ژن بوویتن یان پیانو مایه ی ستایش بوون؛ نیمه ستایشی نهو جوړه پیانو و نهو جوړه ژنانه دهکین¹⁸¹. زور سووربو له سهر ریچک و رهوانی و زورچار نهویاره روون و ناشکرا دوویا تکراره ته وه. ده توانین لهو کومه لکه دیهاتیه کونه ی کار و کوشش گشت لایه کی گرتیوه وه، نهوه رچا و کهین که تا چراده یهک ژن شانه شانی پیانو کاری کرده، و ناینی راگه یاندوه، و هاوشانی جهنگاوه ران دژ به جهرده و نه یارانی شارستانیهت و کشتکاری جهنگیوه، و هه رکات ژن کاری شایسته ی نیشاندایت نهوا پله و پایه ی له پیانو بلندتر بوه. لاناقیستادا یه کسان و شانه شانی یهک ستایشی فرهغه هه ری پیانو و ژنی ناین دار کراره¹⁸². به زاراوه ی یه کجار خروش و پایه بهرز و چیژ و توانای و تیره یی، ستایشی ژن و زهوی کراره، که ده لیت: ژن که ناوس ده بن مندا ل دین تا نه وهی راستگور زور بکن و که سهوی دیتته بهر، بهو بهر هه مه ژیان دریره ی ده بیت و به هیت:

نیستا ستایشی نهو زهویه دهکین، ستایشی نهو زهویه منی گرتوته خو و هه روه ها هینی ژنان - و ستایشی نهو ژنانه دهکین که له سهر ری و رهوشی توون نهی ناهورامه زدا و ریگه ی راستی خویان دوزیوه ته وه و له سهری ده رن¹⁸³.

له ناقیستادا ستایش کردنی چاکه و گشت په گزی شایسته و به سود و کهسانی چاکی سهر ری راست گیترا نه وهی جوړه داستانیکی دلیره هه رگیز مرؤف لیتی

179 - یه سناکان، ۶۸، بهندی ۱۲
180 - یه سناکان، ۳۵، بهندی ۶
181 - بهندی ده له هه مان نامیلکه
182 - یه سناکان، ۳۷، بهندی ۳
183 - یه سناکان، ۴۸، بهندی ۱ و ۴

بیتزارنابیت. گشت نهو ژن و پیاوانه‌ی کرده به مایه‌ی ستایش که په‌یره‌وکاری پیی راستین و له‌پیتناو راگه‌یاندنیدا ده‌کوشن. له ستایشکردنی نه‌وجوره پیاو و ژنده‌ا، پی و شوینی هوز و نه‌ته‌وه، بیانی و خیشی لیکنه‌داوه‌ته‌وه، چونکه هر چاکه و راستی شایانی ستایشن نه‌ک میلیبیته و نه‌ته‌وایه‌تی، چکه‌سی و له‌چی شوین له‌دایک‌بوون:

... نیستا ستایشی په‌وانی ژنان و پیاوانی پاک ده‌کین، له هه‌چکوی له‌دایک بوویتن - هی نه‌وانی نارزه‌ویان له سرکه‌وتی (راستی) یه و له پیتناویدا کوشاون و ده‌کوشن¹⁸⁴.
... ستایشی په‌وانی پیاوان و ژنانی به‌ناین ده‌کین له‌هه‌چکوی له‌دایک بوویتن هر له‌هر نه‌وه‌ی ویزدانیان به‌راستی راهیناوه یان راده‌هیتن¹⁸⁵.

نه‌ته‌نھا بۆ جیهانی ماددی، به‌لکو مه‌زدا بیان نا‌واته‌خواری نه‌و هاونا هنگی، هاوتایی و یه‌کسانیه‌ن بۆ جیهانی مه‌نیویش¹⁸⁶. چی بۆ پیاو بیت یان بۆ ژن سزای تاوان و هه‌له هر وه‌کیه‌کن. وه‌ک له‌سهر هه‌له رووی گله‌یی و بیت له‌پیاو ده‌کرت، په‌قتار به‌ران به‌ر به ژنی تاوانکاریش هر هه‌مانه¹⁸⁷. سهر نه‌نجام پیتویسته نه‌وه‌مان له‌یاد بیت که نه‌و زۆر پاتکردنه‌وه‌یه هر دره‌ژیه‌ی هه‌یه. له‌وتیدا که فره‌قه‌هری پاکان ستایشی کراوه، ستایش فره‌قه‌هری که‌نیز یا کاره‌کری گشت خیزانیتکیکیشی کرده، جا نه‌و له‌نیشانه‌ی ریز و به‌توی بیروباوه‌ری قوول و به‌تهو به‌راستی په‌قتار و ناینه‌وه دیت که بۆ چه‌سپاندنی په‌گ و پشهی مرو‌ثایه‌تی و له‌سهروی گشته‌وه سهر‌فرازی بوونه. له سهر‌تاسهری فره‌قه‌ردین په‌شتدا ناوی ژن و پیاوی نایندار و گرو‌ی راستکاران وه‌کیه‌ک هاتوه و شانیه‌شانی په‌ک ستایش کراون. نابان په‌شت که‌بریتیه له‌داستانی ستایشی ژنان و نیشاندانی گرنگی نه‌وان له‌ناو کۆمه‌لدا، رامانی په‌کجار سهر‌نجکیش تیدا به‌دیده‌کرت.

وه‌ک روانیمان، ژنی چه‌رخى نافیستایی سه‌نگ و بارستایی خوی هه‌بوه و ریزی لیگیراوه. ژن خاوه‌ن راز بوه و ریز له‌ناره‌زه به‌جیکانی گیراوه. کیژ له‌ماله باوکدا گشت جوړه مافی بوه و به‌ناره‌زوی خویان ژیاون و بۆ دایک و باوک نه‌بوه بی نارزه‌وی خویان هیچ باریکیان به‌سهردا به‌سپیتن. زۆر به‌لگه و سهر‌چاوه

¹⁸⁴ - په‌سناکان ۳۹ - به‌ندی ۲

¹⁸⁵ - فره‌قه‌ردین په‌شت - ۱۵۴

¹⁸⁶ - په‌سناکان ۴۱ - به‌ندی ۲

¹⁸⁷ - په‌سناکان ۵۸ - به‌ندی ۱۵ و په‌سناکان ۶۱ - به‌ندی ۳

ده‌ریده‌خه‌ن که له‌و چه‌رخه دیرینه‌دا، نارایییانی تری هیچ جوړه مافیکی ژنیان نه‌پاراستوه و ژنیان لا وه‌ک که‌رسته‌ی نابوری و نامیری مندال هیتان بوه. له یونان و روم و هیندستانی کۆندا به‌دبه‌خترین مرو‌ث نه‌و ژنه‌بوه که چه‌ندجار له‌سهریه‌ک کچی ده‌بوو، چونکه نارزه‌وی گشت باوکیتک هر زۆرکردنی کور بوه، چونکه کیژ نه‌که‌له‌پووری به‌رده‌گه‌وت و نه‌سهر‌وکاری مالی پی‌سپیتردراوه. به‌لام وه‌کتر ناشکرایه ژنی چه‌رخى نافیستایی وه‌ک پیاو خاوه‌ن گشت مافیکی کۆمه‌لایه‌تی بوه. له به‌زم و په‌زم، له‌کارگه و هه‌روه‌ها ده‌ره‌وه‌پشدا شانیه‌شانی پیاوان هه‌لسوراون و ته‌نانه‌ت په‌وتی بلا‌وکردنه‌وه‌ی په‌وشی راستیشیان پی‌سپیتردراوه. بۆیه په‌یوه‌ستی نیتوان خیزانی چه‌رخى نافیستایی مایه‌ی سهر‌نجه. نه‌وجا ده‌مانه‌ویت چار له جوړه باس و په‌وش و ناموزگاریانه پی‌وشین که پاشان تیکه‌ل به‌م په‌وشه بوه.

که‌واته جیتی داخه ژن له‌پاش نه‌و چه‌رخى نافیستایه که‌مه‌کم به‌هوی هه‌لویتست و رووداوی زۆره‌وه له‌و پایه پی‌شکه‌وتوه‌یدا نه‌میتیت که ته‌نانه‌ت به‌راورد کردنی مافی ژن و پله و پایه چه‌رخى هه‌خامه‌نشی له‌گه‌ل چه‌رخه سهر‌تایبه‌که‌ی نافیستا زۆرسته‌مه. له‌و چه‌رخى ساسانیه‌دا که‌سهره‌تا باسکرا، باری نشوستی ژنانیشی زۆر خیرا گرتوه، هه‌ندیدات که‌به‌ره‌می ده‌سته‌ی توند‌په‌وانی ناینی و مویه‌دانی گیر و چه‌وتی نه‌و سهر‌ده‌مه‌یه، ده‌ریده‌خات که نه‌وسا پله‌ویایه‌ی ژن تاچه‌راه‌په‌ک روو له‌نشوی بوه. نه‌گه‌رچی گرو‌یه‌ک ویستویه‌تی یاسا نافیستایه‌کان زیندوو بکه‌نه‌وه، به‌لام له‌گیتراوی باری نه‌وتو نا‌ناسووده‌دا ده‌نگی هیچیان نه‌بیس‌تراوه. چیتر ژن به سهر‌کار و که‌بیانوی مال نه‌ژمیردراوه، و باوی خاوه‌نداری چه‌ند ژن یان که‌نیزه بۆ پیاو ده‌رکه‌وتوه، چاره‌نووسی کچ په‌ده‌ست خوی نه‌ماوه. به سستکردنی یاسای په‌هاکردنی ژن (طلاق) ده‌ستی پیاوی چه‌رخى نشوستی دره‌ژکردوه بۆ نه‌و بیدادیه. به‌لام نه‌وتویش هر له‌توتی به‌ره‌می کولتوری په‌هله‌وی و سهر‌چاوه‌کانی خولی نشوستیدا نیشانه و چیده‌ستی کوششی رابه‌ری خاوه‌ن ناموز ديارن.

هەچکات بمانەوتت ورد و دوربین لە بەرھەمە کولتووڕیە ئاینیەکانی ئاقیستا و پەهلەوی بروانین و لیتی بکۆلتنەوه، میژوی چیرۆکی ئەفسانەیی ئیترانان بەجۆرێکی روون و دلخۆشکەر دیتیتە بەرچاوە. کاکلەمی ئەو چیرۆک و روداو ئەفسانەییانەیی بوونەتە بەسەرھاتی ئاینی و داستانی ئاقیستایی و پەهلەوی، بەر بەرەکانی ئیتران زۆشنی و تاریکی، نەبەردی چاکەیی دژ بە خراپە کە خودا و ئەھرمەنان بوونەتە ھۆن ھەلسوڕانی. دەبینین گشت ئەو چیرۆکانە سەرکەوتنی چاکە و شکست و دۆرانی خراپە و ئەھرمەنان دەردەخەن. تاپیەتەندی قارەمانی مرقۆھی ئاقیستایی و زەبری بێ بەزەیی ئەوانی دژ بە خراپە و بەدکاری، سەر تاسەری ژبانی ئیترانیان گرتووەتەو و لەوجۆرە چیرۆک و داستانی ئەبەردی چاکەیی دژ بە خراپە دەگێرێتەو، رویان کردووەتە ناو زۆر داستان و ئەفسانەیی نەتەوێکانی تر.

داستانی لافاوە و ئاگر، و ئەفسانەیی باسی ئافرینی لای زۆر نەتەوێ کەم یان زۆر لەیک دەچن. داستانی لافاوە دەلیت، فریشتە یان دێویانی ئیش ئەژدییەیک لە ناو پەلەیی ھەورەو دیتەدەر بۆ ڕیگرتن لەباران و پاشان بەکوشت دەچت. و زۆری بێ ناچیت ناو رووی زەوی داپۆشیووە. لە چیرۆکی یۆنانیدا باس لە زالبوونی ھیراکلس Hirakles دەکات بەسەر دێویکی سێ پەیکەر ناوی گریۆنیوس Geryoneus و ھەر ھە جەردەیک بە ناوی کاکیۆس Kakus چونکە گای ھەوینیان لە چالیکدا بەند کردووە. ھەردوو کە ھەمان مەبەست دەگەینن. داستانی کانی سەبارەت بە ئاگریش ئەوتۆیە کە دەلیت؛ بەھۆی بالندە یان کەسانی ئازا و بەجەرگی وەک پرومیشیوس Prometheus لە ئاسمانەوێ ئاگر دادەگرنە سەر رووی زەوی. بیگومان لە نیتو میلەت و نەتەوێکانی دراوسی ئیتراندا چیرۆک و ئەفسانەیی زۆری لەو بابەتە ھەن لە داستانە ئیترانی بچن، گشت ئەوانە دێرینی نەبەرد و بەر بەرەکانی چاکەیی دژ بە خراپە روونە کە نەوێ. لە نیتو چیرۆکە ئیترانیەکاندا کە قالبیکی روالەتی بەو بارە بەخشیووە، گشت ئەو چیرۆکە ئەفسانانە روون و ئاشکرا دەکەن کە بەر بەرەکانی ئیتران چاکە و خراپە، بەھەر و نارەوایی، روشنایی و تاریکیان لە شتیوێ چیرۆکی دلخۆشکەر خستووەتە روو. زاینی زەردەشت و نەبەردی دژ بە ئەھرمەنی، جەنگەکانی دژ بە ئازادی دەھاکێ ناو ئاقیستا، و کیشمەکتیش و نەبەردی سەرکەوتنی تیش تریە

Thishtrya یەزەدی باران بەسەر ئاپە ئوشە Apausha ی دێوی وشکسازدا کە لە بەشی دووانزەدا بەدەرێی باسکرا و زۆر چیرۆکی تری لەم بابەتە ھەن.

میژوی داستانی ئیترانی لەوشۆنەوێ بوو تە ماھیی بەھێزبوونی بیرو و الیزمی، سەرگوروشتە و نەبەردی زۆری تری روون و ئاشکرا کردووە گرنگترینیان بریتییە لە: باسەکانی زالبوونی ئازیدەھاگ بەسەر جەمشیدی پادشای چەرخی زۆرین و لافاوە، کوشتنی گای سەرەکی بە دەستی میترا Mithra، نەبەردی ئیتران ئەنگرە مینو و سپەنتامەینو خولی سەرەتای ئافرین، جەنگی زەردەشتی دژ بە ئاینی دێوان و سەرئەنجام نەبەردی سوشیانەتە چاوەروانگراوەکانی لەکو تایی ژیندا دەردەکەون و تەخت و تەراجی دێو و بەدکاران تیکە دەن. جەنگی ئیتران دوو ئافرین گرنگترینی ئەو نەبەردانیە کە بە یەکتیک لە قەشەنگترین باسەکانی میژوی چیرۆک و داستانی ئاینیەکان دەژمێردریت و بە شتیوێکی کورت شیکراوەتەو.

ناھورامەزدا، سەرورە چاکە و روشنایی بارەگای ئاسمانی دەکا بە جینیشتمەیی خۆی، ئەھرمەنی رەگەزی شەر و خراپە کار ژیری زەوی دەکا بە مۆلگا. پاش لەوێ ناھورامەزدا لە کاری ئافرین دەبیتەو، بریار دەدا مرقۆخان ماوێ سیتەزار سال لەو پەیکەرە بەھەشتییە خۆیاندا بژین. لێرەدا دێوی خراپە و بەدکاری لە ژیری زەویووە سەرھەلدینیت و بریار دەدات جیھانی روشن و پاقر بشتوینیت، بەلام چونکە ئەو لەبەر تیشکی چاکەدا خۆی بە لاواز دەزانیت، ناچار دەگەریتەووە بۆ مۆلگا تاریکە کە ژیرەوێ و دەکەوێتە ھاندانی دێو و رەگەزە شەرخوازەکان تا خۆبگەیننە لانەیی روشنایی. ناھورامەزدا ئارەزوو دەکات ئەوان لە خراپە کاری دورخاتەو، پتییان رادەگەینیت کورنوش بۆ روشنایی و چاکە بەرن. بەلام دێوی تاریکی و درۆ بەلین نادات و دەلیت ئەو بە گشت ھێزیک دەبیتە تەگەرە لە پتیی روشنایی و سەرچاوە روشنایی. ناھورامەزدا پتیشاریکی تری دەکات و دەلیت با قۆناعی جەنگ پکەن بە نۆ ھزار سال. ئەھرمەن لە بیتیشکی خۆی قایل دەبیت و نۆ ھزار سال بەو جۆرە دەکات کە خۆی دەپوێت. ناھورامەزدا لە سێ ھزار سالی پەیکەرە نەوێ دەپوێت کردی، و لە سێ ھزار سالی تردا ئارەزووی ھەردوکیان کەوتە کار، و لە دوو سێ ھزار سالی ھێزە ناھوراییەکان ھەندەیان دەسلالت پەیدا کردبوو ئەھرمەن و یاوهرانی سەرپا نابو بوون. پاشان ناھورامەزدا سەردیکی خۆتند لە تاوا دێوان بەگشتی ھەلتاھتە ناو کون و قوژنی ژیری زەوی، و ناھورامەزدا کەوتە ئافراندنی جیھانی ماددی. ناھورامەزدا سەرەتا ئەھومەنە (دەرونی چاکە) ی بەبوو ھیتاوە و ئەھرمەن ئاکە مەنە Akamana (دەرونی بەدی) ی بەبوو ھیتاوە. ئەوجا ناھورامەزدا

نهمشاسپه‌ندان و یه‌زده‌کانی به‌بووه‌یتاوه و نهریمه‌نیش برانبهر به‌گشت یه‌کیتک له‌وان یه‌ک ره‌گزی خرایه‌کاری به‌دییه‌یتاوه - دوا قوناغه‌کانی تری نافرین بهم چه‌شنه بوه: ناسمان، ناو، زهوی، گیاکان، ناژول و مروژ.

به‌بووه‌اتنی ناسمان هاوکاته به‌جنگیتی یه‌کجار سه‌خت و درتیرخایان که تیتیدا دیتوان ده‌شکین و هه‌لدین. ناهورامه‌زدا له‌نافریدنی ناسماندا سه‌ره‌تا قولایی ناسمان و نه‌ستیره سه‌ره‌کیه‌کان و رتچکه‌ی بورجه ناسمانیه‌کان به‌بوودیتیت. نه‌و نه‌ستیرانه له‌شکرناسا به‌شدری جه‌نگی هه‌میشه‌یی دژ به‌دیتوان ده‌بن. ژماره‌ی شه‌ش ملیون و چوارسه‌د و هه‌شتا هزار نه‌ستیره‌ی بچوک به‌بوودیت و چه‌ندین نه‌ستیره‌ی مه‌زن له‌چوارگوشه‌ی ناسماندا به‌دی دیتن بۆ سه‌روکاری نه‌وان، نه‌میش ناویانه؛ تیش‌تیره *Thishtarya* یا شیعرای یه‌مانی له‌روژه‌لات. هه‌پتوکرینگ *HaptokRing* جه‌وت ناو‌رنگ یا ورچی مه‌زن له‌باکور. ساته‌وس *Sataves* یان پاشینی نه‌و له‌روژناوا، و پاش نه‌وانه مانگ و پا شانیش خوری به‌بووه‌یتاوه.

که نه‌هریمه‌ن له‌مولنگاکه‌یدا له‌شیرینی خودا ده‌بیت، جه‌هی *Jahi*، دتیه‌ میتی بیتهر به‌ناگای دیتیت و رتیمایی ده‌کات. پاشان گرو‌ی دیتوان به‌سه‌روکاری نه‌هریمه‌ن به‌مه‌لبه‌ندی رووندا بلا‌بوونه‌وه و جیهانی روشنایی نا‌لۆز ده‌کن. نه‌وجا نه‌هریمه‌ن نه‌ستیره‌ی گه‌روک به‌بوودیتیت تا بینه ته‌گه‌ره له‌رتی مه‌زداکرده‌کان و به‌لیتکدانیان جیهان بشیتوت. له‌و زه‌مینه پر تاشویه‌دا جه‌نگیتی دژوار ده‌بیت به‌جه‌نگ له‌نیتوان نه‌شاسپه‌ندان و یه‌زده‌کان له‌لایه‌ک و دیوان له‌ولا، تا پاش نو‌شه‌و و روژ دیتوان شکست دیتن و هه‌لدین، و سه‌ره‌نه‌نجام تاسایش و نارامی و پوناکی سه‌رانسه‌ری زه‌مینیه‌ی یه‌زدی ده‌گریته‌وه.

دووه‌مین قوناغی به‌بووه‌اتنی جیهان، به‌بووه‌اتنی ناوه‌کانه که باسیان له‌سیانزه‌ه‌مین به‌شی بونده‌ه‌شدایه. نه‌وسا له‌کانیه‌ک به‌ناوی ناردویسوره‌نا‌ناهیتا *Ardivisura Anahita* ناوی زۆر به‌یه‌ک هه‌زار ناو‌ریتزدا ده‌چورت و ده‌رژتته ناو نه‌و ده‌ریا فراوانه‌ی یه‌کله‌سینی زه‌وی داگیرکرده‌وه. بیتجگه له‌وه داستانیکی تر چیرۆکی ده‌ریا و ده‌ریاچه‌کان ده‌گیتیرته‌وه که گوایه بیست و شه‌ش گۆم و ده‌ریای سوئیش هه‌ن سۆ دانه له‌وان ده‌ریای مه‌زن، و به‌رینتریان نه‌و ده‌ریای پوتیتیک *Poitike* به‌یه که به‌که‌نداوی فارسی ده‌زانین و نارام بوون و شه‌پول و هه‌لچون و دامرکانی به‌ستراوه به‌هتیزی مانگه‌وه که هه‌میشه له‌گه‌ل هه‌له‌تاشیدا دوو فه‌رمان ده‌دات - یه‌کیتکیان "دامرکن" و نه‌ویتر "هه‌لچۆ" - و به‌هتزی نه‌و دوو فه‌رمانه‌وه ده‌ریا داده‌مرکیت و هه‌لده‌چیت.

سپه‌مین قوناغی نافرین، دروستبوونی وشکانی یا زه‌وییه - تا ماوه‌یه‌کی زۆر بارانی ره‌هتله ناسا باریوه و گشت جانه‌وه‌ری زیانبه‌خشی له‌ناو‌برده‌وه. پاش نیشته‌وه‌ی لافاو سیوسۆ چۆر زه‌وی ده‌رده‌که‌ویت، نه‌ویش کراوه به‌سۆ به‌شه‌وه؛ یه‌که‌هم باسی پتیکه‌اتنی زه‌ویه و دوو به‌شه‌که‌ی تر باسی چۆنیتتی دروستبوونی جه‌وت کیشوه‌ری زه‌وی. نه‌وجا دتوی چه‌په‌ل و نه‌هریمه‌نی به‌دکار به‌وه هه‌راسان ده‌بن و له‌زیر زه‌ویدا ده‌که‌ونه جو‌له و نه‌و هه‌لسوو‌رانه‌یان زه‌وی دیتیتته له‌رز و نه‌نجامی بوومه‌له‌رزه‌یش دروستبوونی کیتو و شیو و دۆله‌کانی سه‌ر زه‌ویه. کیتوی نه‌له‌بورز یا «هه‌ره به‌رزتتی» *Hara berezaiti* مه‌زترین کیتوه که لوتکه به‌رزه‌کانی بووته‌ته مایه‌ی باس و چیرۆکی نه‌فسانه‌یی زۆر. تایره *Taera* یه‌کیتکه له‌و لوتکانه‌ی به‌هه‌له‌تینه‌ری مانگ و خۆر و نه‌ستیره‌کانه ناو‌راوه، و لوتکه‌یه‌کیتر به‌ناوی هوکایریه *Hukaiya* که سه‌رچاوه نادیاره‌کانی ناوی پیروژ له‌وتیه هه‌لده‌قولیت، و گیای هه‌ومه *Hauma* ی پیروژ یا هه‌ومه‌ی زتیرین له‌سه‌ر هه‌مان لوتکه روواوه.

ئامیریتات *Ameretat* که نه‌مشاسپه‌ندی سه‌ره‌رشتکاری گیاکان بوو، پاش دروستبوونی زه‌وی ده‌که‌ویتته‌کار و به‌هاوکاری تیشته‌ریه‌ی نه‌ستیره‌ی باران‌ریتز روی زه‌وی داپۆشن به‌گیای زۆر. ئامیریتات ده‌هه‌زار گیای ده‌رده‌پر و ده‌رمانی ده‌چیتیت و نه‌هریمه‌نیش به‌رانبه‌ر به‌وان ده‌هه‌زار گیای بیمارزای دیتیتته بوون، له‌و ده‌هه‌زار گیایه‌ی ئامیریتات نه‌و سه‌ده‌هه‌زار گیا ر بنجی روه‌که په‌یدا ده‌بیت که نه‌م‌رۆ یه‌گشت جیهاندا بلا‌وه. پاش نه‌وه له‌ناوه‌ندی ده‌ریادا دره‌ختی هه‌مه‌توخم ده‌رویت تا بیتته هتیز بۆ گشت روه‌ک و مایه‌ی گه‌شه‌کیتدانیان، و بۆ به‌رگری کردن له‌دره‌ختی هه‌مه‌توخمه له‌که‌ناریدا گاوکهرنه *Gau Kerena* یا «شاخی گا» په‌یدا‌بوه. نه‌وجا به‌پن په‌وشی خۆی نه‌هریمه‌ن به‌بۆ له‌ناو‌بردنی گاوکهرنه یان دره‌ختی هه‌مه‌توخمه له‌توتی شه‌پۆله‌کانی ده‌ریا سوسمار دیتیتته به‌ر، به‌رانبه‌ر به‌وه ناهورامه‌زدا ده‌ماسی مه‌زنی کار *Kar* به‌بوودیتیت تا دره‌خته‌که‌ی پین به‌پارتیت، و کیشمه‌کیشه له‌قولاییه‌کانی توقیاندا درتیره‌ی ده‌بیت تا کوتایی جیهان و شکستی یه‌کجاره‌ی نه‌هریمه‌ن.

داستانی ئیترانی زۆری چیرۆکی نه‌فسانه‌یی له‌سه‌ر ناگر و نافرین تیتدایه. نه‌وی ئیمه ئییکه‌یشتووین ناگر له‌لای ئیترانیا زۆر پیروژبوه و پرتیان لیگرتوه. ئیترانی له‌وباوه‌ره‌دابوون که ناگر پو‌الته و نیشانه‌ی خودایه له‌سه‌ر رووی زه‌مین بۆیه ده‌بوو له‌ماتی مروژی دلپاک و ئاینپارتزدا هه‌میشه بری. له‌روژانی باستاندا زۆریان ریتز له‌و ناگره ده‌گرت که له‌تاتشکه‌ده (ناگر‌دانه) کاندا به‌دار و گولاو بلتیسه‌ی هه‌بوو و نه‌و ناگردانانه‌ی چۆره‌ها ناگری به‌پیتی چۆری نا‌هنگ تیتدا گراوه، دوو چۆر بوون.

لهداستانی ئیترانیشتدا وهک چیرۆکه ئهفسانهییهکانی هیند ناوی چهند جۆر ناگر بهم پتیبه دهركهوتوه: بهرهزی سهوانه Berezisavanha یان «زۆر بهسود» كه ناوی تهواوی ئهو ناگری بارامه، و ئهو ناگرهیه كههمیشه لهبارهگای ئاهورامهزدا دهگرا. دووههم قههوه فریانه Vohu Fryana ئهو ناگره زۆر خوشهویستهیه كه لهناو لهشی مرۆف و ئاژلهدا دهگرتت و ههمیشه ئهوان بهگهرمی دیتلتهوه. سیپههم ئورفازیشتا Urvazishta یا «شادی بهخش» ئهو ناگرهیه كه لهناو روهكددا ههیه و لهتهنجامی لیتكخشانندن بلیتسهی دهبیته. چوارههم فازیشته Vazishta یا «گری بروسكه» كه ئاسمانی تریشكهییبه و گۆمهزی شینی ئاسمان پاك رادهگرتت و سهرةنجام سپهن جدهغریه Spenjaghraya ئهو ناگرهیه كه دیوی چهپهلی پهن دهپهزیت و سپهنیشته Spenishta یا «زۆر پیروژ» له جیهانی بهههشتیدا بهرانبهر به ئاهورامهزدا دهگرتت.

بابهته ئاینیهکانی پههلهوی، بهبووهاتنی جانهوهران و بهشیتیک له روهک به دووبراله دهژمێرن. لهو رۆژه یهكجار دورانهدا كه تاكه ئافرین لهسهر زهوی ئهو گایه بوه كه تۆوی گشت جانهوهر و روهک له تهنی ئهونا بوه و به ئاسایی ژیاوه. بهلام ههلویتستی بهدی ئههریمهنی ئهو گایه بيمار دهکات و ئهو گا سهردکیده دهمرتت و روهک و جانهوهر له لاشمی ئهو پهیدا دهبن. له ههریهک له ئهندامانی لهشی ئهو گا سهرهتاییه پهنجاو پینج جۆر تۆو و دوانزه جۆر گیای دهزمانی دهرویتت و به تۆوی مانگ ههراش دهبیته. ئهوجا تۆوی گا بهمانگ دهگات تا پوخته و پاڤژی بکات. له ئاویتتهی ئهو دوو تۆوه یهک گا و یهک مانگا پهیدا دهبیته و پاشان دووسههه و ههشتا و دوو جوت لهوانه پهیدا دهبیته و لهههر جوتتهی یهک جۆر ئاژله لهسهر رووی زهمین دهردکهوتت و سامانی بوون لهوهدايه كه چوارپیتیان رووی زهوی و مهلهکان له ئاسمان و ماسیهکان له ناویان پکروهتهوه.

لهنتیو داستانی جۆراوجۆری میللهتاندا، داستانهکانی باسی بهبووهاتنی مرۆف لهگشتی گرنگتر و شکۆدارترن. یهکهمهین مرۆف كه داستانه ئاینیهکانی ئیتران دهیگتیهوه کایهماردهتان Gaya Maretan «ژیانی مرۆفایهتی» یا کیومههرت بووه: «یهکهمهین كهسه گوئی لهوتاری ئاهورامهزدا راگرتبیتت و ئاهورامهزداي به بهدیپتیهری گشت خیزانی میللهتانی ئاريا (ئیران) و نهژادی ئاری زانیبیتت»¹⁸⁸ کایهماردهتان بوه كه یهکهمهین مرۆف بوو، ههروهها سهوشیانته Saochyant كه

¹⁸⁸ - یهشتی ۱۳، بهندی ۸۷

دهبیته دوامرۆف بیته:

ستايشی فرهغههری پیاوچاکان دهکەین و ستایشی فرهغههری ژنانی پاک دهکەین، ستایشی گشت فرهغههرانی چاک و بهتوانا و پیروژ دهکەین - لهوانه فرهغههری کیومههرت تا دهگاته سهوشیانته¹⁸⁹.

وهک دهیگتیهوه کیومههرت لهروژی پهسلاندا پیتش گشت ههلهدهستیتتهوه¹⁹⁰. لهسهرهتادا بوونی رهوانی ئهو لهو قۆناعی سن ههزار سال دهسهلاتهی ئاهورامهزدا نیشانهیهکی مهعنهوی ههیه. كه ئاهورامهزدا بهسهلیقهی خۆی لهیهیکههری لاوتیکی پانزهسالیدا نواندووویهتی¹⁹¹. ئهوجا ئههریمهه و دیتوان و رینماییی کارانیسان بۆ تاریک و ئالۆزکردنی جیهان، لهقۆناعی پاشدا یهکهمهین مرۆف دهخهنه ژیر باری ترس و ئههریمهه سن ههزار دیتیو دهنتیرتت بۆ لهناویهرنی. بهلام خوداوهند بریاری داوو كه ئهو سی سال بژی. بۆیه ئهو لهجهنگیتیدا دیوهکان دهپهزیتتت و سهروکی دیتوانه دهکوژیتت كهناوی ئارهزورا Arezura بوه. جههی كه مادیتوی سامناک و بهدخووه ریتگهچارهی بۆ ئههریمهه دۆزیهوه كه بتوانیتت زهر بهخاته ناو لهشی ئهو مرۆقه سهرهتاییه و بیتکاته هۆی نهخۆشی و لهروزتا و بيماری، بوشیاستا Bushyasta دیتیو تهمهبهلی و شوڤیدوتو StoVidhotu دیتیو سههگ لهرووی دهركهوتن. کیومههرت لهتهنجامی ئهو ههلویتسته ئههریمهتیانه مالتاوايي له ژیان دهکات و لهشی دهبیته به مسی تهاوه و له ئهندامانی لهشی ئهو چهند جۆر میتالی وهک: ئاسن، زتیر، زیو، قورقوشم، فافۆن، جیوه و ئهلماس پهیدا دهبیته. زتیر له تۆوی سهههکی گایهماردهتان یا کیومههرت پهیدا دهبیته و وهک بارمه دهخرتته ژیر زهوی و به ئهمشاسپهندان دهسپتردرتت - سپهنته ئارمایتی Spenta Armaiti (سپهندارمذ) دهگرتت به چاودتیر و پارێزگاری کانزاکان. جا ئهوهی دهیگتیهوه، واته پهیدا بوونی میتال لهلهشی یهکهمهین مرۆف کوتومت له دروست و پهیدا بوونی گیا و چوارپیتیان دهچیتت كه له تهنی یهکهمهین گا بوه. پاش چل سال جوتیک مرۆف واته ماشییه Mashya و ماشیوی Mashioi یا ماشیه و ماشیانه لهشیوهی یهک چل گیای ریتواسی به پانزه گهلاوه له تۆوی کیومههرت چهکههه دهکهن¹⁹².

¹⁸⁹ - یهستا ۲۶، ۱۰
¹⁹⁰ - بوندههیش ۷، ۳۰
¹⁹¹ - بوندههیش ۱، ۲۴
¹⁹² - مینۆخورد ۱۸، ۲۷

نهو جووته مرؤفه نير و ميتيه كاتى بهبوهائن وهك دوو چله رتواسى له يهك هه لپچراو سهريان له خاك دهره يئاوه و رواه تى مرؤفيا ن ورده ورده ليتنيشته و روانيان تيدا په يدا بوه. پاشان خودا وهند به گويياندا ده خوئيتيت و ده ليتت؛ بؤ نه وهم به بووه يئنان كه چاك نه نديش، چاك كردار و چاك گفتارين و به ناپندارى ژيان به رنه سهر. پاشان ماشيه و ماشيانه ده كه ونه ناهورا په رستى و رتزان له گشت به بووه اتوان. به لام هه نده به سه رنا چيت دتوي درؤ و وه سه وه سه ي نه هريمه ن كار ده كاته سهر نه نديشه يان. به وه گشت دتوان دلشاد دهن و نه و باره ده بيت به سه رته تاي چاره نوسى نه گبه تى بؤ نه وان و ده كه ونه دارى درؤ و گومرا بوون.

سى رؤژ بين نان و خوراك و بين بهرگ سه رگه ردان دهن و تنها گيا ده بيت به پؤشاك يان، پاش نهو جوژه ژيانه بزنيكى سپيان ده ستگير ده بيت، كه شيره كه ي ده نؤشن مه شيانه ده ليتت ئيستا كه ميتك هه ست به خو شبه ختى نه كه م. پتويسته نه وه مان له ياد بيت كه له وان هيه خوار دنه وه ي شيرى بز ن تا وانيش نه بوو بيت، به لام نه بيت نه وه بزاتين كه ماشيه و ماشيانه سوئنديان خوار دبوو رتيز له به بووه اتوانى ناهورا مه زدا بگرن، بؤيه بهو خوار دنه وه ي شيرى بز نه دهن به په يمانشك يئن. جا به بؤنه ي نهو شادى دهر پينه وه كه نيشانه يه بؤ په يمانشك يئن توشى سزاي سه خت بوون و بؤيان بوه هؤى نه وه ي چيستر تامى خؤراك يتك نه كه ن. پاش سى رؤژى تر سه رگه ردانى مه ريك يان كوشتوه و خوار دويانه، و له شيرى مانگ يان خوار دوتوه نه مانه گشتى بوونه ته هؤى دلخوشى نه هريمه ن. به وه توشى رهنج و نا نارامى و به ديه ختى و تنگ و چه له مه ي نهو تؤ بوون ماوه ي په نجا سال كه وتوونه ته ژير خويكى قورس و ناگ يان له يه كتر نه ماوه، كه هوشيار ده بته وه، هه ستى به يهك گه يشتيان ده بزويت و ماشيانه پاش نؤ مانگ دوو مندالى ده بيت، به كيك ييانى خوى ده يخوا ت و نه وي تريان ماشيه. خودا وهند پاش نهو گشت سزايه به زه يى پيان ديتته وه و دوو باره ماشيانه ناوس ده بيت و جهوت جوت مندالى ترى ده بيت. جوت يتك لهو جهوت جووته ناشاك Nashak و سيyakmak بوه و له وان فره ئاك Fravak و فره ئاك يان Fravakain ده بيت. نهو جا لهو دووه پانزه جوتى تر ده بيت كه به نؤزه دهن به پشت بؤ جهوت نه زادى مرؤف و نه وه كانى نه وانيش به گشت زهويدا بلاوه ده كه ن. ماشيه و ماشيانه پاش سه د سال مالتا وايى له ژيان ده كه ن، لهو قؤناغه به دوو وه يه به شى دوو هه مى چيرؤ كه نه فسانه ييه كانى ئيران ده سته يته كه ن كه نه ويش سه رگورشته ي پالنه وان و شاكان و چه رخی زتيرينى شاسوران ده سپته كات.

كه له پوورمان له كولتورى په هله وي

كولتورى په هله وي، نهو ناسه واره دتيرينه ي ئيران، له گه ل گشت كه مو كؤز يهك و دوو چار بوونى دزى و چه پاوتى و له ناو پر دنيدا هيتشتا له روى دوله مه ندى و بهر هه مى زؤر، نه فسانه و چيرؤكى كؤن، داستانى نه بهرد و رهنم، په نندنامه، رؤژ ژمير و سالنامه و لاو كى داستانى دلرفين بوونه ته مايه ي شادى و وه كتر يش سهر سوورمانى ليكوله روه كان. هه ويئى سه ره كى ويزهر، فه يله سوف، داستان بيژ و زانا و دانايان، پزيشكانى ئيرانى و عاره ب، تا سه ده ي جهوته مى كؤچى له هه مان ناسه وارى په هله وي بوه و وه رگير دراوه بؤ زمانى فارسى و عاره بى. زؤر داستانى هه لبه ستر او، په خشانى كورت و بهر ز كه زؤرى له ناو چوون و تنها ناو، يان به شى يه كچار كه ميان لي ماوه ته وه، به گشتى بوون لهو كولتوره په هله ويه وه رگير اون، پاش ئيسلام تنها كولتورى ئيران مايه ي سه رنج بوو بين له وه ي سه رچاوه يشى ديار بيت. نهو گؤران و ويرانه كار يه مى له نه نجامى هيرش و چه پاوتى و درنده يى و ده ستر تيرى عاره بى درنده كردو ويه تى له روودا كوده تايهك بوو له ئيراندا تنها ده زگاي كؤمه لايه تى گؤز بووه، به لام مايه ي سه ره كى و ژير خانى كؤمه لايه تى و فره ننگى ئيران پاش يهك خولى كورت دوو باره سه رى هه لدا يه وه، به لام نه مجاره تنها خؤى زيندوو نه بوه ته وه به لكو عاره به كاتيشى پيشخست و به جيهاندا بلاو بوه ته وه. نهوى پتويست بيت ليكوله روه و ميژو نووسان لتي بكوئنه وه نهو بابه ته يه كه چؤن كه له پوور و ژير خانى ئيرانى باستان، نيوه ي شارستانيه تى جيهانى نوبى پاش ئيسلامى ساز كرده.

سه رچاوه و بابه تى دهره كى زؤريان كار كرده ته سه ر بار و ريشه ي كولتورى په هله وي و له كولتورى ناينى و رهوشى نافتى ستايان دوور خستوه ته وه بؤيه بارى رهوشى و ناينى له گه ل كولتورى چه رخی نافتى ستا مايه ي بهر اورد نيه. به لام له گه ل نه ويشدا پا يه ي كولتورى نهو گه نجينه يه هه نده خو شه ويست و به ترخه ده بيت به ديده نى نوي و چاوى ره خنه گر هه لسه ن گيتريت. نهو گه نجينه كولتور يه ي په هله وي نه مرؤ كه مه به لام كه لتي وه رديينه وه وه رگيرانه فارسى و عاره بيه كان نه نجامى ليكولنه وه ي نهو ائمان ده داته ده ست. هه ركات په نندنامه كانى په هله وي له گه ل كولستان و بوستان بهر اورد كه بين ده بينين وه رگيرانى ته وان له په نندنامه و چيرؤك و داستانه په هله ويه كان. به شيك له نووسينه پيرؤزه كانى عاره ب كه له باره ي نامؤژ

و ردوشی نائینی و پهنندی رهوشتیسهوه نوسراون، لیکۆلرهوهکان پهلهوی بوونی
سهچاوهی نهوانیان دهرخستوه. نیتستایش بۆ روونکردنهوهی چهرخی ناویستایی
و کولتوری نهر، بهو بهشه کهمهی کولتوری نائینی پهلهویدا دهچینهوه که لایهکی
زۆری لهناوچوه و کهمی بهنیمه گهیشتوه، و نهم باسهمانی پت تهواودهکین.

نامیلکهکی دینکهرد Dinkard لهمهزنترین نوسینه نایشهکانی پهلهویه. نهو
لهراستیدا یهکیکه لهگرنگترین پهرتوکه ناینهکانی پهلهوی که بهنیمه گهیشتوه و
سیمای بنکهی زانیاری و فهرهنگنامهی نائینی نهوان دهننیتیت و خاوهن گشت
ههلویتسه مهزدیتساییهکانی چهرخی ساسانیه. داستانه پهلهویهکان دهیگرتنهوه
که سهرهتا نهو نامیلکهیه لهلایهن یهکیکه له شاگردانی پیتشکهوتوری زهردهشتهوه
نوسراوه، و تا سهردهمی نهسکهندهریش ههر مابوو. بهلام نهویش وهک ثاقبستا له
نهجمای هیرشهکهی نهسکهندهر لهناوچوه و لهکاتی ساسانیاندا کهچهرخی راپهرین
و پیتشکهوتن بوو، (تهنسررد) دانای مهزنی بادینان دووباره کۆیکردوهتهوه. بهلام
هیرشی عارهب و درندهیی و نارهوایی نهوان گشت پهرتووک و گهئجینهی زانیاری
و نائینی نیرانی لهناوردهوه¹⁹³، نامیلکهی دینکهردیش یهکیکه لهوان که نیرانیان
دووباره پاش چهند سده کۆیانکردوه و له نو نامیلکه نهمرۆ ههر حموت نامیلکهی
لیحاوتهوه، نامیلکهی یهک و دوو و ههندیک لهنامیلکهی ستههم لهناوچوون و
نهوی مابیتسهوه نزیکهی سهه و هفتاهزار وشه دهپیت.

نهوی لهنامیلکهی ستههم ماوهتهوه بهزۆری یاسه لهسهر سن لایهن. یهکههمیان
وتوویره لهسهر زۆر بیروبوچونی نائینی که لهوانهیه دورین لهگوسان و دوودلی و
نوسهرهکان بۆچوونی خۆیان یه بهلگه و دیاردهی بهجیوه دهردهخن تا مهزدیتسان
پت باوهریتسهوبن، دووههم بریتیه لهتاخمتیک کاکلهی داستانی نیرانی که لهگشت
حموت نامیلکانهی بهردهست نیتسهدا کهم یان زۆر باسی ههیه و لهوانهیه بتوانریت
لهرووی دینکهردهوه بهشی زۆری میتولوجیای نیرانی بنوسریتسهوه. ستههمیش
بریتیه لهچهند یاسی پتچاوپیتچی سهبارت به کاژمیر و رۆژ ژمیر و ساتنامه.

نامیلکهی چوارههمیش وهک نامیلکهکانی تر لهباسی جۆراوجۆر دهودیت و
ههره گرنگیان یاسی ثاقبستای چهرخی ساسانی دهکات، بهگوتیهی نهو چیرۆکانه
ثاقبستا بریتیه لهبیست و یهک نهسکه Naska یا بیست و یهک بهش و
نامیلکهی دابهشیزون بهم پیتیهی خوارهوه:

¹⁹³ - بردانه پهراوتیزی 175 - وهرگتیر

یهکههم، شودکار نهسک Shudkar ی ناوبوه و ناوهروکی سهبارت به پهرسق
و نائینداری بوه.

نهسهکی دووههم ناوی فهرشت مانسهه Varshtmansar یان شههیشت
مانتار VahishtMantar بوه و له چاکهکاری و کار و ههلویتسه پیرۆز و باری
دیدنی نائینی شایسته دواوه.

نهسهکی ستههم بهگو Bago یان بهغ Bagh ی پتگوتراوه و باسهکانی سهبارت
به رهوشی نائینی مهزدیتسا و کار و ههلویتسه ناینهکان و نامۆزگاری و نوپۆ بوه.
چوارههم دامداد نهسک Damdad یا دوازده ها Davazdah Hmast ی
پتگوتراوه و لهروژی زیندویونهوه یان پهسلان و سزا و پاداش و تاوان دواوه.

نهسهکی نادهه Natar یا Natar پتنبجهمینیانه و له نهستیرهگهری و نهستیره
ناسی دواوه.

نهسهکی شهشههم پاچهک Pajak یا پاچهم Pajam ی ناوبوه و بریتیبوه له
ههندیک بیرو بۆچونی یاسایی مهزدیتسان.

نهسهکی چهوتهم رادودانایتگ RadodadAitag یان راتوشتایی Ratushtai
بهشیکبوه تایبته به کۆلینهوه لهباری رامیاری و کۆمهلایهتی و کاروباری ولات
بهرتیرهبردن.

نهسهکی ههشتم بهریش نهسک Barish ی ناوبوه و لهکاروباری یاسایی و
دادوهی دواوه.

نهسهکی نۆبهم کاشکی روو Kashkirobo یان کاشروبو Kashrobo بریتی
بووه له ههندیک رامانی سهبارت به ناین و کارو ههلویتسه نائینی.

نهسهکی دههم ناوی فیشتاسپ شاستو Vishtasp Shasto بوه و باسهکانی
تایبته بوون به فیشتاسپ یان کهی گوشتاسپ پاشای کهیانی که هاوچهرخی
زهردهشت بووه.

نهسهکی یانزههم فاشتهک Vashtag یان فاشتی Vashti ی ناوبوه و سهبارت
به ههلویتستی نائینداران ریتمای شایستهبووه بۆ رهوشی نائینی و دودک Dodak
نهسهکیشی پتگوتراوه.

نهسهکی دوازههم چیترههه Chitradad یان جیراشت Jirasht ی ناوبوه و له
کاروباری پزشکی و بهکارهینانی رهواناسی بۆ تیمار و دهرمانکاری دواوه.

ناوی نهسهکی سیانزههم سپهه Spand بوه و باسهکانی سهبارت به سودی
چاکهکاری بوه و ههرهها بهشیک له ژبانی زهردهشت بوه.

به‌غان یه‌شت Baghan Yasht که نه‌سه‌کی چواره‌ده‌مینی نافیستای کاتی
ساسانیان بوه و تایبعت بوه به باسی ناهورامه‌زدا و نه‌مشاسپه‌ندان و یه‌زده‌گان -
نیکادوم نه‌سک Nikadum یا نیاروم Nyarum که پانزده‌مینی نه‌سه‌کی
نافیستای چهرخی ساسانیان بوه و بیرو بوجونه‌گانی شیکردنه‌وهی چاکه‌کاری و
پیداویستیه‌گانی چه‌سپاندنی یاسا و دادوه‌ری بوه بز کارویاری رۆژانه و شه‌وش له
رووی یاساگانی سزایی و مافه‌وه بیتگومان باس و لیکرولینه‌وهی زۆری له‌سه‌ره -
ناوی نه‌سه‌کی شانزهم گوناباد سه‌ره‌نگیاد Gonabad Sarnigad بووه که
له‌باری ژن و میژد یان خزمایه‌تی، ره‌وشی باوه‌ر و یاسای تاوان و سزا بوه -
هوسپارم نه‌سک Husparam یان نه‌سه‌کی حه‌فده بریتیبوه له‌ه‌ندیک باسی
سه‌بارت به دوارۆژی ژیان و یاداشت و گوناح و نه‌ستیره‌ناسی -

نه‌سه‌کی ساکادوم نه‌سک Sakadom یان به‌شی هه‌ژده‌یم له‌باری رۆژی
چاوه‌روان کراو، یاداش، داد و ره‌وشی تایبعت به شاکان و پیداویستی جه‌نگی دژ
به نه‌هریمه‌ن و به‌دکاران بوه -

نه‌سه‌کی نۆزده‌م ناویانگی به شه‌ندیداد Vandidad یان قیدیداد Vididad
ده‌رکردوه و تاکو نه‌مه‌ریش هه‌په و له یاسا، پاک و گلاو، و سنوری ناین و یاسای
په‌په‌وه‌کاری ده‌ویتی -

ناوی بیسته‌مینی نه‌سه‌ک هادوخت Hadokht بووه و تایبعت بوه به‌کارویاری
فریشته‌گان و هه‌لتیستی نه‌وان -

ستود یه‌شت Stod Yasht ییش بیست و یه‌که‌هم و دوا نه‌سه‌کی نافیستای
ساسانی بوو که بریتیبوو له باسی ناهورامه‌زدا و یه‌زده‌گان و کارویاری ناینی
مه‌زده‌ستان -

له‌رووی بابه‌تیه‌وه، کۆی بیست و یه‌ک نه‌سه‌کی نافیستای ساسانی کراوه به
سج به‌شی سه‌ره‌کی، و هه‌ریه‌ک له‌وه‌شانه بریتی بوون له‌هوت نه‌سه‌ک - به‌شی
یه‌که‌هم "گاسانیک" ی ناوه که هه‌مان گاتاگان یان سروده‌گانی خودی زه‌رده‌شت
ده‌گرنه‌وه و نه‌وه‌هوت نه‌سه‌که‌ی گاتاگانیک بریتیبوون له نه‌سه‌که‌گانی: یه‌ک،
دوو، سنج، یانزه، سیانزه، بیست و بیست و یه‌ک. به‌شی دوو که "هاتک
مانتریک" ی ناوه بریتیبوو له باسی ره‌وشتی و په‌ند و یاسای ناینی و نه‌سه‌که‌گانی
نه‌مانه‌بوون: چوار، پینج، شه‌شه، هه‌وت، هه‌شت، نو و ده - به‌شی سیه‌هم
گوتراوه داتیک یان ده‌رک و زانست و یاسای ناینی، و تایبعت بوه به ریک‌خستنی
یاسای نابوری و کولتوری ناینی و په‌ندی رینمایی ناینداران و هه‌وت نه‌سه‌کی نه‌م

سپه‌مینی به‌شه بریتیبوون له نه‌سه‌که‌گانی: دوانزه، چواره‌ده، یانزه، شانزه، حه‌فده،
هه‌ژده، و نۆزده -

هه‌روه‌ها نامیلکه‌ی چواره‌می دینکه‌رد باسی شاکان و میژو و داب و نه‌ریتی
مه‌زده‌ستان و زانیاریه گشته‌گانی تیران ده‌کات له نه‌ستیره‌ناسی و فه‌لسه‌فه و
پزیشک و ماقاتییک -

نامیلکه‌ی پینجه‌می دینکه‌رد بریتی بوه له بابه‌ته‌گانی په‌په‌ندیان هه‌یه به
چهند لایه‌نی نه‌ستیره‌ناسی و شیکردنه‌وهی ره‌وشی ناینپارتیز و رودای میژویی -
له‌م نامیلکه‌یه‌دا هه‌ندیک بۆچونی مسودانی دژ به نه‌یارانی ناینی به‌هی هه‌ن -
هه‌روه‌ک باسی تیندایه له‌سه‌ر رۆژی چاوه‌روانکراو و سزا و پاداش و ناینی و
بنچینه‌ی دو‌الیزمی - کورته باستیکی ژیانی زه‌رده‌شت و یاران و باوه‌رپه‌یتنه‌ران و
دژ و نه‌یارانی شه‌وش له‌م په‌رتوکه‌دا هه‌ن -

نامیلکه‌ی شه‌شه‌م بریتیه له کۆمه‌لتیک ریتز و سپاسنامه و ره‌وش و په‌په‌روی
ناینی و ره‌وشتی و هه‌لتیستی مه‌زده‌ستان - نامیلکه‌ی حه‌وته‌هم که له‌راستیدا به
به‌هه‌نامه‌ی مه‌زده‌ستان ده‌ژمه‌ردرت گشت به‌هره و کاره نااسایی و سروشته‌گانی
له رۆژگارانی کیومه‌رئی یه‌که‌همین مروقه‌وه رویدا بیت هه‌یه تا ده‌گاته سوشیانتی
دوا مروقی چاوه‌روانکراوی مه‌زده‌ستان - له‌پیش گشت پیتیبینی و به‌هره‌ی مه‌زن،
په‌روژان و شاکان و درۆژی ژیانی زه‌رده‌شت له نامیلکه‌ی حه‌وته‌همدا تۆمارکراوه -

نامیلکه‌ی هه‌شته‌م کورته‌باسه له‌سه‌ر نه‌وه بیست و یه‌ک نه‌سه‌کی نافیستای
چهرخی ساسانی که ناومان هیتا و نه‌مه‌رۆ بوه به‌رووی کورته‌به‌شی دینکرد و تا
را‌ده‌یه‌کیش به پیناسه‌ی نه‌وه نافیستایه ده‌زانن که سه‌رده‌می ساسانیان کۆکراوه‌ته‌وه
و بۆ تیه‌مه بوه به شیاو - نامیلکه‌ی نۆه‌میش چهند کورته‌یه‌که له هه‌ندیک به‌شی
نافیستا و باس و شیکردنه‌وهی نه‌وه -

پاش دینکه‌رد، له‌نیوه کۆمه‌لتی گرنگترین و فراوانترین ناسه‌وه‌ره‌گانی په‌هله‌ویدا
پتوبسته ناوی بونده‌هیش بیتین که «سه‌رچاوه‌ی بوون» ده‌گه‌تینیت. باسه‌گانی نه‌وه
نامیلکه‌یه روونکردنه‌وهی ناقیرینه هه‌ر له‌یه‌که‌م رۆژه‌وه تا نه‌نجام. جگه له‌وه
وه‌رگه‌پانه زۆرانه‌ی له‌زمانی نافیستاییه‌وه بوه بۆ په‌هله‌وی کراون و ژماره‌یان
ده‌گاته ۱۴۱.۰۰۰ وشه، نه‌وی له‌کولتوری په‌هله‌وییه‌وه بۆ تیه‌مه به‌جیتماوه نزیکه‌ی
۴۴۶.۰۰۰ وشه‌ن و بریتین له ده‌قی ناینی و کولتوری و زه‌وشتی په‌هله‌وی. نه‌وه
له‌کاتیکی‌دا ده‌قه ناانینه‌گانی په‌هله‌وی خۆ ده‌ده‌ن له ۱۴۱.۰۰۰ وشه -

ناژهل کوژی - قوریانی

نافرین - بهبووهاتن (خلیقه) - نافریندانن = دروستکردن (خلق).

نهیران - Anyran - له لای زردهشتیان نو فریشته می ماره پرینه -

نه ندیشه - لیکدانوه، بیرکردنوه.

نه هریمن - Ahriman - رتینیشاندهری بهدی، روانه تی تالوژی و تاریکی و

ناخوشی و چه پهللی، واته شه یتان.

ناینزا - بیروبوچونی کومه لیکتی تاییه ت له نایندا. (مذهب).

ناینی بیتهی - Veh - ناینی چاکه، ناسناوه بو ناینی زردهشتی.

بوینده هیش - Bundahish - بهبووهاتن، سه ره تای دروست بونی ژیان. یه کییکه

له به شه کانی ناقیتستای چهرخی ساسانی و به زمانی پهلوی نوسراوته وه.

به بوچونی زردهشتیان، چونیتی دروستبوونی ژیان ده گریته وه.

بو هاتن - (وخی، إلهام).

به رزه خ - زه مینه یه کی نیوان به هشت و دوزه خه، له قورئاندا به (اعراف) ناوبراوه.

به غ - خردا، یه زدا، په رورده گار - پیتش ده رکه وتنی زردهشت ناوی یه کییک بوه له

بته کانی نه ته وه کانی نارایی.

به هره و سزای دواروژ - پاداش یان سزای روژی په سلان بو هلویتستی ژیانی

پیشوو.

بته دینان - په پره کاران ناینی بیتهی، پاک ثاینان.

په رستیار - یان په رستکار - که سی یار به په رستنی ناینیک (زاهد).

په سلان - دواروژی ژیان و زیندبوونه وهی گشت مردوان له پاش کورتایی هاتن به

ژیانی مادهی سه رزه مین.

پیتوانه سازی - موثول (المثل).

ناته بایی - گوهرایی، له ریگهی راست لادان، بزریون.

تهن - گیان (نفس)

چوار ره گزی ژیان - نار، ناگر، گل و نه ند (هوا).

خاوه ندرتیی - مالک.

خردان - خاوه ن (خودا که بهبووهیتنهری گشته، واته خاوه نیه تی)

خودای به ردین - بت.

خوزا - له خوزه هاتنه کایه (تلقاتی).

خیتش - خزم و کهس - خوئی.

دوزه خ - Dusaxv - دوزه، جیگهی تاوانکارانه له جیهانی تر - چه هه نهم.

دوالیزمی - Dualisme وشویه کی فهره نسیه ناقیتستاییه که ی Doganak به واته

باوه ر بهو رهوشی ژیان که له نه نجاسی به ره ره کانتی دوو ره گه ز دروس

ده بیته - وهک زردهشتی که باوه ری به ناهورامه زدای بهبووهیتنهری گشت

چاکه کان و نه هریمن به پاکه ری گشت خراپهی ژیان.

دوکتین - Doetrine - رتیباز، بیرو بوچون.

دوناودون - گواسته وهی ره وان پاش مهرگ بو له شی زینده وه رتیکتی تر (تناسخ

الارواح).

دیو - Dév - په کییکه رتیکتی نه فسانه یی زور زل و به هیتز و سامناکه و دوو شاخی

ترسناکی هیه. له مرؤف به هیتز تر و به توانا تره. هاول و یاریده ری نه هریمنه

له به ریاکردنی ناپه سندی و ناروهایی ژیان.

دیویسانان - دیوپه رستان، خراپه کاران، نه یارانی ناینی زردهشتی.

رهوانی - پیتشه وایانی ناینی (روحانی)

ریشه ی پیتگه یانندن - (قاعده التکامل).

زاینهر - بهبووهیتنهر، نهو کهس یان وزه یه ی له نه بوو شت به بوودیتتیت.

ره هاگردنی ژن - طلاق.

ره های - (مطلق)

سیانه یی - سیلایه نی - باوه ر به سی ره گزی ژیان له نایندا.

سپیتهمان - Spitaman - ناسناوی بنه ماله ی زردهشته و "سپیتهمه" ناوی

باپیره گوره ی بوه.

سپیده - روشنایی به ره به یان.

عیل - کومه له که سیکتی له بنه رتدا خاوه ن یه ک بنه چه ی ره گزی.

فره شه ر - Fravahr - ناوکه و گهر دیله ی خودایی که له ناخی بهبووهاتوانی

په زیددا گیرساره ته وه و پیشه ی رونکردنوه ی ریگهی ژیان و رتینجایی

کردنیه تی بو چاکه ی ژیان.

له ر - پیت، به هره، سود.

کووروی نه‌ستیره‌کان - کۆمه‌له نه‌ستیره‌یه‌کی خاوه‌ن یه‌ک رتچکه .
 که‌ره‌پان - نه‌وه‌ی گویی هدی‌ه به‌لام وت‌ه‌ی چاک و ره‌وا نابیسیت . زه‌رده‌شتیان
 به‌وکه‌سانه‌یان گوتوه که گوتراپه‌لی نامۆزگاریه‌کانی زه‌رده‌شت نه‌بوون، یان
 نه‌وانه‌ی دژ و نه‌یاری ناینی زه‌رده‌شتی بوون - هه‌روه‌ها کاوی هه‌مان واتا
 ده‌به‌خشیت .

که‌له‌پوور - له‌پیشیان به‌جیماو (میراث)

که‌نیزه - Kanēçak - که‌نیشک، کیژۆله‌ی بچوک - (ملک) .

کود - په‌ین .

گابۆر - بوژاندنی گا به‌ده‌م نازاری زۆروه .

گاتا، گاتا - Gasan - کۆنترین و پیروزترین به‌شه له‌سرودی خودی زه‌رده‌شت و
 شاگردانی هاوچه‌رخ‌ه‌ی نه‌و . گاتا‌کان به‌گشتی یه‌ک نامیلکه پیکدین و
 بریتین له ۲۲۸ کۆپله یان ۸۹۶ دێر .

گه‌ردونه - عاره‌بانه‌ی جه‌نگی .

گه‌روزمان - Garotman - ته‌خت، ته‌ختی ناهورایی، ته‌ختی شاهی .

ماک - خودی مرۆف (ذات) .

ماگ - نه‌فسون، جادو، سیه‌حر .

موگ، موغ - ره‌وانی یان پیای ناینی ره‌وشی زه‌رده‌شتی .

مه‌یزه‌د - Myzad - جوژیک له‌خواردنی بووه له‌کات و ناهنگی ناینی تایبه‌تدا بو
 میوانان دانراوه .

میتال - که‌ره‌سته‌ی خاوی کان له‌ژێر زه‌وی، وه‌ک: ناسن، قورقوشم و

میترا - Mitra - خۆر، فریشته‌ی سه‌رکاری خۆر و روناکی و خۆشه‌ویستی بوه .

میترایزم - Mitraism - خۆرپه‌رستی، ناینی خۆر په‌رستان .

میهر - نه‌خته‌ر، خۆر، یه‌کێک بووه له‌خودایانی ئاریایی پیش زه‌رده‌شت .

واتای خودی - (المعنی الذاتی)

هه‌نبازی - Hambàz یا Hanbàz واته‌هاوتا بو‌خودا په‌یداکردن - شرک - کفر .
 هه‌یف - دوانزه مانگی سال .

یه‌شت - Yest - په‌رستن، وێرد، نوێژ . به‌شیک له‌په‌رتوکی ئافیس‌تا که تایبه‌ته‌به
 په‌روه‌ردگار و نه‌مشاسپه‌ندان .

یه‌کتایی - تاک و ته‌نها، بی‌هاوتا، بی‌هاوبه‌ش - واته، تاکه‌خودا په‌رستی .

پێڕست

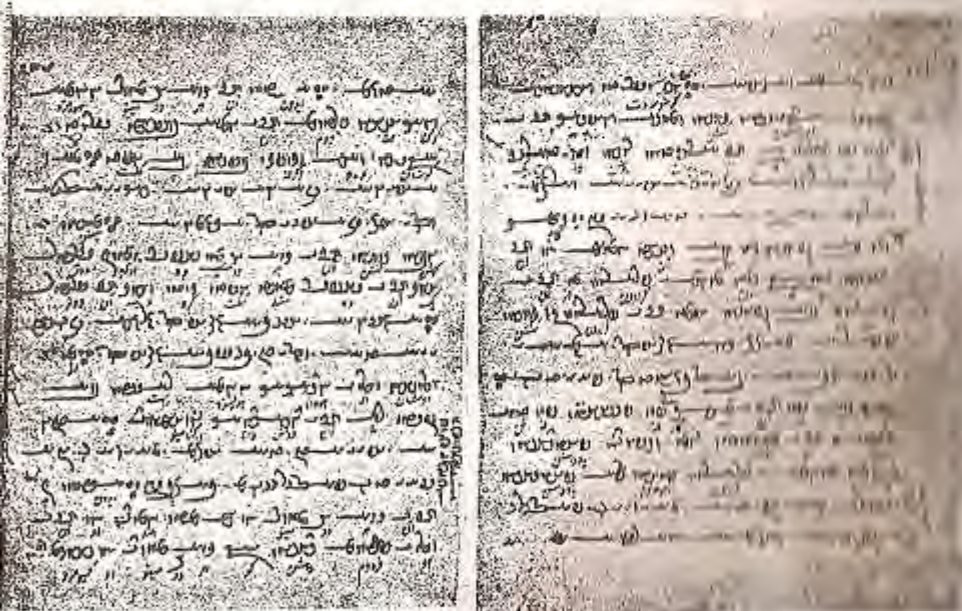
۱	پیشه‌کی
۵	روداوی پیش له‌دایکبوون
۹	له‌زاینه‌وه تا هه‌رزه‌کاری
۱۴	له‌راپه‌رینه‌وه تا مردن
۱۷	په‌یره‌ویان و خیزانی
۲۲	زه‌رده‌شت و نه‌یاران
۳۱	سیمای په‌یامبه‌ر له‌به‌در روشنایی سروده‌کان
۴۳	شۆرش کۆمه‌لایه‌تی
۵۱	ره‌وشی پاداش له‌م جیهانه و جیهانی تر
۵۹	یه‌کتا په‌رستی
۶۵	یه‌کتایی یان دو‌الیزمی
۶۸	نه‌مشاسپه‌ندان - ره‌گه‌زه‌کانی چاکه و خراپه
۷۴	لاوک و داستانی نه‌به‌رده په‌زدانیه‌کان
۸۸	فره‌قه‌هه‌ر - به‌سه‌ره‌اتی رۆح و ره‌وان
۹۶	ره‌وانیان، پیشه‌تایی
۱۰۰	ئافیس‌تا
۱۰۷	ژنی چه‌رخ‌ه‌ی ئافیس‌تایی
۱۱۴	چیژۆک و داستانی ته‌فسانه‌یی
۱۲۱	که‌له‌پوورمان له‌کولتوری په‌هله‌وی
۱۲۶	فه‌ره‌نگۆک

نیگاری فرقه هدر له سدر دهرکی بهردینی کوشکی جه مشید

دیتهنی ناسه وهری په رستگه یه کی میهر له نیشاپوری نزدیک به کارون
که لیکوله ره وه کان به په رستگه و ناور که دهی زهرده شتی ناوده بن.

له ده لور به ده که لور هه لسته تی را په رینه تی له سهرده می ساسانیاندا رویداوه، و ده که
تافستایه کانی تیدا کراوه به په هله وی

شو نیگاره دهر به ریوه له ده ختی بوستاندایه، و میسرا ده نو تیتیت، به لام
ساو دیه کتاسخی لیکوله ره وه نهو په یکه ره بیان به زهرده شت و یاشاتیش به
ناهورا مه زدا زانیور.